BIBLIOTECA CENTRALĂ
Reg. Deva
Sala de lectură
859.09
M 30

MANUSCRIPTUM

1 1973 (10) ANUL IV

EMINESCU • ROSETTI • SLAVICI • LOVINESCU
ISTRATI • TIMOTEU CIPARIU • DELAVRANCEA
GOGA • HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU • GHICA
IULIA HAȘDEU • VLAHUȚĂ • CAMIL PETRESCU
MONTALE • MAIORESCU • BLAGA • QUASIMODO

Inedit * Inedit * Inedit *

Panait ISTRATI. Interpretare de Dan BĂJENARU, după fotografia unui portret executat de pictorul Eustațiu STOENESCU în anul 1935. Tabloul a fost pus la dispoziția noastră de către soția scriitorului, Margareta ISTRATI.

Coperta și prezentarea grafică
VICTOR MAȘEK

MANUSCRIPTUM: 10 numere

1/1970

VASILE ALECSANDRI • G. IBRĂILEANU • PANAIT ISTRATI • AL. PHILIPPIDE • HELIADE RĂDULESCU MIHAIL SADOVEANU • IONEL TEODOREANU TRISTAN TZARA • ION VINEA • V. VOICULESCU

1(2)/1971

DIMITRIE ANGHEL • LUCIAN BLAGA • EMANOIL BUCUȚA • ȘERBAN CIOCULESCU • OSCAR WALTER CISEK • CONST. DOBROGEANU-GHEREA • GIB I. MIHĂESCU • ION MINULESCU • A. I. ODOBESCU • MARCEL PROUST • M. SADOVEANU

2(3)/1971

ANTON C. BACALBAȘA • JEAN BART (EUGENIU P. BOTEZ) • N. D. COCEA • GALA GALACTION RAICU IONESCU-RION • EMIL ISAC • PANAIT ISTRATI • MIRON RADU PARASCHIVESCU • MIHAIL RALEA • MIHAIL SADOVEANU • AL. SAHIA

3(4)/1971

ALECSANDRI • ARGHEZI • BARBU • BOTTA CISEK • HOLBAN • IBRĂILEANU • IORGA ORTIZ • SAHIA • UNAMUNO • VALÉRY

4(5)/1971

EMINESCU • PERPESSICIUS • GHICA • MIRON CONSTANTINESCU • ANDREI OȚETEA • PANAIT ISTRATI • M. DRAGOMIRESCU • CEZAR PETRESCU E. LOVINESCU • V. HUGO • HERMIONA ASACHI J. U. JARNÍK • MAIORESCU • PAPINI • BACOVIA

859.09
M 30

MANUSCRIPTUM

1/1973 • (10) ANUL IV

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

DIRECTOR FONDATOR:
D. PANAITESCU-PERPESSICIUS

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

"168779" 24

DIRECTOR

AL. OPREA

REDACȚIA

CONSTANDINA BREZU, DIANA CRISTEV,
NICOLAE FLORESCU, CORIN GROSU,
ROMULUS VULPESCU

SECRETARIAT

COLEA PIROTICI

Documentele comunicate, însoțite,
fără excepție,
de original sau de fotocopie, se primesc pe adresa redacției,
str. Fundației nr. 4, sector I, București,
telefoanele 12.21.95—14.00.87

All rights reserved
Toate drepturile rezervate

168779

Tiparul — Întreprinderea Poligrafică „13 DECEMBRIE 1918"
Clișeele zincografice — Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"

SUMAR

Eminesciana

Mihai EMINESCU

6—7 **Revelația unui manuscris eminescian (II)** *(Marin BUCUR)*

7—11 Originalitate și manieră

Titu MAIORESCU

12—13 Vești despre Eminescu într-o scrisoare către Al. VLAHUȚĂ. (Prezentare *Diana CRISTEV)*

Gheorghe EMINOVICI

14—35 Scrisori către Constantin Hurmuzaki (Studiu introductiv de *Flaviu SABĂU)*

1848—1973

C. A. ROSETTI — Ion GHICA

36—47 «Un singur subiect: patria noastră». (Antologie de texte și rezumate introductive de *Cornelia BODEA)*

Scriitorul — conștiința epocii

Eugen LOVINESCU

48—52 «... o conștiință mai activă a solidarității în fața primejdiei comune...» *(Ileana VRANCEA)*

53—55 Mărturii epistolare: 1938—1943.

Fișă autobiografică

Timoteu CIPARIU

56—58 Răspuns la o anchetă academică (Text comunicat de *Petre POPESCU-GOGAN)*

Poezie, proză, teatru

Alexandru VLAHUȚĂ

59 Poeme într-un album tîrgovișteau de suveniruri *(Emilia Șt. MILICESCU)*

60—65 [Mi-au spus ochii tăi de înger...]; Te rog nu-mi zîmbi; [Foaie albă, aș dori...]; Aș vrea să fiu gînd; [Foaie albă, dac-ar fi...]; * * *; Omul zeu.

Panait ISTRATI

66—85 Căutătorii de credință. În docurile Brăilei. (I) (Povestire tradusă și prezentată de *Alexandru TALEX)*

SUMAR

Mihail SĂULESCU

Mihail Săulescu nu este autorul unei singure piese de teatru *(M. N. RUSU)*. 86—91

La țărmul mării — un act dramatic 92—103

125 de ani de la nașterea lui Ioan Slavici

Demersuri pentru editarea romanului *Mara (Gelu VOICAN)* 104

Acte și documente 105—106

Lui Ioan Slavici «pentru scrieri literare». *(Radu A. STERESCU)* 107

Corespondențe

Lucian BLAGA — Oscar Walter CISEK (III) (note de *Al. OPREA)* 108—120

Din cronica unei existențe

Camil PETRESCU

«... seamăn cu ea ca fizic...» *(Eliza ISPĂȘOIU)* 121—124

Scrisori familiale 124—125

O viziune directorială *(Geo ȘERBAN)*. 126—128

Directive artistice. Instrucțiuni tehnice. 128—132

Evocat de PERPESSICIUS (Notă finală de *Nicolae FLORESCU)*. 133—138

Per aspera ad astra

Cezar PETRESCU

«Vreme de peste 30 ani, am fost în permanență pe teren ...» *(G. G. URSU)* 139—140

Confesiuni de lucru 141—143

File de album

Barbu ȘTEFĂNESCU-DELAVRANCEA

artist plastic *(Emilia Șt. MILICESCU)* 144—149

«Colloquium cu idealul meu ...» 14 desene și croquiuri. hors textes

Scriitori români în arhive străine

Ion GHICA

O scrisoare diplomatică în Biblioteca «Széchenyi» din Budapesta (prezentată de *Lucian BOIA)* 150—154

SUMAR

Scriitori străini în arhive româneşti

155—157 Eugenio MONTALE şi Salvatore QUASIMODO către primul lor traducător român

Afinităţi elective

158—162 (11, 47, 58, 84, 85, 132, 154) 15 autografe: Al. Brătescu-Voineşti, Ion Minulescu, George Ranetti, Ticu Arhip, Radu Rosetti, Al. Kiriţescu, Camil Petrescu, Caton Theodorian, A. de Hertz, Tudor Arghezi, Victor Ion Popa, Liviu Rebreanu, Demostene Botez, Victor Eftimiu, Octavian Goga, pe un album omagial Constantin I. NOTTARA (Comentariu de *Alexandru CEBUC*).

Restabiliri

G. TOPÎRCEANU

163—165 *Bacilul lui Koch* într-o nouă versiune *(L. KALUSTIAN)*.

Cronica ediţiilor

Mircea ZACIU

166—169 Marile patimi romantice (Iosif Pervain şi Ioan Kindriş, *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian)*.

Curier

Gh. BULGĂR

170—171 Vladimir STREINU: Omagiu lui Tudor Vianu.

Spicuiri

172—174 *Frumuseţea* — o schiţă de Iulia HASDEU *(Paul Ioan CRUCEANĂ)*

175 Hortensia PAPADAT-BENGESCU: « Am regăsit versuri ascultate cîndva cu plăcere ... » *(George CORBU)*

176—177 Franz HELLENS către Cezar PETRESCU *(Constandina BREZU)*

178—185 *Fişier bibliografic • Iconografie • Creşterea colecţiilor*

Dragoş VRÂNCEANU a citit pentru dumneavoastră

186—191 Sumar comentat (engleză, franceză, germană, rusă).

I-XXXVI „Manuscriptum“ *1/1970—1/1973 (bibliografie şi indici)*

«AICI LA IPOTEȘTI,
UNDE S-A ÎNĂLȚAT
ÎN STRĂLUCIRE UNIVERSALĂ
LUCEAFĂRUL GENIULUI POETIC NAȚIONAL,
CINSTIM CU EMOȚIE
MEMORIA NEPIERITOARE
A CELUI MAI IUBIT
POET AL NEAMULUI NOSTRU —
MIHAI EMINESCU.»

NICOLAE CEAUȘESCU

Inscripție în cartea de onoare a muzeului „Mihai Eminescu" din Ipotești, cu prilejul vizitei conducerii de partid și de stat în județul Botoșani (1968).

REVELAȚIA UNUI MANUSCRIS EMINESCIAN

(II)

AL DOILEA FRAGMENT PE CARE ÎL alegem, tot în premieră, din manuscrisul eminescian al traducerii lucrării lui Theodor Rötscher, *Arta represintațiunei dramatice*, se intitulează *Originalitate și manieră*, conform titlului din originalul german. Deși obiectul de referință aprioric este teatrul ca literatură și ca spectacol, Rötscher — și cu el, Mihai Eminescu — dezvoltă subiectul pînă la hotarele poeziei, trecînd în acest domeniu ca într-un stadiu ideal. Poezia, de altminteri, nu face corp străin de teatru și de arta dramatică în general; ea este esența și sublimul acestei arte. Marea creație dramatică, fie sub forma textului literar, fie sub forma complexă a reprezentării dramatice pe scenă și în sala de spectacol, cuprinde și exprimă virtuțile și harurile poeziei. Poezia apare ca un ideal al perfecțiunii artei dramatice. De la autorul dramatic și pînă la artistul «represintator», adică la interpretul de text literar, poezia — ca supremă realizare artistică — devine, în optica lui Rötscher, un tot al creației, semnul perfecțiunii. *Originalitatea* și *maniera* formează antinomia ireconciliabilă în artă, între creație și improvizație, între trăire și înscenare de viață, între identificare și mascare. Originalitatea aparține geniului artistic, maniera—individului. Critica dramatică nu intervine pentru a stabili valori, cum va spune în secolul nostru José Ortega y Gasset, ci de a le releva, confirmînd publicului căile sale de acces. Originalitatea actorului mare se realizează ca o armonizare a naturii proprii, a punctului său de vedere, adică a concepției sale de viață «cu obiectivitatea personalității poetice». Totul este o punere în lumină a conținutului, o *descoperire* a lui, o marcare a unui nou sens, a unui mesaj inedit, am spune noi. Obiectivitatea operei dramatice trebuie trecută prin filtrul conștiinței și talentului unei personalități, reconcepută în întregul ei, «fără de a-i diminua întruceva ținoarea sa substanțială — natura». Totul este *de a concepe*, de a vedea, de a interpreta, nu de a subordona. «Artiștii represintatori mari privesc asupra celor mai varii farmece a unei naturi frumoase din diferite pun[c]te de vedere; numai modul cu care i se oglindează fantasiei lor munte și vale, rîu și codru într-un întreg, acela diferă». Maniera este subordonatoarea unui scop străin artei, alterarea «ținoarei» substanțiale a operei de artă, falsificarea mesajului din cauza unui mod de interpretare «*numai individual*», «nepus în consonanță cu pretențiunile artei și a obiectivității caracterului». Ea apărea firesc în urma dezacordului dintre eul artistului și eul caracterului interpretat, a insuficientei contopiri artistice, a lipsei de elan și de ardere. Maniera este efectul profesionalizării artistice, punctul de vedere al individualității — «particularitatea» sa, particularitatea personajului și a caracterului. Originalitatea înseamnă cuprinderea totului, «ni dă un întreg în sine», maniera unilateralizează, rupe unitatea artistică, coboară trăirea artistică pură, în marginea artei. «În manieră însă actorul iese de după tabloul care ar trebui să-l acopere cu desăvîrșire, și ni răpește ilusiunea artistică, pentru că noi ne simțim provocați de-a face deosebire între represintator și ceea ce represintă el — deosebire care ar trebui să ne facă s-o uităm». Nu numai originalitatea este propulsată de un demon al creației, ci și maniera. Există un

demon al stricăciunii şi al deformării caracterelor, al epatării personale şi nu al exprimării complete a personalităţii. Theodor Rotscher descinzînd, prin formaţie, din Lessing, din Herder şi din Hegel, se îndreaptă prin originalitate spre idealul clasic al expresiei artistice, ca un tot de viaţă ideală. Ceea ce nu răsare organic din intuiţie, ceea ce nu este natural, conform firii umane, nu este trăit şi plăsmuit cu puterea adevărului şi a frumosului cuprins în adîncul caracterului uman, este manieră. «Forma şi chipul de-a represinta, cari în artiştii cei mari se presintă numai ca o frîngere deosebită a razelor spiritului lor poetic, capătă în aceia cari le împrumută de la aceştia numai caracterul unei haine imperiale împrumutate, sub care însă nu arareori poate vedea vălul cel sărac». Maniera este condamnată a nu pătrunde în esenţa artei. Destinul ei este al unei flori parazitare pe un caracter sau o operă de artă. Imitaţia nu face casă bună cu creaţia. Aceste consideraţii ale lui Theodor Rötscher despre originalitate şi manieră, cu aversiunea sa contra a tot ce este parodie a minunilor spiritului uman, vor fi reţinute de tînărul Eminescu în pledoariile sale teoretice împotriva parodiei şi a imitării în literatură, în teatru şi, mai ales, în politica vremii sale. Avem impresia că în aceste pagini nu o dată se identifică o concepţie şi un viitor crez artistic şi politic, fiind o bază timpurie a unor atitudini eminesciene vehemente din presa conservatoare. *Arta representaţiunei dramatice*, de la un capitol la altul, prin varietatea şi prin bogăţia aspectelor teoretice, discutate într-un spirit de elevată cultură şi filozofie, dă lui Eminescu, pe parcursul muncii de traducător, care îi va fi luat mult timp, putinţa unei instruiri şi a unei fundamentări într-o diversitate de probleme. Cine cunoaşte activitatea sa de cronicar dramatic şi de teoretician literar, de polemist iluminat la „*Timpul*", surprinde în aceste pagini traduse de Eminescu, contacte subtile, prin intermediul lecturii stăruitoare, cu concepţiile lui Theodor Rötscher. Firească, un punct de plecare, de incitare a unui subiect sensibil, aceste demonstraţii teoretice, demonstraţii care vor fi topite în problematica culturii şi a politicii româneşti. Teoria imitaţiei şi a autenticului fiinţei noastre obşteşti prin artă şi prin instituţiile politice şi de stat, prin intermediul acestor pagini de traducere, poate fi corelată cu o sursă sigură, într-un oarecare grad chiar şi determinată de ea. Tratatul lui Theodor Rötscher, cu fiecare tentativă de studiu, arată că, pentru formaţia spirituală a lui Eminescu, el a slujit cu funcţii complexe şi a lăsat urme adînci asupra personalităţii sale.

Marin BUCUR

ART(E)A (REPRESINTAŢIUNEI) REPREZENTĂREI DRAMATICE DEZVOLTATĂ SCIINŢIFIC ŞI ÎN (COHESIUNEA) LEGĂTURA EI ORGANICĂ de Profesorul Dr. Enric Theodor Rötscher

Originalitate şi manieră[1]

Artistul acela dramatic, pe care natura şi activitatea proprie l-a ridicat în stadiul al treilea al artei, va fi totdeuna *original* şi interesant pentru că el formează <din> totdeuna din intuiţiunea proprie în afară. Concepînd şi commembrînd un caracter dintr-un pun[c]t al vieţei, el va avè cuvînt pînă la un grad oarecare. Critica va lua aşa dar faţă cu acest stadiu, atitudinea pozitiv înţelegătoare, să recunoască în tot dreptul <său> lor cele date de acest stadiu. Numai în cazuri rare se vor înşela artiştii mari într-atîta în toată personalitatea lor, că se vor sumeţi într-un teren ce li-ar contrazice.

Critica însă, oarecum corul care pluteşte asupra tuturor diferitelor moduri de-a concepe şi de-a represinta, are de datorie de-a coprinde toate momentele caracterului şi de-a indica, complectînd cu deosebire aceea ce în virtutea organisaţiunei artistului, n-a putut să ajungă la deplina sa îndreptăţire. Aşadar compararea între represintatorii cei mari trebuie mai nainte de toate să caute a aprofunda şi găsi diferitele momente, pe cari fiecare din ei <în> le-a aşezat în prosceniu, şi de la cari el a organisat viaţa toată. * Mijloacele naturale şi înru-

[1] Manuscrisul 2254 (Biblioteca Academiei Române), *ff.* 363—366.

* Noi ne-am format această opiniune asupra lui Schröder din simplele comunicate asupra acestui mare artist.

E impresiunea totală care ne-a rămas din ocuparea cu activitatea sa. Afară de însemnările cele vioaie, ce ni le dă Tieck în *Phantasus* şi pe

direa spirituală pe care artistul o aduce cu sine, nu arareori decid asupra unuia seau a celuilalt mod de represintare. Cîți artiști creatorii [*sic!*] atîtea diferite realisări ale caracterului poetic se pot cugeta, cari cu toate astea totuși să fie poetice; căci <ale caracterului poetic se> fiecare <pătrundere> pătrunde viața caracterului din pun[c]tul său de vedere și-și împacă natura sa cu objectivitatea personalității poetice. Fiecare<de ace> artist într-adevăr mare * va pune de-aceea fețe oarecari într-o lumină nouă și va descoperi referințele cari au scăpat din vedere altora seau cari la ei nu ajunsese[ră] la viață deplină, căci fiecare își formează pe poet după propria sa natură artistică, fără de-a-i diminua întru ceva ținoarea sa substanțială, — natură, care, fie cît de obiectivă, va reda totuși întregul într-o formă proprie numai ei. Artiștii represintatori mari privesc asupra celor mai varii farmece a unei naturi frumoase din diferite pun[c]te de înălțime; numai modul, cu care <l> i se reflectă ((oglindează)) fantasiei lor munte și vale, riu și codru într-un întreg, acela diferă. Naturile poetice de artist trimit astfel și aicea razele cele mai varii, cari însă toate se adună și se condensă într-un soare universal de poesie.

Decisamente însă avem de a distinge *maniera* de această originalitate adevarată, pe care noi o <așezăm> bazăm pe modul cel propriu, în care obiectivitatea caracterului poetic prinde în el coloare și formă. Maniera din contra e modul de espresiune a unui represintator în parte, însă un mod *numai individual* și nepus în consonanță cu pretențiunile artei și a obiectivității caracterului.

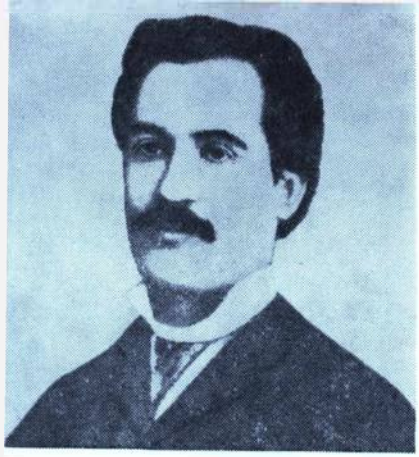

Maniera e așa dar într-adevăr o proprietate a individului, însă fără de-a fi pătrunsă și satură [saturată] de adevăr și de obiectivitate. De-aceea ea se și tîrîie ca o *particularitate* ((besonderheit)) a artistului prin toate represintațiunile sale și e oarecum punctul cela vărtos care n-a putut fi înmuiat și făcut fluid de către viața organică. Cît de varie e espresiunea manierei, și în faptă e nemărginită, totuși ființa ei remîne felul de represintare individual, care nu s-a topit în concepțiunea și represintarea characterului, prin urmare n-a fost cucerit de ea. În manieră așadar totdeuna personalitatea se face observabilă pe contul caracterului, ce e a se represinta și ne <arată> presintă întotdeuna contradicțiunea amândor[or] părților. Cine concepe și esecută un caracter cu originalitate, ni dă un întreg <deosebit în sine> în sine individualisat, care poartă în el însuși legea vieței sale, și care poate fi înțeles numai din el însuși. Critica are așadar a se transpune înainte de toate în cercul acestei represintațiuni și de-a concepe de la ea-ncolo adevărul intern și dreptul acestuia. În manieră însă actorul ese de după tabloul care ar trebui să-l acopere cu desăvărșire, și ni răpește ilusiunea artistică, pentru că noi ne simțim provocați de-a face deosebire <distingere> între represintator și ceea ce represintă

---

ici pe colea în *Foile dramaturgice*, noi ne rezimăm încă aicea pe descripțiunea lui Schink în *Contimporanii* săi, cari ni presintă cu putere mare unele din creațiunile mari ale lui Schröder — și afară de asta pe opul copios al lui Meyer asupra vieței lui Schröder. Simțim respectul cel mai necondițional față cu această activitate a lui Schröder, măreață, dusă de seriozitatea cea mai morală, dirigiată de tot atîta rațiune pe cît <ă> entusiasm. El ne apare ca o figură plastică cu totul mare.

* Cele trei trepte (scăriri) ale criticei desvoltate de noi în tractele asupra filosofiei artei (I, p[p]. 58—72) ca necesarii și ca resultînde din diferința obiectului află deplina lor aplecare și pe *acest* teren al nostru. Vis-à-vis artiștii mari, creatorii, critica trebue să fie și aci înainte toate recunoscătoare și pricepută. În fața operei de artă veritabile critică apare ca cunoștiința rectificătoare a creațiunei unui geniu. Ea dovedește rațiunea imanentă ei.

el, deosebire <distincţiune care> care tocmai ar trebui să ne facă s-o uităm. Zace în însuşi conceptul manierei, că ea e un gen de espresiune primită de represintator, făcută de el însuşi, nu ceva impus de natură. Esprimarea nefrumoasă a unor sunete oarecare, condiţionată de organ, dar de-aceea jenantă <genătoare>, care nu s-a putut învinge cu totul de către artist, — asta nu e manieră, pentru că e un defect cu totul natural, nu născut din libertate. Din contra, modul devenit solid şi care revine, mod în cari escelează în recitaţiune şi în mişcările corpului oarecari forme individuale, pe acela-l <însemnăm> indicăm noi ca pe maniera represintatorului. Pentru că e un mod de espresiune stereotip, de aceea şi ţturbură întotdeuna curăţenia unui caracter şi se presintă ca o trăsură desfigurată în întregul tabloului. O manieră în sine cît de nensemnată, poate să-l lipsească pe represintator de-ntreg triumful jocului său — şi asta mai ales în momente în cari sufletul e cufundat într-o singură simţire şi nemărginit de iritabil contra a or[i]ce atingere, căci ne smulge afară din tonul cel tragic, pentru că fiece manieră e o disonanţă nedisolută. Nu poate aşadar cineva să facă unui artist un serviciu mai mare decît de-a-l consilia necontenit [pentru] învingerea manierei, pentru că ea-i întotdeuna un obstacol la un efect deplin şi curat, şi pentru că e inamica cea mai mare a unui întreg organic. Critica trebu[i]e iar să şi-o facă de datorie de-a afla şi-a stători atît în orce caz concret, cît şi la fiece represintator, limitele manierei şi acelea ale originalităţii.

Cercul manierei e foarte larg. O cultură artistică, care urmăreşte cu seriozitate ţinta supremă, 'şi va propune de problemă principală, de-a îngusta <cît se poate> din ce în ce mai mult acest cerc.

Cu cît se neglige mai mult lupta contra manierei, cu-atîta ea prinde rădecini mai afunde. Daca încă ea s-a născut din silinţa de-a produce un efect oarecare, şi dacă aceasta a succes la o masă care primeşte şi favorisă cu uşorătate tot ceea ce-i su[r]prinzător şi frapant, mai ales cînd mai sunt şi susţinute de mijloace fericite, — atunci pericolul cel <mai> mare e aci, cum că maniera se va-ntreţese ca o stricăciune incurabilă prin toată viaţa artistică a represintatorului. Pînă şi naturi de artist însemnate şi superb dispuse nutresc adesea în manieră un vierme pe care-l iau cu ele-n mormînt. Putem s-o zicem, că asta a fost cauza absolută care l-a oprit pe Esslair de a deveni un actor tragic de prima ordine, cum că a fost dominat de o manieră ce era calculată, ((precugetată)) anume pe efect, carea apoi <prin> ne arunca afară de or[i]ce ilusiune prin căderea deodată din dispositiunea tragică într-o bunomie... (spiesbürgerlichen Hausväterlichkeit), prin o rătăcire spontanee din cel mai sguduitor patos tragic în proză goală şi rece — trecere care sfărăma, de natura cea mai grandioasă.

Acest artist, unde nu gonea <caută să> asemenea contraste, d[e] e[exemplu] în drama de familie, acolo crea nu arareori o unitate complectă, care ni descoperea tabloul pe cît de original, pe atîta de adevărat a unui caracter omenesc. *

---

* De-aceea Esslair nu se putea satisface neci odată cu desăvărşire în caractere tragice. Maniera eşea tocmai în momentele cele mai sguduitoare ca o disonanţă zgîriietoare care atingea adînc sufle-

Cum esistă un stil, care nu e purtat de puterea obiectului şi de patosul ideei, ci care şi-a ţesut o haină artificioasă pentru un coprins esterior lui, tot aşa esistă şi o manieră de represintaţiune, care corespunde <acestui stil> unui asemenea gen de stil. Forma, pe care scriitorul şi-o compune din elemente a espresiunei, cari sunt înrudite cu el şi care-i convin aşadar cu deosebire, elemente pe cari apoi le <elaborează> prelucră cu <într-o> mai mult seau mai puţin noroc într-o haină proprie, această formă îşi are în arta represintativă un analogon al său în *manieră*, care basîndu-se pe un naturel fericit se pereneasă în modul de-a represinta a[l] actorilor mari şi confecţioneasă din ei un amalgam. Şi aceasta aparţine aşadar esenţialmente categoriei *manierei*, pentru c-o găsim pretutindene unde o formă nu a resărit organic dintr-o intuiţiune.

Forma şi chipul de-a represinta, cari în artiştii cei mari se presintă numai <se pres...> ca o frîngere deosebită a razelor spiritului lor poetic, capătă în aciea cari le împrumută de la aceştia, numai caracterul unei haine imperiale împrumutate, sub care însă nu arareori poate vedè vălul cel sărac. * În situaţiunile acelea, cari cheamă ca cu o vrajă sufletul cel mai intern din abisul lor, se va cu deosebire într-o coloare grelă neputinţa represintatorului de-a se familiarisa cu o specie de espresiune, care nu e proprietatea sa. Această manieră o vedem foarte mult întinsă în arta represintatoare. Ea e cu atît mai naturală, cu cît talente mari invită prin efectele lor cele puternice la aceea de a-şi însuşi feliul (modul) lor de represintare. Fiindcă însă maniera după însăşi fiinţa ei nu poate imita decît cele esterioare, şi fiindcă că-şi împrumută pentru sine ceea ce la represintatorii cei mari nu e decît forma necesarie, — ea însă din formă numai îşi <face> constituie însăşi *fiinţa sa*, de-aceea toate modurile individuale de-a concepe şi de-a se esprima, cari ni se prezintă la actorii cei mari ca inspiraţiuni şi erupţiuni ai geniului său, se vor răstoarce în imitatori numai într-o simplă manieră, care ne alungă de pe terenul poetic. Trăsura de durere, care face din o actriţă mare o copie a Niobei, pentru că vine din sufletul cel mai adînc şi se aşează asupra feţei mişcate ca un nour întunecos, — într-o imitătoare, într-o ruină ce plînge silit şi care mai atinge caricatura. Şi totuşi trebu[i]e să mărturisim, că în lipsă de puteră creatorie, e cu mult mai bine de preferat, daca se reproduc chiar cu o manieră oarecare creaţiunile represintatorilor însemnaţi, decît daca un naturel neputincios şi brut <lasă> senerede-n sine însuşi şi-şi închipuieşte, de-a putè trece de fructe ale geniului isbucnirile năuntrului său nelămurit şi neharmonic. <E> Nu e nimica mai cumplit decît de-a vedè parodiate de către nemijlocirea brută tot ce-i mai nalt, minunile spiritului uman.

---

tul iritabil. Aducem aminte de Lear al său, de Theseu, de Wallenstein. Din contra, în o seamă de figuri burgheze el ne da un întreg într-adevăr complect. Ce nobil şi adevărat ne apărea el în silvicultorul din *Vînătorii* şi-n consiliarul Dallner. Nu ai fi putut crede privind represintaţiunile acestea, cum că acelaşi om era dominat în tragedie de-un astfel de demon al manierei. Din început Esslair surprinsese lumea prin căderea neprevăzută în recitaţiune, şi mulţimea a luat această mirare, în care era transpusă, drept o minune a artei, careia-i urmau nemijlocit esplosiuni de aplause. Prin asta maniera a prins rădecini în Esslair şi a crescut spre paguba cea mai nenorocită. În or[i]ce caz originea manierei lui Esslair a fost o concesiune neartistică în favoarea mulţimei; mai tîrziu poate c-o fi pierdut el însuşi conştiinţa asupra acestui obiect. Descrierea ce ne-o face Tieck despre consiliarul Dallner a lui Esslair, ne remprospătează şi mai bine represintarea lui plină de măiestrie. *Foi dramatice*, 11, p[p]. 87—90.

* Cele zise mai sus au valoare pentru orice artă în genere. Ceea ce la artistul esersător de geniu e un product al celei mai profunde proprietăţi spirituale a lui, aceea la un imitător al său <lui> nu apare decît ca ceva cu totului estern şi casual. Amintim aicia pe Paganini şi pe aciea, cari, <adeseori> nu fără dibăcie şi noroc adesea reuşise de a-şi însuşi unele din particularităţile minunatei sale esecuţiuni. Auditorului priceput <cu înţeles> totuşi i s-arată-ndată diferinţa cu mare, cum că <o> întreagă technică ce punea în mirare, cu care Paganini domina instrumentul său şi-l ridica la o potenţă mai naltă erau totodată moduri de espresiune a întregului său intern, pe cînd la urmaşii lui nu erau decît greutăţi învinse, fără însă de-a esprima <vre> un caracter.

Humorul tragic al lui Paganini se manifesta în toate întorsăturile cari la ((în)) alţii nu erau decît efectul unor desterităţi în artă, la auzul cărora nu ieşim niciodată afară din recunoaşterea technicei. O viaţă internă nu se manifestă în ele ca la *Paganini*.

Cu desvoltarea celor trei stadii ale artei dramatice, stadii cari resultă din conceptul artei însuşi, noi am adus la capăt <încheiere> cu partea <aceea> generală, care coprinde în sine principiile abstracte şi cestiunile de viaţă ale artei noastre. Ceeace-i general nu este viu însă decît în desfăşurarea sa. De-aceea partea întîia condiţionează şi-o a doua parte, care să se coboare pînă-n particularităţile şi minuţiozităţile artei noastre şi care s-o urmărească pe ea pînă-n elementele sale. Commembrarea acestei părţi speciale resultă din însuşi conceptul artei noastre. Pentru că ea are de problemă a sa, represintarea poesiei dramatice, va să zică realisarea caracterelor umane în mersul lor <indicat> însemnat de către poesie, fiindcă <şi> ea însă resolvă această temă a ei prin materialul personalităţii individuale, — de-aceea partea specială are a reproduce momentele personalităţii în raport cu arta noastră, va să zică are a efectua ridicarea <lor> conştiută a acestor momente dintr-o esistenţă numai naturală la esistenţa artistică.

Organele prin mijlocul cărora formează actorul sînt: *tonul şi gestul.* E dar tesa celor două părţi prime de-a urmări organic formarea lor prin toate treptele, începînd de la elementele cele mai simple pînă la manifestaţiunile cele mai curate a stărilor sufletului. Ele sunt columnele ce susţin întregul edificiu al artei. Adevărul lor însă ele au numai ca momente a unei unităţi mai nalte, la cari se ridică, şi care abia ni-i descopere ţinta <but> absolută a artei noastre. Acest resultat este represintarea caracterelor care condiţionează aşadar pe-al treilea despărţemînt a părţii speciale.

Fără această piatră ce încheie, ele nu sunt decît pregătiri fără scop şi ţintă, ambiţele unui templu fără sanctuar. Represintarea caracterelor e oarecum statua zeului la al cărui cult nu poţi ajunge decît prin ambiţele tonului şi ale gestului. Fără privirea ei, cultului îi lipseşte ultima vegheare, şi artei noastre sănţirea ((sancţiunea)) supremă.

Partea specială se împarte aşadar în aceste trei despărţeminte necesarii: I). Cultura tonului pînă la virtuositatea artistică a declamaţiunei orale. II). Cultura corpului spre a face din el un organ al sufletului şi desvoltarea lui pînă la aptitudinea realisărei artistice a stărilor sufletului. Adică elocinţa corporală (fizică). În fine, III). Represintarea characterelor în care se pătrund reciproc într-o frumoasă viaţă organică recitaţiunea şi elocinţa fisică. Desvoltarea acestui al treilea stadiu, resultatul celor două momente, unilaterale dintîi, ni arată arta dramatică în adevărul şi frumuseţea ei, în care amîndouă vin la drepturile lor absolute şi la împăcarea lor deplină. Conceptul represintaţiunii dramatice cîştigă aşadar în ea realitatea sa deplină, şi opera poetică <sensibilisarea sa> cea mai pătrunzătoare şi mai naltă sensibilisare a sa.

Dedicaţia autografă face parte din albumul omagial C. I. Nottara, vezi articolul 15 autografe: Al. Brătescu-Voineşti, Ion Minulescu, George Ranetti, Ticu Arhip, Radu Rosetti, Al. Kiriţescu, Camil Petrescu, Caton Theodorian, A. de Hertz, Tudor Arghezi, Victor Ion Popa, Liviu Rebreanu, Demostene Botez, Victor Eftimiu, Octavian Goga pe un album omagial Constantin I. Nottara, de la pp. 158—162 (ca şi cele de la pp. 47, 58, 84, 85, 132 154).

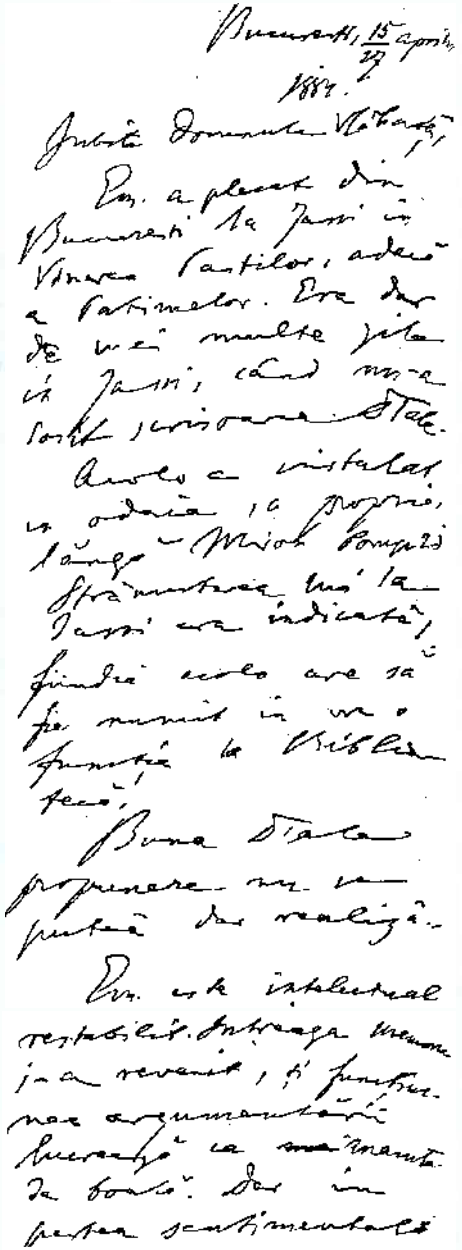
«EMINESCU este intelectual

AMPLEI SERII DE DOCUMENTE LEGATE DE biografia eminesciană îi adăugăm epistola adresată de T. Maiorescu lui Vlahuță, la 15/27 aprilie 1884.

Este un moment de speranță pentru întreg cercul Junimii și pentru prietenii, între care și Vlahuță, ce urmăreau îndeaproape starea sănătății poetului, grav afectată în vara anului 1883. După șapte luni petrecute sub îngrijirea medicilor bucureșteni și a profesorului H. Obersteiner la sanatoriul din Viena, la începutul lui februarie 1884 — la inițiativa lui Maiorescu și însoțit de bunul lui prieten, Chibici Rîvneanu — Eminescu pleacă în Italia. În tot timpul călătoriei, Chibici îl informează pe Maiorescu asupra sănătății poetului, nu pe deplin restabilit.

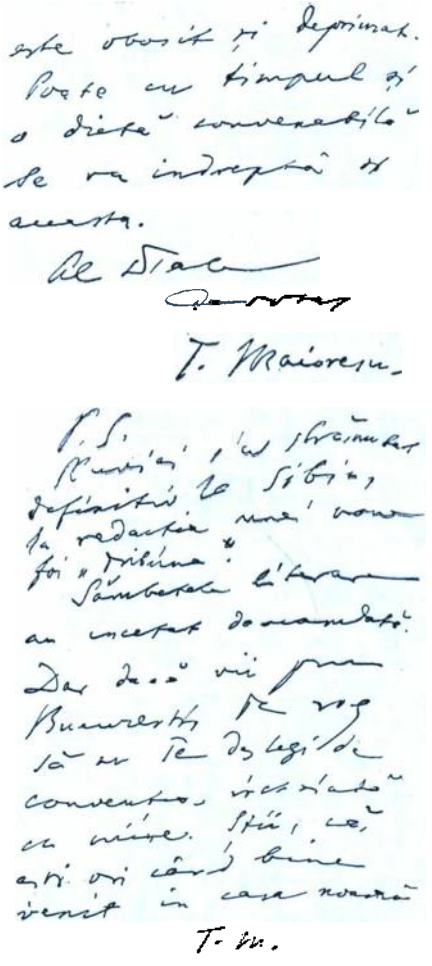
Grija lui Maiorescu și a celorlalți junimiști pentru soarta lui Eminescu nu se desminte nici acum. La dorința, des exprimată de el, de a reveni cît mai curînd în țară, aceștia sînt preocupați să găsească locul cel mai potrivit, prielnic pentru refacerea sănătății. Th. Rosetti îi oferă ospitalitatea la moșia sa de la Sculeni, Slavici era dispus să-l ia cu sine la Sibiu; preferințele lui Eminescu se îndreaptă însă spre București, unde poposește o singură zi, continuîndu-și, împreună cu Chibici, drumul spre Iași, fiind găzduit de profesorul și scriitorul Miron Pompiliu. O scrisoare a lui T. Maiorescu, datată: « vinerea mare — seara, 1884», adresată Emiliei Maiorescu-Humpel (Cf. I. E. Torouțiu, Studii și documente literare, VI, pp. 50—53) mărturisește aceeași stare de optimism pe care o încerca Maiorescu cu privire la sănătatea poetului precum și despre diligențele depuse pe lîngă Ministerul Cultelor, pentru obținerea numirii lui Eminescu ca bibliotecar la Universitatea din Iași, cu un salariu de 285 franci, sumă care se va adăuga fondurilor adunate lunar la București și la Iași, în favoarea poetului.

Diana CRISTEV

restabilit»

Titu MAIORESCU CĂTRE AL. VLAHUȚĂ

B. C. S. — Inv. 29.344

[*F. 1 r°*]

București, 15/27 aprilie 1884

Iubite domnule Vlahuță,

Em[inescu] a plecat din București la Iassi în Vinerea Paștilor, adecă a Patimelor. Era dar de mai multe zile în Iasii, cînd mi-a sosit scrisoarea D[umi]tale.

Acolo e instalat în odaia sa proprie lîngă Miron Pompiliu. Strămutarea lui la Iassi era indicată, [*f. 1 v°*] fiindcă acolo are să fie numit în vreo funcție la Bibliotecă.

Buna D[umi]tale propunere nu se putea dar realiza.

Em[inescu] este intelectual restabilit. Întreaga memorie i-a revenit și funcțiunea argumentării lucrează ca mai înainte de boală. Dar în partea sentimentală [*f. 2 r°*] este obosit și deprimat. Poate cu timpul și o dietă convenabilă se va îndrepta și aceasta.

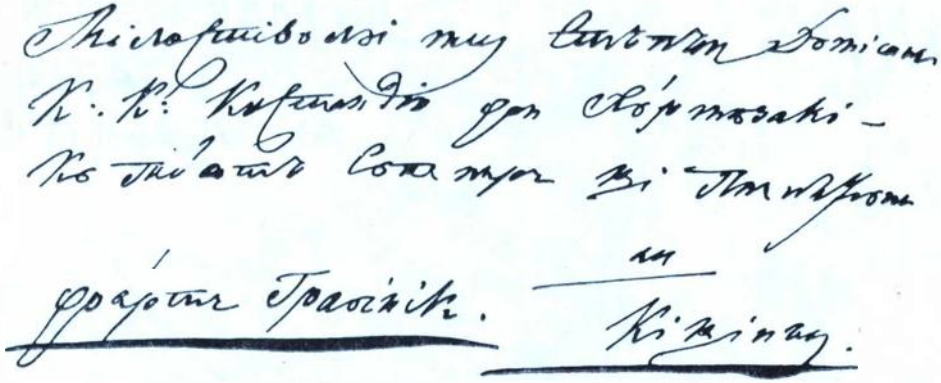
Al D[umi]tale
devotat

T. MAIORESCU

P. S. Slavici s-a strămutat definitiv la Sibiu, la redacția unei noi foi „*Tribuna*".

Sîmbetele literare [*f. 2 v°*] au încetat deocamdată. Dar dacă vii prin București, Te rog să nu Te dezlegi de convenția încheiată cu mine. Știi că ești oricînd bine venit în casa noastră.

T. M.

Gheorghe EMINOVICI

Scrisori către Constantin HURMUZAKI

(1841–1845)

CONCEPUTE ÎN PERIOADA 1841—1845 de Gheorghe Eminovici, tatăl viitorului poet național, și adresate lui «Costandin fon Hurmuzaki»[1], *scrisorile pe care le publicăm, fac parte din lunga și conștiincioasa corespondență a cămînarului, legată de atribuțiile sale de slujbaș boieresc la Dumbrăveni, în fostul ținut al Botoșanilor.*

[1] («Mult Milostivului meu Stăpîn Dumisale C[u]c[o]nului Costandin fon Hurmuzaki Cavaleri. Cu adîncăSupunere...» — în formula exactă, menționată pe exteriorul uneia din epistolele lotului respectiv).

Reprezentant al uneia din cele mai vechi familii de boieri moldoveni, frate al marelui învățat și istoric bucovinean Eudoxiu D. Hurmuzaki, Constantin (1811—1869) — jurisconsult și om politic de faimă al epocii — devine arendașul general al întinselor moșii ale bătrînului boier Costachi Balș (mai apoi procurist și epitrop al casei acestuia) și proprietar al unei rudimentare industrii de fabricat rachiu și spirt — «velnița din Dumbrăveni» — unde, între slujbașii principali, îl are pe cămînarul Gheorghe Eminovici. (E vorba de perioada 1840—1848). Numele lui Constantin Hurmuzaki, întîlnit adesea în istoria politică și culturală a Moldovei, este prețuit cu osebire în epocă pentru intensa activitate de susținere a patruzecioptiștilor din toate provinciile românești. Să amintim aici doar cazul lui Aron Pumnul, adus de la Brașov și găzduit după evenimentele de la 1848 din Transilvania la familia Hurmuzăkeștilor, spre a ne situa și în acest fel în preajma existenței și a destinului viitorului Mihai Eminovici — Eminescu. (Vezi, N. Bănescu, *Corespondența familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Barit*, Vălenii de Munte, Tipografia *Neamul Românesc*, 1911; G. Bogdan-Duică, *Multe și mărunte despre Eminescu*, I—IV, în „*Viața românească*“, 1924, v. LIX, pp. 52—54, 153—156; v. LX, pp. 383—393 ș. urm.) Meritele activului și inimosului luptător unionist de mai

Căminarul Gheorghe Eminovici — portret de epocă.

Epistolele-documente scrise de tatăl poetului și păstrate pînă astăzi[2] *— printre puținele piese autentice rămase de la acela fără de care nu se poate începe cercetarea vieții lui Eminescu — constituie autentice mărturii asupra preocupărilor cotidiene ale căminarului-boiernaș, la acea epocă a anilor săi de început și de propășire. Originalele rapoarte, cu acrul unor fragmente de cronici de curte boierească, dezvăluie o exprimare și un scris stăpînite cu meșteșug propriu. Sînt așternute nu numai lizibil, ci și caligrafic (este aici un autentic și excelent preambul caligrafic eminescian, reținînd în special atenția pentru analogii și pentru cercetări grafologice legate de viitorul poet!), în caractere chirilice (dar și cu unele litere latine ce începuseră a fi introduse în alfabetul vremii), scrise cu cerneală cafenie sau violetă (pe* recto*-ul și pe* verso*-ul filelor, sau numai pe* recto*); unele — pe coli duble de hîrtie de epocă, ușor transparente (format 227 × 275 mm), de culoare gălbuie, cu dungi, altele — pe coli groase de cancelarie, cu suprafața plină, marca «J. W. Hatman» cu filigran, avînd stanțate în colțul din stînga, sus, miniatura unei embleme dreptunghiulare cu o coroană și inscripția «London» (format 201 × 258 mm, cu mici variații), în tonuri gălbui-șterse spre maron-pal; în sfîrșit — coli simple de hîrtie de calitate inferioară, unele cu dungi mărunte, imperceptibile, altele cu asperități, formate variabile (174 × 215 mm, sau 174 × 210 mm), în tonuri de la alb-gălbui la alb-vernil. În general, cîteva din colile duble ale scrisorilor păstrează dungile îndoiturilor sau perforațiile pentru sigilare; o parte din ele dețin fragmente din sigiliul-pecete*[3] *în ceară roșie cu monogramul «G. E.» al expeditorului. Starea tuturor acestor piese-unicat este diferită: unele în stare bună, altele deteriorate și în parte degradate, nemaiputînd fi citite în întregime.*

Intenția noastră a fost, înainte de toate, scoaterea la lumină și introducerea în circuitul istoriei literare a unor documente Gheorghe Eminovici, legate de susținuta sa activitate de administrator și coordonator priceput al treburilor gospodărești-agricole, de pe moșia Dumbrăvenilor[4]*, în*

---

tîrziu, același Constantin Hurmuzaki, sînt deopotrivă de însemnate.

[2] Lotul scrisorilor de care este vorba, face parte din fondul documentar al *Muzeului memorial „Ion Creangă" din Iași (Bojdeuca din Țicău)*, provenite de la preotul-econom Dumitru Furtună din Dorohoi — cunoscutul folclorist și etnograf. (*Sînt inventariate la nr.* 3278/I—XXXVI.) Precizăm că, din numărul total de 36 de piese, șapte scrisori (situate în timp între 28 iulie 1841 — 18 mai 1842, și una singură din 1844 — 14 aprilie), însoțite de trei rapoarte statistice asupra unor realizări gospodărești de la Dumbrăveni și din satele aparținătoare moșiei, au fost publicate de profesorul Augustin Z. N. Pop, în volumul *Noi contribuții documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, Editura Academiei R. S. România, București, 1969, pp. 245—258, în cadrul *Anexelor*, în urma mențiunilor și a conspectelor făcute pe marginea lor la pp. 85—88 ale cărții.

[3] «*Tabla mé*» — potrivit unei mențiuni a căminarului. (Vezi, mai jos, scrisoarea a [VIII]-a, *nota*[34]).

[4] Data pe care o poartă cea dintîi scrisoare din lotul de care vorbim se situează doar la două luni de la ridicarea tînărului sluger Gheorghe Eminovici — în vîrstă, atunci, de 29 ani — în treapta boierească de căminar, prin decretul domnesc, dat de Mihail Grigore Sturza la 12 mai 1841, drept răsplată «a destoiniciei sale în slujbele ce a săvîrșit patri[e]i în osăbite vremi».

prima jumătate a secolului trecut. Pe de altă parte, o serie de fapte şi de datări pe care le conţin aceste scrisori — redactate conştiincios, adesea cu exces de zel şi cu meticulozitate scriptică impresionantă, de cel a cărui familie întemeiată în primăvara lui 1840 sporeşte din an în an, împovărîndu-se de greutăţi şi de griji — se alătură celor cunoscute pînă acum[5] şi ne întregesc perspectiva asupra stărilor de lucruri în miezul cărora, în curînd, se va ivi pe lume nemuritorul nostru poet. Sîntem convinşi că publicarea unor asemenea piese documentare, prin conţinutul lor, poate fi utilă şi istoricilor şi economiştilor, cît şi altor categorii de cercetători.

Corespondenţa în discuţie, din care publicăm 15 piese, în continuarea celor deja apărute[6], se alătură altor scrisori-documente ale aceluiaşi G. Eminovici, încredinţate tiparului de unii istorici literari în ultima vreme[7]. Ea vine să completeze alte goluri ale destul de întinsului «roman epistolar» de cancelarie al trudnicului căminar, oferindu-ne unele informaţii relative la familia sa, luminînd şi mai mult raporturile energicului slujbaş de la Dumbrăveni cu «stăpînii» sau cu «prinţipalii» săi, cu unii oameni ai epocii, ori cu cei din subordinea sa, edificîndu-ne asupra «diplomaţiei», asupra intransigenţei sau a conştiinciozităţii lui — deci, preţioase elemente privind firea şi caracterul acestui om. Semnificativă prin conţinutul ei, prin dramatismul ei, între toate documentele selecţiei noastre, ni se pare scrisoarea a [IV]-a din lotul de faţă[8] (datată: 30 octombrie 1843). G. Eminovici trece printr-un moment de grea încercare, atunci cînd «milostivul stăpîn», în necunoştinţa situaţiei reale, îi comunica de la distanţă nemulţumirea pe care o are în privinţa gospodăriei Dumbrăvenilor, ameninţîndu-l că, «dacă aceea nu ar lua prifacire şi îndreptare apoi este în hotărîre fără întîrziere pi di o parte di a mă da afară din slujbă, iar pi di alta, fără milă şi cruţare mă veţi judeca aspru». Prilejul răscoleşte într-atît cugetul căminarului dumbrăvean, încît se simte obligat să riposteze cu argumentele contrarii ale stărilor de fapt ale lucrurilor, dar şi cu dezamăgirea celui care «după sălinţa şi sîrguinţa ci am întrebuinţat cu necontenire spre sporire şi înmulţire a producturilor pe moşiele dumneavoastră, am fost în nădejde că şi în viitorime mă va privi tot aceiaşi milă pe care am avut-o şi păr acum, sau şi mai multă şi, acum mă văd urgisit di către dumneavoastră».

Scrisoarea de răspuns adresată lui C. Hurmuzaki vădeşte un neaşteptat curaj al subscrisului «supus şi slugă» de a-şi apăra cinstea şi demnitatea pe baza corectitudinii şi a muncii sale, cerînd ca în situaţia nerespectării îndatoririlor pe care le are să fie eliberat din slujbă. Ea mai probează, totodată, intransigenţa şi fermitatea caracterului acestui om, buna sa credinţă. Anii vor aduga ciclice necazuri numeroaselor întreprinderi şi aspiraţii ale lui Eminovici, sporind marea sursă a nefericirii acestuia, numită de poet — «deşertăciune»[9].

Nu mai puţin interesante sînt scrisorile lui Gheorghe Eminovici prin aceea că vădesc un tipic grai moldovenesc, cu aleasă savoare arhaizantă şi un deosebit meşteşug al descrierii. Iată un pasaj din scrisoarea datată: «1844[,] septem-

---

[5] Aceste scrisori ale lui G. Eminovici completează bibliografia documentară eminesciană, alăturîndu-se informaţiilor referitoare la M. Eminescu şi la familia sa, informaţii aflate în bogatele fonduri ale *Arhivelor Statului din Iaşi*, ale celor din Botoşani, din Sibiu sau din Bucureşti, ca să nu mai vorbim de colecţiile Serviciului de manuscrise al *Bibliotecii Academiei R. S. România*, de alte fonduri publice sau particulare cunoscute pînă în prezent, precum şi de alte colecţii aflate în străinătate.

[6] Vezi, mai sus, *n. 2*.

[7] Este cazul celor 34 de scrisori în limba germană, întocmite de Eminovici, tot la Dumbrăveni, în perioada 1 august 1839 — 7 februarie 1841 şi expediate boierului Costachi Balş, în a cărui slujbă tatăl poetului se găseşte din anul 1836, precum şi secretarului acestuia, Alecsander Bizai. Aceste scrisori, ce au aparţinut lui G. Călinescu şi la care istoricul literar va face scurte referiri în ultima sa ediţie a monografiei *Viaţa lui Mihai Eminescu*, citînd chiar formele din acele «mss. G. E.», pentru a recompune portretul fizic şi moral al căminarului (vezi G. Călinescu, *op. cit.*, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1964, p. 12), au fost publicate de profesorul Ovidiu Papadima în „*Revista de istorie şi teorie literară*", tomul 13 (1964), nr. 2, pp. 455—486. Epistolele de faţă se mai alătură şi altor piese documentare publicate de Augustin Z. N. Pop în cele două volume de *Contribuţii documentare la biografia lui Mihai Eminescu*, Editura Academiei R. S. România, Bucureşti, 1962 şi, respectiv, 1969. De curînd, revista de faţă a publicat o scrisoare din perioada mai tîrzie a corespondenţei căminarului către Constantin Hurmuzaki, aflată în fondurile *Arhivelor Statului din Sibiu, Colecţia Hurmuzaki* (vezi: M. Stoia, *Un document despre familia Eminescu*, „*Manuscriptum*", III, nr. 1, pp. (168—169).

[8] Vezi scrisoarea a [IV]-a a grupului de mai jos.

[9] Vezi, G. Călinescu, *op. cit.*, pp. 20—21, cf., *Biblioteca Academiei* ms. 2255, f. 294 şi ms. 2258, f. 169.

brie 2 zile[,] *Dumbrăveni*»: «*Pi aice urmiază cu necontenire ploile, din a căror pricină n-am putut sfîrşi săceratul şi caratul, cu toate aceste lucrul merge dişi încet, dar tot spre sfîrşit, şi pi la 6 a curgătoarei voi scoati şi lăcuitorii ca să-m*[*i*] *facă puţină arătură, fiindcă în altfeli cu totul în sămănături ne întîrziem. Păpuşoii sînt verzi*[,] *atît cei boiereşti*[,] *precum şi a lăcuitorilor, şi să apere Dumnezeu di o brumă*[,] că apoi pentru bieţii lăcuitori sărăcia îi gata»[10].

Un anume umor — să-l numim «căminăresc» — se degajă adesea instantaneu din comicul situaţiilor înregistrate şi descrise cu gravitate de G. Eminovici. Căci, pe lîngă frecventele rapoarte statistice şi valorice, grele în realizări pe ansamblul moşiei şi temeinic întocmite pe compartimente şi pe articole (pînă la operaţiuni financiare sau de export), ce-i sînt înaintate în aşteptarea altor «poronci», vivanta «cronică dumbrăveană» a lui Eminovici abundă — între altele — în «reportuirea cu supuşenie şi plecăciune»[11], *aceluiaşi «milostiv stăpîn», a unor evenimente şi întîmplări petrecute pe moşie, incidente sau presupuneri cu totul insignifiante ivite în neaşteptate şi nu o dată reluate «odisei». 'Lipsa spaţiului nu ne îngăduie a cita aci măcar un pasaj 'din grăbita scrisoare expediată de Eminovici la 22 noiembrie 1844 aceluiaşi «fon Hurmuzaki», spre exemplificare. Dar, ne întrebăm, la toate aceste «scripte» ale lui Eminovici, cum vor fi sunînd «răspunsurile» ori «poroncile» eruditului jurisconsult şi «stăpîn», prin corespondenţă? !*

★

Încercarea noastră de a comunica asemenea documente prin transcrierea ad litteram *a textului s-a lovit nu numai de dificultatea parcurgerii şi a înţelegerii sensului precis al exprimării originale şi pitoreşti a căminarului, ci şi de scrierea chirilică în care sînt redactate scrisorile, apoi, destul de numeroaselor alternanţe fonetice şi oscilaţii sau scăpări în scrisul epistolierului, datorate desigur şi grabei în unele situaţii, precum şi altor confuzii ori chiar unor părţi degradate şi deteriorate ale documentelor etc. Ca urmare a acestor greutăţi, am socotit că este mai bine să înlesnim cititorului de azi lectura lor, prin întregirea şi prin completarea unor cuvinte sau a unor expresii prescurtate, ori de cîte ori o mai bună înţelegere a sensului lor impunea acest lucru. Această metodă de transcriere, o socotim potrivită în cazul lui Gheorghe Eminovici, — om de altfel, înzestrat cu o deosebită iscusinţă, cu experienţa unei activităţi îndelungate şi iniţiat într-ale scrisului epocii, dar mai puţin cultivat.*

Pentru edificarea cititorului, reproducem în transcriere «diplomatică» cea dintîi scrisoare a selecţiei noastre, celelalte, în scopul facilitării lecturii, adaptîndu-le scrisului actual, prin cîteva norme stabilite mai jos.

Ne-am străduit să respectăm variantele fonetice şi pe cele lexicale, cît şi formele morfologice regionale, populare sau neologice. Astfel, am socotit necesară transcrierea diftongării unor vocale (de pildă: e, *în* ea; o, *în* oa), *cum va fi fost de fapt şi în exprimarea verbală a epocii, în cazuri ca:* totă nemulţumire *(toată nemulţumirea);* scotire *(scoatirea);* aprope *(aproape);* bola *(boala);* morte *(moarte);* prospăt *(proaspăt);* tomna *(toamna) etc.*

În toate cazurile unde am întîlnit forme vechi de folosire a lui ă *pentru* î *sau invers (în scris uneori mai greu de stabilit, întrucît semnul* (ъ) *e unul şi acelaşi în documentul chirilic), am generalizat vocala* î.

Am menţinut unele alternanţe vocalice în cuvinte de felul: arata *(arăta);* daca *(dacă);* moşiele *(moşiile);* mulţămi *(mulţumi);* poronc*ă (poruncă);* sfîrşăsc *(sfîrşesc) etc., pentru bogăţia şi varietatea formelor de exprimare.*

Pentru uzitata expresie «milostive stăpîne» am stabilit pretutindeni în texte această formă, fără alternanţele vocalelor finale e—i, *sau invers (cum ar fi fost cazul uneori:* milostive stăpîni, milostivi stăpîne *sau* milostivi stăpîni...*).*

În mai toate cazurile, am preferat prefixul vechi în, *mai noului* îm. *Exemple:* înpărtăşită, înprejorare *etc.*

Articularea cuvintelor cu articol hotărît enclitic acolo unde nu vorbirea, ci scrisul lui Eminovici nu le marchează — în exemple ca: înflorire, *pentru* înflorirea; casieriu, *pentru* casieriul; tamazlîcu, *pentru* tamazlîcul; a velniţ *sau* a velniţi *pentru* a velniţii — *a fost corectată tacit.*

În general, destul de multe aspecte grafice au necesitat îndreptări. Aceasta şi pentru că ortografia chirilică şi, mai ales uzanţa scrisului de mînă, folosea curent moda legării cuvintelor, cea a suprapunerii semnelor, a prescurtării, a scrierii anilor şi a datelor (de pildă: «842. Maiu 18. Zile») *şi pînă la marcarea şi situarea apostrofu-*

[10] Sublinierea din text ne aparţine.

[11] Într-un fel, efectul acestui automatism din recuzita formulelor de reverenţă ale epocii, frecvent folosit în epistolele de faţă, prefigurează parcă elemente ale anecdoticii de faimă cazonă de mai tîrziu.

168,779

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

rilor, a spiritelor, a accentelor, sau a punctelor (care pe lîngă valoarea funcțională semnificau și o anume estetică a scrisului, o «scriere pretențioasă», o distincție aparte în cadrul genului epistolar).

Am renunțat la marcarea, în croșete, a semnelor noastre ortografice. De pildă, am transcris: a mă, *pentru situația* amă; ca să-m[i], *pentru* casăm; mi-au *pentru* miau; unde-i *pentru* undei *etc. În paranteze drepte, am însemnat vocalele lipsă ori nemarcate ale scrisului chirilic.*

Am corectat în mod tacit cuvinte în scripta continua: acurgătoarei, *prin* a curgătoarei; arfi — ar fi; cutoată — cu toată; dipi — di pi; săfiți — să fiți; vărog — vă rog *etc. În cazul invers, unele cuvinte scrise în particule despărțite au fost de asemenea transcrise în forma lor obișnuită. Exemple:* a casă, *prin* acasă, a probarisit, *prin* aprobarisit; asă mine, *prin* asămine; bună voință, *prin* bunăvoință; de șarte, *prin* deșarte; di opotrivă, *prin* diopotrivă; di și, *prin* dișî *(deși!);* ia ste, *prin* iaste; în șala, *prin* înșala; nu mai dicît, *prin* numaidicît; pi ste, *prin* piste; ra mas, *prin* ramas; un blînd, *prin* umblînd *etc.*

Am păstrat și multe alte forme de limbă existente în scrisorile de față, care, de fapt, dau și un anume farmec expresiilor căminarului, elemente la care și Eminescu în mulțimea variantelor sale poetice din manuscrise, ori în dicționarul său de rime, va ține cu osebire. Iată cîteva exemple: asămine; avé[12] *(pentru* avea*)*; carăle; giudecata; grăunță; jăluesc; lăcuitori; mé *(pentru* mea*)*; oam *(pentru* om*)*; orzi; păr la *(adică* pînă la*);* poronca; reportuind; săcită (secetă); stlință; trebi; trimăs *etc.*

Cu excepția unor arhaisme mai rare, pe multe altele mai cunoscute nu le-am explicat în note de subsol, sensul lor fiind completat și de context. E cazul cuvintelor de felul: aht (act); holercă; holercari *(adică fabricanți de rachiu și de spirt inferior);* maister; spițer; izvod *etc., denumiri calendaristice ca:* ghenarie; *funcții și ranguri ale epocii:* serdar, slujer, căminar, agă, logofăt, postelnic, vornic; *unități de măsură ca:* stînjăni, fălci, prăjini, merțe (mierțe), dimerlii, funturi, vedre, ocă; galbeni[13], parale *și altele, întîlnite frecvent în toate rapoartele căminarului.*

Cu excepția primei scrisori din grupajul nostru, care încearcă să transpună cît mai fidel cu putință aspectul textului în chirilică, în transcrierea tuturor celorlalte scrisori, am completat prescurtările astfel: C. C. = cucoane; camr. = caminar *sau* căminar; d, d-, d., d:, D; d. d., Dumv., Dumvoastre... = domnul, dumnealui, dumisale, dumneavoastră, dumilor voastre; dumnealor; dumilorsale; Log. *sau* l. = logofăt; mer. *sau* m. = merțe *(mierțe)*; nmr. = nomer (număr); răp. = răposatul; s. = satul; ved. *sau* v. = = vedre *și altele.*

N-a fost marcat în transcrierea noastră semnul pentru „i" scurt *din chirilică, iar* „u" scurt *a fost eliminat.*

Am păstrat forma grafică «Eși» din originalul manuscris, pentru denumirea capitalei Moldovei.

În sfîrșit, punctuația folosită de G. Eminovici în corespondență, nu e lipsită de originalitatea omului atent pînă și la nuanțe, zelos și cenzurat în felul său, cu atît mai mult cînd e vorba de un document scris și adresat mai marilor săi. Este evidentă aici cîteodată exagerarea. Apostrofuri („'"), accente („´"), sau spirite („ʼ"), virgule, puncte sau puncte duble („ : ") [14]*, linioare finale alungite („—") — acestea au rolul separării ideilor mai însemnate din textul scrisorilor și totdeauna finalul lor — toate acestea abundă în grafia epistolierului, fiind folosite în moduri foarte diferite. Dar această «manie», cercetată atent, nu e mai puțin interesantă decît alte particularități. Mulțimea, neorînduiala adesea și vîrtejul semnelor de punctuație ne reamintesc remarca lui G. Călinescu, prin ale cărui mîini trecuseră scrisorile în germană ale căminarului către C. Balș și A. Bizai, din 1839—1841 — «scrise mai ceremonios ori mai pripit de cel care scria bine în nemțește, rutenește, românește...»* [15]*. O mențiune specială merită accentuarea diferită a silabelor propriului nume în semnătura de la sfîrșitul unora dintre scrisori* (Éminovici, Emînovicï, Eminovici, Eminôvici, Éminóvici...).

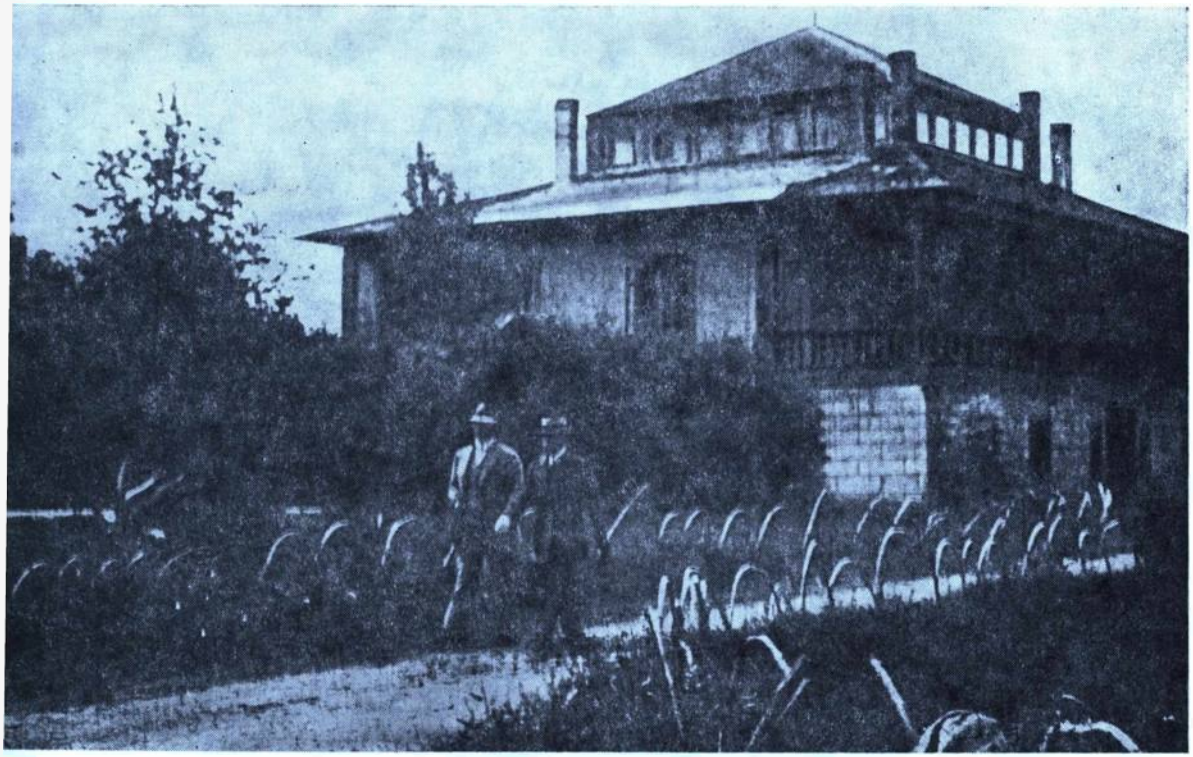
Corecții de transcriere s-au impus și obișnuinței lui Eminovici de a ortografia adesea unele substan-

[12] În textul original, asemenea forme populare de exprimare specifice graiului moldovean nu poartă accent. În transcrierea noastră, aceste cazuri sînt marcate cu accent.

[13] Pretutindeni semnul uzual în epocă, «#», l-am transcris prin cuvîntul monedei respective «galbeni».

[14] Cele «două puncte» nu au corespondent tipografic în alfabetul latin. Plasate mai jos și foarte apropiate între ele, au semnificația punctului care indică prescurtarea unui cuvînt.

[15] G. Călinescu, *loc. cit.*

Aspect de la Dumbrăveni (jud. Botoşani): conacul familiei Balş. (Fotogramă reprodusă din filmul puţin cunoscut « Eminescu — Veronica Micle — Creangă », realizat în 1914 de Octav Minar, surprins şi el în imagine).

tive cu literă mare în mijlocul frazei, aşezarea punctelor după cifre sau date etc. (influenţe ale scrierii germane pe care căminarul o cunoştea), ca şi modul frecvent de utilizarea a formelor pronumelui de reverenţă.

O serie de termeni legaţi de explicarea activităţilor şi operaţiilor gospodăreşti, agricole, zootehnice sau economice, ca de pildă: stalimaistru, velniţă, velniţer, arhitektorul moşielor, erb (herb), precupie, blanc (bianco) *etc. vădesc aceeaşi influenţă germană, ruteană sau de altă natură, întrutotul explicabilă în vorbirea şi în scrisul lui G. Eminovici.*

Luate în totalitate, mărturiile eminovicene ce ne stau în faţă — fragmente de viaţă adevărată de la mijlocul veacului trecut — grăiesc deopotrivă (la propriu şi la figurat) de vocaţia muncii, de vocaţia activităţii, fie cea practic-productivă, fie cea scriptică, bazate pe rîvnă, pe risipa de energie şi pe destoinicie, la părintele celui care a fost unicul Eminescu. Acolo, în lumea uneltelor, a vitelor, a acareturilor, într-o neîntreruptă silinţă mai mult pentru alţii decît pentru sine, cu zbucium şi cu amărăciuni, păstrătorul cu sfinţenie a rînduielilor vechi, coborîtorul din răzeşii Moldovei de nord — căminarul din Dumbrăveni — parcă realizează şi consfinţeşte simbolic monumentalul « testament » şi legat arghezian, întru Eminescu:

« ...Ca să schimbăm, acum, întîia oară,
Sapa-n condei şi brazda-n călimară,
Bătrînii-au adunat, printre plăvani,
Sudoarea muncii sutelor de ani.
Din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite
Eu am ivit cuvinte potrivite... ».

Flaviu SABĂU

I

[*F. 1 r⁰*]

Sărut Minile Dum[nea]v[oastră], Milostive Stăpăne
C[u] : C[oane] : Costandine !

Păr la sfîrşitul Luni[i] trecute[,] Martie, după raportul ci am dat d:[umisale] Baum áu ramas datori 995. Ved[re]: 7. Ocă Spirt, Socotit fiind tot rachiul ci áu dat pe 30. Grad[e]: temperatura 12. [,] iar după Temperatura obicinuită tot păr la Vreme[a] mai sus Zisă, au rămas datori 1389 V[edre]: 8. Ocă rachiu [,] Spirt, fiind că rachiul ci au dat tot dia úna după 24. di Ciasuri numai 29 di Grad[e]: au ţînut.

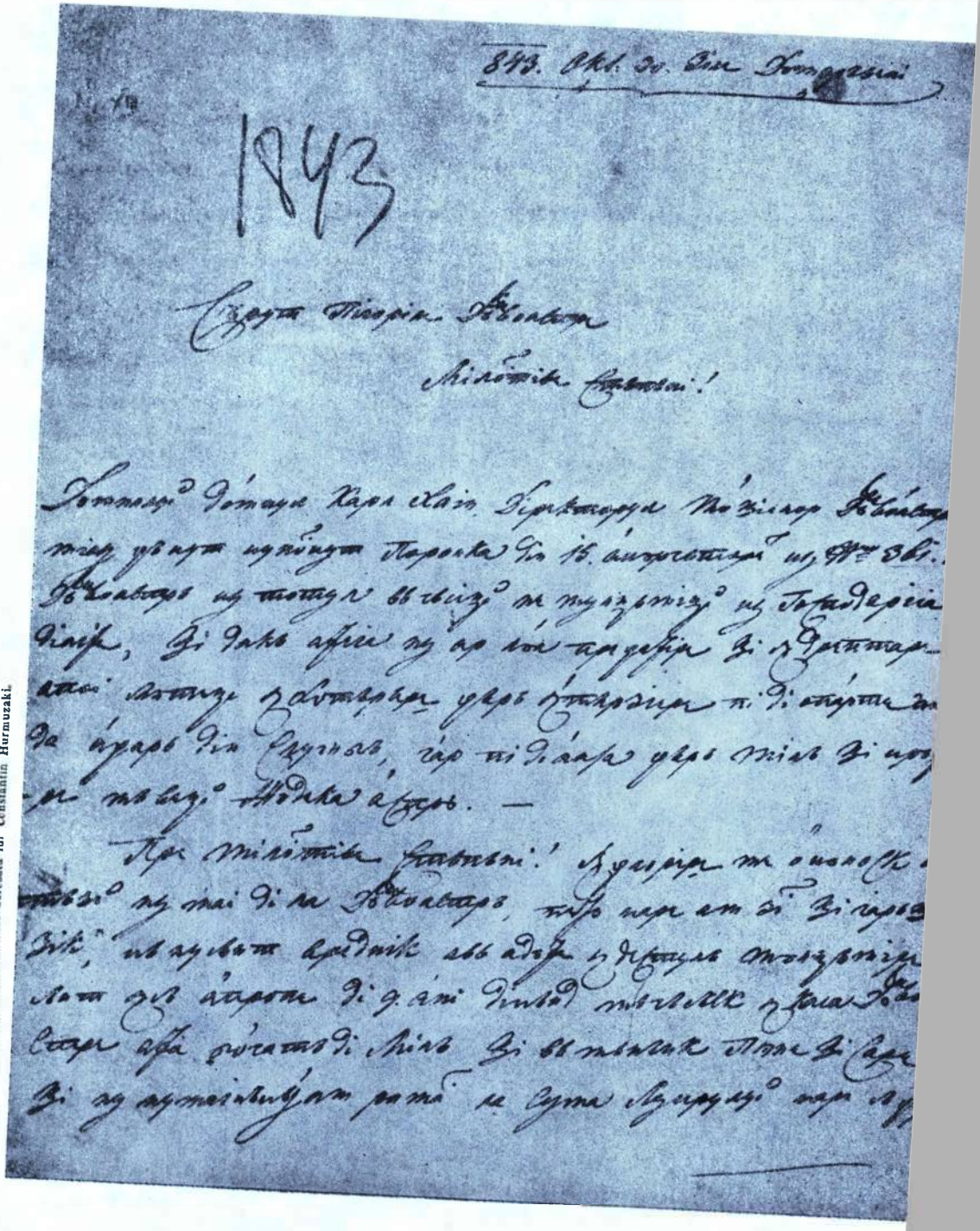
Tot o dată nu lipsăsc cu toátă Supunere á repórtui, că şi pe Luna trecută Aprilie, au ramas d[umnealui]: Baum datori 589 Ved[re]: 8. Oc[ă] di Spirt, după cum alăturată [1] pi Lăngă acea ste Socotiale pre larg veţi Pliroforisi [2]. Aşa dar pi ste tot áu ramas datori d[umnealui]: Baum păr la Sfîrşitul Luni[i] trecute [,] Aprilie [,] 1879 Ved[re]: 4 Ocă di Spirt: acea sta după cum aţi cerut Dum[nea]v[oastră]: di la dănsul prin un în Scris Slobozit că tră d[umnealui]: Hain.

Milostive Stăpăne! tot ó dată pe lingă áce[a]sta cu toată Supúnere[a], alăturezi un Plan, pentru facere[a] unii nóvă Slădării [3], care plan după áme Idee iaste cu totul Greşit şi fără ánaloghie. Pentru că după acel Plan, făcăndu[-] să Acaretul [4] în scurtă Vreme s[-] ar dărama /Pica/ [5] fiind că nu are nici o ánaloghie átăt în tăria Zidurilor pre cît şi în Greútate[a] care ar veni peste dănsul. Asămine Lipit di acel Plan, veţi primi şi un Izvod di Cheltuelile Cerşute pentru facere[a] acelii Slădării şi pentru prifacere[a] Velniţii [6] în lăuntru, care Izvod după ame Idee asămine iaste plină di Grésale [*f. 1 v⁰*] din Pricină că un Acaret di 39 Stănjăni Lungime a dică cu 4. Stănjăni mai lung di căt Velniţa, nupoate săsă facă cu 27.507 lei, ci i[-] ar trebui aproape di 2000 # [galbeni]. Baum iaste un Holercari şi un Gospodari di Pomînt în osamă de óbecturi bun, iar cu arhitect[ura], şi pentru aceasta nici poate săfacă fără Gresale un Plan şi un Izvod pentru facere[a] unui Acaret. — Eu săngur după cîtă Stiinţă am, i'am arătat că numai Piatră în Coşuri şi Cărămidă 50000, Mai molt trebueşte dicăt în Izvod[ul] S[-]au aşăzat, la care d[umnealui]: Baum mi [-] au răspuns, că el nueste nici Teslari [7] şi nici Pietrari, care ácesta şi mare dovadă au dat că el ştie a cere Acaretul cît di mare să fie, iar cît acel acaret ar Costisi Socotială nupoate să dee. Aşa dară cum poate cineva Hotări facere[a] unui aşa Costisitori Acaret, care nuare nici un feli Analoghie [8] şi care nu înfăţoşază nici un folos împotriva Cheltuelilor.

În zilele di pi urmă, am avut mare filonichie [9] cu d[umnealui]: Baum pentru facere[a] ácelii Slădării, şi di la care cerînd să[-]m[i] dee Dovadă, cum poate sădee mai mult rachiu căND Slădăriia S[-]ar face mare, mii[-]a dat răspuns! că dacă arlua în doit Slad di cum óbicinuit au luat apoi poate să dee mai mult rachiu, la aceasta, l[-]am îndatorit săfacă prubă cu Slad îndoit, din care prubă la *47. Mer*[ţe]: *8. Dim*[erlii]: *24. funturi* di făină Plămădită *120. Ved*[re]: Spirt au dat. Această prubă nu mi[-]au Slujit însă nici di un feliu di Dovadă; fiind că în cîteva rănduri mai înainte, unde au luat Slad ca tot diauna au dat 23 Mer[ţe]. 7. dimer[lii]: 11. funturi *55. Ved*[re]: Spirt. La 45 Mer[ţe]: 9 d[imirlii]: 7. fun[turi]: au dat *115 Vedr*[e]: şi 24 M[erţe]: 7. d[imirlii].

---

[1] Ultima pagină a scrisorii (*f. 2 v⁰*) conţine «Raportul asupra Producturilor lucrate şi a rachiului care S[-au] Scos pe Luna Aprilie 1842» compus din date statistice.
[2] *A pliroforisi :* a informa, a lumina, a desluşi, a se lămuri; (grecism).
[3] *Slădărie :* fabrică de bere, de la *slad :* malţ; (slavism).
[4] *Acaret :* imobil, construcţie. Anexă la casa unei moşii ca hambar, şopron; obiecte care ţin de o proprietate etc.; (turcism).
[5] Barele aparţin autorului.
[6] *Velniţă :* povarnă, fabrică de rachiu sau de spirt; (slavism).
[7] *Teslar :* dulgher, lemnar.
[8] *Analoghie :* proporţie, raport, comparaţie, impozit, bir, învoială agricolă între moşier şi ţăran.
[9] *Filonichie :* gust de dispută, de ceartă; (grecism).

1843

Una din epistolele lui Eminovici din 1843 adresată lui Constantin Hurmuzaki.

10. f[unturi]: au dat *50* Ved[re]: Spirt. Deci dară, eu din aceasta giudic că nu[-]i toată pricina Slădăria, ci mai mare pricină Sau ne bagare di Samă la plămădială care totdiauna săface numai di cătră O[a]meni[i] d[umisale]. Baum, Sau că d[umnealui]: încă diplină ştiinţă în facere a Holercii nu are.

[*F. 2 r°*] Milostive Stăpâne! eu sânt di aceasta Idee, ca Alembicul să să facă Nou — Cadă di Plămadă săsă facă Nová şi trupnicul să să meremetesască care aceste mai mult di 120 # [galbeni] nu pot Costisă, şi di acolo înnainte să isă ceară casă dee nu mai dicît Cvantumul care înanul trecut au făgăduit că va da. Şi pentru ca în anul Viitori să poată lua mai mult Slad săi să pue îndatorire ca pe Vreme ci va Sta Velniţa săfacă Orezervă ca di 700. Merţă di Slad, în Slădăriia care să găseşti [.] Crezînd şi acesta că după facere[a] unii Noi Slădării di ar şi da vro una Mie Vedri mai mult di cît s[-]au în datorit, apoi tot nu face, di asă face Cheltuială aproape di 3000 # [galbeni]. Tot o dată Vărog Milostive Stăpâne! di anu giudica, că, eu aş fi înpotriva Folosului a Domnului şi a Stăpânului meu, dila care am avut şi am atâta bine şi Milă, ci să giudicaţi că 3000 # [galbeni] ci s[-]ar cheltui poate că în Anul Viitori nici pe 10000. Vedri di Spirt nu s[-]ar aduna.

Sfîrşăsc Hiritisând[10] întru mulţi Ani atît pe Domnul şi Stăpânul meu di Ziua Patronului Milostiviri[i] Sale, precît şi pe Dum[nea]v[oastră]: şi rămân ca totdiauna foarte Norocit cînd măpot în sămna

Al Dum[nea]v[oastra[,]
Pre[a] plecat şi Supus
Slugă [,]
EMINOVICI Cam[ina]r[.]

1842. Maiu 18. Zile[.]
Dumbrăveni[.]

II

[*F. 1 r°*]

Sărut mînule dumneavoastră mult milostive stăpîne cucoane Constandine!

Nu lipsăsc mai întăi cu toată supunerea a reportui, că sămănăturile păr astăzi să află în foarte bună stare, din care putem nădăjdui un foarte bun rezultat, şi mai ales urmînd timpul tot aşa, apoi grîul, păpuşoiul şi sacara va rămîne di a să vinde în natura fiindcă numai barabule[11] şi orzi vom avé pentru 9. luni di zile, a arde în velniţă. Păpuşoiul şi barbulile păr astăzi sînt di o dată toate prăşuite, şi pe la 15 a curgătoarei voi începe di al doile praşila în 186 fălci di barabule.

Tot o dată reportuiesc cu toată supunerea, că dumnealui Baum şi pe luna trecută [,] mai [,] au ramas datori 198 vedre, 8 ocă di spirt, după cum alăturatul pi lîngă acesta raport[12] veţi pliroforisi. Iar piste tot păr astăzi s-au făcut 17,921 vedre di spirt şi care mai tot s-au vîndut.

Baum între altile iaste şi foarte lacom, şi nici poate recunoaşte binele pe care îl are aice. Au luat în reştauraţie velniţile din Zvorişte, la care amblînd adesăori, şi lăsînd numai în căutarea oamenilor săi velniţa din aice, care oameni sînt mai vintiţi[13] şi mai zurbagii decît dînsul, au pricinuit păgubiri dumneavoastră, încît în zilele trecute fiind Baum la Zvorişte şi rămăind velniţa numai în căutarea oamenilor săi, care sînt alcătuiţi numai din naţie leşască, au pricinuit păgubire în velniţă. Adică în slădărie

[10] *Hiritisând, heretisînd* = firitisind, felicitînd.
[11] Cartofi.
[12] Raportul întocmit cu grijă, purtînd iscălitura aceluiaşi „Eminovici Căm[ina]r", e aşternut pe ultima pagină a scrisorii de faţă (*f. 2 v°*).
[13] Neidentificaţi.

au putrezît un mare nomăr di merţă di pîne[,] luat pentru facerea sladului, şi în berărie făcînd drojdii, numai în zadar au ars bietul orzi, din care merţa păr la 50 lei costiseşte.

Pentru toate aceste, apucîndu-l eu pe Baum la întoarcerea sa din Zvorişte [14] [*f. 1 v*⁰] şi făcîndu-i cunoscut încă o dată poronca dumneavoastră că el nici di cum fiind holercarii aice nu iaste slobod a să diparta din velniţă, mai ales în căutare altora velniţi, la care el nu numai că mi-au răspuns zicînd, că nimene nu are a-i poronci aice, şi eu cu atîta mai puţîn, pentru că el iaste ficior di horat [15] şi eu cu 6 ani înapoi ciocoiu am fost. Vorbile oamului acestuia întru atîta m-au fost scos din rabdare[,] încît dacă dumnealui Haim [*Sic!* — pentru *Hain*] nu era di faţă, apoi ca di bună seamă bataie mînca. Milostive stăpîne! Pentru toate aceste plecat vă rog, ca să-i poronciţi di a-şi păzî meşteria după alcătuirea şi îndatorirea care are, şi tot o dată să nu lasă velniţa în despoziţia oamenilor săi, care nu meritarisăsc a le da bună dimineaţă, şi care lesne pot în lipsa stăpînului lor din nebagare di samă a priface velniţa în cenuşă. Asămine vă rog să-i poronciţi, ca el pi vreme ce va sta velniţa să facă o rezervă di slad pentru viitorime, fiindcă el nu pentru vreun folos au uniltit ceriri di a să face slădărie mare, ci numai făcîndu-să slădăriia mare el să poată face slad mult la iarnă pentru ca în vară să alerge pe la toate velniţile căutînd mai mare folosuri pentru sine, lucrul bine cunoscut că nu poate fi însoţit cu folosul dumneavoastră şi nici el la doi domni nu poate face diopotrivă slujbă bună. Aceste toate judicînd, milostive stăpîne, bine vă veţi lămuri că Baum oam cinstit nu iaste, însuşi şi din aceste, fiindcă păr am dovedit lucrul, în multe rînduri au poroncit oamenilor săi, ca la măsura barabulilor, sau la cântăritul făinii, sau la darea rachiului, să caute toate chipurile de a înşala pi bietul Costache, din care să înţălege că nu înşală pe Costache şi însuşi pi acela care îl hrăneşte şi di la care să schivirniseşte [16].

Sfîrşăsc rugîndu-vă încă o dată, milostive stăpîne! ca să binevoiţi [*f. 2 r*⁰] grabnic a-i poronci spre a nu să diparta di la velniţă în căutarea altora velniţi — pentru că[,] apere Dumnezău di vreo nenorocire, oamenii lui atunce nu pot fi răspunzători şi nici ar îngădui spre a fi traşi la răspundere, iar eu di mare norocire îm[i] cunosc cînd mă pot însamna.

Al dumneavoastră[,]
prea plecat şi supus slugă.
G. EMINOVICI cam[ina]r[.]

1842[,] *iunie 12 zile*[.]
Dumbrăveni.

III

[*F. 1 r*⁰]

Cu adîncă supunere închinîndu-mă, sărut picioarile dumneavoastră mult milostive stăpîne!

Dumnealui aga Iancu Canta, fiul dumisale logofătului Neculai Canta, au fost aice şi au cumparat şi 4 cai di la noi. Adică pe cei doi roibuşori şi pe Şchiopu cu soţia lui, în preţi di 14 galbeni blanc [17], pe care foarte bine i-au plătit.

La acel prilej dumnealui mi-au arătat, că în Eşi, să găseşte unul din boierii pomînteni, care doreşte a lua Dumbrăvenii în posesie şi au hotărît a plăti pe an 10000 galbeni blanc în doi [*sic!*] vadele [18]. Eu în pricină aceasta tare mult l-am rugat pe dumnealui, ca să binevoiască însuşi a vă vesti asămine înprejorare, şi aşa am luat şi făgăduinţa dumisale.

---

[14] Localitate în fostul judeţ Dorohoi, plasa Siret.
[15] Germanism: neidentificat.
[16] Chiverniseşte, agoniseşte.
[17] *Blanc = bianco:* termen financiar internaţional indicînd procedura unor condiţii de plată.
[18] *Vadea:* termen de plată.

Milostive stăpine! Dişi eu şi alţi mulţi ca mine, să schivirnisăsc şi să folosăsc tare mult în Dumbrăveni, care di vor fi înposesuiţi di bună seamă vor lipsi asămine prilejuri, însă eu la asămine întîmplare nu protimisăsc [19] folosul meu ci al dumilovoastre şi pentru aceasta mă grăbăsc di a vă înştiinţa di asămine şi totodată socotesc că asămine preţ să-l protimisiţi înaintea tuturor altora — fiind un preţ foarte bun [*f. 1 v⁰*] şi totodată vă lipsăsc şi grijile a gospodării.

Sfîrşăsc cu toată supunerea reportuindu-vă, că am mai făcut şi cu plugurile lăcuitorilor încă 500 di fălci di arătură, şi au mai ramas pentru primăvară di a să face 500 di fălci.

Al domilovoastre[,]
supusă slugă[,]
G. EMINOVICI caminar[.]

1842[,] *decembrie 4 zile.*

S[*atul*]: *Dumbrăveni.*

Bisericuţa Eminovicilor şi mormintele părinţilor lui Eminescu de la Ipoteşti.

Gh. Eminovici cu unul din fiii săi. Fotogramă din filmul Eminescu — Veronica Micle—Creangă, 1914.

Finalul scrisorii lui Eminovici din 30 octombrie 1843 conţinînd însemnate date confesive şi de atitudine ale epistolierului faţă de „stăpînul" său.

IV

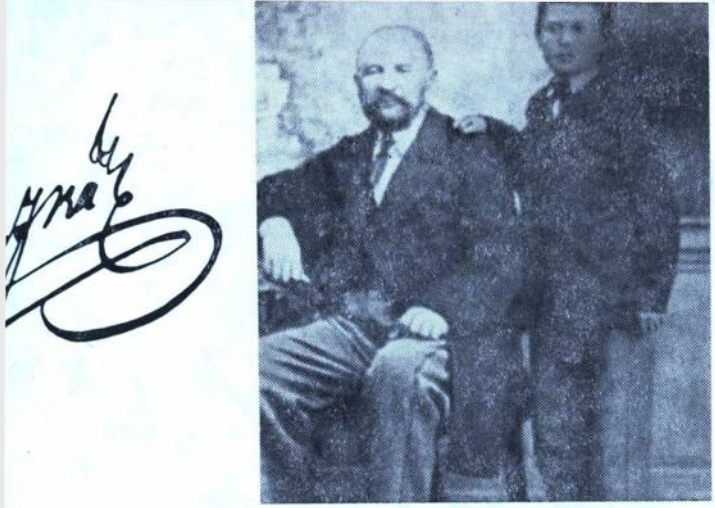
[*F. 1 r⁰*]

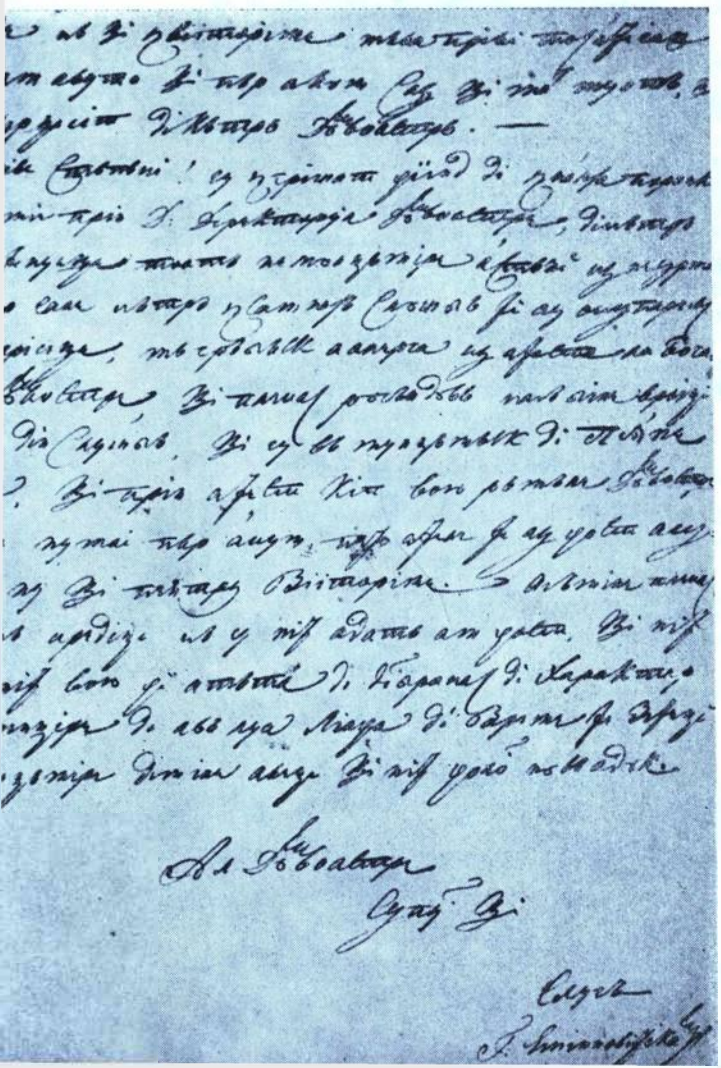
1843[.] *Oct*[*ombrie*] *30 zile*[.] *Dumbrăveni*[.]

Sărut picioarele dumneavoastre
milostive stăpîne!

Dumnealui domnul Hain, directorul moşielor dumneavoastre mi-au făcut cunoscut poronca din 15 a curgătoarei nr. 361, că dumneavoastră cu totul vă găsiţi nemulţămiţi cu gospodaria di aice şi dacă aceea nu ar lua prefacire şi îndreptare, apoi sînteţi în hotărîre fără întîrziere pi di o parte a mă da afară din slujbă, iar pi di alta, fără milă şi cruţare mă veţi judeca aspru.

[19] *A protimisi:* a da protimia, a prefera.

Prea milostive stăpîne! Înflorirea me o cunosc astăzi numai di la dumneavoastră, pentru care am zis şi iarăşi zic, că nu sînt vrednic a vă aduce destulă mulţămire; sînt însă aproape di 9 ani di cînd mă găsesc în casa dumneavoastră, acea bucată di milă şi vă mănînc pîne şi sare, şi numai că nu am ramas la suma lucrului care să făce [*f. 1 v*⁰] în ştiinţa şi supt a dumneavoastre înalta povetuire şi înţălepciune, ci prin toată silinţa, sărguinţa şi rîvna me, am înmulţit însamnat toate lucrurile a gospodăriei, şi întru atita, încît de cătră ori şi cine vă veţi încredinţa, că nici pomenituri mai mult deşarte nu aveţi, şi nici puterea lăcuitorilor dupre numărul lor de astăzi mai mult nu dăvideşte di a lucra, că rămăindu-mi mai mult nici un chip de a vă pute face mai mare spori şi folos.

Prea milostive stăpîne! Dumneavoastră aţi poroncit în anul trecut după cerire ci v-am făcut, ca să nu înmulţăsc samanatul cartoflilor[20] [*sic!*] piste n[u]m[ă]r[ul] di 200 fălci, şi eu văzînd că acel nomăr di fălci nu iaste di agiuns, am samanat tot atunci 240 di fălci, iar în anul acesta văzînd că nici acele nu sînt de agiuns, m-am silit şi am samanat 250 fălci, şi cu acest chip am urmat întru toate datoriile mele, fără di a mă povăţui întrucît di puţîn cineva asămine, ci însă dinpotrivă, o samă di oameni a dumneavoastre, în mai multe rînduri îmi zice[au], că sau mult sau puţîn di voi face, tot o răsplătire di la dumneavoastră voi ave.

O, prea milostive stăpîne! Eu după sălinţa şi sîrguinţa ci am întrebuinţat cu necontenire spre sporire şi [*f. 2 r*⁰] înmulţire a producturilor pe moşiele dumneavoastre, am fost în nădejde că şi în viitorime mă va privi tot aceiaşi milă pe care am avut-o şi păr acum, sau şi mai multă, şi acum mă văd urgisit di cătră dumneavoastră.

Prea milostive stăpîne! Eu îngrijat fiind di înalta poroncă înpărtăşită mie prin dumnealui directoriul dumneavoastre, di cătră care vi să pricinueşte toată nemulţămirea de astăzi, cu neurmarea datorielor

---

[20] Influenţă a terminologiei germane în scris. Cuvîntul ortografiat în mod constant astfel înlocuieşte popularul « barabule » de mai înainte.

sale către însamnata slujbă ci au ocuparisît şi încă ocuparisăşte, mă grăbesc a alerga cu aceasta la bogată milă dumneavoastre, şi plecat rugîndu-vă să binevoiţi a mă unvolni [21] din slujbă, şi eu vă mulţămesc de pîne şi di sare, şi prin acest chip voi rămîne dumneavoastre răspunzători numai păr acum, pentru acele ce au fost asuprămi, iar nu şi pentru viitorime. Asămine plecat vă rog ca să mă crediţi că eu niciodată am fost, şi nici sînt şi nici voi fi atît di disbracat di haracter şi fără sminţire [*sic !*] di a vă lua liafa di vreme ce ziceţi că nici mulţămire di mine aveţi şi nici folos nu vă aduc.

Al dumneavoastre[,]
supus şi slugă[,]
G. EMINOVICI cam[ina]r[.]

V

[*F. 1 r⁰*]

Sărut mînule dumneavoastre milostive stăpîne !

Dumnealui domnul Hain, directorul moşielor dumneavoastre să află di la 7 a curgătoar[e]i foarte bolnav, încît după spusa doftorilor Maks şi Ghişcovschei şi a spiţăriului Binder nu are loc di scapare. Pricina bolnăvirii dumisale iaste aceasta! că cu vr[e]o cîtiva săptămîni înapoi, viind aice un preut catolicesc cu unu[,] *Ţeţ* [22] [,] ungur, au făcut logodnă cu fiica dumisale Emiliia, şi au aşăzat ca nunta să fie în carnaval cu o săptămînă înainte a postului mare, cînd atunce au a fi şi doi [23] a dumisale spiţăriului Binder. Ungurul acela iaste spiţări di mesăriia sa, căruia domnul Hain au luat în posăsie pe patru ani şi spiţăria a lui Dobrovelschei din Botoşani, şi intrînd Ţeţ în spiţărie şi primind contract di posăsie, în loc di a mulţămi dumisale Hain, şi di a să pregăti mai cu diosăbită sîrguinţă di nuntă, el chemînd pe dumnealui Hain chiar în spiţerie, i-au aratat [*f. 1 v⁰*] că nu poate să-i [i]é[i]e fata, puindu-i înainte feliur[i] di minciuni, şi dumnealui Hain di suparare ca unu[l] slab[,] pe loc au căzut la pomînt, pe care rădicîndu-l şi ducîndu-l sus în casa spiţeriului Dobrovolschei, să află şi astăzi. Doftorii zic că din suparare i-au venit Nünfantflug [24].

Milostive stăpîne! Aice vă alăturezi nişte condiţii a unui Erb [25], din care vă veţi lămuri, că el vă îndatoreşte fără di a vă face di un ban cheltueală în velniţă, a da alte 12 ocă spirt din merţa di cartofle, care vă face piste tot un folos di vro 7000 vedri, căruia pe răspunderea mé puteţi da credit, fiindcă el are velniţile din Udeştii Lăţăscului, din Flămînzii lui Vodă, din Crîsteştii Crîstescului şi din Grimeştii Şuţului, şi nici în una din aceli velniţi mai puţîn nu dă di cît 14 şi 15 ocă di spirt. El să îndatoreşte a nu primi şi a nu cere nici un ban leafă dacă nu va da 12 ocă spirt în toată vremea din merţă di cartifle [*sic !*]. El să îndatoreşte a vă plăti lipsa ci nu ar agiunge la 12 ocă la sfîrşitul fieştecăria luni şi alte multe folosuri şi iconomii în cheltuele făgăduieşte a face.

[*F. 2 r⁰*] Baum după cum veţi încredinţa din alăturatul aice raport va rămîne foarte mult datori, şi nădejde nu-i ca să poată spori folosul, sau a îndiplini condiţiile contractului său, — iar eu, sînt ca totdiauna

Al dumneavoastre[,]
supus şi slugă,
EMINOVICI cam[ina]r[.]

1844[,] *ghenarie 14 zile*[.]
Dumbrăveni.

---

[21] *A unvolni :* a licenţia, a elibera ; (slavism).
[22] Numele sau porecla unei persoane.
[23] În exprimarea lacunară şi personală a căminarului Eminovici, în acest caz, sensul de aici ar fi următorul: « *cînd atunce* ar avea loc şi nunta a *doi însurăţei* protejaţi ai *dumisale spiţăriului Binder* ».
[24] E vorba de simptomul unei boli — sau « rău », « ameţeală », « leşin »... Termenul nemţesc este scris de Eminovici în modul în care îl cunoştea, în ortografia germană.
[25] *Erb, herb :* moştenitor (germanism, rutenism). Aici pare a fi vorba de o persoană anume.

VI

[*F. 1 r⁰*]

1844[,] *Fevruarie 18 zile. Dumbrăveni.*

Sărut mînule dumneavoastre
milostive stăpîne!

Pentru că m-aţi cunoscut că sînt destoinic a îndiplini şi îndatoririle domnului Hain păr la a sa însănătoşare, sau păr la cea mai diparte despoziţie a prinţipalului meu într-o asămine, vă foarte mulţămăsc, dar apoi îndată ce aghentul în persoană viind la Botoşani şi puind în fheră pi Teţ pentru precupie [26] a bancnoturilor plastografe şi trimeţîndu-l la Criminalul Bucovinii, domnul Hain s-au făcut cu totul sănătos, unde să zicem, că pedeapsa lui Dumnăzău care au venit asupra lui Ţeţ au fost cel mai bun doctor pentru dumnealui Hain, dispre care reportuindu-vă, dumneavoastră veţi avé bunătate şi iarăşi veţi îndrepta poroncile către dumnealui Hain, însă acele poroncite mie în auzul tuturora li-am cetit în canţelarie, după care atît socotiala dumnealui Winkler, precît şi a dumisale Bizai [,] dumnealor Hain şi casieriul [*f. 1 v⁰*] s-au apucat a se face şi a le trimite dumneavoastră.

Milostive stăpîne! Baum numai prin mine au locul aicé, după cum nici dumneavoastră şi nici el însuşi nu tăgăduește. Apoi, după giudecata dumneavoastră, prin recomendaţia mé di atuncé pentru dînsul am fost duşmani fostului maister jidov, şi prin recomandaţie ce dau lui Erb m-am făcut duşman lui Baum. Eu nu sînt duşman lui Baum ci pagubii dumneavoastră, pentru că astăzi în Ţara Moldovii între alţii şi dumnealui aga Ilie Gherghel ci este înpotriva prinţipalului meu numai ca un razeş pe giumatate de Sat Brăieşti, are pe fieştecare zi în a sa velniţă 70 vedri spirt din 60 merţe cartofle. Apoi duşmănie este aceasta, cînd eu vă recomenduesc pe Erb di meşter? În care n-am altă siguranţie dicît fiind singur cu două zile în velniţă, la Flămînzi, am luat diplină încredire că Erb din 60 merţe cartofle nespalati, scoate 73 vedri spirt pe 30 grade. Di astăzi înainte, spre a nu rămîne dumneavoastră cuvînt [*f. 2 r⁰*] di a nu zice că eu sînt duşman dumisale Baum, fiţi bine încredinţaţi, că dînd piste un meşter cît di bun, nu vor îndrăzni a vi-a recomendui... [27] dupre zicerea velniţerilor, însămnează cartofle necoapte.

Pi vreme cînd Baum au fost bolnav, practicanţii lui au dat mai mult rachiu dicît acum di cînd el sănătos se găseşte, şi pentru aceea am socotit că nici trebue a vă scrie di boala lui, ştiind totodată că dispre boala lui domnul Hain au făcut report.

Al dumneavoastră[,]
supus şi
slugă[,]
G. EMINOVICI cam[ina]r.

VII

[*F. 1 r⁰*]

1844[,] *mai 9 zile*[.]

Sărut mînule dumneavoastră milostive stăpîne!

La 7 a curgătoarei au trecut boii graniţa în n[umă]r di 155, între care 5 au fost din acei din Basarabie, iar 67 di boi au ramas pi loc, din pricină că puindu-se tîrziu în grajdiu nu s-au îngrăşat.

---

[26] *Precupie:* neguţătorie cu un interes, speculă; (slavism).
[27] Două cuvinte în germană, indesciſrabile.

Asupra cheltuelilor făcute făcute [*sic !*] cu boi [i] ecsportarisiți la Ungarie, vă alăturez aicé și izvodul. Asămine, vă alăturez și izvodul făcut di ștalmaistrul[28] asupra [i]epilor care au ramas sterpe și vă aduc la știință că anul viitori și mai multe sterpe vor rămîne, fiindcă armasarii rînduiți nu sînt în stare a bate [i]epile rînduite pentru dînșii.

Milostive stăpîne! Vînzări di la moartea dumisale Hain încoace nu s-au făcut, altile, dicît numai 80 di miei s-au vîndut, la 7 lei 20 parale mielul și tri boi bracuri[29] și șchiopi drept 17 galbeni, care vînzare s-au făcut potrivit poroncilor date di dumneavoastră.

Cu aratul și cu samanatul merge foarte greu [*f. 2 r°*] din pricina lipsii plugarilor bo[i]erești, din care nici unul nu avem, însă precît să poate tot înainte să samănă și păr acum am piste 1000 fălci bezi[30] Sarafinești.

Rachiul are în Eși preț di 14 lei pe vadră, și după toată greutatea ci să întîmpină, trimăt chiar în zilile acesté vr[e]o 600 de vedri.

Al dumneavoastră[,]
supus și
slugă[,]
EMINOVICI[.]

VIII

[*F. 1 r°*]

Sărut mînule dumneavoastră
milostive stăpîne!

Potrivit cu poronca dumneavoastră din 2 și primită la 9 a curgătoarei, dobînda dumilorsale bo[i]erilor logofătului și cavaleriului Costachi Balș și vornicului Alecu Balș Lungu. Astăzi am primit în n[umă]r di 552 galbeni prin dumnealui căpitanul Vasilie, la Eși, spre a mă numara acolo prin dumnealui caminariul Toader Gros, feților pomenite. Iar capitalul din 500 galbeni cu a lor dobîndă a dumnealor spițări Binder și Gheorghias piste zece zile să va plăti.

Milostive stăpîne! Potrivit tot cu aceași poroncă a dumneavoastră vă trimăt alăturat pe lîngă acest.

A. Doi raporturi [*sic !*] a velniții iscălite di gramaticul ei, și di dumnealui Baum

B. Raportul tuturor vitilor — a stupilor — și a mascurilor. Și

C. Raportul arăturilor și a sămănăturilor din toamna anului trecut 1843.

[*F. 1 v°*] Milostive stăpîne! Potrivit cu acele poroncite, predipisanie[31] ci mi-ați trimăs, am cetit-o în auzul tuturora în cancelarie, și totodată am lipit-o la dellă[32] spre neabătuta urmare întocmai a tuturora, în care predipisanie numai dumnealui casieriul n-au vroit a iscăli, iar aceilanți n-au fost înpotrivă următori a celor poroncite.

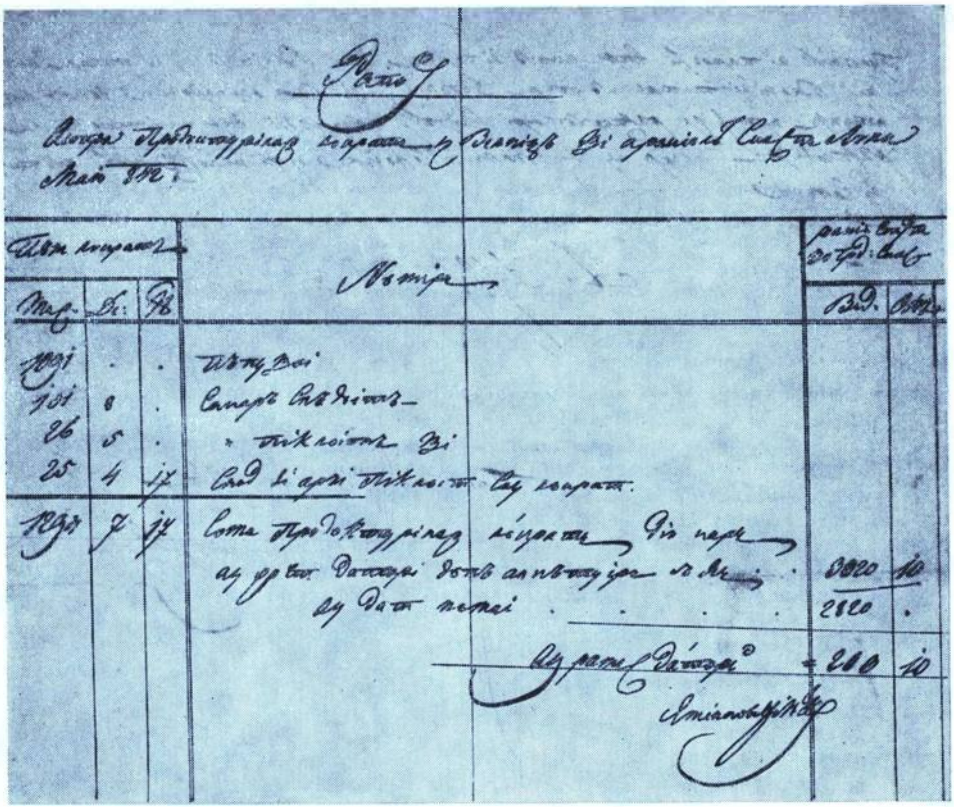
Cartofle dișI s-au fost vîndut grecilor din Salce a 1500 merță, dar apoi ei numai 18 merță au luat, și celilante n-au vroit a le lua, după care, am fost săliți în urmă a vinde acele cartofle altora, fiindcă prisosăsc și piste n[umă]r[ul] sus aratat încă vr[e]o 4 sau 5000 di merță, din pricină că velnița pentru reperațiile netrebuitoare s-au pornit cu 3 luni în urma v[r]emii obicinuite.

Finul s-au cumparat din mare nevo[i]e, iar dacă să vinde grîul, apoi în locul finului ci s-au mîncat în iarnă, s-ar fi hrănit cu paile, și pe prim'vară rămîne finul.

Di la 13 a curgătoarei să vor începi a face și sesiile[33] potrivit cu poronca, și raporturile casii să vor cerceta [*f. 2 r°*] și să vor iscăli și di cătră mine întocmai după cum poronciți. Nu uitați, milostive stăpîne, și pentru comisie ci are a să face la

---

[28] *Stallmeister:* nălbar, grăjdar-șef; (germanism).
[29] Gloabe; (regionalism).
[30] În afară de; (slavism).
[31] Dispoziție scrisă.
[32] *Delă* dosar; (rusism).
[33] E vorba de *boierescul* (un anume bir în epocă), prestat de locuitorii moșiilor respective.

Unul din rapoartele anexă ale scrisorilor «asupra producturilor lucrate în velniţă şi a rachiului spirt luna mai 842» scris de Eminovici în aceeaşi caligrafie aleasă.

Sarafineşti, şi socotiţi şi aceasta, că dacă nu sînteţi, sau nu veţi pute fi pe acea vreme aice, apoi protivnicul dumneavoastră tocmai la Divanul Domnesc stă mare, şi acolo nu disăvîrşit să sting asămine pricini.

Curţile bo[i]ereşti să grijăsc şi să meremetisăsc toate mobilile întrînsile, care mai înainte di vr[e]o 5 sau 6 săptămîni nu pot fi gata.

Iar raportul di producturile anului trecut 1843 cu poşta viitoare voi trimete, pe care şi acum l-aş fi trimes, dar apoi răposatul dumnealui Hain înaintea morţii sale mi l-au cerut vr[e]o 5 zile şi aşa au ramas la dumn[e]alui chiar condica mé pe care n-am putut să o primesc nefiind fi[i]cile răposatului acasă, însă nu-m[i] aduc aminte bine, dar atît ştiu că raportul acela în luna martie în dialectul nemţăsc iscălit şi de mine şi aprobarisit cu tabla mé [34] s-au trimes di cătră răposatul[,] dumneavoastră.

[*F. 2 v°*] Un grec di la Galaţi vre să cumpere 3000 merţă di grîu, dar mai mult de 22 lei pi merţă nu dă.

Al dumneavoastră[,]
supus şi slugă,
EMINOVICI cam[ina]r[.]

1844[,] mai 12 zile
Dumbrăveni

[34] E vorba de sigiliul-pecete personal al căminarului. (Vezi, mai sus, *nota 3* din prezentarea introductivă.)

IX

F. 1 r°]

Sărut mînule dumneavoastră
milostive stăpîne!

Potrivit cu poronca ci di mai înainte aţi slobozit, pe lîngă aceasta vă prostavlisesc[35] cu toată supunerea supt

Lit[era] A. raportul casii pe care l-am cercetat şi l-am iscălit şi eu, însă di mai cele trebuinţă ca şi di astăzi înainte să mai iscălesc asămine raporturi, apoi dumneavoastră binevoiţi a poroncii ca fără di ştirea mé nici un ban din casă să nu iasă, fiindcă dumnealui casieriul amú ş-au tras bani fără să mă întrebe.

B. Raportul arăturilor de primăvară, însă numai di pi Dumbrăveni şi Vlădeni, iar di la Sarafineşti nici singur dumnealui Sardariu n-au venit şi nici raport nu ne-au trimis.

Milostive stăpîne! vă reportuesc cu toată supunerea că sesiile nu se fac aşa precum aţi poroncit fiindcă oamenii nu să adună după cum cere trebuinţa şi pentru ca să nu fiu pentru asămine eu răspunzători [,] nu lipsesc a vă reportui.

[*F. 2 r°*] Vînzare cu nimica nu s-au făcut, fără numai în lînă, după cum dovideşte raportul casii supt n[um]er 3, iar vînzarea ci s-au făcut în grîu şi iaste cuprinsă în raport supt n[um]er 2, iaste făcută cea din 22 merţă prin dumn[e]alui sardariu Anastasă, iar cea di 32 merţă di dumnealui Lazar Lămătescu, nefiind trecute în protocolul vînzărilor.

758 vedri 1 1/2 oca di spirt, ci s-au trimăs la magazie din Eşi, după măsurătoarea ce s-au făcut acolo, au [i]eşit 60 vedri 1 1/2 ocă scădere, fiind măsura acolo mai mare dicît a velniţii.

Al dumneavoastră[,]
supus şi
slugă[,]

EMINOVICI cam[ina]r.

1844[,] *iunie 3. Dumbrăveni.*

X

[*F. 1 r°*]

Sărut mînule dumneavoastră
milostive stăpîne!

Potrivit cu poroncile dumneavoastră, vă alăturez aicé, cu toată supunerea[:]

A. raportul arăturilor, sămănăturilor şi a tahminului[36] producturilor din anul trecut 1843, care iaste întocmai cu acel ci l-au trimes dumneavoastră, scris în dialectul nămţesc, răposatul dumnealui Hain.

B. raportul velniţii pi luna trecută [,] mai, în care să cuprinde producturile lucrate, rachiul [i]eşit cu socoteala lui, unde s-au întrebuinţat, şi cîtă somă dumnealui Baum dator au ramas.

Milostive stăpîne! Buhaiul primesc aicé cu cu [*sic !*] tamazlîcul[37] din Basarabie iaste foarte greoi, şi nu iaste în stare di a goni toate vacile, din care multi sterpi pot să rămîe, apoi bine ar fi ca să poronciţi spre a să da din aceli vaci şi la alţi [*f. 1 v°*] buhai care mai sînt aicé.

Cartofli avem mulţi şi buni şi dumnealui Baum numai dacă să va sili, apoi poate să de[i]e rachiu tot atîta din merţă precît au dat şi păr acum.

---

[35] A *prostavlisi:* a expune simplu.
[36] Preţuri aproximative, aproximaţie; (turcism).
[37] Loc pentru îngrăşarea vacilor şi a boilor, cireada; (turcism).

Naneta, fiica răpusatului dumisale Hain[,] să căsătoreşte cu Brand, arhitectorul cniazului Cantacuzino, la care dumnealui Baum au fost mediator.

Rachiu am trimes la Eşi chiar astăzi 930 vedre şi voi urma înainte trimetirea cu necontenire. Preţul rachiului pi loc în magazie iaste 12 lei pi vadră.

Al dumneavoastră[,]
supus şi
slugă,

EMINOVICI cam[ina]r.

1844[,] *iunie 6 zile. Dumbrăveni.*

XI

[*F. 1 r°*]

Sărut mînule dumneavoastră
milostive stăpîne !

Potrivit cu poronca dumneavoastră din 10 şi primită astăzi, mă grăbăsc a vă reportui următoarile:

1. Moşiia Protopopeni iaste a Sfîntului Mormînt şi nici mie şi nici tovarăşilor miei nu le iaste cunoscut, că moşiia Sarafineşti ar avé vre o pricină di hotar cu pomenita moşie Protopopeni, afară că ne iaste cunoscut aceasta, că moşiia Protopopeni are proţes cu Joldeşti şi nu cu Sarafineşti, iar protivnicu dumneavoastră di care v-am scris iaste dumnealui vornicu Iordachi Cariomfil Cristescu sin [38] [,] răzeşi di moşie Orăşani, cu care Sarafineştii au dellă [39] dischisă. Cu scoatirea documenturilor din ladă să va urma întocma[,] aşa precum poronciţi, şi tot asămine vom urma şi întocma precum poronciţi.
   [*F. 1 v°*] Şi cu primirea domnealor aga Lascaraki Roset şi Vinkler [40], spre a putè dosloşi comisie di care pomeniţi în poronca dumneavoastră, voi cerceta chiar în della giudecătoriei [41], şi fără zăbavă voi face raport dumneavoastră.
2. Iarba în n[um]er di 400 fălci să va cumpara dacă numai să va putè găsi, fiindcă poronca tîrziu aţi trimes cînd acu toate [i]erburile sînt vîndute, cu toate aceste, eu dinpreună cu dumnealui sardario Anastasă pe mîne la 20 a curgătoar[e]i sînt gata a mă porni şi a trimete în toate părţile spre a ei căutare, şi de ispravă ce vom face vom reportui.
3. Rachiu n-am vîndut noi nici o vadră cu podvoadă [42] păr la Botoşăni[,] ci tot fără podvoadă vindim, afară di acel mai înainte vîndut cu podvoadă di răp[osatul] dumnealui Hain.
4. Dobînda cuvenită dumisale logof[ăt] Costachi Balş, să va plăti vechilului dumisale [,] precum poronciţi.
5. Dobînda dumisale slugeriului Terentie să va plăti îndată ce se va înfăţoşa cu sinetio [43].
6. Casile stăpîneşti sînt aproape di gată. Ádică [*f. 2r°*] [44], văruite pi din lăuntru şi făcute şi sobi noua, şi văruite şi cîrpite pi din afară cu toate acareturile aflătoare în ogradă.

---

[38] Fiul.
[39] Proces; (rusism).
[40] Numele proprii le-am reprodus întocmai cum apar în textul lui Eminovici.
[41] Dosar.
[42] Bir care constă în corvoadă de cărăuşie.
[43] *Sinet:* act, dovadă, adeverinţă, chitanţă; (turcism).
[44] *Verso*-ul acestei file conţine o serie de socoteli în creion făcute de o altă mînă într-o manieră mai puţin experimentată.

7. Toate acelelante cuprinsă în poronca dumneavoastră nu voi lipsi a face cunoscut tuturor oamenilor casii, şi îi voi sfătui spre neabătuta lor urmare.
8. Am început a dosi, şi aproape di 350 stogur[i] fîn nădăjduesc că voi face: săcită mare avem, şi dacă tot aşa va urma apoi în pănile tărzie vom avea lipsă.
9. Rachiu la Eşi am trimes încă 1219 $\frac{23}{12}$ vederi şi numai dacă s-ar rădica preţul acolo, apoi şi mai mult voi trimete. Şmai [45] maistru [,] bătrînul meşter, au murit.

Al dumneavoastră[,]
supus şi
slugă

1844[,] *iunie 19 zile*[.]
Dumbrăveni[.]

G. EMINOVICI cam[ina]r.

XII

[*F. 1 r*°]

Sărut mînule dumneavoastră milostive stăpîne!

Domnul Baum s-au pornit di aice la Galiţie la 24 iar velniţa au contenit la 27 avgust cu lucrarea cînd apoi acea mai mică întîrziere au şi început meremetisirea ei. Potrivit cu poronca dumneavoastră vă alăturez pi lîngă aceasta gheneralnic raport asupra producturilor lucrati în velniţă şi a rachiului scos din iele.

Boi puţini avem, şi pentru aceasta mai mult dicît 70 fălci di grîu păr acum n-am putut samana. Pi aice urmiază cu necontenire ploile, din a cărora pricină n-am putut sfîrşi săceratul şi caratul, cu toate aceste [*f. 1 v*°] lucrul merge dişi încet[,] dar tot spre sfîrşit, şi pi la 6 a curgătoarei voi scoati şi lăcuitorii ca să-m[i] facă puţină arătură, fiindcă în altfeli cu totul în sămănături ne întîrziem. Păpuşoii sînt verzi[,] atît cei bo[i]ereşti[,] precum şi a lăcuitorilor, şi să apere Dumnezău di o brumă[,] că apoi pentru bieţii lăcuitori sărăcia îi gata.

Nici din partea Crîstescului — nici din partea casii răposatului vornic Alecu Calimah şi nici acei din partea Probotii n-au urmat mai mult a vă chema la giudecată.

Al dumneavoastră[,]
supus şi
slugă[,]

1844[,] *septembrie 2 zile* [.]
Dumbrăveni.

G. EMINOVICI cam[ina]r.

XIII

[*F. 1 r*°]

Sărut mînule dumneavoastră mult milostive stăpîne!

Potrivit cu poronca dumneavoastră din 20 a curgătoarei şi primită aştăzi, alăturezi cu toată supunerea pi lîngă aceasta supt lit. [era]

A. Raportul casii pi luna octomv[rie].
B. Raportul producturilor adunate în vara anului curgător [46].
C. Raportul asupra banilor plătiţi în conta [47] sinetiurilor dumnealor logofătului Todiraş Balş, vornicului Alecu Balş şi slugeriului Costache Terentie şi

[45] Numele sau porecla cuiva din personalul Dumbrăvenilor.
[46] Respectivul raport statistic (în care se includ şi celelalte menţionate) este transcris pe fila 2 *recto* şi *verso* a respectivei scrisori.
[47] *În conta:* în contul! (Formulă uzitată în secolul al XIX-lea în Moldova, folosită cu efect satiric de Ion Creangă în capodopera sa.)

D. Raportul ştalmaistrului Iohan Hauptman dispre starea cailor şi a herghelìilor. Iar raportul velniţii pi luna trecută octomv[rie] neştiind că dumneavoastră sînteţi în Eşi l-a îndreptat cătră dumnealui sardariu Bizai. Velniţa s-au pornit la 12 a trecutei luni octomv[rie], în care, în toată ziua avem 120 vedri spirt din 136 merţă cartofle preţul rachiului se politiceşte [48] pi aici 16 lei pi vadra di spirt.

Boi am legat în grajdio numai aceia care au ramas în primăvară tricută di drumul Ungarie[i]. Tamazlîcul trimes din Besarabie, s-au aşezat în [i]ernatic la Sarafineşti. Herghelìilor am făcut bune [i]ernatice dispre care şi Hauptman vă răportueşte[.] Iar oile, să [i]erniază în şăs la Mîndreşti. [*F. 1 v°*] Un n[um]*er* di boi ca di 24 păr la 30 iaste numaidicît trebuitori pentru caratul nutreţului trebuitor pi la herghelii[,] pentru care plecat vă rog ca să binevoiţi cu grăbire a regularesi cele di cuviinţă. Boala di vite la cîmp au mai slăbit şi să nădăjduieşte în curîndă vreme cu totul stîrpirea ei.

După sosirea aice a ştalmaistrului Hauptman, la două săptămîni în urma sa şi fimeia lui[,] Margica[,] au fost venit aice, însă să vede că ştalmaistrul sau di frică, sau din nedragoste n-au primit-ă[,] căci ea s-au făcut nevăzută. Iapa pierdută dispre care ştalmaistrul [î]n al său raport pomineşte[:] nu s-au pierdut aice în Dumbrăveni ci pi drum, sau încă în Basarabie sau în Moldova. Şi poate şi mai multe vite sînt pierdute fiindcă ştalmaistrul nu are catagrafie di numărul cailor. Iar eu sînt

Al dumneavoastră[,]
supus şi
slugă,

G. EMINOVICI cam[ina]r.

1844[,] *noemv*[*rie*] *22*[.]
Dumbrăveni.

XIV

[*F. 1 r°*]

Sărut mînule dumneavoastră
milostive stăpîne !

Asupra acelora cuprinsă prin poronca dumneavoastră din 22. şi [pri][49] mită la 25 a curgătoarei cu toată supunerea vă reportuesc, că toate cercările şi răviziziile [*sic !*] ci am făcut întru prinderea Mărginoaie[i] au fost zădarnice, căci ea nu să găsăşte aici pi moşiile supt numi di Dumbrăveni, dar nici în tot ţînutul Botoşanilor, fiindcă şi chiar în Botoşani am făcut revizie prin poliţie di acolo şi nu s-au găsit, cu toate aceste eu spre îndiplinire a poroncii dumneavoastră voi fi cu necontenire cu privighiere asupra acestui predmet [50], îndată ce voi sîmţi şi dosluşi a ei lăcuinţă ori şi unde prin ocărmuire prinzindu-o[,] oi trimeti-o la locul unde îm[i] poronciţi. — Cu prilejul facerii revizii întru prinderea Mărginoae[i], am găsit venită aice în sat o ţigancă cu un copil sugari, şi căreia făcînd întrebare cine iaste, mi-au răspuns că iaste fimeia lui Alecsa Vezăteu[,] [*f. 1 v°*] iar după ce am luat-o mai di aproape în cercetare mi-au mărturisit că iaste ţîganca roaba Răşcanului din Basarabie şi pentru că i-ar fi făcut Alecsa copilul şi îndemnată chiar de dînsul au venit la Moldova. Apoi vă rog poronciţi-m[i] di urmare ci am a păzi şi cu acea ţigancă.

După iapa acea tînără şi perdută am trimis în căutarea ei şi acum, dar nu cred să să poată găsi, fiindcă ea trebui să fie perdută încă în Basarabie, şi nu numai aceia dar poate şi alte vite di cai sînt perdute pentru că n[umărul] cailor porniţi di acolo ştalmaistrul Iosip nu mi-l poate arata.

Cu fănul — pa[i]e — ovăsul şi orzul nu să face nici o ispravă, dar cu singur poron-

[48] În realitate, *a se politifsi :* a avea curs, valoare.
[49] Hîrtia ruptă în document.
[50] În această privinţă.

cesc hergheliilor şi feciorilor bo[i]ereşti care sînt rînduiţi asupra [i]ernaticului cailor ca să dee di agiuns hrană, iar spre a nu urma ispravă am făcut [i]esli în care să pune nutreţe şi dacă nutreţu[l] pus în [i]esli nu dovidesc a mînca [i]epile apoi rămîne acolo păr unde flămînzesc şi îl mănîncă ca acel proaspăd şi ca acel ci şade în ţarc. Lipsă di nutreţ nu vom avea, dar lipsă di ovăs va fi despre care v-am făcut arătare şi prin alte două raporturi a mele.

[*F. 2 v°*] [51] Socotiala dumisale l[ogofăt] Todiraş Balş, o alăturez aice scoasă di pi hîrtiile dumisale slobozite [...] [52] casii di primirea acelor 300 di pi care vă [...] [52] foarte bine. Iar raporturile celilantă a [...] [52] casii şi a velniţii să vor predstavlisii dumneavoastră la... sfîrşitul a curgătoarei luni.

Din mînzii veniţi din Basarabie au mai perdut di[...] [52] lor încă doi, şi un mare no[măr] tare bolesc. Asămine [...] au perit şi o iapă din acele di aice o fată a lui Zalcade, murgă în păr cu steluţă în frunte, au fost bătută cu Emir, şi peirea ei s-au întîmplat din lepădătura mînzului. Acelilanti vite sînt, slava lui Dumnezău, sănătoasă şi [i]epile vinite slabi s-au mai îndreptat.

Velniţa umblă tot bine, în care avem pe zi neprecurmat cîti 120 vedri spirt. Preţul rachiului să politiceşte pi aice 14 lei pi vadră. Pentru magazie di acolo am pornit chiar astăzi 801 vedre 4 1/2 ocă spirt.

Al dumneavoastră[,]
supus şi slugă[,]
G. EMINOVICI cam[ina]r[.]

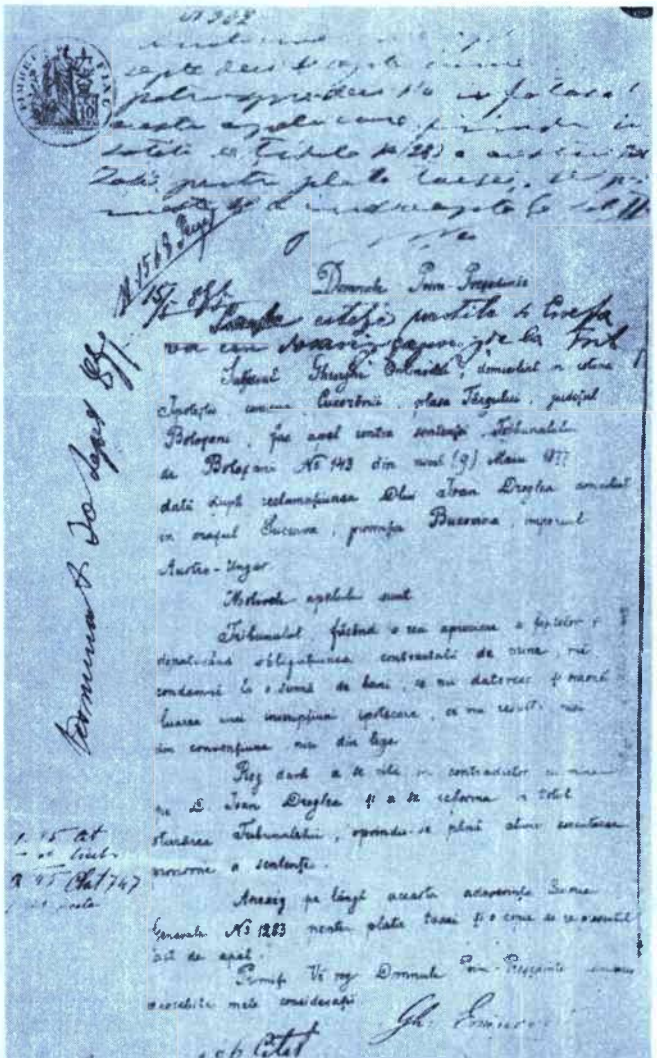
1844[,] *decemvrie 29 zile*[.]
Dumbrăveni.

XV

[*F. 1 r°*]

Sărut mînule dumneavoastră milostive stăpîne!

Dumnealui Baum după toati cercările ce au făcut în velniţă, văzînd că nu poate îndiplini condiţiile contractului său, au început a face şi catarhirisi [53] în următoriul

[51] *F. 2 v°* conţine doar un şir de socoteli în creion, desigur ulterioare.
[52] Documentul deteriorat.
[53] *A catarhirisi:* a abuza; *catahris, catahrisis:* abuz; (grecism).

Un autograf al lui Gh. Eminovici din 1876 — in caractere lat.ne.

Apelul din 14 iunie 1877 către Curtea de Apel din Iaşi — redactat de mina lui Eminescu în numele tatălui său — în procesul de moşie avut cu Ioan Droglea (Iscălitura finală aparţine bătrînului Eminovici.

chip. Adică au poroncit oamenilor săi di a face plămădelile di la 7 ceasuri sara şi păr la 4 ceasuri dimineaţă, şi cu acest prilej supt taină li-au poroncit ca să fiarbă parnicile şi giumătate şi apoi să le bată bine cu maiu[l] şi iarăş[i] să le umplă cu cartofle proaspite. Dispre asămine acea făptuire făcîndu-mi Costachi Tomovici raport, şi eu fără să pierd mai mult vreme, la 5 a curgătoarei la două ceasuri după miezul nopţii însoţit di ştalmaistrul Hauptman am mers la velniţă şi tocma[i] în ceasurile în care am sosit acolo am şi prins practicanţii lui făcînd asămine catahrisis, şi cărora făcînd întrebare cu a cui voae fac asămine uneltiri mi-au răspuns că dumnealui Baum li-au poroncit, însă cu aceasta ca nimene să nu să priceapă. [*F. 1 v°*] Aşa dar, după detoriea me, spre a nu să urma mai mult asămine făptuire mai mult din partea dumnealui Baum di cum să-l mai îngăduiască a umple parnicile cîte di doi ori [*sic !*] şi dumnealui Baum, văzînd că şede zapciul acolo au chemat pi toate slugile sale şi au bătut atît pi zapciu cît şi pi un lăcuitori din satul Bursuceni, care era dat di rînd la velniţă mustrîndu-i spre a nu-m[i] da mie întru nimica ascultare. Şi tot întru aceiaş[i] zi îm[i] scrie, alăturată pi lingă acest spre a dumneavoastră pliroforie, hîrtie prin care să dizvinovăţăşte şi zice prin pomenita hîrtie, că aşa îi mai folositori. După care a sa hîrtie mergînd eu la velniţă, şi sfătuindu-l di a nu mai face asămine cutezare, dumnealui mi-au răspuns că să porneşte la dumneavoastră la Eşi, şi eu zicînd către dumnealui cum poate lasa velniţa şi fără osăbita voae di la dumneavoastră a să diparta di aice, şi că eu nu pot să-i îngădui dipartare[a] di aice, la care dumnealui mi-au răspuns, că dacă eu l-aş înpotrivi apoi m-ar înpuşca.

În zilile trecute dumnealui Baum au venit în ogradă însoţit di nişte necunoscuţi mie, şi fără să întrebe pi ştalmaistru[,] [*f. 2 v°*] au mers la grajdiul armasarilor, şi dişi străjăriul grajdiului i-au înpotrivit intrarea în grajdio după poronca ce ave[a], însă dumn[e]alui în putere au întrat în grajdio şi au aratat toţi armasarii străinilor. Aceste sînt cutezările dumisale Baum dispre care cu toată supunerea vă reportuesc, fiind

Al dumneavoastră[,]
supus şi plecată slugă[,]

G. EMINOVICI cam[ina]r[.]

1845[,] *fevruarie 7 zile*[.]
S[*atul*]*:* *Dumbrăveni.*

Sigiliul şi pecetea căminarului de la Dumbrăveni cu monogramul «G. E.» şi emblema—în ceară roşie—aplicate pe exteriorul împăturit al scrisorilor la expediere, după moda vremii.

1848-1973

C. A. ROSETTI—ION GHICA
un singur subiect:
PATRIA NOASTRĂ

ŢINEM SĂ MULŢUMIM ŞI PE ACEASTĂ CALE PREŢUITEI NOASTRE COLABORATOARE CORNELIA BODEA, CARE NE-A PUS LA DISPOZIŢIE AMPLA CORESPONDENŢĂ C. A. ROSETTI—ION GHICA (PRECUM ŞI REZUMATELE INTRODUCTIVE).

EPISTOLARUL— PE CARE-L PUBLICĂM ÎN NUMERELE REVISTEI NOASTRE DIN 1973, DATĂ CE MARCHEAZĂ ÎMPLINIREA A 125 DE ANI DE LA REVOLUŢIE—NE INTRODUCE ÎN MIŞCAREA DE IDEI A PERIOADEI DE MAXIMĂ IMPORTANŢĂ PENTRU ISTORIA NAŢIONALĂ, CUPRINSĂ ÎNTRE 1848 ŞI UNIRE.

MARCÎND TRECEREA DE LA GRAFIA CHIRILICĂ LA CEA LATINĂ, PRIMA EPISTOLĂ A GRUPAJULUI (CONSTITUIT CRONOLOGIC) ESTE SCRISĂ CU LITERE CHIRILICE, CELELALTE FOLOSIND ALFABETUL LATIN.

ÎN TRANSCRIEREA MODERNIZATĂ A TEXTULUI S-AU MENŢINUT FORMELE DE LIMBĂ SPECIFICE EPOCII, PRECUM: *VAZĂ* (PENTRU *VADĂ*, VB. *A VEDEA*), *ESCUZE*, *CURIOZ*, *PISTE* (*PESTE*), *POCI* (*POŢI*, VB. *A PUTEA*), *CORAGIU*, *BAVARDAGIU*, *CARI* (PRONUMELE *CARE*),*'ESEMPLAR*, *RESBEL*, *DACA* (*DACĂ*). LA FEL, FORMELE DE GRAFIE FOARTE OBIŞNUITE ATUNCI, CA „S"-UL INTERVOCALIC. PUNCTUAŢIA A RĂMAS NESCHIMBATĂ; S-A CORECTAT TACIT NEFOLOSIREA MAJUSCULEI ÎN TOATE SITUAŢIILE CARE O IMPUNEAU.

ÎN SUBSOLUL PAGINII, AM DAT, ÎN TRANSCRIERE DIPLOMATICĂ, TOATE CUVINTELE CARE PREZINTĂ ERORI ŞI FORME ARHAICE DE GRAFIE.

N. R.

I

Paris, 5/17 februarie 1849

C. A. Rosetti *către* Ion Ghica: *Prima scrisoare din exil. Preocuparea unică: patria, trecutul şi prezentul ei. Despre viaţa de toate zilele, despre copii şi familie, elogiul Mariei Rosetti în legătură cu drumul ei de-a lungul Dunării, urmărind ghimiile exilaţilor. Despre greutăţile financiare, bugetul deficitar al prăvăliei. Despre disarmonia dintre emigraţi. Golescu-Negru, Tell şi Eliade, «dictatorii». Apel la o colaborare strînsă cu Ion Ghica— N. Bălcescu: ştiri despre activitatea lui D. Brătianu.*

BAR, corespondenţă inventariată: 83.635

[*F. 1 r°*]

Rue et hôtel Castiglione
Paris, 17 fevruarie

Nu ţi-am scris mai niciodată; dacă mă vei întreba pricina eu unul nu o ştiu. Ştiu numai că din nenorocire vreme am avut destulă, că totdeauna te-am iubit şi-am dorit să vorbesc cu tine, că mai în toate zilele cu mine şi cu soţia mea am vorbit de tine şi că cu toate acestea nu ţi-am scris. Şi ceea ce este şi mai

2 totdauna. *4* ceace.

frumos, soția mea în București s-a dus într-adins la maică-ta ca să vază pe gineri-mio*, s-a-ntors acasă, a început scrisoarea, și nici pînă acum n-a mai trimis-o. Nu știu daca ea o găsi un adevăr sau un șiretlic ca să se escuze, sînt prea curioz s-o văz căci deși în acest moment este lîngă mine, adică lîngă șemine (căci știi că eu mă apropii de căldură) fierbînd de mîncare carotii, n-am de gînd să-i spui, că sîntem amîndoi în pîndă ca să vedem pînă unde se urcă șiretlicul dumneaei.

Dar în adevăr despre ce să-ți vorbesc? Chiar acum c-am hotărît să-ți scriu și m-am armat cu puternicul și mult roditorul meu condei, nu vezi cum alerg în dreapta și-n stînga căutînd în deșert un subiect? [*f. 1 v*^{0}] Noi nu avem nu putem avea decît unul singur — patria noastră — și despre dînsa ce să-ți vorbesc? Aș avea cu toate acestea multe însă de ce să mai sîngerez ranele tale — căci tu trebuie să știi și să suferi îndestul văzînd cît de mare a fost popolul Român și cît de pitici furăm noi — aceste pentru trecut căci nu voi putea niciodată să-ți vorbesc de prezent, atît ticăloșia în care înotăm este mare. Să las dar acest subiect și să vorbim de altceva.

Ce faci? Cum și-n cîte moduri mai suferi pe acolo? Ce este pruncul cel nou? este un cetățean sau cetățeană? și maică-sa a putut avea fericirea d-a-l hrăni? Eu unul am hotărît să nu mai am altul deocamdată, căci văzînd cum merg lucrurile mi se pare o crimă a mai da viață la alți Români. Despre fii-mea** nu-ți vorbesc căci știu că maică-sa nu se va putea opri d-a nu vorbi, și prin urmare și vorbele mele o să fie foarte stupide pe lîngă ale ei. Sărmana femeie cît a suferit. Închipuiește-ți slabă, bolnavă cum este ea, abia sculată dintr-o lehuzie, plină de emoție să plece pe drum, singură cu un copil de 3 luni în brațe; să călătorească pe marginea [*f. 2 r*^{0}] Dunării, cînd în căruțe mici desvelite cînd pe jos țiind ne'ncetat în brațe pruncul ei, dormind în casele sătenilor pe pămînt, tremurînd de frig, mîncînd foarte prost și cu inima pătrunsă de suferința morală. În adevăr că chiar de nu i-aș fi dator libertatea mea, suferințele ei ar fi destule să mă facă s-o ador. Și tu poți înțelege cît trebuie să sufăr văzînd că sărăcia este aproape să bată la ușa mea. Căci știi că din 4000 #*** ce aveam, 2: s-au dus la revoluție mulțumită dobînzilor ș.c.l. și celelalte 2: sînt în mîna unor oameni de la care Dumnezeu știe cum le voi scoate. Prăvălia nu mai merge de cînd cu revoluția Franței, nu mai merge nicidecum de cînd lipsește Wint[erhalder] — nu-mi plătesc datornicii de la care am a lua 80.000 lei, și am fost redus a suspenda plățile încă de cînd eram în țară. Nu că mă tem de sărăcie, dar mă doare să fac să sufere o ființă ce iubesc. Încolo sînt sănătos, și neputînd face nimic pentru țara mea, din pricină că D. Negru Golescu, Eliade și Tell, dictatorii noștri, văd lucrurile într-altfel, și declară în public că Brătienii și cu mine sîntem vînduți Rusiei, am intrat iar în viața [*f. 2 v*^{0}] de student și piste puține zile voi trece iarăși în dulcele meu quartier**** latin, căci am venit aci socotind că voi găsi mai lesne ceva lecții de englezește, și am fost înșelat și în această speranță. E! isprăvii și despre mine. Acum ce să-ți mai zic? Nimic — nu mai am nimic decît că în tine și în Bălcescu mai sper că veți mai face ceva pentru nenorocita Românie. Spune-i Bălcescului că-l rog să-mi scrie și mie cîte ceva; tot asemenea te rog și pe tine, căci deși știu că scrii regulat Golescului, însă eu în defavor fiind, nu poci ști ceea ce scrii. Brătianu cel mare***** este în London unde lucrează destul de bine, deși onorabila

---

5 întradins; maicăta; *6* ginermio. *7* ia. *11* șiretlicu. *17* trebue. *22* maicăsa. *24* fiimea. *25* să. *26* femee. *27* închipuești; ia. *32* iași. *33* trebue. *35* s-a. *39* eream. *42* noștrii. *46* înșălat. *49* să-m. *50* ceace.

* Aluzie la Dumitru, fiul lui I. Ghica.

** Liby, de la *Libertatea*, numele de botez al fiicei lui C. A. Rosetti!

*** Semn grafic monetar pentru *galbeni*.

**** În original, cu litere latine; *cartier*.

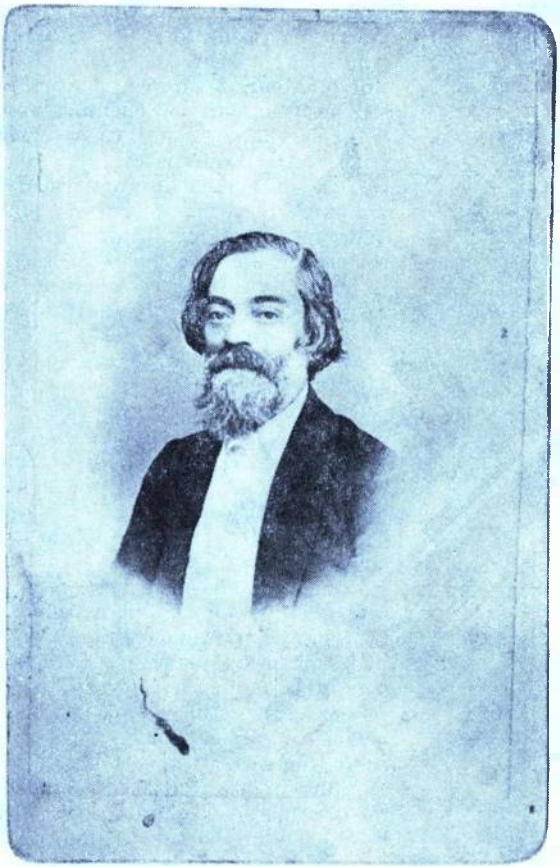
***** Dumitru.

Locotenență se silește cît poate a face rău patriei voind să facă rău unui om ce-l urăște și căruia cel puțin nu are coragiul de a-i zice să vie înapoi.

Dă-mi voie să-ți dau o-mbrățișare de frate și să te rog să faci pentru mine cele mai supuse închinări frumoasei și nobilei tale consoarte

Al tău frate,

C. A. ROSETTI

C. A. Rosetti.

II

Paris, 2/14 decembrie 1849

C. A. Rosetti *către* Ion Ghica: I. — ***Îi reproșează că nu răspunde întrebărilor sale din scrisoarea trimisă în aprilie: «Ce trebuie să dărîmăm și ce trebuie să zidim?». Nou apel la colaborare, la ieșirea din ideile despre atotputernicia și unicitatea sa. Discuții în contradictoriu; considerații despre misiunea politică și despre nevoia dezrobirii politice a României, despre socialism, despre revoluție și despre datoria către patrie. Se bucură că face parte din Comitetul recent ales. Gînduri glumețe cu privire la copiii lor, Dumitru, fiul lui Ghica, și Liby, fiica lui Rosetti. Despre educația lui Pantazi, fratele lui Ghica.*** II. — 16 decembrie: ***Răspuns la știrea dată prin N. Bălcescu cu privire la refuzul său demobilizator de a face parte din Comitetul susamintit. Din nou Pantazi Ghica.***

BAR, corespondență inventariată 83.636.

[*F. 1 r*^{0}]

Paris, 12 rue de l'ouest 14 decembrie

Știi că mi-e frică de tine Ghica? Și știi de ce mi-e frică? pentru că ești mare șiret. Și nu te grăbi a mă numi poltron, căci tu nu ești șiret astfel precum fură toți șireții pînă acum. Mi-e frică de tine pentru că ești un *șiret onest.* Și omul așa este dragul meu, se teme de orice lucru nou, de orice idee nouă. Acum să-ți dovedesc ceea ce am zis.

Ți-am scris de mult, foarte de mult, o epistolă* la care nu mi-ai răspuns, și pe care ai primit-o, căci mi-ai trimis răspuns prin Wint[erhalder]: c-o să-mi răspunzi cînd vei găsi timp fiindcă epistola mea cere un răspuns lung. Ș-acum mă scoți pe mine dator? Și nu numai atît, ci împingi șiretlicul pîn-a te face că n-ai înțeles despre ce ți-am vorbit eu, și-n loc d-a-mi vorbi de ceea ce trebuie

---

52 să. *54* urăște; căruca. *57* dăm; voe.
1 șcii, șcii. *2* me. *5* cea ce. *6* respuns. *7* priimito; cîci; miai; respuns; se-mi. *8* respunzi; respuns. *9* me; șiretlicu. *10* d-ami, trebue.
* 29. IV 1. V. 1849. Cf. Ion Ghica, *Amintiri din pribegie după 1848. Noui scrisori către V. Alecsandri...* Comentate de O. Boitoș. Ed. *Scrisul Românesc*, Craiova, 1940, vol I, p. 69.

să facem pentru viitorul Rumânilor şi de ideile tale politice, îmi faci o disertaţie despre socialism.

Ei bine, Ghica, o să mă silesc să te imit. O să mă fac semeţ şi tare ca tine şi, deşi natura nu mi-a dat arme tăioase ca ale tale, eu tot o să deschid lupta. E! d-a fi biruit chiar d-un om ca tine, nu este o onoare pentru mine carele avui coragiul a te provoca?

[*F 1 v*^{0}] Ţi-am vorbit despre efectul moral ce va avea asupra unei naţii tinere numirea unui dictator. Tăcere din partea ta. Bine ţi-ar veni acuma cînd aş spune lui Eliade că aspiri la dictatură? Ţi-am cerut opiniile tale politice — adică: pe ce drum şi cu ce arme şi cu ce merinde crezi tu c-am putea merge ca să ne redobîndim patria, şi redobîndind-o, ce trebuie să facem. Cine sunt vrăjmaşii noştri — cu cine o s-avem să ne luptăm, şi cum să-i biruim? Ce trebuie să dărîmăm şi cum — şi ce trebuie să zidim? Şi la toate acestea tăcere. Apoi cînd te-aş da pe mîna lui Tell bine ţi-ar veni? — fratele meu. În adevăr, nimic mai rău decît bavardagiul, dar nimic mai primejdios ca tăcerea şi retragerea-n sine-şi a fiecăruia. Nu vezi tu cîte avem de făcut? Nu vezi tu că nu facem nimic? Nu vezi tu c-avem mare trebuinţă de tine? Sau crezi că natura ţi-a dat atîtea talente pentru ca să te bucuri tu numai de dînsele? sau că crezi poate că numai tu *singur* eşti [*f. 2 r*^{0}] capabil a re'nvia ş-a ferici România. De va fi aşa, adu-ţi aminte că cît de mari vor fi talentele tale singur vei face un ce neperfect, pentru că tot omul are misia sa, şi niciodată nu vei putea împlini tu misia lui Marin ş-a lui George, precum Marin şi George nu vor putea împlini pe a ta.

Acum să răspund la scrisoarea ta. Nu intru în discuţie despre socialism, dar sunt silit a-ţi zice că nu mă unesc cu tine cînd zici că societatea orientală n-are trebuinţă de dînsul. Ştiu că ceea ce trebuie să ne ocupe este desrobirea noastră: [.....] şi pînă aci sunt al tău supus.

Dar mă fac rebel cînd zici că socialismul leagă soarta unei familii de stat — mă fac rebel cînd zici că noi putem trăi 2 veacuri fără să ne ocupăm de dînsul, căci misia lui nu este numai distrucţia miseriei, ci a robiei, a esploataţiei omului de către om. Şi prin urmare [*f. 2 v*^{0}] sunt dator a mă ocupa a învăţa cum să fac ca scăpînd de robia străbună să nu cad subt laşitatea lui Eliade sau subt dictatura ta. Noi suntem o naţie tînără şi prin urmare aş voi s-o punem d-acum în legile egalităţii ş-ale fraternităţii, ca să nu mai venim la revoluţii la vreme de bătrîneţe cînd ne vor slăbi puterile şi cînd corupţia ne va <în>dobitoci. Aşa dar încă odată, mă unesc, primesc de bune toate cîte zici despre misia noastră, mai adăogînd numai că toate chestiile occidentului sunt *neapărate* şi pentru noi. + [trimitere pe o pagină separată] Nu este oare de neapărat pentru noi a ne regula cheltuielile şi finanţele pe o basă mai solidă, pe principiul fraternităţii şi al egalităţii? — socialismul — nu este de neapărat pentru noi a şti ce fel de guvern să avem? adică dacă guvernul va cîrmui naţia sau naţia guvernul? Sau de trebuie să ne emancipăm cu totul şi să nu mai avem nici chiar un guvern ce va avea numele de vătaf de curte. Căci ştii că vătaful de curte deşi este supus stăpînului, dar încarcă la socoteală şi uneori escamotează pe stăpîn cum făcea Sergiescu lui Villara. — socialism — nu trebuie să regulăm de vom avea o cameră şi care va fi puterea camerei ş-a representanţilor? — socia-

---

11 se *13* se me; se; se me. *14* se; deshid. *21* se; redobăndim; redobăndindo; trebue; se. *22* vrăzmaşii; se; luptîm; se; trebue. *23* se; dărămîm; trebue; se. *24* te-aşi. *25* rîu. *26* fiecîruia. *28* se. *29* România. *30* aduţi. *34* se; respund. *35* me. *36* sciu; ceace; trebue; se. *38* tîu. *40* me; se; ocupîm. *41* dînsu; cîci; destrucţia; miserii. *42* me. *43* se; se; laşetatea. *45* fraternitîţii; se. *47* me; priimesc. *48* adeogînd. *51* fraternitîţii; egalitîţii. *52* sci; se; cărmui. *53* trebue; se; amancipîm; se. *54* cîci; scii. *55* escamoteasă. *56* trebue; se; regulîm.

lismul — nu trebuie să ştim ce funcţionari vom avea de vor avea plată egală şi cum vor fi numiţi? socialism. — Ş-aş mai avea multe încă de zis dar te iert d-astă dată.

Dar ceea ce voiesc să aflu de la tine nu sunt acestea, căci sunt sigur c-o să ne învoim lesne. Voiesc să aflu de la tine ce trebuie să facem? Şi nu numai atît. Voiesc să ne dai şi impulsia, voiesc să tragi planul călătoriei, să te pui pe drum şi să ne iei cu tine. Dorinţă, bunăvoinţă, ba încă chiar şi amor avem, dar n-avem plan bine aşăzat şi activ. S-acestea le cer de la tine.

[*F. 3 r*^{0}] Acum că eşti membru al comitetului Român am drept a-ţi cere şi mai serios sfaturi; ş-aştept cu mare nerăbdare o lungă ordonanţă şi fii sigur că toate puncturile le voi medita şi voi pune în lucrare pe cele ce le voi găsi bune (adică pe toate).

Acum să vorbim de copii.

Zici că Dumitru este frumos şi că-ţi seamănă. Zici că-i cu cucuie şi sgîriat şi trage lumea de nas. Copila mea pe de altă parte este d-o frumuseţe rară şi leită eu. N-are capul spart căci are bourrlet*, dar alminteri ar fi toată ziua în sînge căci este de-o viiciune rară. Maică-sa nu poate să se ţie după dînsa atît de tare fuge cînd umblă ş-aceasta de cînd avea 11 luni. Nu apucă pe oameni de nas, dar bate din picior şi se ceartă foarte cu oricine o contrariază. Spune-mi dar daca proiectata noastră căsătorie se poate face? Spune-mi ce vor fi copiii lor cînd fiul tău seamănă cu tine şi fii-mea cu mine? [*F. 3 v*^{0}] Apoi cum se vor învoi amîndoi? Eu unul am început a crede c-această căsătorie nu se va putea face, mai cu seamă că mi-e teamă că chiar guvernul va interveni şi nu va da voie să se facă. Zici că Dumitru ascultă cu plăcere musica. Dar ce vei zice cînd vei afla că Libertatea cîntă, şi cîntă bine întîia strofă din barcarola ş-a unui cîntec « drin drin... » Ce vei zice cînd vei afla că ştie numele lui Mazzini, Garibaldi, Marin, Beranger, mama, tati, şi Bem, şi că-i numeşte singură şi ni-i arată unul cîte unul, mai adăugînd că, cînd vede pe Giorgey zice hî... Vezi că mă silesc a-i da o educaţie vrednică de Dumitru Poliorchitul, dar încă o dată, mă tem că nu vor putea trăi amîndoi, ceva capete sparte sau stăpînirea îi va despărţi negreşit. A propos de copii, frate-to m-a îndatorat să merg să-l scot Duminica din pensionat. Am fost, l-am luat şi petrecurăm o zi împreună în care s-a jucat mult cu nora ta. Dar [*f. 4 r*^{0}] trebuie să-mi spui:

1. de am voie a-l scoate din pensionat.
2. daca aceasta trebuie să se facă în toate duminicile şi sărbătorile.
3. daca după ce iese trebuie să-l las a merge singur pe unde voieşte. Aci este un punct cam delicat căci el este obişnuit acum a merge la femei — şi nu ştiu de vom putea şi de trebuie să-i oprim.
4. Care mai sunt corespondenţii lui, şi

al 5-lea rugăciunea ce-ţi fac să ceri de la mine tot ce ai putea cere la tine, atît în aceasta cît şi în toate. Aştept cît mai curînd răspunsul tău. Dar să nu uiţi că Pantazi este fratele tău şi prin urmare *neguvernabil*.

16 decembrie

Aş voi să rump această scrisoare, căci d-atunci se schimbară lucrurile, căci mi-a citit Bălcescu o parte dintr-o epistolă a ta care m-a domirit întru

---

58 trebue; scim. *59* ş-aşi; ert. *61* ceace; voesc; cîci. *62* se; voesc; se. *63* voesc; se; voesc; se; se *64* se; ei. *67* ascept; nerebdare. *71* sgăriat. *73* cîci; zioa. *74* cîci; maicăsa; se. *76* spunem. *77* spunem; copii. *78* tîu. *79* amăndoi. *81* voe; se. *82* barcalora. *84* căi; numesce. *85* nii; adeogînd. *86* me; ai. *87* me; stăpănirea. *88* frateto; se. *90* trebue; se-mi. *91* voe. *92* trebue; se. *93* dupe; ese; trebue; sel; voesce. *94* cîci; obîcnuit; sciu. *95* trebue se-l. *97* se. *98* ascept; respunsul; tîu; se. *99* tîu. *101* se; cîci. *102* cîci.

* Franţuzism, *bourellet*. Podoabă capilară feminină, înconjurînd creştetul ca o diademă, menită să menţină părul ca o cordea.

toate. Dar fiindc-am scris-o, a nu ţi-o trimite mi s-a părut un fel de minciună; şi nu voiesc [*f. 4 v*^{0}] a minţi pe nimeni, mai cu seamă pe tine. În adevăr, de ce să-ţi ascund gîndurile mele? mai bine să mă cunoşti cu toate defectele mele.

În scrisoarea ce mi-a citit Bălcescu am zis c-am aflat mai tot ce voiam să aflu de la tine. Nu sunt în toate de părerea ta; şi să-ţi spui drept nici nu prea te cunosc. Îmi pari oarecum descurajat; nu frate — un om *ca tine* nu trebuie să se teamă de *nimic*, dar mai cu seamă de Eliade — În sfîrşit dacă nu vrei, fără tine eu unul nu mai fac nici o-ntreprindere, şi nici Bălcescu nu se amestecă în nici o asociaţie unde nu vei fi tu inima ei. Aş dori să te combat în aceasta dar astăzi nu sunt disposat. Altă dată de vei voi vom vorbi.

Acum o să-ţi mai vorbesc de frate-to. Am fost ieri cu Golescu Alexandru la Mr. Debain. Ne-a zis că nu merge bine tînărul şi că de nu se va-ndrepta va fi silit să-l depărteze; ne-a zis că ne cere concursul nostru ca să-l sfătuim etc. şi ştii ce puturăm răspunde. [*F. 5 r*^{0}] Golescu îţi va scrie negreşit mai pe larg. Ne-a zis că el se sileşte a-l pune pe calea cea dreaptă, arătîndu-i că mîine poate va fi chemat să joace o rolă mare în patria lui şi că ce va face de nu va fi adăpat decît de Paul de Kock*. Mai adăugînd c-ar fi bine să imite pe frate-so carele se vede după scrisorile lui că este un om ce nu ş-a pierdut timpul. Vezi că am eu dreptate cînd zic că eşti un mare şiret. De! cum isbutişi să-nşăli şi pe bietul Debain?

Aşa dar încă odată, dă-mi instrucţii positive şi spune-mi dacă trebuie să-l las 2, 3 ore pe zi singur a merge unde va voi. Mi-a spus Debain că-i dai 40 de franci pe lună. Este mult. Eu nu dau Cornesculuí decît 15, pentru teatru poţi face socoteală că are destul şi că va fi plătit de corespondentul său. În fine, în mîna lui este mult 40 de franci — destul 20 — aştept răspunsul tău la care fii sigur că [*f. 5 v*^{0}] mă voi conforma cu cea mai desăvîrşită bucurie. E! şi ce alt bine poţi face mai mare unui om decît a-i da asemenea mari şi nobile însărcinări. Este dovada cea mai mare de amiciţie şi stimă şi mă voi sili s-o merit.

Respectele mele bunei tale tovarăşe, şi cîte-o sărutare lui Sergiescu, Ionescu etc., etc.

Al tău frate,
ROSETTI

III

Paris, 4/16 februarie 1850

C. A. Rosetti *către* Ion Ghica: *Despre nevoia de a avea întîi o* patrie *a tuturor românilor şi apoi* legi. *Despre atacul lui Rosetti împotriva lui Tell şi Eliade (în* Apel la omenii liberi*). Elogii la adresa lui Ghica, pledoarie împotriva «dictaturii» în organizarea emigraţiei; pentru un comitet de trei. — Chestiuni private, despre educaţia lui Pantazi Ghica, fratele lui Ion Ghica, despre noul născut în familia Rosetti, despre Liby. Trimite un exemplar din* Apel la oamenii liberi.

BAR, *corespondenţă inventariată 83.608.*

[*F. 1 r*^{0}]

Rue de l'ouest 12, 16 februarie 1850.

După epistolele tale înţeleg sau că nu ne-am înţeles unul pe altul în cuvinte, sau că ai poftă de ceartă căci, fratele meu, nu cred că vei găsi nici un om

---

103 scriso; sa. *104* voesc. *105* se; se; me; cunosci. *106* scrisoare; îmi; se. *107* se. *108* trebue. *109* se; sfârşit. *110* amestică. *111* se. *112* v-om. *113* se; frateto; eri. *114* nea. *115* se-l; sel. *116* respunde. *117* silesce; al. *118* se. *119* adeogînd; se. *120* dupe. *121* se-nşali. *123* dîm; spunem; trebue; săl. *126* corespondentu. *127* ascept; respunsul. *128* me; desevărşită. *129* ai. *130* însărcinîri; me. *1* dupe; epistolile; unu; altu. *2* cîci.

* Paul de Kock (1793-1871), autor francez politic, dramaturg şi romancier de duzină, foarte gustat pe vremuri de publicul popular.

carele să nu zică ca tine, că trebuie s-avem întîi o patrie ş-apoi să facem legi; nu este nimeni carele nu doreşte o Rumânie şi carele nu zice că programa noastră trebuie să fie *unirea tutulor Românilor*: nu-nţeleg dar de ce-mi faci această propagandă? poate negreşit ca să-mi zici c-ar trebui să lucrez? pentru aceasta. Ai dreptate, sunt culpabil, şi mărturisesc că n-am făcut nimic. Văd ca tine, nu numai imperiul Austriac, ci *toate*, putrede şi gata a cădea. Văd ca tine că Europa are trebuinţă d-un stat nou, da' nu ca să poată garanta Orientul. O! Am onoarea d-a lua cu tine o legătură solemnelă că adică: în ziua cînd vei izbuti ca Europa să constituie Rumânia stat independent cu scopul să slujim de pîrghie orientului, în ziua aceea eu mă lepăd de orice stimă şi încredere am pentru mine şi în mine şi mă constitui rob al lui Eliade chiar — nu, Ghica; aceasta nu va fi niciodată. Cred însă că trebuie să fim o singură Rumânie, c-o să şi fim în curînd, căci avem în noi puterea d-a fi, şi prin urmare cred că suntem datori a face toate cîte zici. Ar trebui însă tu care ne cunoşti pe toţi să te faci boldul fiecăruia, căci pînă ce nu va fi un bold, Rumânul nu se pune pe lucru.

Este adevărat c-am făcut o reputaţie onoraţilor d[omni]l[or] Eliade şi Tell, şi este şi mai adevărat că nu merită ei jertfa de 3 zile din viaţa unui om. Am ştiut-o aceasta, şi dovadă c-am tăcut 17 luni, soţia mea m-a cicălit zile întregi oprindu-mă d-a răspunde, şi cu toate aceastea am făcut-o — am cuvintele mele, pe care ţi le voi da de vei voi — mă mărginesc acum a-ţi spune, că-n ziua de astăzi cela [*f. 1. v*^{0}] ce tace trece de vinovat. Ştiu că vine o zi în care adevărul sparge singur norii calomniei, dar adesea ziua aceea întîrzie foarte mult, şi vin momente în care o asemenea întîrziere este păgubitoare.

Ai văzut pe scurt în adresul nostru pricinile ce mă fac d-a nu voi un cap, ş-aci mai adaug una — «nu mi-o dă nimini şi nici nu o voi pentru că nu am destulă încredere în mine» — zici tu.

Ascultă-mă Ghica — nu te cunosc încă căci n-am trăit cu tine şi nu ştiu *bine* încă nici cine eşti nici cîtă capacitate ai. Pe cît însă te cunosc pînă astăzi am bănuit şi bănuiesc că eşti unul dintre cei mai capabili Rumâni. Şi cu toate acestea îmi zici — 1: că nu vrei dictatura fiindcă nu ţi-o dă nimini, făr-a şti, sau prefăcîndu-te că nu ştii că dictatura nu s-a dat şi nu se va da niciodată — ea se ia se răpeşte — [Al]2-lea că n-o vrei căci n-ai destulă-ncredere în tine — «cela ce nu e *sigur* de dînsul nu este omul ce ne trebuie astăzi» — şi prin urmare dacă tu nu eşti omul, apoi eu nu cunosc pe nimeni mai capabil decît tine. — *Nu* — nu primesc un om — pentru că nu cunosc pe niciunul aşa cum aş voi să fie — cred însă că trei oameni ce au aceleaşi principii şi cu aceeaşi inteligenţă şi iubire pot face mult. Te-aş ruga numai să sfătuieşti pe cei ce cunoşti să nu se joace alegînd, să nu puie trei oameni ce prin construcţia lor sunt oposanţi unii altora. Un asemenea triumvirat trebuie compus de oameni ce au cum am zis aceleaşi principii şi cari au unii în alţii cea mai desăvîrşită stimă şi încredere — iată cel puţin convincţia mea. Cînd vorbesc cu tine cred că este de prisos a-mi desvolta ideile, sigur fiind că mă-nţelegi îndată ce te pui pe drumul meu — astfel dar destul.

Am primit negreşit o epistolă de la d. Debain şi ştii că-ń zilele trecute îmi a trimis pe frate-to, zicînd că nu voieşte să-l mai ţie la dînsul. [*F. 2 r*^{0}] N-am putut să-l primesc fiindcă n-aveam autorisaţia ta şi nici n-aveam unde să-l

Fiie din scrisoarea Ic
Ghica către C. A. Rosel
(Constantinopol, 24 mart
1850).

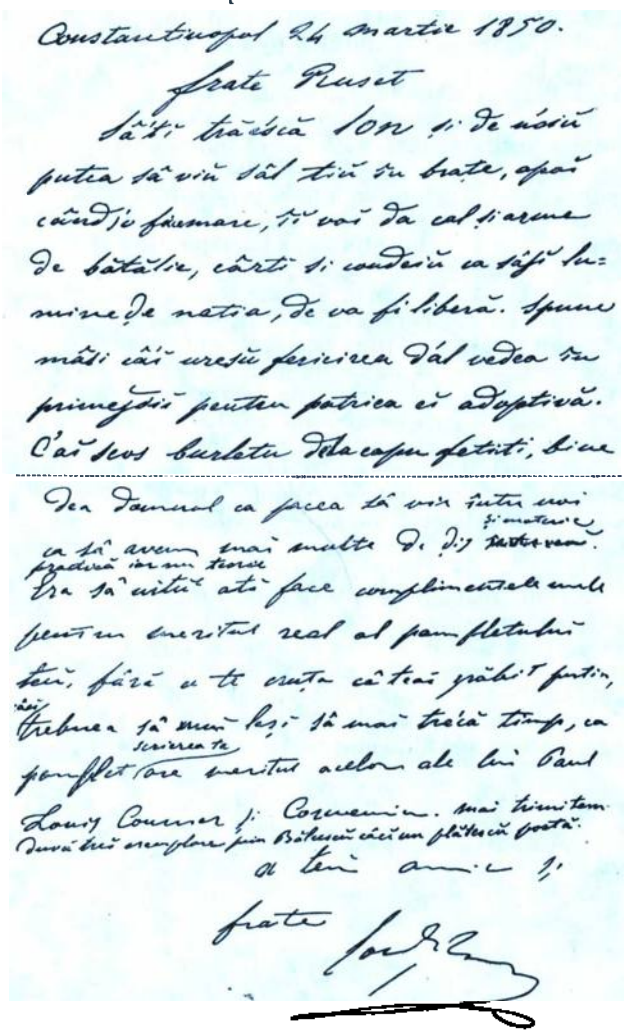
---

3 se; trebue. *4* nimini; doresce. *5* trebue. *6* se. *7* ved. *8* ved. *9* se. *10* zioa. *11* se; constitue; scopu. *12* zioa; acea; me. *13* me. *14* trebue; se. *15* cîci. *16* cunosci; se. *17* fiecîruea; cîci; Rumânu; *19* adeverat; onoraţiilor. *20* adeverat. *21* sciuto; socia. *22* oprindumă; respunde; făcuto. *23* me. *24* zioa; sciu. *25* adevîrul; calomnii; zioa; acea. *30* ascultămă; cîci; sciu. *32* bănuesc. *33* dî; fir; sci. *34* prefăcîndute; scii. *35* ea; răpesce; cîci. *36* dînsu; trebue. *37* nimini. *38* priimesc. *39* inteligiinţă. *40* teaşi; sfătuesci; cunosci; se. *41* se; pue. *42* trebue. *43* carii; desevărşită. *44* convicţia. *45* am; me. *47* priimit; scii. *48* frateto; voesce; se. *49* se; priimesc; otorisaţia; se.

pui. Acum nu știu ce se va mai alege, căci Debain a fost silit să-l ție. Frate-to zice că l-a iertat. — A propos de frate-to, îmi aduc aminte că nu ți-am anunțat sosirea unui nou proscris — fiul meu*, carele a sosit în Paris la 28 genarie, luni la 7 ore ale serii — pîn-acuma este voinic și maică-sa a fost foarte bine. Acum sunt 10 zile de cînd umblă prin casă, și piste 5—6 zile va-ncepe să și iasă. Astfel dar acum iată-mă cu doi copii — din care unul *nebotezat*, căci aici nu este preot de religia noastră, și prin urmare nu va putea fi botezat decît cînd...

« Scoate, mi-ai zis, burleul din capul fii-ti căci nu-mi plac preservațiile pentru spartul capetelor » — Mi-a plăcut sfatul tău și i l-am scos *îndată*. A! d-ai voi să lepezi și tu burleul ce porți *uneori* m-aș prinde că-n curînd aș boteza pe fiul meu ș-atunci i-aș pune numele *Ion*.

Destul. Binevoiește a arăta respectoasele-mi închinări soției tale, a da o îmbrățișare lui Dumitru, o strîngere de mînă lui Marin Serghiescu, d-a primi și tu o îmbrățișare frățească de la al tău amic Rosetti; iată dragul meu un esemplar din *Apelul* meu. Citește-l *iute* și trimite-l îndată la Brussa d. Anorianu sau A. Golescu din partea mea. Pentru tine de vei voi unul sau 2, cere și-ți voi trimite, căci altfel n-o pot face temîndu-mă să nu te sărăcesc cu plata transportului.

IV

Contantinopol, 12/24 martie 1850

Ion Ghica către C. A. Rosetti: *Felicitări pentru nașterea lui Ion Tudor. Atacuri la adresa Locotenenței (Tell—Eliade). Crede că politica turcească este necesară pentru a avea o Românie de nouă milioane. Nu respinge ideea de a putea guverna odată în țara sa. Despre planurile lui de o Românie de 9 milioane. Regretă ocazia pierdută la 1848. Cu privire la mijloacele de atingere a țintei în contextul politicii europene curente; despre caracterul și diversitatea revoluțiilor la 1848; pledoarie pentru Statele Unite ale Europei după modelul american. Vot universal și principiul național; pentru o revoluție e nevoie de timp, de aceea pledează pentru adoptarea unei căi adecvate echilibrului european, adaptarea la condițiile triumfului temporar al absolutismului împotriva democrației. Comparația absolutismului cu octogenarii care caută să nu moară încă. Interese și alianțe între marile puteri; preponderența Rusiei; planurile Angliei și poziția Franței. Politica și îndatoririle românilor. Formula sa de organizare a emigrației: un comitet de unu sau trei membri, agenți politici și agenți propagandiști. Vede problema organizării sabotată de intrigile lui Eliade, care au învrăjbit pe toți, unii împotriva altora. Motivele de nemulțumire ale lui Ghica; reproșuri de inactivitate aduse grupului de la Paris și celui de la Brussa. Apreciază calitățile pamfletului lui Rosetti* (Apel la oamenii literari).

BCS.

---

50 sciu; cîci; se; frateto. *51* ertat; frateto. *53* maicăsa. *55* iatămă; cîci. *57* fiiti; cîci. *58* spartu; capetilor; tîu. *59* se; m-așsi. *61* binevoiesce; respectoaselem; închinîri; societ. *62* priimi. *63* tîu. *64* citeștel; trimitel. *66* cîci; temîndumă; se.

* Mircea.

[*F. 1 r*⁰]

Constantinopol, 24 martie 1850

Frate Ruset,

Să-ți trăiască *Ion** și de n-oi putea să vin să-l țin în brațe, apoi cînd s-o face mare, îi voi da cal și arme de bătălie, cărți și condei ca să-și lumineze nația, de va fi liberă. Spune mă-sii că-i urez fericirea d-a-l vedea în primejdii pentru patria ei adoptivă. C-ai scos burletul de la capul feti-tii, bine ai făcut; și bine ai face încă, să nu crezi că eu port cialma, sau că m-am băgat la stăpîn; numai Locotenența nu poate trăi fără stăpîn, și slujește totdeauna în condiții proaste și degradatoare; se bagă la stăpîn căci ca în trecut nu are nici nu va avea vreodată credință — Slugi bune și credincioase ale absolutismului <și> ale opresii și ale corupții, puteau ei să fie dătători de libertate? Acum i-ai însemnat în [*f. 1 v*⁰] frunte cu un fier ars, și semnul nădăjduiesc că rumânii îl vor vedea întotdeauna. Dar să lăsăm pe păcătoși nepocăiți.

Eu cred în politica turcească și aș vrea să mă reazăm pe dînsa căci avem trebuință de un punct de reasăm. Arhimed zicea: [dați-mi un punct de sprijin și voi mișca pămîntul]. Negreșit că dacă învățatul siracusan ar fi găsit punctul ce căuta în funta vreunui fes <nu> s-ar fi <lipsit să-l ia ca să miște pămîntul> ((grăbit a-l întrebuința și pămîntul s-ar fi mișcat poate d-atunci)) — Tu vezi că *noi* nu avem norocirea d-a fi făcut destul, ca diplomația Europei să ne bage în seamă, pentru noi numai; și nu ne ascultă decît daca ne înfățișăm sub formă turcească. Capricie sau calcul politic al guvernelor, trebuie să ne înclinăm necesității, ca să putem dobîndi o acțiune spre scopul dorit, care este *o Rumânie de nouă milioane*; dar zică [*f. 2 r*⁰] unii că sunt ambițios și că nu lucrez decît pentru un interes personal, ca să fiu domn sau president; atît mai bine, cine nu este ambițios nu este om; și de ce să nu lucrez a mă face capul nimănui dacă eu mă știu bun. Urez țerii mele de a fi guvernată într-o zi de un om ca mine.

Dorința mea este o Rumânie de nuouă milioane; aceasta nu este un vis de azi; Bălcescu îți poate spune că la 1848 cînd a venit el aici ca deputat, după ce li s-a declarat de însuși Fuat Efendi, lămurit și fără înșelătorie, drumul politic ce era tras Comisarului împărătesc, ideea mea a fost să ne facem datoria, să ne ținem de programă, să ne batem, fais ce que tu dois, arrive que pourra**. Cel dintîi succes era al nostru, nu este îndoială; atunci de vedeam că Turcii [*f. 2 v*⁰] persistă în sistema de silă, ceea ce nu crez, să fi proclamat un imperiu rumân cu un vicar, de cădeam rămînea un precedent istoric, un monument, un steag strănepoților noștri, pe care poate că ei l-ar fi știut face să triumfe. Ideea pare nesocotită și nebunească, dar cînd mă gîndesc la probabilitățile de isbîndă ce am fi avut, îmi vine turbare de necaz.

Să lăsăm trecutul și să vorbim de viitor, să venim la mijloacele ce am putea întrebuința ca să ajungem la scopul nostru; dar trebuie mai întîi să considerăm puțin starea Europei și împrejurările ei politice.

La 1848 popoarele au făcut o opinteală mare, și nu crez ca gloatele să fie în stare a se *mișca* mult timp. Revoluțiile n-au isbutit, fiindcă nu era [*f. 3 r*⁰] o idee îndreptătoare, lipsea principiul acela care să se poată face general și să electriseze deodată; și pînă acum încă acea idee, acel princip nu le văd nicăiri. Cu toată desilusiunea mea asupra francesilor, cu toată decadența lor morală,

---

2 trăească; viu. *4* mă-si. *5* patriea; burletu; capu; feti-ti. *7* slugasce; totdauna. *8* să. *9* credințioase. *10* putea. *11* fer; semnu; nădăjduesc. *12* întotdauna. *13* ași. *14* punt. *15* puntul. *16* ea; misce. *18* Europi. *20* trebue. *28* dechiarat; înșălătorie. *29* datoriea. *31* îndoeală; Turci. *34* strenepoților; sciut. *36* necas. *38* trebue. *42* principul; generală.

* Sublinierile lui C. A. Rosetti.

** Fă ce se cuvine, întîmple-se ce s-o-ntîmpla.

dar tot d-acolo poate să iasă într-o zi acea făclie care să lumineze omenirea în haosul în care s-a cufundat, şi să-i arate a pune piatra edificiului social. Ideea generalisătoare a lipsit şi de aceea am văzut revoluţia luînd deosebite forme după popoarele la care se întindea; democratică şi socială în Francia, a ajuns naţională şi de neatîrnare în Posen şi în Ungaria. Lehii şi Maghiarii voiau a fi Lehi, Maghiari, mai-nainte de a fi cetăţeni; revoluţia a avut două forme, două idei care s-au neutralisat şi s-au luptat între dînsele. Acele idei combinate şi [*f. 3 v*^{0}] aliate, ar fi putut desrobi Europa şi realisa toate dorinţele liberalilor. Numai printr-o confederaţie generală a tutulor puteau isbuti popoarele. Numai sistemul de state unite ale Europei după modelul Statelor Unite ale Americii, putea scăpa Europa de naufragiu.

Votul universal pe care îl arătau democraţii Franciei ca o panacee universală destinat a mîntui lumea de toate relele, pe buget de dropică, pe guvernuri de opresie, pe muncitor de nelucru şi de sărăcie, pe bogat de corupţie, pe sărac de desnădăjduire şi pe desnădăjduit de beţie şi de crimă, deşi nu sunt dintr-acei ce profită de trista experienţă a Franciei, arătînd pe president şi pe legislativă ca pe niște argumente vii împotriva principiului, dar tot socot că votul universal nu poate avea efectele sale decît după petrecerea a cîtorva generaţii, trebuie să treacă una pînă [*f. 4 r*^{0}] ce va deschide Camera ochii că trebuie o altă sistemă de învăţătură pentru a pregăti pe fiecare a se face bun alegător. De aci încolo cîteva generaţii pentru formarea cetăţenilor şi a representanţilor; şi numai atunci poate că va pricepe acest neam că nu poate fi fericit şi liber decît numai cînd şi celelalte popoare ale continentului vor fi libere.

Principiul naţional singur duce la o luptă crudă între naţionalităţile cele apăsate şi cele obişnuite a domina; o luptă lungă şi fără nici un folos pentru civilizaţie.

Cu unul numai dintr-aceste principii sau cu amîndouă desbinate, isbînda este a absolutismului; chiar Francia se va întoarce înapoi; numai cu alianţa amîndurora ideilor se poate isbuti, şi conjura primejdia.

Eu nu cred ca unii că popoarele au dat cea din urmă bătaie; dar cred că trebuie cîtva timp pînă se va propaga ideea roditoare şi pînă cînd va străbate, pînă atunci orice [*f. 4 v*^{0}] întreprindere nesocotită sau intempestivă, va fi în folosul absolutismului şi al opresiei, o toartă mai mult la lanţul libertăţii.

Pînă cînd însă se va propaga ideea pînă cînd se vor pregăti popoarele printr-o înţelegere generală, nu văd alt mijloc de a salva naţionalitatea noastră, o singură speranţă pentru conservarea noastră, decît în sistemul echilibrului puterilor celor mari; deocamdată este singura scînteie de lumină ce zăresc, mă iau după dînsa; pentru noi nu este numai chestiunea de a dobîndi, ci încă de a nu pierde şi ceea ce avem; ar fi un mare punct cîştigat pentru naţionalitatea rumânilor dacă am putea dobîndi unirea principatelor; independenţa acum ar fi o primejdie [.....] Tu nu vrei ca noi să fim pîrghia Orientului; poate că de ţi-aş fi zis să facem Orientul pîrghia naţionalităţii noastre, amorul propriu şi egoismul tău nu s-ar fi revoltat şi nu am avea sfadă.

Iată cum înţeleg lucrurile astăzi: absolutismul a cîştigat cea dintîi bătaie împotriva democraţiei; cu toată isbînda nu are însă alt mijloc de a opri ca biruiţii să nu-şi adune puterile şi să nu se gătească curînd de o altă luptă, decît d-a se

---

47 revoluţiile. *48* Franciea. *49* Ungariea; Lehi; Maghiari; voea. *50* revoluţiea; duoă; duoă. *54* staturi; Europi; Americi. *56* arăta; Francii. *57* relile; budget. *59* dăsnădejduit. *60* sperienţă; Francii. *61* nisce; principului. *62* trebue. *63* trebue. *69* obicinuite. *71* principe. *72* alienţa. *74* bătae. *75* trebue; să. *77* opresii; libertăţi. *78* să. *80* ecuilibrului. *81* scîntee. *82* perde. *83* căşcigat. *84* independinţa. *87* pîrghiul; ţi-aşi; pîrghiul. *90* cîşcigat; bătae. *91* democraţii.

resema [pe] baionetele rusești; numai acest mijloc au de a mai putea duce tîrîș-grăpiș cîtăva vreme, pînă ce chiar și ordiile de calmuci vor deschide ochii. Astfel nu mai pot tărăgăni cîțiva ani ca bătrînii acei octogenari care dau dintr-o boală într-alta; deși viața le este un supliciu, dar nu caută alt decît să nu moară. Acesta este sistemul adoptat de Austria care pe de altă parte se simte [*f. 5 v*^{0}] strînsă în ghiarele muscălești; pe subt mînă această sistemă este sprijinită de cîteva puteri ale Germaniei și poate și de guvernul francez; Engliterei însă și Turciei nu le vine aceasta nicidecum l[illegible] socoteală, deși le place poate a vedea revoluțiile biruite; dar una obișnuită a comanda, cealaltă împinsă de instinctul conservativ, nu vor suferi ca Rusia să cîștige o preponderență care nu poate fi echilibrată prin nimic, și care ar aduce-o în stare a-și pune toate planurile în lucrare. Pe de altă parte, Rusia nu poate să se lepede de preponderența ce a cîștigat asupra Austriei și asupra Turciei. De aci o necontenită priveghere și neodihnă din partea Engliterei și o ură neîmpăcată, care mai curînd sau mai tîrziu trebuie să se prefacă în resbel general între puteri grupate astfel: de o parte Turcia, Statele Unite, poate Francia silită de opinie, cu Englitera în capul lor; de cealaltă, Rusia, Austria, Germania [*f. 6 r*^{0}] cu propaganda națională în Turcia. Acesta socot că este planul de campanie al ministerului engles de astăzi, căzînd însă Palmerston lucrurile se schimbă; o transacție este mai lesne între absolutism și aristocrație; absolutismul va visa lucruri mari, căci nu poate suferi pilda a două republici vecine Switzera și Francia; vor încerca fără îndoială o campanie împotriva lor, ca să dea ideilor cea de pe urmă lovitură și să spargă ceea ce numesc ei cuibul revoluțiilor, poate că s-ar înțelege lesne între aceasta chiar cu guvernul frances împotriva nației. O expediție împotriva Franciei va aduce o luptă din care poate că revoluțiile ar ieși triumfătoare; cu toate că francesii ș-au cam mîncat credința.

Așa două nădejdi pentru noi: cu Lordul Palmerston în echilibrul european care nu mai există; prin care putem dobîndi o pozițiune mai avantajoasă sau prin resbel sau prin negociații. Cea d-al doilea în ura absolutismului împotriva Franciei, din care poate ieși pentru [*f. 6 v*^{0}] Rumâni binele cel mai mare în privirea națională politică și socială.

În expectativa întîmplării dintîi, trebuie să ne ținem legați cu Turcia și cu Englitera, în expectativa d-al doilea, trebuie să căutăm a lega relații mai serioase și mai strînse cu naționalitățile cele mici și născînde sau reînviinde.

Iată acum organisarea care mi se pare mai cuviincioasă, mai potrivită cu scopul la care ținem: 1. Un comitet de 1 sau 3 membri nu ales, nu numit de nimeni; trei inși care să ia inițiativa de sine-și și să lucreze în chipul următor: a) prin agenți politici la Constantinopol, la Londra, la Paris, la Frankfurt. b) prin agenți politici pe lîngă membrii căpetenii a celorlalte naționalități polone, maghiare, italiene, sîrbe etc. c) prin agenți propagandiști pe la punctele cele mai însemnate al Rumâniei. Voi 20 de rumâni bine înțeleși, iată ce cer.

[*F. 7 r*^{0}] Poate că nu găsești planul meu destul de democratic, la aceasta îți aduc aminte că revoluția Rumânilor de la 1848 nu s-a făcut altfel; nu s-au poftit la sfat toți acei care poate prin patriotismul lor sau prin meritul lor, aveau tot dreptul de a fi consultați, ci numai aceia care s-au întîmplat, sau care s-au gîndit să ia inițiativa. Acum o să mă întrebi cine să fie acel om sau acei trei care să ia inițiativa? Răspunsul este în scrisoarea ta: *dictatura se ia nu se dă;* cînd ți-am

---

93 rusesci. *94* ordile; asfel. *95* tărăgăi; bătrîni. *97* Austriea; să. *98* ghiarăle. *99* Germanii; guvernu; Engliteri; Turcii. *101* obicinuită; instictul. *102* Rusiea; preponderință; ecuilibrată. *103* a-și. *104* Rusiea; preponderința; cîșcigat; Austrii. *105* Turcii; privighere; Engliterii. *106* trebue. *107* Turciea; Franciea. *108* ceaelaltă; Rusiea; Austriea; Germanica. *109* Turcica. *110* ministeriului. *111* să; *113* Franciea; îndoeală. *114* după. *116* spediție; Francii. *117* eși; francesi. *118* ecuilibriul. *120* Francii. *121* eși. *123* espectativa; trebue; Turciea. *124* espectativa; trebue. *126* să; cuviințioasă. *128* iniciativa. *129* Francfort. *130* membri. *131* madjare; italiane; punturile. *132* rumânii. *133* găsesci. *134* revoluțiea; sa. *136* aceea. *137* iniciativa. *138* iniciativa; respunsul; să; să.

Un singur subiect: patria noastră

vorbit de mine a fost ca să-ţi zic că eu sunt singurul *între voi asupra căruia* privigherea este mai mare, fiindcă am francheţa d-a zice curat şi lămurit ceea ce gîndesc într-aceasta, şi poate că este pricina din care nu mi-ar fi cu putinţă a o realisa, chiar de aş avea dorinţa şi încrederea trebuincioasă. *Voi* * care nu sunteţi la index, [*f. 7 v°*] care aveţi încrederea concetăţenilor, care aveţi popularitate, faceţi-o, daca o găsiţi bună; eu am ţinut ca un fel de ison, cum se zice la biserică, am ţinut pe cît am putut, pe cît mi-au iertat mijloacele, în adevăr departe de ceea ce-mi urlă-n cap, de ceea ce aş visa; am ţinut în miniatură un fel de relaţie, un fel de propagandă, un fel de priveghere aici; am, într-un cuvînt, un capital, foarte mic în adevăr, un capital politic; îl pui împreună cu persoana mea, sau fără, cum îţi voi, în dispositiunea aceluia care se va socoti în stare a lua iniţiativa.

Dacă fatalitatea nu ar fi fost de a avea pe Eliad, pe acel duh al răului între noi, toate aceste chestiuni de organisare nu ar fi existat între noi; fără zîzaniile şi intrigile acelui infam nu am fi fost nici o secundă neorganisaţi; cei vechi ne-am fi adunat, sau ne-am fi înţeles lesne prin scrisori şi un comitet [*f. 8 r°*] director ar fi ieşit îndată. Astăzi, deficienţa şi lucrurile au fost împinse atît de departe încît între noi o înţelegere nu mai mi se pare cu putinţă. Eu sunt acrit împotriva multora, împotriva tutulor Goleştilor — fiindcă m-au maltratat toţi, împotriva altora pentru alte cuvinte; ei, din partea lor, or fi avînd împotriva mea cuvinte ce nu cunosc, asemenea socot că este şi între alţii dintre cei ce ne aflam odinioară adunaţi la tine sau la Nic. Golescu acasă; într-un cuvînt lucrurile sunt astfel încît nu văd o înţelegere cu putinţă. Cel puţin aşa mi se pare mie.

Voi v-aţi grămădit acolo, de faceţi ceva nu ştiu; dar ştiu că sunt locuri unde este de făcut şi unde nu este nimeni; care este acolo misiunea ta? şi care a Brătienilor? Care a Goleştilor? şi care a Bălceştilor etc. Alţii iarăşi s-au grămădit la Brussa, pe bere şi pe mîncare, piste putinţă a deslipi pe unul şi d-al utilisa la ceva. Bunăvoinţă şi atît.

Socot că am zis destule pentru astăzi. Dea Domnul ca pacea să vie între noi ca să avem mai multe de zis şi materie practică, iar nu teorie.

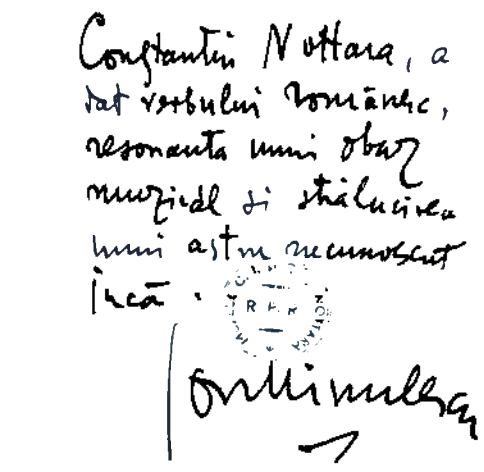
Era să uit a-ţi face complimentele mele pentru meritul real al pamfletului tău, fără a te cruţa că te-ai grăbit puţin, căci trebuia să laşi să mai treacă timp, ca pamflet scrierea ta are meritul acelora ale lui Paul-Louis Courrier şi Cormenin. Mai trimite-mi două trei esemplare prin Bălcescu, căci nu plătesc poştă.

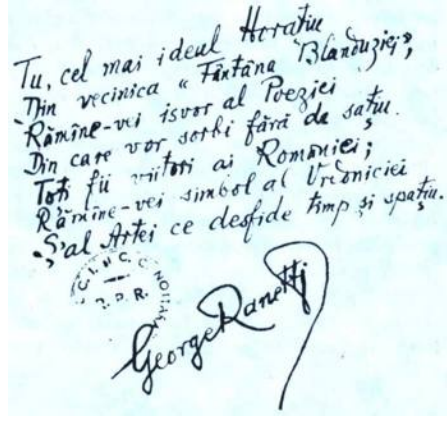
Al tău amic şi frate,
Ion GHICA

---

143 aşi; trebuinţioasă. *146* ertat. *147* aşi. *148* privighere. *149* adăvăr. *150* aceluea; să; iniciativa. *151* reului. *152* esistat. *153* intrigele. *155* eşit. *157* Golescilor. *162* sciu; sciu. *164* Golescilor; Bălcescilor. *165* măncare; unu. *170* trebuea.

* Nu crede ce zice (Nota lui C. A. Rosetti pe marginea paginii.)

SCRIITORUL—CONȘTIINȚA EPOCII

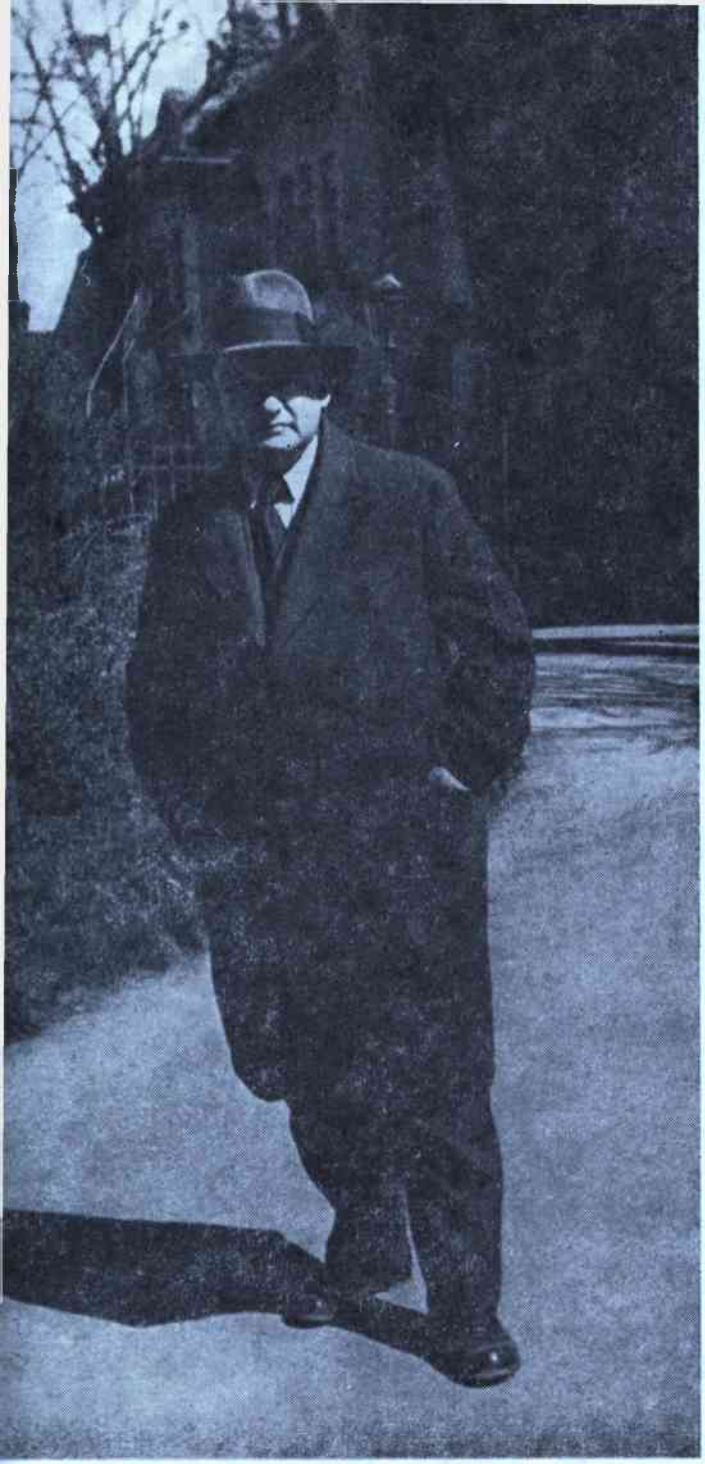
E. LOVINESCU

«...o conștiință mai activă a solidarității în fața primejdiei comune...»

ASIMILAREA SIMPLISTĂ A AUTONOMISmului estetic preconizat de Lovinescu în domeniul disocierii valorilor, cu tendința de izolare a literaturii și a scriitorilor de viața socială, cu indiferentismul politic, este contrazisă nu numai de o cercetare la obiect a operei criticului, dar și de o serie de mărturii asupra influenței exercitate prin poziția sa civică, în anii dictaturii fasciste.

În acest sens, unul din episoadele concludente ale vieții literare a vremii îl constituie solidarizarea, în 1943, a unui grup de profesori și de tineri scriitori din Ardeal, cu principiile lovinesciene de apărare a literaturii împotriva politicii fasciste. Ei publică în ziarul „Viața", din 13 mai 1943, sub formă de scrisoare deschisă către E. Lovinescu, un manifest programatic, semnat de Victor Iancu, Eugen Todoran, Cornel Regman, Damian Silvestru, Ovidiu Drimba, Ion Oană, Radu Stanca, Romeo Dăscălescu, Ștefan Augustin Doinaș. Apărut într-o perioadă de întețire a atacurilor presei de dreapta împotriva lui Lovinescu, Manifestul **reprezintă nu un gest întîmplător, ci o dovadă semnificativă a autorității de care se bucura criticul, nu numai prin opera sa, ci și prin structura morală a personalității sale umane și civice, prin răspunderea și pasiunea cu care se consacra orientării estetice și etice a tinerei generații formate sub ochii lui. Acestui aspect îi închinăm rîndurile de față, completînd ceea ce se știe, cu elementele inedite cuprinse în corespondența întreținută de E. Lovinescu — între ianuarie 1942 și iulie 1943 — cu Ion Negoițescu, considerînd că această activitate epistolieră, intensificată în ultimele luni de viață, ne poate ajuta să înțelegem mai bine sensul ideologic al influenței lovinesciene asupra climatului spiritual al epocii.**

În 1943, Ion Negoițescu era unul dintre studenții care semnau, sub pseudonimul Damian Silvestru, Manifestul Cercului literar din Sibiu. **Scrisorile lui Lovinescu ni-l indică în cele din urmă drept autorul textului, pe care inițial, criticul îl atribuia unuia dintre asistenții universitari aflați printre semnatari. Pe atunci în vîrstă de 22 de ani, Ion Negoițescu era student al Facultății de filozofie din Sibiu. Debutase ca poet, încă de pe băncile liceului, publicînd versuri în „Tribuna", în „Națiunea Română" și în „Sympozion". Primele articole de critică îi apar în 1940, în diferite reviste clujene. Temele predilecte erau Lucian Blaga,**

Mihai Beniuc, Hortensia Papadat Bengescu, Erasmus, Bergson, Valéry, tineri poeți din cercul sibian — totul frecventat cu o frenezie specifică vîrstei. Îi trimite lui Lovinescu versuri și critică și în cenaclu se fac lecturi din textele tînărului sibian. Lovinescu îl ține la curent cu ședințele cenaclului, îi urmărește activitatea cu un interes mărturisit; îi scrie cuvinte de laudă și despre versuri (« de o mare distincțiune de expresie »)[1] și despre critică (articolele « sunt de bun augur pentru destinul dumitale critic »)[2], dar verdictul sună hotărît: « Preferințele mele merg spre critică »[3]. « Aștept cu interes de la d[umnea]ta tot ce-mi vei trimite, pentru că am intuiția că d[umnea]ta vei deveni cineva, prin cultivare și exercițiu »[4]. Inițiativele poetice sînt uneori descurajate cu o sinceritate brutală și imperativă: « Poezia să nu încerci să o publici; e atît de impregnată de baltazarianism; nu e nevoie să apari în dependența a oricui ar fi »[5].

Tonul scrisorilor este totdeauna ferm, lauda și rezerva sînt formulate fără ocolișuri, dar cu circumspecție și, în același timp, cu un aer de egalitate amicală, dominant în toată această conversație epistolieră, pe care bătrînul critic o întreține cu un tînăr de 22 de ani, fără a lăsa nici o clipă să se întrevadă cea mai mică urmă de superioritate sau de condescendență; dimpotrivă, criticul își informează corespondentul, ca pe un camarad de breaslă, asupra stadiului în care se află propriile sale lucrări, în așa fel încît interesul pe care îl manifestă în permanență față de proiectele tînărului și întrebările pe care i le pune, nu au acrul unui control profesoral sau al unei îndrumări — așa cum de fapt, erau — ci apar ca o implicație firească a raporturilor dintre doi oameni de meserie, care sînt datori să se informeze reciproc asupra lucrărilor în curs: « Am pus sub tipar o nouă ediție a lui Tacit. Ține-mă în curent cu activitatea dumitale literară, pentru care am o deosebită simpatie »[6].

Acestea erau raporturile dintre critic și tînărul său discipol, la data la care Cercul Literar de la Sibiu trimite la București Manifestul. Pentru a se evita controlul cenzurii poștale, textul este trimis prin Zoe Anghel, veri-

---

1 Scrisoare din 23 aprilie 1942.
2 Scrisoare din 28 august 1942.
3 Scrisoare din 24 martie 1942.
4 Scrisoare din 28 august 1942.
5 Scrisoare din 1 iunie 1942.
6 Scrisoare din 23 aprilie 1942.

șoara lui Radu Stanca. Apariția Manifestului în ziarul „Viața" se datorește perseverenței lui Dan Petrașincu, care, după cum specifică Lovinescu într-o scrisoare, « a luat asupra lui »[7] toate demersurile practice pentru obținerea vizei cenzurii presei. După două săptămîni de eforturi, textul primit la București la 1 mai 1943, apare în „Viața" din 13 mai a aceluiași an, dar nu în forma în care fusese redactat: implicațiile net antifasciste ale unei poziții care pleda pentru necesitatea de a face să rămînă « supraviețuitoare », « cultura străbătută de fiorul eternității » refuzînd categoric « jugul » și « caducitatea intereselor politice », « amenințate de la o zi la alta să îmbrace un aer desuet » — au trezit și așa, în forma în care au rămas, un întreg val de amenințări și de incitări la represiune.

Dincolo de curajul protestului politic — concludent în primul rînd prin ecoul provocat în presa de dreapta — Manifestul constituie o valoare în sine, prin maturitatea de concepție și de analiză, prin responsabilitatea opțiunii pentru o viziune de ansamblu asupra destinului literaturii naționale, într-un moment dominat de presiunea unei orientări de « incipientă primitivitate ». Pe drept cuvînt, Pompiliu Constantinescu avea să remarce imediat după apariția Manifestului, valoarea acestui text « de o frumoasă ținută literară, de un curaj civic care cinstește pe semnatari, de o elevație a tonului care impune o privire verticală în problema creației »[8]. Din toată argumentația acestei scrisori deschise, elementul care lovește în plin politica culturală a oficialității fasciste este demonstrarea caracterului neromânesc, impus de interese politice străine, a unor curente ce se pretindeau apărătoare ale tradițiilor naționale; fără acest sprijin, arată Manifestul, nici sămănătorismul, nici gîndirismul, nu ar fi devenit o primejdie. «S-a întîmplat însă ca, după 1930, în urma unor împrejurări favorabile de natură hotărît extraestetică și chiar antiestetică, împrejurări provenite din curente ce bîntuiau peste și din spre culturi din afara granițelor noastre, acel spirit sămănătorist [...] să renască și încă cu o virulență necunoscută. Azi suntem în plin paroxism al acestei crize» care «se prezintă ca o stare de spirit retrogradă.» Departe de a se reduce la un simplu omagiu adus poziției lovinesciene cu care se solidarizează, Manifestul își propune: să fie o gravă chemare către răspunderea civică a scriitorimii contemporane. « A nu vedea în adevărata lumină și în sens exact această perioadă literară înseamnă a avea ochi orbi pentru vremea în care ai trăit.»

Manifestul Cercului Literar de la Sibiu rămîne unul din testele semnificative ale influenței exercitată de poziția ideologică și de ținută civică a lui Lovinescu asupra tinerii generații de scriitori din deceniul al cincilea.

În atmosfera politică și morală a vremii, episodul depășea semnificația unui simplu discipolat literar. Nici un alt critic român nu trăise o epocă atît de zbuciumată: « literatura română a intrat de cîțiva ani în convulsiunile unei crize de o violență necunoscută pînă acum » — își avertiza criticul, în 1943, generațiile care îl urmează. În această vreme de furtună, el rămîne în fața tinerei generații, simbol al valorilor perene ale literaturii naționale. Într-un patetic comentariu al Manifestului, Dan Petrașincu spunea, că dacă este adevărat că valoarea oamenilor se arată în vremuri grele, « atunci putem spune că d. E. Lovinescu a fost mare într-o vreme de imense încercări »[9].

Din sanatoriu, unde era internat, Lovinescu urmărește toate etapele premergătoare publicării Manifestului și de la entuziasmul juvenil cu care reacționase la lectura formei originare « o boare de primăvară și de bucurie » — îi scrie el lui Ion Negoițescu, la 1 mai, după lectura « mesajului », trece, după intervenția cenzurii, la realizarea întregii gravități a situației în care se aflau tinerii săi discipoli. Printr-o carte poștală le anunța laconic vestea apariției, comunicînd, printre rînduri, și afecțiunea și îngrijorarea: « Scumpe domnule Negoițescu, Manifestul D[umnea]v[oa]s[tră] a apărut azi în „Viața" ediția de capitală (datat joi 13 mai nr. 743); el a fost supus unei operații impuse de împrejurări. Cu multe mulțumiri și salutări la toți, devotat, E. Lovinescu »[10].

A doua zi, atacurile presei de dreapta încep să curgă. Lovinescu se simte într-un fel răspunzător pentru consecințele care planau asupra carierei celor ce semnaseră Manifestul. În numărul din 14 mai, „Porunca vremii" ceruse pedepsirea vinovaților. Peste cîteva zile, la 18

[7] Scrisoare din 1 mai 1943
[8] Pompiliu Constantinescu, **O nouă imagine a Ardealului creator**, în **„Vremea"**, nr. 700, din 13 mai, 1943.
[9] **„Viața"**, nr. 743, 13 mai 1943.
[10] Carte poștală din 12 mai 1943.

iunie, ziarul „Țara" din Sibiu, cere rectoratului Universității, să ia măsuri împotriva semnatarilor Manifestului.

Lovinescu se hotărăște atunci, să-și încurajeze discipolii, dar să le atragă în același timp atenția asupra primejdiei la care se expun.

«Cred că ai văzut [în] nr. din „Viața" de joi manifestul D[umnea]v[oa]s[tră] cu careeare amendamente impuse de cenzură; e foarte bine scris și foarte bine prezentat. Apariția lui vă va produce totuși inconveniente». Criticul se scuză parcă pentru faptul că «d[omnul] Petrașincu s-a văzut nevoit să dea semnăturile» (altfel, «se ridicau îndoieli asupra realității existenței Cercului Literar, totul putînd fi o simplă înscenare anonimă»)[11].

În fața adversităților crescînde, Lovinescu ia în mod public apărarea semnatarilor Manifestului. «Eu v-am răspuns printr-o scrisoare publică» — îi scrie el lui Ion Negoițescu, «pe care am și dat-o ieri lui P[etrașincu]. Va apare probabil, marți, miercuri, joi, în „Viața". Și acolo merge greu, întrucît Rebreanu, singurul înțelegător, e în Finlanda; restul redacției e huligană»[12]. Textul lui Lovinescu a apărut de abia peste douăsprezece zile, în 27 mai, iar a doua zi, criticul scria tînărului său prieten, cu sentimentul datoriei împlinite: «Cred că ai citit Răspunsul meu din „Viața" de ieri (joi); vă va fi dat satisfacția cuvenită». Buletinul «frontului» presei bucureștene este comunicat de data aceasta cu mai multă siguranță de sine: «Alaltăieri, a apărut un articol neglijabil, al unui poet ce m-a asaltat cu admirația lui ani de zile; vă atacă, vă compătimește — și mă înjură. („Seara") [...] În „Vremea" de azi e un articol al lui Pompiliu Constantinescu despre D[umnea]v[oa]s[tră] excelent. Atît deocamdată»[13].

Atît «deocamdată», scrie Lovinescu, intuind cu luciditate că ecoul Manifestului va constitui încă multă vreme, obiectul principal al preocupărilor presei literare și politice. Curînd, într-o revistă bănățeană, apare al doilea Manifest, de solidarizare cu primul, și apoi, tot în „Viața", un al treilea, intitulat Cîteva precizări: printre semnatari se aflau și cîțiva studenți cunoscuți pentru atitudini de stînga, ca de pildă P. Groza (fiul doctorului Petru Groza). În aceeași zi, la 13 iunie 1943, apare în „Neamul nostru", al lui Georgescu-Cocoș, unul dintre cele mai periculoase atacuri împotriva mișcării provocate de Manifestul de la Sibiu. Sub titlul Grupul literar de la Sibiu și comunismul estetic. În jurul unei rătăciri și a croilor ei, ziarul lansează acuza maximă împotriva «„junilor ardeleni" și a „dascălilor rătăciți"».

În condițiile acestei atmosfere, cînd de la o zi la alta apăreau în presă violente incitări la exterminare, Lovinescu, deși chinuit de boala care în curînd avea să-i aducă moartea, este cuprins de o adevărată febră a creației: își revede lucrările în curs, se hotărăște să adauge la al doilea volum al ciclului Titu Maiorescu și contemporanii săi, un capitol nou, consacrat mișcării produse de tinerii sibieni; își întețește corespondența cu ei, îi trimite lui Ion Negoițescu tăieturi din toate articolele apărute în ziarele bucureștene, îi comunică opiniile colectate și cere la rîndul lui să i se trimită tot ce apare în Ardeal și în Banat, pe un ton imperativ, grăbit, al omului care se știe presat de timp: «Pentru dosarul D[umnea]v[oastră] vă trimit două tăieturi de ziar. [...] Ce-i cu bănățenii? Dacă au ceva serios iscălit, trimite-mi. Manifestul D[umnea]v[oastră] și răspunsul meu va fi anexat în Contemporanii II, care va apare la toamnă. Nu va dispare deci, ci va rămîne într-o carte a mea»[14]. Peste patru zile, cererea este repetată: «La Contemporanii II pe care îi isprăvesc, vreau să adaug un supliment[—] Reacțiuni nemaiosresciene în Ardeal — cu diversele manifeste și manifestări. Trimite-mi, te rog, tot ce a apărut prin presa de acolo. Ministrul mi-a vorbit de un articolaș în „Luceafărul". „Țara" are ceva? De ce d[omnul] Todoran nu-mi trimite „Transilvania"? [...] Strînge orice crezi că interesează pentru eseul meu». Cererile, telegrafic formulate, sînt completate de un laconic buletin medical, comunicat nu datorită atenției acordată bolii, ci ca o justificare a întreruperii activității cenaclului, ca o scuză în fața eventualilor vizitatori: «Mă bucur că veți veni pe aici. Ședințe nu sunt de trei luni, și nu vor fi alte cîteva luni. Pe la șase seara, temperatura se urcă la 38, pe care o întrețin și în conversație cu cîțiva prieteni și muncă de dimineață pînă seara»[15].

---

[11] Scrisoare din 16 mai 1943.
[12] idem.
[13] Scrisoare din 28 mai 1943.
[14] Scrisoare din 7 iunie 1943.
[15] Scrisoare nedatată. Ștampila poștei: 11 iunie, 1943.

Răspunsul pe care-l publică Lovinescu la Manifestul Cercului Literar din Sibiu, într-un moment în care nici două luni de zile nu îl mai despărțeau de moarte, este ultima și cea mai impunătoare prezență a spiritului critic lovinescian, care amintește, prin amestecul de luciditate și de patetism, cele mai vibrante pagini ale umanismului românesc: «Nu veniți ca beneficiarii unei lupte cîștigate" — se adresează criticul discipolilor săi; combătînd poziția « de expectativă și de prudență » el precizează: volumul T. Maiorescu și posteritatea lui critică avea tocmai scopul de « a trezi în cea de a treia generație postmaioresciană o conștiință mai activă a solidarității ei în fața primejdiei comune și un sentiment mai militant ce scoate pe om din deliciile unei Capue înșelătoare, pentru a-l scobori în tranșeea lui ideologică...»

Exemplul lovinescian rodise. Curajul civic al tinerilor sibieni îi evocă criticului semnul distinctiv al propriei sale cariere: acceptarea riscului de a înfrunta repercusiunile declanșate de oficialități.

Angajat într-o luptă inegală împotriva ideologiei oficiale, asumîndu-și cu luciditate toate riscurile implicate de manifestarea publică a poziției sale ideologice și civice, Lovinescu a cultivat cu pasiune credința în capacitatea de rezistență a valorilor perene ale literaturii române, asaltate de presiunea unei politici nefaste, în capacitatea de a smulge literatura națională — așa cum își propunea încă din 1926 — de sub influența « unui mediu de dizolvare morală », pentru a o îndruma « pe calea găsirii de sine și a progresului ».

Este legatul etic pe care Lovinescu l-a lăsat generației de critici formate sub ochii lui. Departe de orice poziție oficială, modestul dascăl de latinește și grecește nu avea la dispoziție nici unul din mijloacele materiale prin care Maiorescu își sprijinea și își apăra discipolii; ca situație socială, mentorul „Sburătorului" nu a reprezentat nimic pentru discipolii săi. A-l urma, în acel tragic început al deceniului al cincilea, însemna legămîntul de a-i îmbrățișa nu numai principiile estetice, ci totodată ținuta etică și civică.

Ileana VRANCEA

P. S. Reproducînd textul integral al cîtorva scrisori din bogata mărturie epistolară lăsată de E. Lovinescu, ne dăm seama o dată mai mult, că „olimpianismul" criticului, interpretat atît de abuziv de amatorii exegezei situate dincolo de bine și de rău, a fost în realitate un rezultat al demnității și al curajului civic izvorîte din renunțare și nicidecum o ipostază a indiferenței, născute din setea de chietism.

Aceste scrisori, datînd dintr-o perioadă de crunte încercări pentru țară, reprezintă fiecare în parte, nu o discretă confesiune lipsită de finalitate practică, ci gesturi civice ale unui mare cărturar democrat și patriot, implicînd o perfectă concordanță între vorbă și faptă.

Cînd în 1938 îi scrie Hortensiei Papadat Bengescu că este hotărît să renunțe la publicarea prozei din ciclul lui Bizu (o vorba de romanul Acord final, atunci proaspăt terminat, rămas doar în paginile „Revistei Fundațiilor Regale"), pentru a se apuca în schimb, în condițiile în care cenzura pusese « botnițe », de « o mare lucrare critică », Lovinescu își traduce hotărîrea în practică: romanul nu mai apare în volum, iar criticul intră în bătălia ideologică a epocii, inițiind, prin marele ciclu de studii maioresciene, pe care nu îl va mai părăsi pînă la moarte, o pledoarie contemporană, activă, pentru apărarea spiritualității naționale amenințate de dictatura fascistă.

Cînd, în 1942, îi scrie comandantului poliției Capitalei, generalului Pălăngeanu, cerîndu-i eliberarea poetului Alfred Margul Sperber dintr-un convoi de evrei destinat deportării în Transnistria, Lovinescu știa foarte bine că scrisoarea sa avea puține șanse de a schimba soarta poetului, dar avea în schimb foarte multe șanse de a înrăutăți propria sa soartă. El acționează totuși, sprijinit apoi de Ion Pillat și de Dinu Nicodin, obținînd împreună, salvarea vieții lui Alfred Margul Sperber și a soției sale. Gestul lor poate părea lipsit de importanță, raportat la scara generală a fenomenului, dar în contextul politic și moral al epocii de după 1940, scrisoarea lui Lovinescu și demersul lui Ion Pillat și al lui Dinu Nicodin se înscriu, alături de alte acțiuni similare, în nobila tradiție de apărare a spiritului românesc împotriva prejudiciilor aduse de « instinctul primitiv, teluric », veștejit de Maiorescu.

Cînd, în 1943, îi scrie lui Ion Negoițescu: « mai toată presa e în puterea energumenilor », Lovinescu luase totuși asupra sa, împreună cu Dan Petrașincu, misiunea de a asigura o finalitate practică, în ciuda tuturor greutăților, entuziastului manifest sibian.

Cînd în același an, îi scrie lui Victor Iancu « între atîtea lașități, actul D[u'mnea]v[oa]s[tră] constituie un gest de probitate intelectuală », Lovinescu se hotărîse să împărtășească împreună cu tinerii săi discipoli, hula dezlănțuită de presa oficială, răspunzînd și el tot printr-o scrisoare publică.

Iată de ce, aceste epistole reprezintă, fiecare în felul ei, consecvența faptului îndeplinit, în ciuda oricăror riscuri. Este semnul distinctiv, care marchează nobilul patetism al olimpianului.

E. LOVINESCU

MĂRTURII EPISTOLARE: 1938—1943

I

Fălticeni 15 August, Luni 1938

Iubită prietenă [1], aseară m-am întors; am scăpat de zăduful Bucureștilor și am fost întîmpinat de ploaia Fălticenilor (de altfel mult așteptată pe aici). Noroc că azi ne surîde iarăși cerul. Cred că ai primit scrisoarea din București cu grandioasa impresie ce mi-au lăsat-o *Rădăcinile*. Mi-am exprimat părerea și tinerilor Șerbu și Petrașincu; era în adevăr reconfortant de văzut delirul de bucurie cu care au primit vestea. Au început să danseze prin cameră; existăm măcar în bă[i]eții ăștia. Era și Dinu Nicodin, dar l-am lăsat să plece, pentru a nu-i da ocazia de a-l vedea ascultîndu-mă din Sirius. Vin destul de deprimat din București relativ la *la chose littéraire*. Bărbosul nostru amic a vorbit la Radio jubilînd că cenzura ne-a pus botniță; și multe alte lucruri. Transcriu romanul în mers foarte domol; cînd la 1 Sept[embrie] va fi gata copiat, îl voi pune în saltar. Nu-l voi publica, cum nu voi publica nimic altceva, multă vreme. Am ajuns la convingerea că în împrejurările actuale e inutil. Totul ne e advers și e păcat să aruncăm în vid rodul muncii noastre. Mai bine nimic. Sunt sigur că *Rădăcinile* vor fi un mare succes de critică și că anul acesta va acoperi din nedreptăți în ce te privește. Eu am iscat însă în jurul meu prea multe adversități. Asta nu înseamnă că nu mă voi apuca chiar din Sept[embrie] de o mare lucrare critică. Nu mă pot face geambaș.

Cu toată afecția

E[ugen] L[OVINESCU]

II

12 Sept[embrie] [1]942

Stimate domnule general[2],

Nu mă autorizează nimic să mă adresez personal D[umnea]v[oastră] decît convingerea cauzei drepte și prietenia comună ce ne leagă de *Dinu Nicodin*, a cărui absență o regret.

E vorba de *A. Sperber*, aflat acum la Prefectura poliției, în vederea clarificării situației lui în chestia transportului de Evrei în Transnistria. Cunosc foarte bine pe

[1] Scrisoare către Hortensia Papadat-Bengescu. Colecția Ileana Vrancea.

[2] Această scrisoare ne-a fost pusă la dispoziție, în fotocopie, de către Alfred Margul Sperber, în

d[omnul] A. Sperber şi nu voi atesta decît ceia ce cunosc; în afară de remarcabilul său talent de poet, de limbă germană, din lungile noastre conversaţii am dobîndit un profund sentiment de stimă pentru echilibrul său sufletesc, pentru lealitatea lui, pentru bunele lui sentimente ce l-au identificat cu realităţile şi aspiraţiile poporului nostru; într-un cuvînt, îl consider ca un român adevărat, prin sentimente şi prin felul lui detaşat de a privi problemele din punctul nostru de vedere.

Pentru nimeni altul n-aş da acest testimoniu cu mai multă convingere. Dacă această preţuire are o oarecare greutate morală în ochii D[umnea]v[oastră], aş dori ca ea să atîrne ceva în hotărîrile ce se vor lua cu privire la acest om de talent şi de atitudine românească.

al D[umnea]v[oastră] devotat

E. LOVINESCU

III

Duminică 16 Mai 1943

Scumpe domnule Negoiţescu,

Cred că ai văzut [în] nr. din „*Viaţa*" de joi manifestul D[umnea]v[oastră] cu oarecare amendamente impuse de cenzură; e foarte bine scris şi foarte bine prezentat. Apariţia lui vă va produce totuşi inconveniente; pentru că se ridicau îndoieli asupra realităţii existenţei *Cercului literar* (totul putînd fi o simplă înscenare anonimă) d[omnul] P[etraşincu] s-a văzut nevoit să dea semnăturile, după indicaţiile d[umi]tale din scrisoare; sunt membri cărora, totuşi, această publicitate neautorizată nu le-ar conveni; de pildă, chiar d[omnu]lui Victor Iancu, care are de făcut o carieră. Aş fi nemîngîiat, dacă s-ar produce vreo nemulţumire în sînul cercului D[umnea]v[oastră]. Pare-se că notiţe ostile au şi apărut în „*Porunca Vremii*". [...] Însăşi „*Viaţa*" ca mai toată presa, e în puterea energumenilor. Eu v-am răspuns printr-o scrisoare publică, pe care am şi dat-o [i]eri lui P[etraşincu]. Va apare probabil, Marţi, Miercuri, Joi, în „*Viaţa*". Şi acolo merge greu, întrucît Rebreanu, singurul înţelegător, e în Finlanda. Restul redacţiei e huligană.

D[oam]na Postelnicu mi-a vorbit de interesul D[umnea]v[oastră] de sănătatea mea; vă mulţumesc la toţi din suflet. Cred că mai stau aici 8—10 zile în observaţie. Aştept din zi în zi apariţia noului meu volum *T. Maiorescu şi contemporanii lui* (I); voi lua măsuri, cînd voi fi întrucîtva restabilit, să-ţi ajungă, un exemplar.

Cu salutările mele devotate,

E. LOVINESCU

1964. Cum a ajuns ea în posesia poetului? Lovinescu nu îi vorbise niciodată de acest demers. A. M. Sperber şi soţia sa fuseseră scoşi, de Dinu Nicodin şi de Ion Pillat, care continuaseră şi pe alte căi, acţiunea începută de Lovinescu, din convoiul pregătit pentru deportare. După reîntoarcerea lui Sperber în cenaclu, criticul păstrează aceeaşi discreţie; cu prilejul uneia dintre frecventele discuţii „extraliterare", încinse în cursul unei şedinţe sburătoriste, Lovinescu, prudent faţă de provocările pe care le-ar fi putut produce unii dintre vizitatorii ocazionali, cunoscuţi pentru simpatii legionare, încearcă să tempereze spiritele, schimbînd cursul discuţiei. Sperber îi mărturiseşte atunci lui Dinu Nicodin dezamăgirea sa faţă de procedeul amfitrionului, pe care îl considera lipsit de curaj, în comparaţie cu acţiunea celor doi scriitori, soldată cu salvarea vieţii sale. Fără să-i spună un singur cuvînt, Dinu Nicodin îi aduce poetului peste cîteva zile, fotocopia scrisorii trimise de Lovinescu generalului Pălăngeanu.

IV

Domnului

I. Negoițescu,

pentru a o transmite D[omnu]lui
Victor IANCU [3]

12 Str. Mitropoliei Sibiu

E. LOVINESCU
Bul. Elisabeta 95 Bis
Sanatoriul Colentina. Șoseaua Ștefan cel mare 89
Clinica Dr. N. Lupu

Stimate domnule Iancu,

Abia azi iau un contact mai analitic cu scrisoarea colectivă ce mi-ați trimis, și care a apărut în „*Viața*" cu data de 13 Mai — Joi. Ea conține înainte de toate un omagiu personal, pentru care vă sunt recunoscător, deși nu sunt în stare de a ști dacă mi se cuvine integral sau deloc... Ceea ce importă e manifestul însuși. Mi se spune că în bună parte e redactat chiar de D[umnea]v[oastră] [4]. Țin să vă felicit: e admirabil redactat și sub raportul stilistic și al atitudinii pline de curaj; între atîtea lașități, actul D[umnea]v[oastră] constituie un gest de probitate intelectuală ce vă face cinste în cel mai înalt grad. Sunt foarte fericit că această atitudine răspicată, dîrză, a ieșit tocmai din Ardeal, unde situația părea iremediabil pierdută. Manifestului i s-au făcut totuși diferite amendamente pentru a înfrunta furcile caudine ale cenzurii. Ele nu sunt esențiale. Vă rog să transmiteți tinerilor mei camarazi toată recunoștința mea. I-am telefonat și lui T. Vianu (care a suportat o foarte grea operație) să citească „*Viața*", pentru a se bucura de înjghebarea celei de a patra generații maioresciene a căror zori nu se presimt încă la noi... Nu cred să mai stau aici mai mult de 7—10 zile; icterul mi-a trecut, dar sunt într-un regim de observație asupra ficatului; e posibil ca să nu fie nevoie de intervenție chirurgicală. Peste cîteva zile apare noul meu volum *T. Maiorescu și contemporanii lui* — (vol. I) — îmi voi face o plăcere să vă trimit un volum de îndată ce voi [i]eși din sanatoriu. De altminteri adresa mea rămîne tot acasă — avînd comunicații zilnice cu locuința mea.

Iată ce aveam să vă spun pe scurt și să vă exprim încă odată mulțumirea mea pentru gestul public ce ați făcut — și pentru drumul ce ați apucat.

Al D[umnea]v[oastră] devotat

E. LOVINESCU

---

[3] Arhiva profesorului universitar Victor Iancu. Copia scrisorii ne-a fost comunicată prin bunăvoința lui Ion Negoițescu.

[4] Autorul textului — text semnat în deplină solidaritate de scriitorii sibieni — este identificat de Lovinescu de abia peste două săptămîni de la apariția *Manifestului*, în persoana lui Ion Negoițescu; la 28 mai 1943, Lovinescu îi scrie: « Sper că ai predat d[omnu]lui Victor Iancu scrisoarea mea. M-ai indus în eroare. M-ai făcut să cred că e autorul, singur, al *Manifestului* și i-am mulțumit ca atare. (De altminteri toată lumea crede aici același lucru) ». Confuzia, săvîrșită fără voie de Lovinescu, este lipsită însă de importanță: și din scrisorile ulterioare ale lui Lovinescu, și din întregul ecou al *Manifestului*, în presa vremii reiese însemnătatea pe care a avut-o pentru opinia publică în 1943 semnătura unui cadru didactic universitar pe un text orientat în mod programatic, împotriva politicii culturale oficiale.

FIȘĂ AUTOBIOGRAFICĂ

Timoteu CIPARIU*

NOTITIA BIOGRAFICA

Cipariu Timoteu; nascutu la 21 febr[uarie] st[il] v[echi] 1805, in Panade aprope de Blasiu, in Transilvania, dein parenti gr[eco-]catolici, familia preutiesca, de origine dupa mosi-stramosi dein P. in M.

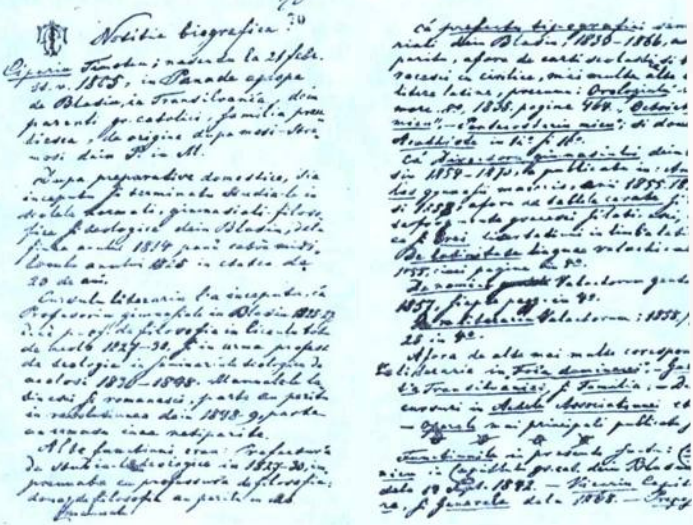
Dupa preparative domestice, s'a inceputu și terminatu studia-le in scolele normali, gimnasiali-filosofice și teologice dein Blasiu, de la finea anului 1814 pană catră midiloculu anului 1825 in etatea de 20 de ani.

Cursulu literariu l'a începutu, ca Profesoriu gimnaziale in Blasiu 1825—[18]27; deci prof[esor] de filosofia in liceulu totu de acolo 1827—[18]30, și in urma profess[or] de teologia in seminariulu teologicu de acolosi 1830—1848. Manualele latinesci și romanesci, parte au peritu in revolutiunea dein 1848—[184]9, parte au ramasu inca netiparite.

Alte functiuni erau: Prefectura de studia-le teologice in 1827—[18]30, impreunata cu professura de filosofia; doua manuale de filosofia au peritu in m[anuscri]s.

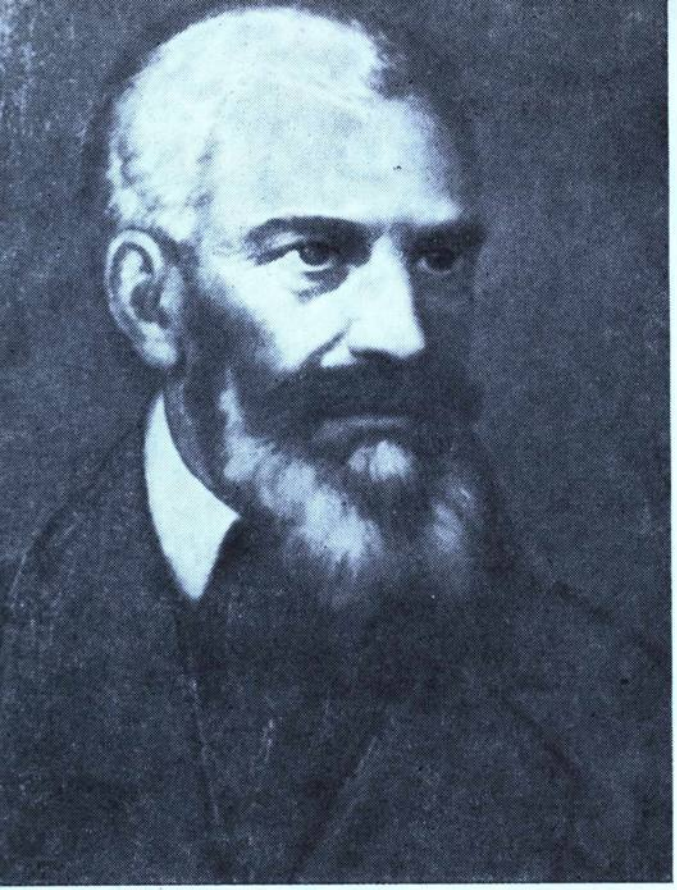
Ca *prefectu [al] tipografiei* seminariali dein Blasiu, 1833—1866, a tiparitu, afara de carti scolastice si beserecesci cu cirilice, mai multe alte cu litere latine, precumu: *Orologiulu celu mare*, [in] 8⁰, 1835, pagine 464; *Octoichu micu*; — *Pentecostariu micu*; si doua *Acathiste* in 12⁰ și [in] 16⁰.

Ca *directoru [al] gimnasiului* dein Blasiu 1854—1873, a publicatu in: *Annales gymnasii maioris*, anii 1855.1857 si 1858, afara de *tablele cerate* și alte fragmente grecesci și latinesci, inca și trei disertatiuni in limba latina:

* Printre cei ce au răspuns la cererea Academiei de a prezenta scurte note biografice a fost și Timoteu Cipariu. El n-a completat însă formularul trimis de Academie, ci și-a scris *Notița biografică* pe o hîrtie ce purta în vignetă inițialele numelui său. Originalul, în Arhiva Academiei Române, mapa A-7-1879. În transcriere, s-au conservat formele de limbă și de ortografie specifice.

Petre POPESCU-GOGAN

De latinitate linguae valachicae; 1855, cinci pagine in 4⁰.

De nomine Valachorum gentili; 1857, şiepte pagg. in 4⁰.

De re literaria Valachorum; 1858, pagg. 25 in 4⁰.

Afara de alte mai multe corespondentie literarie in „*Foia Duminecei*", — „*Gazeta Transilvaniei*", şi „*Familia*"; — Discursuri in *Actele Associatiunei* etc.

— Operele mai principali publicate suntu:

SCRIPTE PERIODICE:

„*Organulu luminarei*", gazeta beserecesca, politica şi literaria, fol[io], Blasiu, Nr. 1—LXX; 4 ian[uarie] 1847; — 28 apr[ilie] 1848, cu suplemente, pagg. 398.

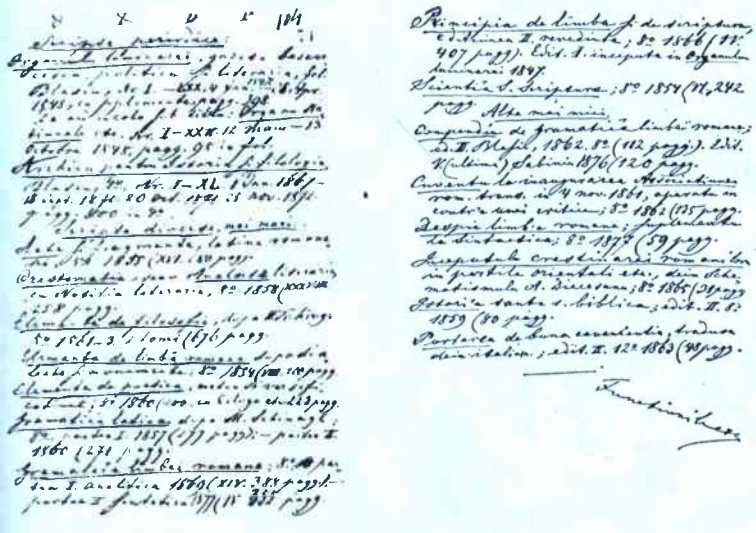
De aci incolo sub titlu: *Organu Natiunale* etc. Nr. I—XXII, 12 maiu — 13 octobre 1848, pagg. 98 in fol[io].

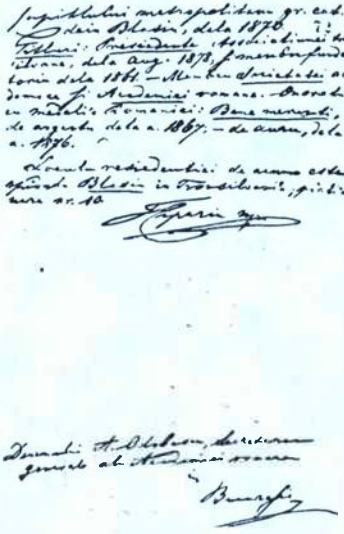
Archivu pentru Istoria şi filologia, Blasiu, [in] 4⁰, Nr. I—XL. 1 ian[uarie] 1867—15 sept[embrie] 1870; 20 oct[ombrie] 1871—25 no[iembrie] 1872, pagg. 800 in 4⁰.

SCRIPTE DIVERSE, MAI MARI:

Acte şi fragmente, latine romanesci, [in] 8⁰ 1855 (XVI, 280 pagg.)

Crestomatia seau *Analecte literarie*, cu Notitia literaria, [in] 8⁰, 1858 (XXXVIII, 258 pagg.)

Elemente de filosofia, dupa W. Tr. Krug; [in] 8⁰ 1861—[186]3. 2 tom[ur]i (676 pagg.)

Elemente de limba romana, dupa dialecte şi monumente; [in] 8⁰, 1854 (VIII, 200 pagg.)

Elemente de poetica, metru si versificatiune; [in] 8⁰, 1860 (200 [pag.], cu *Ecloga* etc., 223 pagg.)

Gramatica latina, dupa M. Schinagl; [in] 8⁰, partea I, 1857 (277 pagg.); — partea [a] II[-a] 1860 (271 pagg.)

Gramateca limbei romane; [in] 8⁰, partea I, *Analitica*, 1869 (XIV, 388 pagg.), — partea [a] II[-a], *Sintetica*, 1877 (IV, 355 pagg.).

Principia de limba şi de scriptura; editiunea [a] II[-a] revediuta; [in] 8⁰, 1866 (IV, 407 pagg.). Edit[iunea] I, inceputa in *„Organulu luminarei"*, 1847.

Scientia S. Scripture; [in] 8⁰, 1854 (VI, 242 pagg.).

ALTE MAI MICI:

Compendiu de gramatica limbei romane; ed[itiunea a] III[-a], Blasiu, 1862, [in] 8⁰ (112 pagg.) Edit[iunea] V[-a] (ultima), Sabiniu, 1876 (120 pagg.).

Cuventu la inaugurarea Associatiunei rom[âne] trans[ilvane], in 4 no[iembrie] 1861, aparatu in contra unei critice; [in] 8⁰, 1862 (135 pagg.)

Despre limba romana; suplementu la *Sintactica*; [in] 8⁰, 1877 (59 pagg.)

Începutulu crestinarei romanilor in partile orientali etc., dein Schematismulu A. Diecesanu; [in] 8⁰ 1865 (31 pagg.)

Istoria Santa s. biblica; edit[iunea a] II[-a], [in] 8⁰, 1859 (80 pagg.)

Portarea de buna cuvententia, tradusa dein italian[ă], edit[iunea a] II[-a], [in] 12⁰, 1863 (48 pagg.).

FUNCTIUNILE IN PRESENTE SUNTU:

Canonicu in capitlulu gr[eco-]cat[olic] dein Blasiu, dela 14 sept[embrie] 1842. — *Vicariu capitulare*, şi *generale* dela 1868. — *Prepositu* capitlului metropolitanu gr[eco-] cat[olic] dein Blasiu, dela 1870.

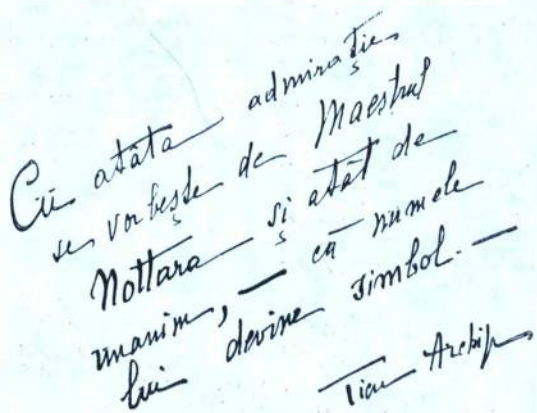
TITLURI:

Presiedente Associatiunei transilvane, dela aug[ust] 1878; şi membru fundatoriu, dela 1861. — Membru *Societatei* academice şi *Academiei* române. Onoratu cu medalia Romaniei: *Bene merenti*, de argentu dela a[nul] 1867; — de auru, de la a[nul] 1876.

Loculu resiedentiei de acumu este: Opidulu Blasiu in Transilvania; piatia mare nr. 10.

(ss) T. Cipariu

Domnului A. Odobescu, Secretariu generale alu Academiei romane in Bucuresci.

Alexandru VLAHUȚĂ

POEME ÎNTR-UN ALBUM TÎRGOVIȘTEAN DE «SUVENIRURI»

poezie

proză

teatru

DIN BIOGRAFIA LUI A. VLAHUȚĂ ȘTIM DESPRE O CĂSĂTORIE timpurie și de scurtă durată a poetului la Bîrlad.

În 1879, oficial despărțit sau nu, îl aflăm institutor prin concurs, apoi profesor de limba franceză și de limba română la Gimnaziul „Vacărescu" din Tîrgoviște, unde cunoaște pe cele patru domnișoare Grecescu și pe fratele lor Christu; le frecventează, așa cum dovedește prima datare dintr-un album de « suveniruri» — 25 decembrie 1879 — care a aparținut inițial Matildei Grecescu, profesoară de piano și de limbi străine într-un pension de fete, condus de mama sa.

Poetul bîrlădean se îndrăgostește de Matilda fulgerător și o consideră logodnica sa, pînă în 1883, cînd aceasta moare, îndurerîndu-l pe Vlahuță, care i-a dedicat, se pare, elegia Dormi în pace.

Curînd însă, a doua soră a lui Christu Grecescu, prieten prin care probabil s-a introdus în această familie, Elena sau Lina, devine posesoarea albumului de « suveniruri» și muza inspiratoare a poetului. Dar... Elena-Lina preferă pe Nicu Cantuniari, fost coleg al poetului Vlahuță la Bîrlad și profesor acum la Tîrgoviște.

Îndrăgostitul se resemnează și păstrează legăturile cu tinerii căsătoriți și mai ales cu fratele Elenei, Christu Grecescu, de care nu s-a îndepărtat niciodată.

Albumul a fost păstrat de fiul Elenei, G. Cantuniari, care ni l-a pus la dispoziție.

La centenarul nașterii lui A. Vlahuță am publicat din el poezia satirică, scrisă în 1880, Cîrmacii, **apoi cîteva cugetări și poezia foarte lungă,** Umbra mea dusă departe.

Este timpul ca, la peste nouă decenii de la scrierea lor, să dăm luminii tiparului și celelalte încercări poetice ale tînărului A. Vlahuță, scrise îngrijit în albumul celor două surori Grecescu și semnate cu inițialele numelui său: A. V. De asemenea, alăturăm acestor poezii, care în parte i-au fost dedicate, carta de vizită a Matildei Grecescu, avînd pe verso un catren copiat sau poate chiar creat de ea — document olograf — al dialogului poetic întreținut în această perioadă de cei doi tineri.

Emilia Șt. MILICESCU

[mi-au spus ochii tăi de înger...]

Domnişoarei [...]

Mi-au spus ochii tăi de înger cum sunt razele de soare,
Gura ta cum este roza pîn-a nu se face floare,
Rîsul tău cum rîd copiii, cînd văd îngeraşi în vis.
Ah! iubirea ta mi-ar spune cum a fost în paradis...
. . . . . .
Eva, p[i]erzînd raiul, zis-a lui Adam: «Nu-ţi pară rău,
Căci un rai cu mult mai dulce vei găsi la sînul meu».
Raiul dulce-aş vrea să-l caut, ca Adam l-al Evei sîn...
Evo, lasă-mă ca ţie, ţie, vecinic să mă-nchin...

Să respir în loc de aer calda, dulcea ta suflare,
În tot locul să-ţi fiu umbră, s-aştern flori p-a ta cărare,
Cu-ale lunei plete blonde să-ţi fac leagăn de dormit,
Un altar să am în tine... Să mă-nchin necontenit.

A. V. 25 decembrie 1879[.]

te rog nu-mi zîmbi

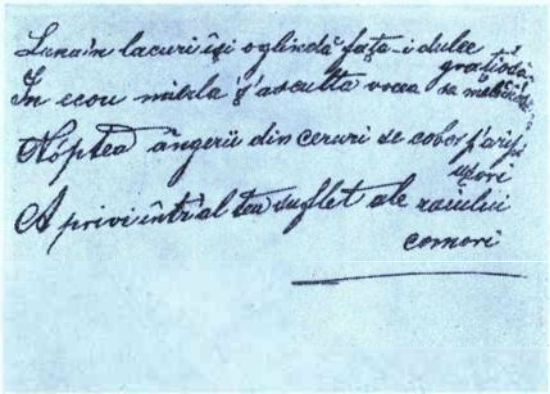

Sum [sic] tînăr. Dar soarta făcut-a din mine
Un rob al durerei, în veci plîngător
Şi zilele mele de viscole-s pline.
Sum prea tînăr încă şi n-aş vrea să mor.
Iubesc. Dar o mînă în rele vrăjită
Săpat-a speranţa din inima mea.
Şi viaţa-mi de-atuncea, ca creanga-nvelită
În ţurţuri de gheaţă pe iarna cea grea,
Bătută de vînturi se clatină[-]a moarte
Şi-n plînsete tainici se vaită mereu.
Ah! aspră-i voinţa teribilei soarte
Şi ceru-i ca iadul... E crud Dumnezeu...
.....
Din ochii-ţi de înger o raziă[sic]-nfocată
Lăsat-ai asupră-mi... Ce nu m-a durut!
Deschis-ai o rană de mult astupată.
Uitasem de dînsa, credeam c-a trecut.
Pe frageda-ţi buză văzut-am o dată
Reflecte din ceruri, surîs îngeresc,
Şi inima-mi stoarsă de simţuri, secată,
Păru că-mi şopteşte: «Aş vrea să iubesc!»

Dar vai! Disperarea o ţine-încleştată
Şi vecinic îi strigă: «Tu nu poţi iubi!»
Mă face să tremur privirea-nfocată
Şi glasul tău dulce... Te rog nu-mi zîmbi.

A.V. 1879 [.]

[Cu alt scris, probabil al inspiratoarei, se conchide:] 'ţi face rău.

Carta de vizită a Matildei Grecescu, logodnica tîrgovişteană a lui A. Vlahuţă.

Cele patru fete Grecescu; prima din dreapta — Elena, a treia — Matilda.

[foaie albă, aş dori...]

Foaie albă, aş dori
Ca să fiu în locul tău,
Însă viu, să pot simţi...
— Pentru ce? — Ştiu numai eu!

A. V. 1880 ianuarie 1 [.]

aş vrea să fiu gînd

Gîndirea-mi uşoară
Nu zboară
Decît l-al tău sîn
Ş-acolo-nşelată
Se-mbată
De-un farmec divin.

Ah! ea-i fericită,
Lipită
De sînu-ţi plăpînd;
Iar inima-mi plînge,
Se stînge...
Aş vrea să fiu gînd.

A. V. (iluziunea)
Tîrgovişteа, 6 fevruar 1880 [.]

A. Vlahuță în 1882.

[foaie albă, dac-ar fi...]

Foaie albă, dac-ar fi
Dulcea Lină-n locul tău,
În a ei inim-aş scri
Tot ce-a scris ea-n p[i]eptul meu[.]

A. V.
T. V. 1880, f[ebruarie] 12[.]

* * *

Dar nu e. Ş-atît de multe
Simt în p[i]eptu-mi de ea scris
Că de-ar vrea să mă asculte
N-aş mai termina de zis[.]

A. V.
T. V. 1880, f[ebruarie] 12 (seara)[.]

omul zeu

Lut însufleţit de raza vecinicei dumnezeiri,
Aluat în care cerul cu pământu-i plămădit,
Tainică verigă care leagă cele două firi:
Vecinicia de-o clipire, infinitul de finit.

Verme tăvălit în tină care muşti din cer cu dinţii,
Urieş semeţ pe care o suflare te doboară,
Tu, a cărei mînă scurmă măruntaiele ştiinţii,
Şi a cărei cugetare ia nimicul drept comoară!

În zadar încerci a rupe pînza care te desparte
De enigma nepătrunsă: Ce a fost? *şi* Ce va fi?
Cartea facerei e noapte, iară cealaltă carte
Nu e scrisă, sau de-i scrisă, nu e dat a o citi.

Ai în faţă şi la spate două semne de-ntrebare.
Tu-ţi trudeşti, sărmane, mintea ca să afli vrun răspuns,
Dai cu sfredelul în aer, caţi un strop p[i]erdut în mare,
Cerci zadarnică cercare în noianul nepătruns.

Şi cînd mintea ta zdrobită de nebuna-i alergare
Abia poate să mai iasă din a vremei adîncime
Şi cînd vezi că ziditorul n-a lăsat un drum pe care
Să se urce micul verme pîn' la a lui înălţare,

Tu turbezi, nesocotite, şi în oarba ta mînie,
Strigi: «O nu! Dumnezeirea nu e decît o părere,
O nălucă născocită de-a norodului prostie.
Creatorul e natura. Ea e singura putere...

Verme, haos, ceruri, rîdeţi! Microscopica furnică,
Spînzurată de-o lunetă, vă pătrunde, vă striveşte!
Ea măsoară infinitul, întunericul despică,
Înaintea creaturei, creator, te umileşte!»

A. V.
Tîrgovişte, 12 febr[uarie] 1881].

proză

teatru

poezie

Panait ISTRATI

DESTINUL UNUI MANUSCRIS NETERMINAT

PRINTRE MANUSCRISELE INEDITE ALE LUI PANAIT Istrati, se află şi povestirea autobiografică În Docurile Brăilei, *care trebuia să inaugureze un nou ciclu:* Căutătorii de credinţă. *Manuscrisul, în limba franceză, conţine 76 de pagini şi a fost scris la Colmar, în iunie 1929. Povestirea* În Docurile Brăilei *nu a fost terminată de autor, din care a scris doar şase capitole şi nici nu a mai fost continuată sau reluată în vreuna din scrierile sale de mai tîrziu.*

Înainte de-a vorbi despre conţinutul acestei povestiri, — este bine ca cititorul să cunoască atît împrejurările care l-au determinat pe Panait Istrati s-o scrie, cît şi ce rol atribuia acestui nou ciclu în contextul operei sale.

nul 1929 a fost deosebit de sbuciumat pentru scriitorul român. Confruntările avute cu Romain Rolland şi chiar disputele în jurul cărţii Vers l'autre flamme *îl zdruncinaseră atît de mult, încît la hotărîrea să renunţe la scris. „Nu mai public nimic, frate Ioane, — se mărturisea într-o scrisoare*[1] *— nici bunul, nici răul. Eu nu fac parte — cum zici tu însuţi — dintre acei lingăi literari, pe care îi hrăneşte burghezia şi care pot s-o scalde. Eu, ca înecatul: ori mă încleştez de un om, ori îi dau cu parul în cap. Şi crede-mă, frate, am învăţat şi am înţeles şi eu ceva...*

În iunie 1929, Panait Istrati a făcut a doua vizită din viaţa sa, la Villeneuve. El a fost oaspetele lui Romain Rolland, timp de o săptămînă, cu care ocazie i-a citit şi 200 de pagini din noua sa lucrare: „Cînd le-am arătat lui Romain Rolland (...) s-a luat bietul om cu mîinile de cap şi fugea prin toată casa". Se întoarce de la Villeneuve, cu hotărîrea de a abandona cartea. „În privinţa asta — spunea în aceeaşi scrisoare — am murit". Iar despre prietenii care îi făceau „morală", răspunde: „ar trebui să-mi dovedească că viaţa le-a dat lor ce mi-a dat mie, şi că şi-au păstrat glava la locul ei, aşa cum mi-am păstrat-o eu — apoi să vie să se pună pe scaun în faţa mea".

Îndreptăţită sau nu, descumpănirea sa sufletească a existat, deci, la cea mai înaltă tensiune. Dovadă, însăşi căutarea sa disperată de-a se refugia undeva, ca să „uite de cele rele (...) şi în acelaşi timp, să mă

---

[1] Scrisoare către Jean Stanesco, 21 iunie 1929, ora 2 noaptea.

regăsesc și eu o clipă singur". Părăsește Parisul, deoarece îi era imposibil „de-a lucra în acest oraș, unde tot felul de oameni îți pică pe cap". Și alege, la întoarcerea de la Montana, orașul Colmar. Aici, însă, la frămîntările sufletești se adaugă și suferința fizică. „Din nopțile cu ploi, de pe vremea cînd mă fugăreau sticleții la Alexandria, mi-a rămas ca amintire o pustie de sciatique, *să ferească sfîntul pe toți prietenii noștri, un junghi ce te înțeapă cam între 10 și 20 de secunde de interval, ba în pulpă, ba în gambă, ba în fese, — se mută de colo-colo, și așa ziua și noaptea, timp de-o săptămînă, de-ți vine să dai cu cuțitul în tine. E azi, a cincea zi de cînd nu dorm și am halit vre-o sută de pastile de Nopirină".*

Dar, biruindu-și uraganul sufletesc și canonul sciaticei, revine la scris și, în zece zile, umple „76 de pagini mari din Les Chercheurs de Foi, I volume: Dans les Docks de Braïla *(...) prima piatră a unei noi serii, unde n-o să mai fie „artă pură" (...), nici artă deloc chiar, ci un fel de spovedanie din topor, o zăpăceală de om care a înemerit în viață ca Ieremia cu oiștea-n gard".*

Așa s-a născut manuscrisul În Docurile Brăilei, *care vede acum lumina tiparului. Interesant de reținut, că Panait Istrati s-a grăbit să-l informeze pe Romain Rolland asupra „noii serii" din opera sa, dîndu-i lămuriri complimentare: „În cîteva zile, trebuie să încep partea capitală a operei mele (5—6 volume) și pe care sper s-o duc la bun sfîrșit în 3—4 ani. Această parte nu este aceea care trebuia să urmeze la* Mihail, *sau mai bine zis ea va fi, dar va avea mari modificări. În ea va fi vorba de acea* umilă omenire de credință, *în care am crezut (...) și care este redusă doar la cîțiva „căutători de credință". În continuare, Panait Istrati îl anunță pe scriitorul francez că „noua serie" va purta titlul* Les Chercheurs de Foi, *întrebîndu-l totdeodată dacă în franțuzește n-ar fi mai corect „*de croyance", *în românește neexistînd decît o singură formă „*căutătorii de credință"[2].

Despre povestirea În Docurile Brăilei *nu se pot face ample aprecieri, mai întîi fiindcă este neterminată. Poate fi, totuși, considerată ca un document evocator al Brăilei muncitorești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. În cele șase capitole ale povestirii, Adrian Zografi — alias Panait Istrati — începe să-și depene anii de ucenicie în atelierele Docurilor, prilej de-a reconstitui climatul social al acelor vremi, obiceiuri, mentalități, unele întîmplări din viața familiei sale. Cunoaștem, astfel, unele aspecte sumbre ale exploatării patronale: muncitori luptîndu-se cu cuțitul pentru agonisirea pîinii zilnice, primele începuturi de împotrivire (greva hamalilor), de luptă încă dezorganizată, ca și unele amănunte ale vieții de fiece zi, disputată de mentalități înapoiate și promiscuități. Și dacă omul, hăituit de exploatatori, se comporta uneori anapoda, autorul se grăbește să sublinieze că răul se datora exclusiv orînduirii sociale care îl degradase, transformîndu-i viața într-o cocină, în ocnă perpetuă. Desigur, unele aspecte sînt puțin îngroșate; lucrarea nefiind terminată, nu se pot trage concluzii asupra intențiilor scriitorului.*

În această direcție, merită a fi relevat că, patru ani mai tîrziu, Panait Istrati scrie Casa Thuringer, *inaugurînd noua serie: „Viața lui Adrian Zografi". El nu reia nici una din paginile scrise în 1929, deși prin conținut, este vorba tot de lupta muncitorilor brăileni împotriva patronilor, arătînd-o însă, aici, în contextul unor acțiuni politice organizate, menite a le dezvolta conștiința de clasă.*

Dar și așa — incomplet — manuscrisul În Docurile Brăilei *se înscrie cu contribuții valoroase în biografia scriitoricească a lui Panait Istrati. Pe-alocuri, el face unele notații, care explică atașamentul său față de „clasa săracilor", de solidarizare cu ea „fiindcă aceeași soartă ne paște", ca și hotărîrea de a lupta — încă de la 14 ani — pentru o omenire eliberată de exploatare, de cruzime și neștiință, de egoism. „Eram însetat după dreptate și mi-ași fi dat bucuros jumătate din viață, nu pentru distrugerea elevatoarelor, ci pentru a fi pusă în slujba omenirii (...) Sînt convins că ceasul dreptății va sosi pe pămînt, în ziua în care majoritatea oamenilor se va interesa de soarta celui în suferință. Eu mă și socoteam, ca aparținînd neînsemnatei minorități care dovedea acest interes."*

Profesiune de credință, pe care opera lui Panait Istrati o pledează, în întregul ei, în fața posterității...

Alexandru TALEX

---

[2] Scrisoare către Romain Rolland, Viena, 2 noiembrie 1929.

Panait Istrati

Les Chercheurs de Foi

×

Dans les Docks
de Braïla

Les Éditions Rieder

Ce jour d'été 1898, — quand je décidai de m'engager comme apprenti aux ateliers mécaniques des doks de Braïla, — un gros chagrin venait de frapper ma pauvre mère : notre vache Doumana *était morte tragiquement, tuée par le couteau d'un guérisseur populaire qui voulait simplement la saigner.*

La veille au soir, Doumana *rentrait du pâturage bien triste. Ma mère ne s'en inquiéta pas outre mesure :*

— Oui, je suis fautive, j'ai vendu ton veau, fit-elle, lui caressant le front. Mais tu en auras bientôt un autre. Regarde ton ventre !

Elle lui tapota le ventre, que la bête se mit à considérer avec de beaux yeux humides. Ce fut tout, ce soir-là. Nous allâmes nous coucher tôt, comme d'habitude, car ma mère luttait durement avec ses exténuantes journées de blanchisseuse. Toutefois, avant de s'endormir, elle parla encore de la vache.

— Pourvue qu'elle ne soit pas malade .. Mon Dieu, elle est toute jeune à peine son troisième veau. Et quel lait ! Je pourrais en vendre dix fois plus. C'est là notre seul moyen de tenir . . . Tu dors, Adrien ?

Je ne dormais pas, mais je ne pensais plus à Doumana. Je pensais à monsieur Nicolau, l'administrateur des Docks, chez qui ma mère travaillait une semaine par mois. Ce n'était pas une « bonne maison » : famille nombreuse, beaucoup de linge, avarice sordide. De cette « maison », ma mère ne rapportait rien, le soir : pas un morceau de bois, ou de savon, pas un brin de farine, ni le moindre chiffon. Deux francs, pour une journée de quatorze heures, et une nourriture médiocre, — alors que de « chez les Juifs », elle rentrait pleins les bras : — « Prends, pauvre Zoïtza, ça, et ça, et ça ; tu as un fils, et pas de mari ».

Mais, un jour que je me trouvais chez « Monsieur l'Administrateur », celui-ci daigna me questionner sur ce que j'allais « devenir », et aussitôt ma mère vint lui raconter, du fond de ses entrailles, combien nous étions misérables, — ce qui me fit de la peine, car on ne doit pas être à ce point sincère avec les égoïstes. Néanmoins, monsieur Nicolau, avait dit :

— Faites-moi une demande d'engagement comme apprenti aux ateliers mécaniques. Je l'approuverai. Et le petit se fera un avenir.

Un avenir ! Et dans les Docks ! Depuis que les Allemands avaient doté Braïla de ces vastes installations techniques, on n'aurait trouvé une seule famille de misérables, à cent lieues à la ronde, qui ne se fût bousculée pour y placer sa progéniture. Aussi, ma mère

---

* Transcrierea şi colaţionarea manuscrisului de Alexandru Talex.

CĂUTĂTORII DE CREDINȚĂ

PANAIT ISTRATI

ÎN DOCURILE BRĂILEI

În acea zi de vară a anului 1898 — cînd m-am hotărît să intru ucenic la atelierele mecanice din Docurile Brăilei — biata mea mamă fu lovită de o mare supărare: vaca noastră, Dumana, murise în chip tragic, de cuțitul unui vraci care încercase să-i ia sînge.

În seara din ajun, Dumana se înapoiase de pe islaz, cam tristă. Mama nu se neliniști peste măsură. Îi spuse, mîngîind-o pe frunte:

— Da! Mă simt vinovată! Ți-am vîndut viţelul. Dar, în curînd, o să ai altul. Ia te uită ce burtă ai!

Și-i pipăi burta, în timp ce vaca o privea cu frumoșii săi ochi umezi. Asta fu totul în seara aceea. Apoi, ne-am dus, ca deobicei, îndată la culcare, deoarece mama se lupta din greu cu istovitoarele sale zile de spălătoreasă. Înainte să adoarmă, aduse iarăși vorba despre vacă:

— Numai să nu fie bolnavă... Doamne, e atît de tînără. Abia la al treilea viţel. Și ce lapte! Aș putea vinde, de zece ori mai mult. E singurul nostru mijloc de-a ne întreține... Ai adormit, Adriene?

Nu dormeam. Dar, nici la Dumana nu mă gîndeam. Mintea îmi era la domnul Nicolau, administratorul Docurilor. Mama muncea la el, lunar, cîte o săptămînă. Nu era o „casă bună": familie numeroasă, rufărie multă, zgîrcenie dezgustătoare. De la această „casă", mama se întorcea seara, cu mîna goală: nici măcar o surcea sau o bucăţică de săpun, nici un pic de făină, nici cel mai mic petec de pînză. Doi lei pentru o zi de trudă, timp de patrusprezece ore, cu o hrană ca vai de lume, — în timp ce „de la ovrei", mama venea acasă cu braţele pline: .

— Ia, biată Joiţo, ia și asta și ailaltă. Ai un copil și eşti fără bărbat!

Într-o zi, pe cînd mă aflam la „domnul Administrator", acesta catadixi să mă întrebe „ce-o să devin". Îndată mama îi povesti, din rărunchi, cît eram de săraci, — ceea ce mă întristă, deoarece nu trebuie să fii sincer cu oamenii egoiști. Totuși, domnul Nicolau îi spuse:

— Fă-mi o cerere de angajare ca ucenic la atelierele mecanice. O s-o aprob. Și micuțul o să-și facă un viitor.

Un viitor! În docuri! De cînd germanii înzestraseră Brăila cu aceste mari instalaţii tehnice, n-ai fi găsit o singură familie nevoiașă, pe o rază de zece leghe, care să nu se

se précipita sur les grosses mains de « Monsieur l'Administrateur » et les lui baisa, les larmes aux yeux :

— Que le Seigneur vous donne selon vos pensées !

Oui : « que le Seigneur vous donne » . . . Et que le diable vous emporte ! avais-je ajouté dans ma tête, car, à mes quatorze ans, je connaissais les Docks mieux que ma mère. L' « avenir » de ceux qui s'appelaient Adrien et qui avaient une mère blanchisseuse, je le connaissais également, qu'ils se fussent engagés aux Docks ou ailleurs. Il ne fallait pas être grand philosophe pour pouvoir apprécier à sa juste valeur cet avenir-là : il était sous les yeux de chacun et parlait avec éloquence. Je n'en raffolais nullement. Vous m'en donnerez raison tout à l'heure.

N'empêche, ma mère en bavait. Et comme j'étais, ce soir-là, en proie à de tristes présentiments, je me disais que si nous perdions notre vache, la seule façon de remonter ma mère, c'était de lui faire la joie de m'engager aux Docks, y rester quatre ans, en sortir « mécanicien » et toucher à un avenir de 90 francs par mois, date à laquelle une épouse et sa prodigieuse fécondité vous attendent au tournant pour vous couvrir de baisers, de dettes et de merde. C'était, là, le meilleur avenir, car il y en avait un autre : celui de laisser, dans les fameuses « bandes » et « roues dentées », un bras, une jambe, les deux en même temps ou la peau toute entière, à l'exemple de tant de malheureux qui s'y faisaient journellement broyer comme des mouches, car nous sommes un peuple qui s'y connait aux machines autant que votre bottier s'y connait à la pharmacie.

Je pensais à tout cela, pendant que la nuit estivale réveillait les grenouilles et que les gamins de toute la banlieue grillaient des épis de maïs vert, dont la bonne odeur m'arrivait par nos fenêtres ouvertes.

*

Le lendemain, à quatre heure du matin, nous courions à l'étable. Doumana *avait un ventre gros comme un tonneau et se tenait à peine debout. Ma mère remplit la cour de ses cris désespérés. Il y eut vite un rassemblement de co-locataires lesquels n'eurent qu'un mot :*

— Il faut la piquer !

Et pour la piquer, naturellement, un seul nom sur toutes les lèvres : « père Todirika ».

— Il est adroit comme un singe. Pourvue qu'il ne soit pas ivre !

Certes, père Todirika était, en la matière, l'homme le plus habile, seulement, il ne dessoûlait jamais, depuis dix ans qu'il avait vu sa fille tomber sous le poignard d'un amoureux. On le lui pardonnait. Ma mère le lui pardonna aussi. Car il vint ivre, piqua la bête, juste dans le veau qu'elle portait déjà gros de six mois, et la tua net. Il s'en est même fallu de peu qu'il ne tuât ma mère en même temps que Doumana, *vu que la pauvre femme, par pitié, serrait à sa poitrine la tête de la vache, au moment où l'autre lui enfonçait le couteau. Il y eut un terrible rugissement, et voilà ma mère projetée hors de l'étable.*

Les femmes qui assistèrent à cette scène, pleurèrent notre malheur et maudirent père Todirika, malgré son excuse, puis, chacun vagua à ses affaires. Ce jour-là, ma mère fut en retard pour son travail, ce qui ne lui arrivait jamais. Quant à moi, j'allai à travers champs, me remémorer les circonstances qui m'avaient valu Doumana.

Cette belle bête était à moi. Je le tenais de ma grand'mère maternelle, qui me l'avait donnée de pomănă [1]. *On ne donne pas* de pomănă *à ses parents, mais, pour une fois, ma grand'mère en fit exception, sachant que j'étais le plus pauvre de tous ses petits-fils. Et après avoir paré, comme pour la noce,* Doumana *et son premier veau, elle leur donna trois fois le tour avec le pot à encens, puis, elle me les remit par le licou, en disant :*

— Tiens, mon petit Adrien : que ce soit pour l'âme des enfants qui meurent, faute de lait.

Cette émouvante cérémonie avait eu lieu dans le cadre rustique de l'ancien Baldovinesti, avant que son propriétaire, le boyard Alexandre Souliotti, se fût mis en tête d'en chasser

[1] Aumône religieuse.

fi înghesuit spre a-şi plasa plodul, acolo. Aşa că mama se repezi la mîinile butucănoase ale „domnului Administrator“ şi i le sărută, cu lacrămile în ochi:

— Să vă răsplătească Dumnezeu, după inimă!

Da, „Dumnezeu să vă răsplătească“... Şi să vă ia dracul, adăogasem în gînd, deoarece, la cei patrusprezece ani ai mei, cunoşteam Docurile mai bine decît mama. Cunoşteam, de asemenea, şi „viitorul“ tuturor acelora cari se chemau Adrian şi aveau o mamă spălătoreasă, — fie că fuseseră angajaţi în Docuri sau aiurea.

Nu trebuia să fii mare filozof, ca să-ţi dai seama cîte parale făcea acest „viitor“. Se afla la nasul fiecăruia dintre noi şi ne vorbea convingător. De aceea, nici nu mă înnebuneam după el. Îmi veţi da dreptate numaidecît.

Mama plutea în nori. Şi cum în seara aceea, mă aflam în prada unor negre presimţiri, îmi spuneam că dacă o fi să pierdem vaca, singura cale de-a îmbărbăta pe mama era să-i fac bucuria de a mă angaja în Docuri. Să rămîn acolo patru ani, să ies „mecanic“ şi să cîştig de-atunci încolo 90 de lei, pe lună. Şi odată cu ei, o nevastă-iepuroaică, care te aşteaptă la colţ, ca să te acopere cu sărutări, datorii şi rahat. Acesta era cel mai bun viitor, fiindcă se mai afla şi un altul: acela de a-ţi lăsa pe faimoasele „benzi“ şi „roţi dinţate“ un braţ, un picior sau pe-amîndouă în acelaşi timp, dacă nu chiar toată pielea — ca atîţia nenorociţi, zilnic striviţi ca muştele, din cauză că sîntem un popor care se pricepe la maşini, tot atît cît un cizmar la farmacie.

Mă gîndeam la toate acestea, în timp ce afară, noaptea de vară trezea broaştele din somn, iar ştrengarii din mahala coceau porumb de lapte, al cărui miros plăcut năvălea prin ferestrele larg deschise.

*

A doua zi, pe la patru dimineaţa, alergarăm la grajd. Dumana avea burta umflată, ca un butoi şi abia se mai ţinea pe picioare. Mama sculă curtea cu ţipetele-i disperate. Îndată, chiriaşii se adunară buluc, rostind în cor:

— Trebuie înţepată!

Şi ca s-o înţepe, desigur, un singur nume pe buzele tuturor: moş Tudirică.

— E priceput fără pereche. Numai să nu fie beat!

Desigur, moş Tudirică era omul cel mai priceput în meserie, numai că nu se mai trezea din beţie de-acum zece ani, cînd îşi văzuse fata fulgerată de cuţitul unui amant. Din cauza asta, i se trecea cu vederea. Mama, la rîndul ei, îl ierta. Veni beat, înţepă vita tocmai în viţelul ce avea în burtă — mare de şase luni — şi o omorî. Fu cît pe-aci s-o omoare şi pe mama, odată cu Dumana. De milă, biata femeie strîngea la piept capul vacii, în clipa cînd celălalt îi înfigea cuţitul. Un răget înfiorător şi iat-o pe mama asvîrlită afară din grajd.

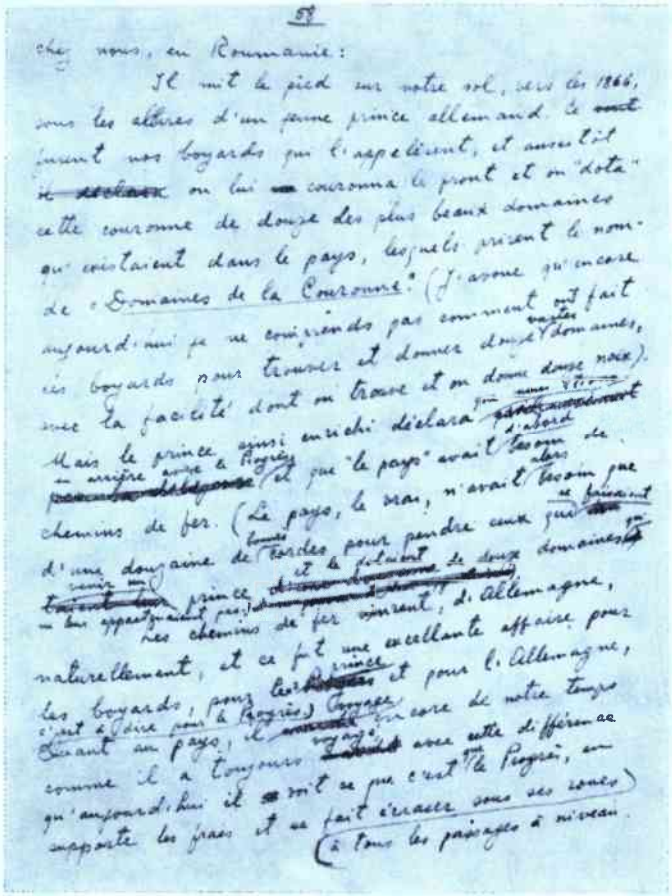
Femeile, martore la scenă, ne căinară pentru nenorocire, blestemîndu-l pe moş Tudirică, în ciuda dezvinovăţirilor. Apoi, fiecare îşi văzu de ale sale. În ziua aceea, mama întîrzie ca niciodată de la muncă. Cît despre mine, o luai razna pe cîmp, pentru a retrăi împrejurările în care o căpătasem pe Dumana.

Această vită frumoasă fusese a mea. O aveam de la bunica dinspre mama, care mi-o dase de pomană.

Nu se dă de pomană la rude. Dar bunica se abătu, o singură dată de la regulă, ştiind că eram cel mai sărac dintre toţi nepoţii ei. După ce găti vaca şi primul ei viţel, ca pentru nuntă, îi tămîie de trei ori, apoi mi-i dădu de funie, spunîndu-mi:

— Ia-le, micul meu Adrian. Să fie de sufletul copiilor, răposaţi din lipsă de lapte.

Această ceremonie înduioşătoare avusese loc în cadrul rustic al bătrînului Baldovineşti, înainte ca proprietarul său — boierul Alexandru Suliotti — să-şi pună în gînd

Panaït Istrati văzut de G. van Raemdonck, în timpul călătoriei în Olanda, ca oaspete al lui A. M. de Jong (6 august 1933) (Pag. 73).

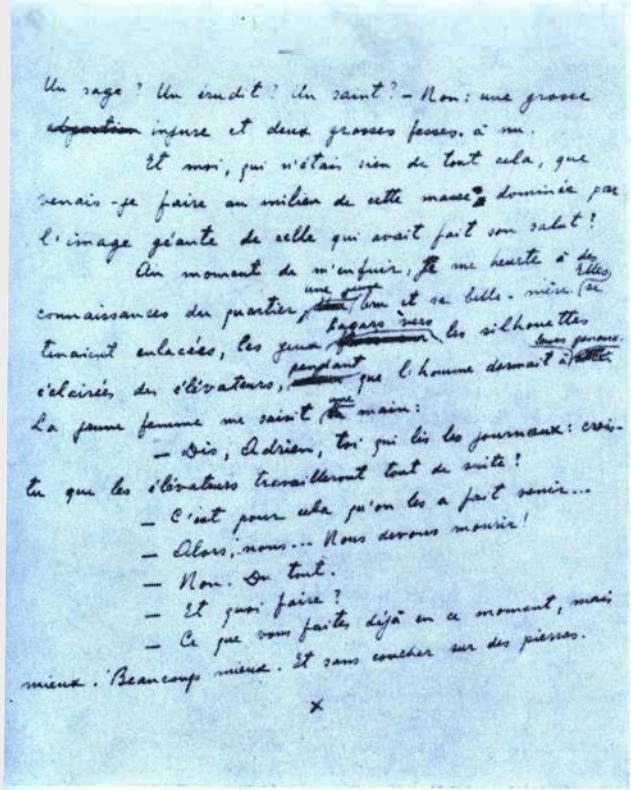
Ianuarie 1929. Fotografie de pe actul de identitate, eliberat de Ambasada franceză din Moscova.

les paysans, démolir leur chaumières, arracher la vigne et les beaux peupliers, combler les fosses-rigoles et passer ses charrues sur ce qu'il appelait avoir été « un nid de bandits ».

Un nid de bandits, mon dieu, si vous voulez ! Le hameau de Baldovinesti, d'où je tire mon origine, n'avait qu'une cinquantaine de familles, dont la moitié nous était apparentée, mais presque tous les mâles étaient des Cosma et toutes les femelles des Kyra[1]*. Les Cosma donnaient l'exemple de l'infidélité, et les Kyra allaient au devant de leurs désirs, — comme cela sied à des descendants de Trajan, s'il faut en croire aux paroles de nos historiens. Et c'est là toute la force d'un homme, d'un peuple ou d'une race dans l'infidélité, oui. Plus on est infidèle, et plus on est généreux, car l'infidèle ne garde rien pour lui. Il féconde la vie et passe. En lui, rien n'est croupissement ; tout est orage, orage créateur.*

Mais cet orage-là n'est pas sans se heurter à des obstacles. Pour commencer par les plus amusants, je vous dirai que les Cosma de mon Baldovinesti s'y trouvaient, à cause de trop de parenté, bien à l'étroit, pour leur bouillante passion. Ainsi, il arrivait que le dimanche, à la hora, *notre fameuse danse nationale, quelque gars se fût mis à serrer la taille de sa partenaire, d'une façon trop pressante. Aussitôt, une de ces mères, grandes-*

[1] Voir *Les Récits d'Adrien Zograffi.*

Un rage ? Un inédit ? Un saint ? — Non : une grosse injure et deux grosses poses à moi.

Et moi, qui n'étais rien de tout cela, que venais-je faire au milieu de cette masse dominée par l'image géante de celle qui avait fait son salut !

Au moment de m'enfuir, je me heurte à des connaissances du quartier, un type et sa belle-mère. Ils tenaient enlacées, les jeunes gens et les silhouettes élégantes, les élégantes et les silhouettes élevées, les élévateurs, pendant que l'homme donnait à boire. La jeune femme me saisit la main :

— Dis, Adrien, toi qui lis les journaux : croistu que les élévateurs travailleront tout de suite ?

— C'est pour cela qu'on les a fait venir...

— Alors, nous... Nous devons mourir !

— Non. Du tout.

— Et que faire ?

— Ce que vous faites déjà en ce moment, mais mieux. Beaucoup mieux. Et sans coucher sur des pierres.

×

alungarea țăranilor, dărîmarea colibelor, smulgerea viței de vie și a frumoșilor plopi, astuparea șanțurilor, trecînd cu plugurile peste ceea ce el spunea că ar fi fost „un cuib de bandiți".

Un cuib de bandiți, Doamne!

Cătunul Baldovineștilor, de unde îmi trag obîrșia, nu avea decît vre-o cincizeci de familii, din care jumătate ne erau rude. Aproape toți bărbații erau niște *Cosma*, iar femeile, *Chire*[1]. Acești *Cosma* dădeau exemplul nestatorniciei, iar *Chirele* le ieșeau în întîmpinarea dorințelor, așa cum șade bine urmașilor lui Traian, dacă ar trebui să ne încredem în spusa istoricilor noștri. Da, în nestatornicie se află toată puterea unui bărbat, a unui popor sau a unei rase. Cu cît ești mai nestatornic, cu atît ești mai generos, deoarece nestatornicul nu păstrează nimic pentru sine. El face viața rodnică și trece mai departe. Nimic nu este molatec întrînsul; totul e furtună, furtună creatoare.

Desigur, furtuna asta se izbește de piedici. Ca să încep cu cele mai vesele, voi spune că alde Cosma din Baldovineștii mei se aflau la mare strîmtoare în pasiunea lor clocotitoare, din pricina prea multor rubedenii. Astfel, duminica la horă, se întîmpla ca unii flăcăi să strîngă prea stăruitor mijlocul tovarășei de joc. Îndată, una din acele

[1] Vezi *Povestirile lui Adrian Zograf*i.

mères ou tantes, — qui restent accroupies autour de la hora, *à surveiller leurs belles génisses, — se mettait à crier furieusement, au pauvre garçon :*

— Hé là, Patroutz ! N'y touche pas : elle est ta belle-sœur, tu sais, la soeur de Maria qui a épousé ton cousin Matéï !

Le garçon, rouge de colère, lâchait prise et allait plus loin, murmurant : « Que le diable emporte mon cousin Matéï, qui a épousé je ne sais pas qui et te l'a fait savoir ! ».

Et il y recommençait, bien entendu, car cette affaire-là n'a pas de remède, mais, de nouveau on lui criait :

— Halte! C'est ta filleule ! Elle a été baptisée par ton oncle Vladimir !

Ou bien encore :

— C'est ta seconde cousine, la fille de Také, le cousin de ton père !

Et ainsi de suite. Il n'y avait que des parents. Mais un jour, il se trouva que ces méchantes persécutions tombassent sur un vrai Cosma. C'était Radou, le plus grand bûcheur du hameau, qui n'entendait se laisser faire en quoi que se fût. Et Radou nous fit une belle honte.

Comme on l'agaçait depuis des heures avec les « filleules », les « belles-sœurs », les « secondes cousines », le voilà qui se donne une tape dans le bonnet, arrête, d'une voix terrible, hora *et les tziganes violonistes, puis, blême, crie aux vieilles femmes :*

— Alors, quoi ? . . . On ne peut donc plus tirer son histoire du pantalon, à cause de vos parentés? !

Il appelait ça « histoire », le cochon...

*

Le plus affreux c'est que, après le choc produit par cette boutade, on vit toutes les « filleules », toute la jeune « parenté » du village, aller se coller contre la poitrine de Radou, comme la lierre à l'arbre. On n'en voulait que de lui. Et lui, toujours grave, les enlaça et les embrassa à tour de rôle, leur disant :

— Mais oui, mes belles enfants : il y en aura pour chacune, et même pour mes « parentes » des villages voisins ! Puisque c'est ainsi!

Alors, ma grand' mère, — celle qui m'avait donné la vache et qui, justement avait le plus embêté Radou, — se leva, furieuse :

— Ecoutez-moi ça ! Le diable ! Il ose encore dire qu' « il y en aura pour tout le monde, puisque c'est ainsi! *».*

Et elle appela ma mère, qui était là, — jeune, et belle, et heureuse de pouvoir danser, — et nous prîmes le chemin de la maison.

Je savais que grand'mère était une sainte femme, et que Radou, son neveu, l'avait offensée. Mais je ne savais pas tout. Je devais l'apprendre pendant ce retour. Car la mère et la fille, chacune boudeuse pour sa raison, allaient entamer une petite querelle amicale qui était faite à souhait pour mon âge assoiffé de savoir. Elles en prirent leurs précautions, comme cela se doit devant un gamin de neuf ans. Je n'en sus pas moins tout ce que j'ai voulu savoir, notamment que toute notre parenté, grand'mère comprise, n'était faite que des Radou à la Cosma et des « filleules » à la Kyra, jusqu'à la neuvième ascendance.

C'est que ma mère était l'aînée de la famille et qu'elle avait assisté, parfois participé, aux plus belles joutes, aux plus beaux exploits haïdouks de la génération de ses parents. Et presque toujours, la pieuse Nédélea d'aujourd'hui, ma grand'mère, s'était trouvée l'héroïne de l'histoire. Ainsi, elle débuta à ses dix-huit ans par aimer deux frères à la fois : l'un tomba sous le couteau de l'autre. Puis, mariée, elle aima son beau-frère, le père même de ce Radou qu'elle voulait appeler à l'ordre pour une faute qui tenait de la famille. Et tous les mâles du village, — mari, amants, ses fils ou de simples parents, — c'est elle qui les avait poussé à tenir tête aux convoitises démesurées de tout seigneur qui achetait notre hameau, — d'où, la renommée de « nid de bandits ».

Les gendarmes n'en pouvaient rien, car nos femmes étaient câlines. Quant aux gars, l'une des deux : se battre ou fraterniser, devant le même tonneau de vin. Et les gendarmes

mame, bunici sau mătuși — care stau pe vine în jurul horei, supraveghindu-și frumoasele odrasle — se pornea să strige furioasă la bietul flăcău:

— Hei, tu, Petruț! Nu te-atinge de fată! Ți-e cumnată, știi, sora Mariei care s-a măritat cu văru-tău Matei!

Flăcăul se lăsa păgubaș, roșu de mînie, și se ducea mai departe, murmurînd: „Să-l ia dracul pe văru-meu Matei, că s-a însurat cu nu știu cine și că ți-a spus-o!".

Și bineînțeles, o lua de la început, pentru că povestea asta nu are leac. Dar, iarăși i se striga:

— Stai! E fină-ta! A fost botezată de moșu-tău Vladimir!

Sau și mai și:

— E vară-ta de-a doua, fata lui Tache, văru' lui taică-tău!

Și așa mai departe. Numai rubedenii. Dar, într-o zi, se întîmplă ca aceste hărțuieli răutăcioase să cadă peste un adevărat Cosma. Fu Radu, cel mai zelos din cătun, care nu se dădu bătut și ne făcu de rușine.

Sîciit ceasuri întregi cu „finele", „cumnatele" și „verișoarele de-al doilea", — iată că-și dă o palmă peste căciulă și oprește, c-un glas înspăimîntător, hora și pe țiganii lăutari. Apoi, galben, strigă la babe:

— Atunci, ce? Să nu mai poți scoate daravela din nădragi din cauza neamurilor voastre?!

Porcul, o numea „daravelă"...

*

Culmea nenorocirii fu după stinghereala produsă de aceste vorbe: toate „finele", toate „rudele" tinere ale satului se lipiră de pieptul lui Radu, ca iedera de copac. Nu-l voiau decît pe el, care serios nevoie-mare, le îmbrățișa pe toate, sărutîndu-le pe rînd, spunîndu-le:

— Da, da, frumoasele mele copile. Am pentru fiecare dintre voi, ba chiar și pentru „rudele" mele din satele vecine! *Pentru că asta e*!

Atunci, bunica mea, — care îmi dăduse vaca și care, ce-i drept, îl necăjise tare pe Radu, — se sculă furioasă:

— Ia te uită! Împielițatul! Are nas să spună, că „are pentru toată lumea, *pentru că așa trebuie să fie*!"

Și o chemă pe mama, care se afla acolo — tînără și frumoasă, fericită că poate juca. O luarăm, cu toții, spre casă.

Știam că bunica era o femeie habotnică și-mi dam seama că nepotul ei, Radu, o jignise. Nu știam, însă, totul. Îl aflai pe drum.

Între mamă și fiică se iscă o mică ciorovăială prietenească, fiecare îmbufnată în felul ei. Era tocmai ceea ce doream, curios la vîrsta mea, însetat de-a ști. Își luară toate măsurile de prevedere așa cum se cuvine în fața unui băiat de nouă ani. Desigur, n-am aflat cîte aș fi vrut, de pildă că rudele noastre, inclusiv bunica, erau făcute de-alde Radu-*Cosma* cu „fine"-*Chira*, pînă la a noua spiță.

Mama era prima născută în familie și asistase, cîteodată chiar luase parte, la cele mai frumoase răfuieli și isprăvi haiducești din vremea părinților ei. Și întotdeauna, habotnica Nedelea de azi, bunica mea, s-a trezit eroina vreunei povești. Astfel, la optsprezece ani, și-a început viața, iubind doi frați deodată, unul fiind înjunghiat de celălalt. Apoi, măritată, și-a iubit cumnatul, adică chiar pe tatăl acestui Radu, la care se răstise pentru un păcat moștenit din neam. Și tot ea a fost aceea care a îmboldit pe bărbații din sat — soț, amanți, copii sau simple rude — să țină piept lăcomiei nemăsurate a boierilor ce cumpărau cătunul nostru, de unde s-a tras și faima de „cuib de bandiți".

Jandarmii nu puteau face nimic, femeile noastre fiind drăgăstoase. Cît despre flăcăi, știau una și bună: să se încaere sau să se înfrățească dinaintea aceluiași butoi cu vin.

de l'époque étaient des hommes, après tout. Tant pis pour le boyard, qui recevait des coups de fusils dès qu'il s'approchait de nos retranchements. Cela je l'avais vu moi-même, avec les oncles Anghel et Dimi, dont les fosses circulaires et les digues boisées d'épine-vinette,— destinées soi-disant à nous défendre contre l'inondation du Sereth, — étaient redoutables pour l'adversaire qui s'y aventurait.

Quand ma mère eut fini de déballer ce magnifique trésor familial, grand'mère se trouva un peu mal à son aise :

— Oui, oui, fit-elle, mais n'oublie pas qu'il y a aussi la foi.

La foi... C'était vague, pour mes neuf ans. Ma mère se chargea de préciser :

— Bien entendu qu'il y a aussi la foi. Même, il n'y a qu'elle. Nous l'avons toujours eue. Nous l'avons encore.

— Quelle foi ? ! dit grand'mère, interdite.

— La seule qui puisse être, pour nous autres, gens pauvres : la foi dans le travail, dans l'amour et dans le droit de son prochain au travail et à l'amour, sans entrave.

— Tu appelles ça « foi »?

— Appelle-la comme tu voudras, mais c'est ainsi que tu as vécu et que tu nous as fait vivre. Il n'y a rien au dessus de ça.

— Et Dieu ?

— Dieu, c'est justement cette foi, telle que je l'entends. C'est pourquoi il y a si peu de gens qui croient en Dieu.

Là dessus, grand'mère se tut. Il n'en fut plus jamais question. Mais, pour moi, — hélas, pour le pauvre de moi, — cette question ne fit que commencer à me brûler les entrailles : plus que je poussais, plus j'y pensais, et plus je voulais savoir si le monde pratiquait la foi que ma mère avait ainsi définie.

C'est un long voyage que j'allais entreprendre.

La semaine qui coûta à ma mère la perte de Doumana, *lui valut de plus l'abandon de deux « maisons », sur les six qui lui permettaient de faire le tour du mois sans manquer un jour du travail. La première des deux, était celle où la malheureuse femme allait, le matin du désastre, reprendre son labeur, avec quelque retard.*

On la rebroua pour ce retard. Elle répondit promptement par rendre son tablier. Et pas plus tard que le lendemain, ce fut la même chose dans la seconde « maison », mais pour un motif de sénilité bourgeoise : on lui reprocha, injustement, d'employer trop de savon.

— Salissez moins votre linge, Madame, ou plutôt, tenez : faites mieux vous-même !

Toutes les tentatives qu'on avait faites, dans les deux « maisons », pour la réconcilier, furent vaines. On la savait douce, soumise. On s'en apercevait du contraire.

Ah ! Pour une injustice, ma mère eut été capable de mettre feu à la ville. Elle acceptait avec résignation son impitoyable destin, « parce que, disait-elle, c'est moi-même qui me le suis fait : j'ai trop aimé ». C'était injuste, mais ça venait de son Dieu, ou sa foi. Et qui nous donne le plus de mal, si non la foi, quand nous l'avons ? Mais, aussi, qui nous tient debout quand le coœur et le cerveau se vident, quand tout croule autour de nous ? L'homme sans foi est de beaucoup inférieur aux bêtes, car il est insatiable, il est aussi beaucoup plus nuisible qu'elles, car il a deux mains et l'esprit de l'invention destructive.

Au contraire : quelle que soit la foi d'un homme, du moment qu'il l'a, — même erronée, même absurde, — cet homme-là peut être un bon compagnon d'existence, à la condition absolue que cette foi soit fondée sur la justice et que sa pratique lui coûte cher, — car il n'y a que la foi professionnelle des « serviteurs » de l'église qui ne coûte rien et qui rap-

Şi-apoi, jandarmii acelor vremi erau şi ei bărbaţi. Cu atît mai rău pentru boier, care era întîmpinat cu focuri de puşcă, îndată ce se apropia de cuiburile noastre. Alături de moş Anghel şi moş Dumitru, am văzut, eu însumi, cum şanţurile împrejmuitoare şi digurile căptuşite cu dracilă — pasă-mi-te să ne apere de revărsarea Siretului — erau de temut pentru duşmanul care ar fi cutezat să se apropie.

Cînd mama termină de despachetat toată această măreaţă comoară a familiei, bunica nu se prea simţi la largul ei. Zise:

— Da, da, dar nu uita că mai există de asemenea şi *credinţa*.

Credinţa... Ceva nelămurit pentru cei nouă ani ai mei. Mama se însărcină cu precizările:

— Desigur, mai e de asemenea şi credinţa. Ba chiar, numai ea. Noi am avut-o întotdeauna. Şi o avem încă.

— Care credinţă? — răspunse bunica, surprinsă.

— Singura valabilă pentru noi ăştia, oameni săraci: credinţa în muncă, în dragoste, în dreptul aproapelui nostru la muncă şi dragoste, fără nici o stavilă.

— Şi tu numeşti asta „credinţă"?

— Numeşte-o cum vrei. Doar tu în legea asta ai trăit şi ne-ai crescut. Nimic nu-i mai presus decît ea.

— Şi Dumnezeu?

— Dumnezeu este chiar această credinţă, în felul cum o înţeleg eu. De aceea sînt puţini oameni care cred în Dumnezeu.

Bunica nu mai spuse nimic. Şi nici nu mai fu vorba vreodată despre asta. Dar mie, sărmanului de mine, această întrebare începu să-mi ardă măruntaiele, cu cît îmi frămîntam mintea, vrînd să aflu dacă lumea practica credinţa, aşa cum o definise mama.

Un lung drum, pe care abia îl începeam.

Săptămîna, care o costase pe mama pierderea Dumanei, îi mai aduse şi pierderea a două „case", din cele care-i permiteau să muncească toată luna, fără vreo zi lipsă. Prima din cele două era aceea unde biata femeie ajunsese cu întîrziere la muncă, în dimineaţa nenorocirii.

Bruftuită fiindcă a venit tîrziu, mama răspunse scurt, scoţîndu-şi şorţul. Şi nu mai tîrziu decît a doua zi, acelaşi lucru se întîmplă şi cu cea de-a doua „casă", dintr-un motiv de ramoleală burgheză: i se reproşă, pe nedrept, că foloseşte prea mult săpun.

— Doamnă, murdăriţi-vă rufăria mai puţin! Sau, mai bine, spălaţi-o dumneavoastră!

Toate încercările de împăcare cu cele două „case" se dovediră zadarnice. O ştiau blîndă, supusă. Îşi dădură seama de contrariul.

Pentru o nedreptate, mama ar fi fost în stare să dea foc oraşului. Ea îşi primea cu resemnare soarta nemiloasă, „pentrucă — spunea — mi-am făcut-o singură: am iubit prea mult". Nu era drept. Totul i se trăgea de la Dumnezeul sau de la credinţa ei. Şi ce alta decît credinţa ne aduce mai multă nenorocire, atunci cînd o avem? De asemenea, ce ne ţine în capul oaselor, atunci cînd inima şi mintea o iau razna şi totul se prăbuşeşte în jurul nostru? Omul fără credinţă e mai prejos decît animalele, din cauza lăcomiei, de asemenea, e mai primejdios decît ele, fiindcă are două mîini şi talentul de-a născoci lucruri distrugătoare.

Dimpotrivă, oricare ar fi credinţa unui om, de vreme ce o are, — chiar greşită, chiar absurdă, — acest om poate fi un bun tovarăş de viaţă, cu condiţia neapărată ca această credinţă să se întemeieze pe dreptate, iar practicarea ei să-l coste scump. Numai credinţa de tarabă, a „servitorilor" bisericii nu costă nimic şi aduce fo-

porte. C'est pourquoi ma mère ne m'a pas bourré de religion-marchandise et s'en est elle-même débarassée. Elle a vu clair, et de la façon la plus simple :

— Tous les prêtres font fortune. Presque tous engraissent comme des porcs. Leurs fils deviennent de gros messieurs et leurs filles de grosses dames : qu'est ce que c'est que ça, pour une religion ? Et ce sont encore ces corbeaux-là qui viennent nous faire de la morale, par dessus le marché.

Mais voilà qu'un jour aménage à côté de nous un adventiste, un homme dans la trentaine, maigre et vif comme un écureuil, hâve et plaisant comme un brave ermite, obligeant, discret, s'intéressant aussitôt partout où il y avait une aide à porter. Monœuvre, de son état et Moldave de Bacau.

Trop occupée par sa peine accablante, ma mère n'avait pas encore eu le temps de s'entretenir avec lui, mais il s'en attira l'attention par un autre côté : en moins d'une semaine, tous les locataires l'avaient pris en grippe :

— C'est un antichrist, un destructeur de la religion ! Il fête le samedi et se signe avec deux doigts !

Ma mère haussa les épaules et invita un soir l'adventiste à prendre le café avec nous. Il s'assit, étonné, sage, tournant son chapeau entre les mains, puis :

— Comme c'est propre chez vous, fit-il. Êtes-vous une ortodoxe ?

— Je suis une journalière, blanchisseuse ... Mais dites : qu'est ce que c'est qu'un adventiste ?

C'était la question qui lui fallait. Le voilà parti : réformer la religion chrétienne, qui est faussée sur toutes ses faces. Comprendre le sens du Vieux et du Nouveau Testaments. Supprimer les cérémonies, avec leur faste éblouissant, le tout n'étant qu'une façon de suppléer à la foi, inexistante, par le décor, qui attire les foules, pratiques barbares que les curés sont allés chercher en Chine. Enfin : appliquer à la lettre les dix commandements.

— Les appliquez-vous ? demanda ma mère.

— Tous ! s'écria l'homme, les yeux hors de la tête.

— Mais, vous êtes soldat, vous avez prêté serment et vous serez obligé de tuer.

— Non, je ne suis pas soldat. On m'avait pris, comme on prend tout le monde, mais je me suis allongé par terre, dès le premier jour de caserne, et je n'ai plus voulu bouger un doigt.

— On ne vous a pas battu ? mis en prison ?

— Si, l'une et l'autre, pendant plus d'une demi année, puis, on m'a lâché, car je n'étais plus bon que pour l'hôpital. Et ça continue : on me chasse de tous les emplois et de tous les logis. Mais le corps est fait pour ça.

— Non, fit ma mère, doucement : le corps n'est pas fait pour ça. Il est bon, notre corps. Bien de joies nous viennent de lui. Et je pense que c'est une offense au Créateur, que d'attribuer à notre corps une telle destinée. — Non, je ne veux pas de l'adventisme non plus, mais j'estime votre foi. Elle n'est pas facile. Puis, vous êtes un juste. C'est votre nouvelle église qui le sera moins, un jour, lorsqu'elle n'aura plus votre foi.

L'adventiste disparut, à la fin du mois, chassé par le propriétaire, mais nous ne l'avons pas oublié.

*

Depuis huit jours que j'avais enregistré ma demande d'engagement comme apprenti aux Docks, la sirène de ceux-ci résonnait dans mon cœur d'une façon bien différente. Cette sirène, la plus puissante de toutes à Braïla, était l'horologe et la montre de tous les habitants. Elle sifflait comme suit : à 6 heures moins le quart et à 6 heures, le matin ; à midi : à 1 heure 20 et à 1 heure 30, puis, à 7 heures, le soir. Impossible de la confondre avec une autre ou de ne pas l'entendre. Dans son long, interminable hurlement de bête apocalyptique, — surtout le matin, — elle débutait par des piaffements de monstre fâché, qui duraient une dizaine de secondes et se transformaient en quelque chose comme le grondement d'un éléphant qui se gargarise, crache, souffle ; enfin, quelques cris gutturaux, obstrués par une rage inhumaine, et voilà le flot massif et uniforme de ce beuglement de

loase. Din cauza asta, mama nu mi-a împuiat capul cu religia de tarabă, de care ea însăşi s-a descotorosit. A văzut limpede şi aşa cum trebuie:

— Toţi preoţii fac avere. Aproape toţi se îngraşă ca nişte porci. Băieţii lor devin mari domni, iar fetele, mari doamne. Asta-i, religia? Şi colac peste pupăză, aceşti corbi mai vin să ne facă morală.

Dar, iată că într-o zi, se mută alături de noi un adventist, — un om la treizeci de ani, slab şi sprinten ca o veveriţă, jigărit şi hîtru ca un pustnic de treabă, îndatoritor şi discret, gata să dea îndată o mînă de ajutor, oriunde se simţea nevoie. Moldovean din Bacău, muncea ca hamal.

Fiind tare ocupată cu munca ei istovitoare, — mama nu avusese încă ocazia să stea de vorbă cu el. Dar, ne atrase atenţia prin altceva: în mai puţin de-o săptămînă, nici un chiriaş nu-l putea suferi.

— E un antichrist, un distrugător al religiei! Ţine sîmbăta şi se închină cu două degete!

Mama ridică din umeri. Şi într-o seară, îl pofti pe adventist, să bea o cafea la noi. Se aşeză pe scaun, mirat, cuminte, rotindu-şi pălăria cînd într-o mînă, cînd într-alta. Apoi, ne spuse:

— Ce curat este la voi. Sînteţi creştini ortodocşi?

— Sînt muncitoare cu ziua, spălătoreasă... Dar, ia spune-mi: ce-i un adventist?

Întrebarea căzu la ţanc. Şi iată că-şi dă drumul: să fie reformată religia creştină, care e falsificată în întregime; să fie înţeles tîlcul Vechiului şi Noului Testament; să se desfiinţeze slujbele cu fastul lor orbitor, totul nefiind decît un mijloc de a înlocui lipsa credinţei printr-un decor care atrage mulţimile; practici barbare născocite de popi în China. În sfîrşit, să fie aplicate întocmai cele zece porunci.

— Voi le aplicaţi? întrebă mama.

— Toţi! strigă omul, cu ochii ieşiţi din orbite.

— Dar voi trebuie să faceţi armată, să depuneţi jurămînt, fiind obligaţi ca să ucideţi.

— Nu, nu am fost soldat. M-au luat la armată, ca pe oricare, dar m-am lungit la pămînt, din prima zi de cazarmă, şi nu m-am clintit de-acolo.

— Nu te-au bătut? Nu te-au băgat la carceră?

— Ba da, şi una şi alta, timp de mai mult de-o jumătate de an. Apoi, mi-au dat drumul, fiindcă nu mai eram bun decît pentru spital. Dar tărăşenia continuă: sînt alungat din toate serviciile şi din toate casele. Dar, trupul nostru pentru asta e făcut.

— Nu! spuse mama cu blîndeţe. Trupul nostru nu-i făcut pentru asta. Şi cît e de bun! Atîtea bucurii ne vin de la el. Socot că ar fi o jignire a Celui de Sus, dacă i-am hărăzi trupului nostru o asemenea soartă. Nu ţin cîtuşi de puţin să devin adventistă, dar îţi respect credinţa. Nu-i uşoară. Şi-apoi dumneata eşti un om drept. Biserica voastră cea nouă va fi mai puţin dreaptă, dacă într-o zi îi va lipsi credinţa dumitale.

La sfîrşitul lunii, adventistul dispăru, alungat de proprietar. Dar noi nu l-am uitat.

*

De opt zile, de cînd înregistrasem cererea de angajare în Docuri, sirena lor răsuna în inima mea, într-un chip destul de diferit. Această sirenă, — cea mai puternică dintre toate, la Brăila —, era orologiul oraşului şi ceasornicul tuturor localnicilor. Şuera: dimineaţa la 6 fără un sfert şi la 6; la prînz, la unu şi douăzeci şi la unu şi treizeci; apoi seara, la şapte. Cu neputinţă s-o confunzi cu alta sau să n-o auzi. În lungul şi nesfîrşitul ei urlet de fiară apocaliptică, — începea, mai ales dimineaţa, cu un tropăit de monstru supărat, care dura zece secunde; se transforma apoi în ceva asemănător mormăitului unui elefant, care face gargară, scuipă şi sforăie; după care, cîteva strigăte guturale, gîtuite de-o furie neomenească şi în sfîrşit, şuvoiul masiv

la civilisation moderne : l'appel au bagne. Il durait cinq minutes et eut pu réveiller les morts.

Il ne m'avait jamais réveillé, moi, que pour recevoir en réponse mon profond mépris.

Maintenant, sans changer d'avis, j'allais m'y faire. J'allais, un de ces jours, sauter à mon tour, du lit, au premier coup, enfiler juste le pantalon et les savates, continuer et finir ma toilette à pas de gymnaste, dans le demi-jour ou l'obscurité complète de nos rues et en bondissant par dessus les mares, jusqu'à la porte de la grande grille des Docks, quand le second et le double-coup de sifflet devait nécessairement me surprendre à l'intérieur, car la porte se fermait avec le dernier soupir de la sirène et le monde s'effondrait net.

Au reste, je m'impatientais à vouloir cet effondrement. Ma mère devenait pénible à voir. Elle ne rentrait plus sans aller aussitôt pleurer sur la peau de la vache, affreuse charogne qu'on avait suspendu à une perche et qui ne rappelait en rien notre belle Doumana. *Et ma mère trouvait consolant d'appuyer son front contre cette peste pleine de mouches et s'y lamenter, elle, une femme vaillante et de bon sens comme j'ai rarement rencontré dans ma vie. Elle a même continué ses visites à la peau, après mon entrée aux Docks, jusqu'à ce qu'une nuit, quelques chiens vagabonds et bien intelligents se chargèrent de la dévorer toute, sauf, malheureusement, la queue, dont ma mère s'empara pour en faire un outil de ménage. Pendant quelques jours encore, ce furent des* ah ! *et des* oh ! *sur cette queue. Puis, un dimanche que nous procédions au nettoyage de nos deux chambres, un gros matou du quartier, nullement affamé mais plein d'esprit, vint la lui voler à sa barbe. Il y eut une course qui alerta toute la rue, ma mère, longue perche, trébuchant d'une cour à une autre, pendant que le matou sautait d'un toit sur un autre, la quenouille dans la gueule.*

Ainsi prit fin l'histoire d'une vache destinée « aux âmes des enfants qui meurent, faute de lait », — pour laisser la place libre à l'histoire d'une grande espérance de mère qui voulais ne pas mourir avant de voir son fils « casé ».

*

Je lui donnai la mesure de ma bonne volonté, en allant chaque jour pour rôder autour de l'Administration tracassière et formaliste, à l'entrée de ces Docks que je connaissais comme mes doigts. Et voilà qu'un jour de ce juillet, juste à l'heure du midi et au beau milieu de la vague de dockers de tous secteurs, je sens une main lourde qui se pose sur mon épaule et je vois monsieur Nicolau, oui, « Monsieur l'Administrateur » en personne, qui me dit, dans la stupéfaction générale des assistants :

— Je l'ai signée et transmise à ton chef d'atelier. Bonne chance, Adrien !

À peine avait-il dit cela et disparu, qu'un coup de poing, que je reçois dans les côtes, me fait perdre le souffle. De la foule qui m'entourait, un docker à la mine agressive m'apostrophe :

— Espèce d'animal ! Quand « Monsieur l'Administrateur » te fait l'honneur de te parler, ôte au moins ta casquette !

— Au moins ! *Et que devrais-je faire, pour que ce soit* le plus ? *Baisser ma culotte ? — C'est pour m'apprendre cela que vous m'avez cogné ?*

— Oui, pour cela . . . Et je t'en cognerai encore !

— Bien, dis-je. Nous en reparlerons !

— Tu vas me moucharder ?

— Je n'en ai pas l'habitude, et puis, il y a mieux.

— Me battre ? ! ricana-t-il.

Alors retentit une voix de la cohue :

— Tu n'as pas honte, Alexandre, de provoquer un garçon qui n'a que la moitié de ton âge ?

Ce fut un heureux hasard, pour cette brute, qu'aucune de mes connaissances ne s'y trouvât présente, autrement, ça aurait fait du propre. Je n'avais plus un Codine, mais j'étais connu et aimé par tous les forts de Braïla, précisément parce que, tout en étant

și monoton al răcnetului civilizației moderne: chemarea la ocnă. Dura cinci minute și ar fi putut scula morții.

Nu m-a trezit niciodată, decît pentru a primi ca răspuns, adîncul meu dispreț.

Acum, fără să-mi schimb părerea, mă obișnuiam. Într-una din aceste zile, sării la rîndul meu din pat, la primul ei semnal, îmi trăsei pantalonii și pantofii, terminîndu-mi toaleta în pas de gimnast, la lumina slabă a zilei sau în bezna străzilor noastre, sărind peste băltoace pînă la poarta marelui grilaj al Docurilor, cînd cea de-a doua și dubla șuierare trebuia să mă găsească neapărat înăuntru, deoarece poarta se închidea odată cu ultimul suspin al sirenei, cînd lumea cădea grămadă.

De altfel, mă necăjea faptul că am vrut să am o atare soartă. Mama devenise jalnică la vedere. Nu intra în casă, pînă ce mai întîi nu se ducea să plîngă pe pielea vacii, — o împuțiciune groaznică, spînzurată de o prăjină și care nu reamintea cu nimic pe Dumana noastră cea frumoasă. Și mama socotea alinător să-și sprijine fruntea de grozăvia asta, plină cu muște, să se jelească acolo, tocmai ea, femeie vitează și cu bun simț, cum rar am întîlnit în viață. A continuat bocetele la pielea vacii și după intrarea mea la Docuri, pînă ce într-o noapte, cîțiva cîini de pripas, înțelepți, se hotărîră s-o mănînce toată, din păcate afară de coadă, pe care mama o luă ca să-și facă un lucru necesar gospodăriei. Timp de alte cîteva zile alți *ah*! și *oh*! deasupra acestei cozi. Apoi, într-o duminică, pe cînd făceam curățenie în cele două odăi ale noastre, veni un motan mare din mahala, deloc flămînd dar înțelept, și o fură. Avu loc o goană care puse în picioare toată strada: mama cu o prăjină lungă, mătăhăind dintr-o curte în alta, în timp ce motanul sărea de pe un acoperiș pe altul, cu smocul în gură.

Așa s-a terminat povestea unei vaci, hărăzită „de sufletul copiilor răposați din lipsă de lapte", — pentru a face loc unei alte povești, despre marea speranță a unei mame care nu voia să moară pînă ce nu-și va vedea feciorul „cu rost" în lume.

*

M-am străduit, pe cît mi-a stat în putință. Zilnic dam tîrcoale în jurul Administrației circotașe și tipicare, care se afla la intrarea în Docuri, pe care le cunoșteam ca în palmă. Și iată că într-o zi din acel iulie, tocmai la ora prînzului și drept în mijlocul șuvoiului de docheri din toate secțiile, simt cum o mînă grea mi se așază pe umăr, și-l văd pe domnul Nicolau, da! „domnul Administrator" în carne și oase, că-mi spune spre uimirea generală a celor de față:

— Ți l-am iscălit și predat șefului tău de atelier. Să fie cu noroc, Adriene!

Abia își termină vorba și dispăru, că un ghiont în coaste îmi tăie respirația. Din mulțimea înconjurătoare, un docher cu figură amenințătoare, mă apostrofă:

— Mă boule! Scoate-ți cel puțin pălăria cînd „domnul Administrator" îți face onoarea de-a vorbi.

— *Cel puțin*! Și ce ai vrea să fac *mai mult*? Să-mi dau pantalonii jos? Ca să-mi spui asta, m-ai lovit?

— Da, pentru asta ... Și am să-ți mai trag una!

— Bine. O să vedem noi!

— Vrei să mă torni?

— Nu am obiceiul ăsta și apoi mai există și altă cale.

— Să mă bați?, — rînji.

Atunci răsună un glas din gloată:

— Nu ți-e rușine, Alexandre, să-ți pui mintea cu un băiat, care n-are decît jumătate din anii tăi?

Bruta a avut noroc, că niciuna dintre cunoștințele mele nu se afla acolo; ar fi făcut treabă frumoasă. Nu mai aveam un Codin, deși eram cunoscut și iubit de toți oamenii

de leur classe, je ne me piquais pas de leur vie, sans que pour cela je fusse malléable comme du mastic.

Aujourd'hui, à trente années de distance, et après avoir couru la terre, fouillé la vie et étudié la nature humaine dans son vrai laboratoire, — l'Existence, — *le souvenir de cette scène, par laquelle je débutai dans le drame social de ma classe, ne fait que confirmer ce que je savais déjà de cette classe, à mes quatorze ans, au moment où l'un des miens voulut m'enseigner la servilité, en me cognant comme un ennemi, et où un autre, un anonyme, avait pris ma défense.*

C'est entre ces deux hommes que se joue toute la destinée de la classe ouvrière. Les Alexandre, nous les verrons, le long des récits qui vont suivre, prendre tantôt figure de berger, et tantôt figure de loup, car, au fond, c'est le même homme, à quelques magnifiques exceptions près, lesquelles ne démentent pas la règle universelle du « lève-toi pour que je m'y asseoie ». *Et les anonymes au cœur humain, qui oseront se dresser dans le chemin des Alexandre, seront presque toujours écrasés par ces derniers, lesquels ont du crâne, du poing, de la gueule, et connaissent à merveille l'art de se créer des « majorités » et de se faire donner des « votes de confiance ». Car, lorsqu'il arrive que le gourdin du Pouvoir tombe dans la rue, ce n'est jamais un homme de bien qui se précipite le premier pour le ramasser, c'est toujours une fripouille. Et quand, par miracle, c'est le contraire qui se produit, les Alexandre se chargent de rétablir l'équilibre de la vie égoïste, absurde, abominable, celle qui fait l'affaire de quelques uns, jamais le bonheur de la masse.*

C'est, là, la vérité de mon temps, dont je suis le témoin, et, en la matière partie intéressée et juge averti : je ne tiens pas à gagner mon procès par tous les moyens et à mon seul profit, ainsi que le font les adversaires de classe.

Et c'est à quoi ma classe doit faire bien entendu attention, sans cesser une minute de combattre.

Il pleuvait affreusement, le premier jour de mon apprentissage aux Docks. Cela me revient très clairement parce que, y arrivant trempé jusqu'à la chemise et beaucoup trop tôt, le second chauffeur me poussa derrière les chaudières et me montra comment je devais « me sécher », dans le labyrinthe de l'inombrable tuyanterie qui s'enchevêtrait comme des serpents boa, tout le long de l'étroit couloir d'entre le mur de la « maison des machines » et l'énorme maçonnerie des chaudières.

— Fais attention ne pas te brûler, ou brûler tes frusques, m'avait dit, paternellement, ce bon monsieur Ghitza.

J'étais donc à la chaufferie. Quel enfer ! Impossible d'y rester cinq minute, sans mettre à nu jusqu'au ventre, comme le chauffeur. Je commence déjà à étouffer, et une fine poussière me pique les narines et les yeux. Les jointures des tuyaux laissent échapper de mince filets de vapeur qui sifflottent partout, remuant une masse de cendre légère, absolument irrespirable.

— Tiens-toi bien : je vais siffler !

Je regarde au dessus de ma tête. Monsieur Ghitza, monté sur les chaudières, me sourit aimablement de ses grosses moustaches noirs. Je bouche mes oreilles, et aussitôt commence le diabolique tapage de la sirène, — mais, d'ici, c'est un vrai tremblement de terre. Le toit du tôle « galvanique » ondulée, de la chaufferie, que le tuyau de la sirène traverse, produit une résonnance à vous faire rendre les entrailles. Ce n'est plus, ni piaffements, ni beuglements, comme cela me semblait de loin, c'est la fin du monde. Et monsieur Ghitza fume sa pipe, l'air distrait, une boule de déchet de coton à la main, se penche encore une fois pour voir si je me « tiens bien », puis, quand il juge que c'est suffisant, se met à fermer le robinet qui commande la vapeur. Alors je suis sourd et comme dans une tombe. Je cours à l'air.

puternici din Brăila, tocmai pentrucă fiind din aceeași clasă cu ei, nu făceam haz de viața lor, deși nu eram de cîrpă.

Astăzi, la o depărtare de treizeci de ani și după ce am cutreierat pămîntul, scormonind viața și studiind firea omenească în adevăratul ei laborator, — *Existența*, — amintirea acestei scene, cu care am debutat în drama socială a clasei mele, nu a făcut decît să-mi confirme ceea ce știam despre ea, la paisprezece ani, cînd unul de ai mei a vrut să mă învețe să fiu slugarnic, lovindu-mă ca un dușman, în timp ce un altul, un necunoscut, mi-a luat apărarea.

Între acești doi oameni se joacă tot destinul clasei muncitoare. Pe cei ca Alexandru, îi vom vedea de-a lungul povestirilor ce vor urma, luînd cînd figură de păstor, cînd de lup, fiind în fond același om, care în afara cîtorva minunate excepții, nu dezminte legea universală a lui „scoală-te tu, ca să mă așez eu". Iar necunoscuții cu inimă de om, care vor îndrăzni să se ridice în calea Alexandrilor, vor fi aproape întotdeaua striviți de ultimii, care au obrăznicie, pumn și gură mare, cunoscînd de minune arta de a-și crea „majorități" și de-a primi „voturi de încredere". Deoarece, oridecîteori se întîmplă ca ciomagul puterii să cadă în drum, niciodată nu se va repezi să-l ia un om de bine, ci totdeauna o lichea. Și, cînd printr-o minune, se întîmplă contrariul, — Alexandrii se însărcinează cu restabilirea echilibrului vieții egoiste, absurde, ticăloase, viața care aduce chiverniseală unora și niciodată fericire celor mulți.

Se află aici, adevărul vremii mele, al cărui martor sînt, parte interesată și judecător bine informat: nu țin să-mi cîștig procesul, prin orice mijloace și numai în folosul meu personal, așa cum fac dușmanii mei de clasă.

Iată de ce clasa mea trebuie să fie cu ochii în patru, neîncetînd o clipă lupta.

În prima zi de ucenicie în Docuri, ploua îngrozitor. Mi-o amintesc foarte clar. Sosind acolo, ud pînă la piele și mult prea de vreme, al doilea fochist mă împinse în spatele cazanelor. Îmi arătă cum să mă usuc, în labirintul de țevărie ce se încolăcea ca niște șerpi boa, de-a lungul strîmtului culoar dintre peretele „casei mașinilor" și uriașa zidărie a cazanelor.

— Bagă de seamă să nu te frigi sau să-ți ia foc bulendrele! — îmi spuse părintește bunul domn Ghiță.

Mă aflam, deci, în sala cazanelor. Ce iad! Cu neputință să rămîi cinci minute acolo fără să nu te despoi pînă la brîu, ca fochistul. Începui chiar să mă sufoc, o pulbere fină intrîndu-mi în ochi și pe nări. La îmbucătura țevilor, firicele de abur fierbinte șuierau peste tot, ridicînd un strat de cenușă ușoară, cu neputință de respirat.

— Țin-te bine! Trag sirena!

Mă uitai deasupra capului. Cățărat pe cazane, domnul Ghiță îmi zîmbi prietenos, pe sub mustățile-i mari și negre. Îmi astupai urechile. Și îndată se porni hărmălaia drăcească a sirenei, care semăna aici cu un adevărat cutremur de pămînt. Acoperișul sălii cazanelor, din tablă galvanizată ondulată — străbătut de țeava sirenei, — zbîrnîia cu o putere ce-ți scotea măruntaiele afară. Acum, nu mai era vorba de tropăituri, nici de răcnete, cum mi se părea de la distanță. Era sfîrșitul lumii. Și domnul Ghiță, trăgînd distrat din pipă, cu un ghemotoc de zdrențe de bumbac în mînă, se aplecă încă o dată, ca să vadă dacă mă țin bine. Apoi, cînd socoti că totul este în regulă, începu să închidă robinetul de ieșire a aburilor. Îndată, mă trezii ca surd, de parcă mă aflam într-o groapă. Alergai, afară la aer.

En ce moment arrive le chauffeur en chef, un homme aux mâchoires fortes, aux yeux d'épervier et au maintient rigide. Son premier mouvement, c'est de jeter un coup d'œil aux manomètres des six chaudières sous pression, cependant que son collègue lance une dizaine de pelletées de charbon dans un foyer. Puis, les deux hommes se saluent, sans familiarité :

— Bonjour, monsieur *Ghitza.*

— Bonjour, monsieur *Popesco.*

Ainsi j'apprends leurs nom. Et monsieur Popesco demande aussitôt, avec une bonhomie bourrue, scandant les syllabes :

— Qui est ce garçon ?

— Une recrue, pour l'atelier.

On le savait donc ? Car monsieur Ghitza ne m'en avait pas questionné.

On le savait, et d'une façon qui devait me rendre la bouche bée. Ce sont mes collègues les apprentis qui allaient me l'apprendre. Ils arrivèrent en trombe, tous les quatre, quelques minutes avant le coup de six heures, chacun un paquet de vivre sous le bras et un parapluie à la main. Me voyant déjà là, ils poufférent de rire et allèrent se blottir en tas contre la maçonnerie chaude, où il fut tout de suite question de moi, — soi-disant, discrètement, mais on eut pu les entendre de dehors :

— C'est lui ! c'est lui !

— Et c'est vrai qu'il est parent de « Monsieur l'Administrateur » ?

— Bien sûr ! On a vu monsieur Nicolau lui enlacer le cou et lui parler. Il n'a pas même ôté sa casquette.

J'en fus renversé ! Voilà comment se créent les légendes. Mais à celle-ci, je n'y tenais pas, toute flatteuse qu'elle fût. J'allai la démentir promptement :

— Ce n'est pas vrai que je suis parent de monsieur Nicolau, dis-je, en leur serrant les mains.

— Ah ! c'est pas vrai ? On le dit, pourtant.

— C'est une blague. L'administrateur me connait, voilà tout.

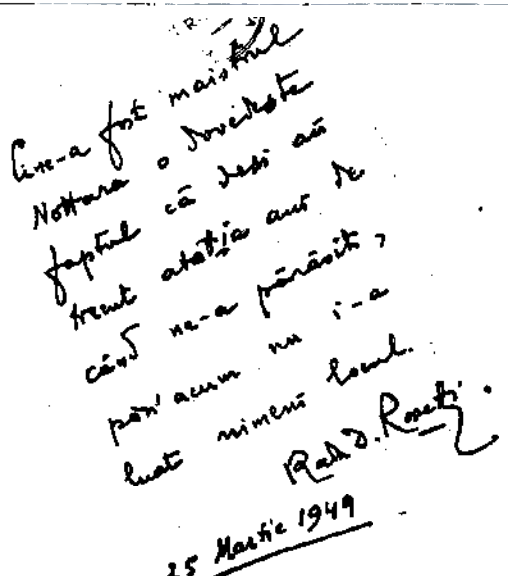
— Il ne faut pas dire ici : « l'administrateur », tout court. Tu recevrais vite une «baffe » !

— Pourquoi ?

— Parce qu'on te dira que vous n'avez pas gardé les cochons ensemble ? C'est l'Etat, mon vieux !

Le second coup du sifflet nous chassa tous les cinq. Avant même de commencer mon apprentissage, je savais déjà de quel côté il y avait une «baffe» à éviter.

La suite dans le numéro prochain.

În clipa aceea, sosi fochistul șef, un bărbat cu fălci puternice, ochi de erete și ținută țeapănă. Primul gest: aruncă o privire la manometrele celor șase cazane sub presiune, în timp ce tovarășul său azvîrlea o duzină de lopeți cu cărbuni în cuptor. Apoi, cei doi își dădură binețe, fără căldură:

— Bună ziua, *domnule* Ghiță.

— Bună ziua, *domnule* Popescu.

Așa le aflai numele. Și domnul Popescu întrebă, îndată, posac, apăsînd cuvintele:

— Cine-i băiatul?

— Un boboc pentru atelier.

Se aflase, deci? Domnul Ghiță nu mă întrebase nimic.

Se aflase și într-un fel, care mă lăsă cu gura căscată. Mi-au spus-o tovarășii mei de ucenicie. Tus-patru sosiră val-vîrtej, cu cîteva minute înainte de semnalul pentru ora șase, fiecare cu un pachet de merinde sub braț și o umbrelă în mînă. Văzîndu-mă sosit acolo, pufniră în rîs și apoi se ghemuiră lîngă zidăria caldă. Acolo nu vorbiră decît despre mine, pasă-mi-te în secret, deși îi puteai auzi de-afară:

— El e! El e!

— O fi adevărat că-i rudă cu „domnul Administrator"?

— Desigur! Domnul Nicolau a fost văzut, cum l-a luat de gît și i-a vorbit. Nu și-a scos măcar șapca.

Mă simții descumpănit. Iată cum se făuresc legendele. Dar, la asta nu țineam de fel, oricît de măgulitoare ar fi fost. O dezminții îndată.

— Nu-i adevărat că sînt rudă cu domnul Nicolau! — le spusei, strîngîndu-le mîinile.

— Ah! Nu e adevărat? Și totuși așa se spune.

— E o glumă. Administratorul doar mă cunoaște. Atît.

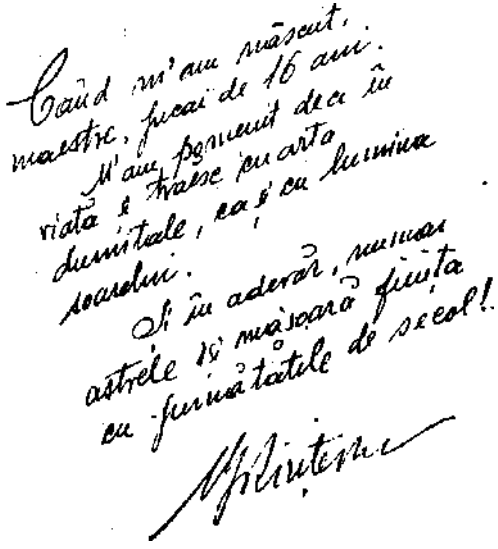
— Aici, nu trebuie să-i spui, scurt: „Administratorul". Repede încasezi o scatoalcă!

— De ce?

— Pentru că o să ți se spună că n-ați păzit porcii împreună. Ăsta-i statul frățioare!

Al doilea șuierat de sirenă ne alungă pe tus-cinci. Înainte de-a începe ucenicia, știam de pe acum dincotro trebuia să mă feresc de-o scatoalcă.

Continuare în numărul viitor

teatru

poezie

proză

Mihail SĂULESCU nu este autorul unei singure piese de teatru

ÎN CAZUL OPEREI LITERARE, DESTUL DE RESTRÎNSĂ, A poetului Mihail Săulescu (1888—1916), mort în tranşeele din Carpaţi în primul război mondial, se cuvine o rememorare succintă, pentru a înţelege mai exact necesitatea publicării oricărui text inedit pe care îl emite arhiva timpului. Cu ajutorul acestora vom putea corija erorile ediţiilor şi comentariilor trecute, şi, fireşte, preîntîmpina pe cele viitoare; legenda « voluntarului» Săulescu prinzînd astfel contururile adevărului obiectiv.

În timpul vieţii, poetul a publicat: Versuri, 1906[1]; Departe, **„Tipografia Profesională Dimitrie C. Ionescu", Bucureşti, 1914;** Viaţa, **Stabiliment de arte grafice „Energia", Bucureşti, 1916;** Săptămîna luminată, **piesă de teatru în „Noua revistă română", Bucureşti, nr. 23—24, aprilie, 1913. Postume:** Săptămîna luminată, **dramă într-un act, Biblioteca Teatrului Naţional, Editura „Viaţa Românească", Bucureşti, f. a. [1921]; Mihail Săulescu,** Opere, **colecţia Scriitori români uitaţi, ediţie alcătuită şi prefaţată de Eugen Jebeleanu, „Fundaţia Regală pentru literatură şi artă", Bucureşti 1947. Aşadar, în 10 ani de activitate literară, poetul a publicat trei volume de versuri şi o singură piesă de teatru. Dacă avem în vedere şi faptul că pînă la plecarea sa pe front a mai publicat versuri « Din volumul** Cultul Morţilor **ce va apare la toamnă» (toamna morţii sale!) cum notează sub asteriscul ce însoţeşte respectivele poeme, nenumărate articole, schiţe etc., activitatea literară a lui Mihail Săulescu se prezintă bogată pentru cei 28 de ani ai săi, dar restrînsă pentru o carieră literară, ce se anunţa impetuoasă. Trebuie să avem în vedere aici ritmul editorial impus de poet; febrilitatea cu care scria o piesă de teatru nouă, în lunile de dinaintea concentrării[2].**

În prefaţa volumului de Opere, Eugen Jebeleanu, îngrijitorul ediţiei, deplînge soarta manuscriselor rămase de la poet. Şi pe bună dreptate.

---

[1] Din această ediţie nu s-a putut face proba unui exemplar. Profităm de acest prilej pentru a invita pe cititorii noştri autorizaţi să ne-o aducă la cunoştinţă, în eventualitatea depistării acestei plachete de versuri. Ea este utilă nu atît pentru a demonstra evoluţia poetului — ontogeneza sa — cît faptul că ea repetă o filogeneză lirică. Deci încă un caz, şi pe un traseu foarte scurt şi profund, necesar unei estetici a lirismului românesc.

[2] « Abia sunt la sfîrşitul primei părţi şi mai am încă pe puţin şease ». (cf. *„România literară"* nr. 39, 1972, pp. 4—5, *Mihail Săulescu — inedit. „Jurnal de dragoste şi de război"*, cu o prefaţă de M. N. Rusu).

Pentru că dacă le-ar fi avut la îndemînă, atît fața nevăzută a poetului, cît și sumarul operelor sale ar fi arătat mult îmbogățite. Dar iată ce spune Eugen Jebeleanu: « Răpindu-ni-l pe Mihail Săulescu, războiul a dat o lovitură crudă vieții literare. Fapta distrugătoare a fost desăvîrșită prin dispariția unei bune părți din manuscrisele poetului. Printre hîrtiile ridicate de noi de la „Casa Școalelor", unde erau depuse, nu se află nici manuscrisul, atît de prețios, al Săptămînii luminate, nici alte cîteva opere, despre a căror existență n-au rămas în mape decît vagi suveniruri. Din manuscrisul excelentei drame, n-am găsit decît coperta și o schiță a modului cum își imagina autorul punerea în scenă. Pe o altă foaie de hîrtie, sunt scrise numele personagiilor dintr-o piesă cu titlul necunoscut: au mai rămas din manuscris cîteva pagini. Am mai găsit, de asemenea, o listă cuprinzînd înșiruirea următoarelor personaje, dintr-o altă piesă: 1 Plutașul. 2 Hagița. 3 Copila rătăcită. 4 Un călăreț. 5 Călugărul. 6 Zîna apelor. 7 Zîna furtunilor. 8 O spaimă. 9 Altă spaimă. 10 Altă spaimă. 11 Un om spîn și chel» (subl. n.).

Este interesant faptul că acest inventar parcimonios al manuscriselor lui Săulescu intră într-un fel de contradicție cu un alt inventar formulat într-o scrisoare a poetului către fratele său, Eduard. « Am acasă în birou — scrie autorul Săptămînii luminate — două manuscrise (subl. n.) unul de poezii, intitulat Cultul Morților și altul cu poemul meu dramatic Călătorii din care am scris un act și jumătate. Le vei păstra pe amîndouă pînă la venirea mea. Dacă s-ar întîmpla însă contrariul, pe cel dintîiu (Cultul Morților) dă-i-l lui Mihalache Dragomirescu, iar pe cel de al doilea rupe-l și asvîrle-l în foc. E o lucrare care dacă ar rămîne în starea fragmentară de acum, n-ar avea nici o valoare».

Ce constatăm din citirea în paralel a inventarului oferit de Jebeleanu și a celui lăsat de Săulescu? Îngrijitorul ediției nu dă nici o indicație despre poemul dramatic neterminat Călătorii cu toate că scrisoarea îi era cunoscută, fapt inexplicabil, deoarece întocmind bibliografia scrierilor lui Săulescu « cuprinzînd tot ce a publicat poetul (subl. n.) și tot ce s-a scris despre el, dar care a fost întocmită prin consultarea la Biblioteca Academiei Române, a multe mii de exemplare din periodicele, ziarele și cărțile epocii», Eugen Jebeleanu nu inserează și fragmentul din piesa Călătorii, publicat de Săulescu pe pagina I a revistei „Rampa ilustrată", la 1 august 1916 (avînd ordinul de concentrare în buzunar) și în imediata succesiune a publicării poemei Legendă („Universul literar" din 24 iulie 1916). La Săulescu, citarea zilelor din calendar trebuie înțeleasă ca o numărătoare inversă. Acestea sînt ultimele colaborări ale poetului cu presa [3].

În fine, încă un motiv de nedumerire. Nici referințele lui E. Jebeleanu asupra manuscriselor săulesciene și nici poetul însuși, în scrisoarea amintită, nu transmit vreo indicație cu privire la manuscrisul piesei La țărmul mării, descoperită în mapele Muzeului Teatrului Național [4]. Poate că acea foaie de hîrtie pe care « sînt scrise numele personajelor dintr-o piesă cu titlul necunoscut» să facă parte din ciornele acesteia sau ale alteia.

Așadar, pe lîngă fragmentul din piesa Călătorii rămas îngropat în paginile „Universului literar", vagile descrieri cu privire la piesa Plutașii, ce poate fi una și aceeași cu Călătorii avînd în vedere coincidența unor situații dramatice, ne aflăm în fața celui de-al doilea text dramatic integral, după acela al Săptămînii luminate. Din acest moment, Mihail Săulescu nu mai este autorul unei singure piese de teatru. Întrucît piesa inedită nu cuprinde nici o indicație cu privire la data cînd a fost elaborată, prima întrebare care se ridică este aceea de ordin cronologic. Cînd a fost scrisă piesa La țărmul mării? Lămurirea ei ne va edifica asupra « culiselor» care înconjoară drumul către capodopera Săptămîna luminată.

Atît viziunea cît și trama piesei se deosebesc de cele ale Săptămînii luminate, scrisă și tipărită în primele luni ale anului 1913. Varianta apărută în presă este împărțită în cinci scene, ilustrînd familiarizarea autorului cu tehnica decupajului clasic. Același lucru îl arată și fragmentul din piesa Călătorii, concepută în « șase părți», trei ani mai tîrziu. Descoperirea însă a manuscrisului originar al Săptămînii luminate revelă un aspect cu totul nou. Inițial, piesa nu a fost împărțită în scene, ci a fost un poem dramatic cursiv, de la un capăt la altul. E posibil ca defalcarea ei în scene să fi fost sugerată, fie în redacția „Noii reviste

[3] De altfel, poema *Legendă*, însoțită de nota « Din volumul *Cultul Morților* ce va apare la toamnă », deși figurează în bibliografia întocmită de E. Jebeleanu nu apare la capitolul postume al ediției *Opere*. Omisiune gravă, deoarece *Legenda* lui Săulescu este piesa forte a ciclului de versuri postume, o uimitoare anticipare a propriei legende. Spre edificare, citez finalul: « Ca toți aleșii, siguri de operile lor, / Sădește o legendă în tot ce ai zidit, / Adăogînd la gravul granit nemuritor / Ceva din tine însuți, ceva din ce-ai iubit. // Iar dacă, spre izbînda unui mai mare gînd, / Chiar viața ți se cere, o zvîrle ca un dar, / Căci Moartea va impune mulțimilor un rînd, / Și Moartea are-ntr-însa un suflu legendar ».

[4] Odată cu acesta am descoperit și manuscrisul piesei *Săptămîna luminată*, considerat pierdut de E. Jebeleanu.

M. Săulescu.

Săptămâna Luminată

Dramă într'un act.

vrea să mai lucreze.... (se roagă) Lasă să ... să-l chem..... O să-l bucure sosirea ta.....

(Ieșe; Costin se rotește, se plimbă prin odaie privind pe pereți, tablourile; apoi se oprește la fereastră)

Scena II

Vladimir, Costin, mai târziu Sanda

Vladimir (ia mâna pe stânga, și în dreapta brațul pe Costin) În sfârșit!.... după atâta vreme te-ai decis.... dar bine, omule, ce te-ai făcut sau ai ole zile?....

Costin

Am stat în București.... Am avut multe pe capul meu.....

Vladimir.

Adevărat?.... Și acum cred că ai venit să stai mai multă vreme la noi; cel puțin tot sezonul.....

Costin

Ah! nu tocmai tot sezonul.....

Vladimir (aruncându-se pe canapea)

Și ole ce?....

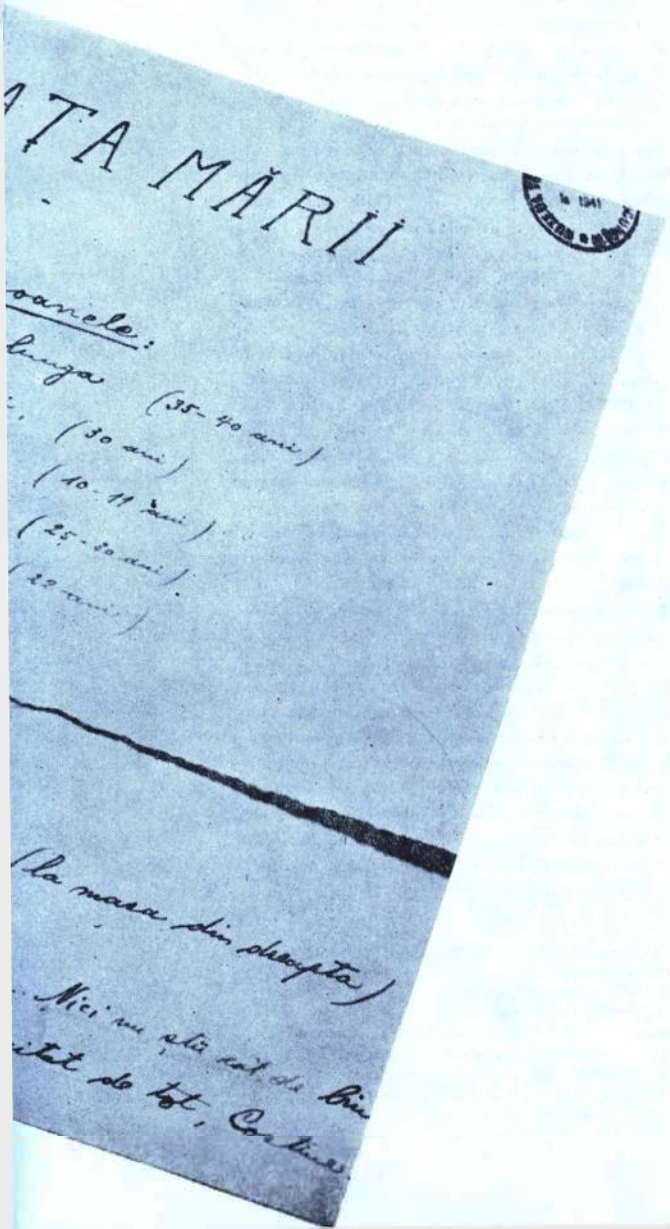
române", fie în vederea transpunerii textului pe scenă. Dar acest motiv de ordin tehnic nu este în măsură să ne determine a plasa piesa La țărmul mării după anul 1913, cînd poetul s-ar fi putut deprinde cu regulile artei spectacolului. În schimb, o oarecare naivitate a subiectului, aerul său factice, în totală opoziție cu cel al Săptămînii luminate, ne-ar îndreptăți s-o plasăm înaintea anului 1913. Totuși, nimic nu ne împiedică să credem că după o piesă singulară în epocă, poate urma o alta, cu rezolvări în gustul epocii. Apoi, deosebirile fundamentale dintre ele pot fi interpretate și ca o dovadă a posibilităților dramaturgice de care dispunea scriitorul. Cu alte cuvinte, problema care se pune este dacă piesa La țărmul mării poate fi considerată piesă de exercițiu (de debut, abandonată), piesă de tranziție (între Săptămîna luminată și Călătorii lucrată în lunile precedente morții poetului) sau piesă de maturitate? Oricare denumire i-am atribui, cum se explică atunci faptul că ea nu a fost pomenită în scrisoarea-testament a poetului?

În fine, încercăm o altă cale de a stabili cronologia redactării piesei La țărmul mării și, implicit, motivul pentru care ea s-a păstrat. După cum reiese din lectura ei, piesa mi se pare, prin atmosferă și prin ideație, mai apropiată de atmosfera și de temele versurilor sale, în special de ale acelora din volumul Departe (1914). Volumul Viața (1916) nu intră în discuție. Universul lui poetic fiind circumscris, de astă dată, temelor sociale.

În Departe se ivește pentru întîia oară motivul mării, al portului, al oceanelor, al depărtărilor, al nemărginitului etc., motiv ce revine și în La țărmul mării (a cărei acțiune se petrece în familia unor intelectuali de la Constanța). Aceste corespondențe ne-ar determina să considerăm piesa ulterioară Săptămînii luminate (1913). Dar nu poate fi așa. Volumul Departe (1914) reprezintă o culegere de poezii din periodicele anilor 1910—1914. Mai mult. Una dintre ele, o compunere în genul scenariilor eminesciene, prezentînd similitudini cu obsesiile din La țărmul mării este datată 1910! Altfel spus, identificăm în acțiunea și în replicile piesei, motivele și temele simboliste ale creației sale de pînă în anul 1913. Aceste coincidențe, uneori suprapuneri sintagmatice, ne întreptățesc să fixăm data redactării piesei cu un an-doi înaintea Săptămînii luminate.

Partitura simbolistă a temelor din volumul Departe devine, în piesa La țărmul mării, o anticipare a teatrului de idei. Mai exact spus, atracția către simbolurile abstracte, caracteristică unei părți a simboliștilor români se preschimbă în piesă într-un conflict intelectualist, în care eroii

Filă din manuscrisul piesei La țărmul mării. Fotografii comunicate de M. N. Rusu.

încearcă o tălmăcire a vieții în funcție de noțiuni ca: nemărginirea, gloria, iubirea, veșnicia, datoria, sacrificiul, moartea etc. Acestora le sînt asociate noțiunile de durere, de depărtare, de dor, de eroism și altele. Imaginea lor concretă, întruchipată de drama interioară a lui Vladimir Halunga, creator celebru. Ajuns în culmea gloriei, el trăiește un proces de înstrăinare: de sine și de cei din jur. Dar nu din pricina caracterului său, ci pur și simplu din aceea a gloriei la care a ajuns. Acuitatea acestui proces sufletesc este sporită și de faptul că, atras de ființa inefabilă a mării, el transferă familia la țărmul ei. Sîntem, așadar, în plină recuzită simbolistă, deși piesa lui Săulescu amintește de piesa lui Ibsen, Fata mării. «Marea asta care mă oprește ceasuri întregi la fereastră să o privesc, mă învață ce-i nemărginirea... Îmi place nemărginirea. Și marea e atît de întinsă, atît de neînțeleasă. Veșnic, parcă, te îndeamnă să-i cercetezi zările». Nemărginire vrea să zică infinitul. Întîiul termen abundă în piesă. Al doilea, nu poate fi subliniat nici măcar o dată. În schimb, în poeziile din volumul Departe, acesta devine chiar categorie simbolistă alături de altele: «Gîndul, Infinitul și Durerea; / Au poposit la trei fereşti de-odată!» (Rondelul vieții). Statistic vorbind — în versuri — termenul de nemărginire este uzurpat de acela de infinit. De altfel, cel din urmă intrînd în categoria neologismelor preferate de simboliști; pe cînd nemărginire are o nuanță arhaică și e mai puțin maleabil din punct de vedere poetic. Explicîndu-și opțiunea pentru peisajul marin, același personaj, spune: «Și, adesea, mă uit la ea, parcă aș vrea să fiu vîslașul ce-i spintecă valurile cu luntrea lui ușoară. Dar, mai îndrăznеț ca el, să mă depărtez de țărm, mult, mult, mult de tot — să ajung dincolo de zări... în nemărginire... E o înșelare; dar sufletul meu aleargă după astfel de înșelări... După cum aleargă după ideea depărtată pe care să o poată prinde și întruchipa în opera pe care de atîta vreme mă căsnesc să o dau la lumină». Iată acum replica prozodică a motivelor simboliste subliniate în cuvintele lui Vladimir Halunga: «Ceva e ce ne cheamă, ceva din zări albastre, / Ceva din altă parte, și nu pricepem ce» (Excelsior, anul 1910). Sau: «Am stat așa acolo, privind la valul mării / Cum vine și se duce, departe plîngător» (Ultimul credincios, 1910). Sau: «De ce hrănim în suflet un dor de depărtare» (Cu sufletul și noaptea, 1910). Sau: «În Pacific, departe, sunt insule stinghere / Ce zac necunoscute de nici un marinar» (În Pacific, departe..., 1912). Sau iată versuri mai apropiate sintagmelor din La țărmul mării, din păcate, nedatate, dar asemănătoare acelor din anii 1910—1912: «Eu sunt în mijlocul acestui val de mare / Ce vine și se duce, mereu, necontenit/ [...]. / Din care zare vine, spre care zare trece / Același val de mare, același val mereu? /[...] / Mă va purta departe, mă va opri odată / Pe alte țărmuri care nici nu le bănuiesc? /[...] / Chemări neînțelese din depărtări eterne / Chemări ce mă frămîntă la fiecare pas». Alteori sufletului lui Halunga care se zbuciumă după o «idee depărtată» asemeni mării într-o poezie din 1912 i se substituie orașul: «Vai! tot orașul era parcă / O minte veșnic zbuciumată / De o idee pururi depărtată». Am ilustrat pînă aici conceptele de zare și de depărtare comune pînă la simbioză poeziilor din volumul Departe și replicilor din La țărmul mării. Insistența lor întrebuințare ne-ar îndreptăți să emitem ipoteza că piesa se circumscrie anilor 1910—1912. Iată argumentul decisiv: poemul Durerea lui Faust urmărește în linii mari aceeași problematică a aspirației spre infinit, caracteristică și piesei La țărmul mării; doar că aici ea nu este anecdotică precum în piesă, ci filosofică, în genul Scrisorii I a lui Eminescu. Le este însă comună forma monologului și a dialogului. Acolo meditează asupra lumii «bătrînul dascăl», aici Faust: «Ce valuri se frămîntă pe-al mărilor pustiu, / Și mîna ce le poartă, nu-i nimeni să o știe, / De ce le face veșnic spre țărmuri ca să vie /[...] / Și toată lumea asta enigmă poate n-are; / Ci este-așa cum este — nemărginită, mare /[...] / Iar setea ce-am în suflet, cu ce s-o stăpînesc? Mi-e sete de oceanul enorm-nemărginit». Nu vi se pare că recunoașteți aici cuvintele personajului Vladimir Halunga citate mai sus? Aceeași dorință de evadare, aceeași obsesie a depărtării[5], a nemărginitului. Pentru a înlătura orice dubiu cu privire la posibilitatea ca piesa La țărmul mării să nu fie contemporană acestor versuri, să mai citățm cîteva: «Dar cine-mi puse oare otrava asta-n mine, / A veșnicei iluzii, a veșnicului dor / Să pot să dau deoparte cernitul val ce ține / Ascuns al zeei Isis obraz, de cei ce vor / Ca să-i privească fața de moarte dătătoare? / O! ce mă-ndeamnă oare — / Spre țărmuri neștiute, spre ne'nțeles mereu? / De ce aleargă-ntr-una

[5] Este interesant de notat faptul că obsesia *departelui* la simboliști și cu precădere la Mihail Săulescu care i-a dat o expresie categorială, pare de sorginte eminesciană. Deci nu un fenomen exotic. Simbolismul pare că a înlesnit trecerea acestei categorii din planul cosmic (eminescian) în acela metafizic (blagian). Astfel încercarea dramaturgică a poetului poate fi văzută și ca o dezbatere asupra unui spațiu metafizic nedefinit.

nebun sufletul meu?». Nu altceva spune Vladimir Halunga despre aspirațiile care îl frămîntă, care l-au înstrăinat de familie. Gloria îl nemulțumește, vrea altceva: «E mulțumirea supremă, pe care o doresc, pe care nu o pot ajunge. Iată, o văd înaintea mea... E o femeie voalată... Naltă, subțire — ce frumoasă trebuie să fie; de atîtea ori am vrut să-i văd fața. Ca zeia Isis a Egiptenilor însă, nu mă lasă să o descopăr. Voi ajunge vreodată la asta? Puțin mi-ar păsa dacă aș muri!... Asta e mulțumirea supremă; să ajungi acolo unde vrei și să mori acolo, pe loc, într-o clipă, fără durere, fără părere de rău...». Pe lîngă argumentul în vederea stabilirii anului de redactare al piesei, se observă forma primară în care se anunță obsesia morții ca țel fără întoarcere al cunoașterii. (Însăși viața poetului s-a sfîrșit astfel, într-o clipă, fulgerat în frunte de un glonte dușman!). Așadar, toate confruntările dintre cadrul fizic al piesei și al poemelor, dintre replici și ideea unor versuri, ne îndrumă spre localizarea piesei în jurul anului 1910, oricum, a unui an premergător celui cînd a fost elaborată Săptămîna luminată (1913). Dar un minim scrupul științific ne obligă să citățm o coincidență asemănătoare celor de sus, dar care strecoară îndoială și asupra acestei ipoteze. În două episoade ale desfășurării piesei este invocat un motiv cu sonuri tenebroase: semnalul unei geamandure. Sanda, soția lui Halunga, refractară mării ce i-a sedus bărbatul, povestește: «Noaptea, marea e îngrozitoare pe furtună... Doar urletul geamandurei, care dă semnal vaselor ce intră în port, se aude în mijlocul furtunii — ca o presimțire înfricoșătoare». Sau, după moartea copilului: «Ascultă, ascultă semnalul geamandurii! Nouă n-a fost nimeni să ne dea de știre... / Același motiv, în poema Valurile, apare astfel: «Dar tîrziu în noapte, bate-un val mai tare... Cine știe oare presimțirea care / A făcut să sune un semnal acum, / Poate pentr-o barcă rătăcită-n drum! / Sub lumina pală, galbenă, de lună / Glasul geamandurii tot mai trist răsună!» Poema e datată 1914. Dar, în raport cu celelalte enumerate pînă aici, acest argument este suficient să contracareze datarea piesei La țărmul mării, înaintea anului 1913? Cred că nu[6]. Anul 1914 nu este al scrierii poeziei Valurile, ci al apariției sale în presă. Putem deci presupune că e vorba de o reminiscență anecdotică a piesei, căreia i-a trebuit un timp mai îndelungat de sublimare poetică. Nu putem presupune invers. Că piesa este o sublimare în formă dramatică a unei idei poetice sugerate de-o geamandură. Dacă am făcut atîta caz de problema cronologiei, am făcut-o și cu scopul de-a comunica totodată atmosfera și sensurile piesei. Stabilirea unei date cronologice nu poate fi detașată de semnificațiile procesului de creație al autorului. Astfel, în cazul lui Mihail Săulescu, putem emite ipoteza că în piesa La țărmul mării atmosfera de fatalitate este anunțată doar tehnic; ea se află aici într-un stadiu narativ cu articulațiile cam vizibile, iar nu intrinseci, organic implicate în țesătura existențială a conflictului, ca în Săptămîna luminată. E de remarcat apoi și caracterul interogativ al acestei piese, asemănător poemelor interogative din Departe. În La țărmul mării schimbul de replici are un aspect factice; personajele se întreabă: «ce însemnează fericirea», ce este datoria, ce e veșnicia, ca și cum autorul ar vrea neapărat să-și facă publice părerile respective. Însuși Vladimir Halunga mărturisește: «Eu numai mă întreb», amintind de cuvintele dintr-un articol ale autorului: «Eu nu fac altceva decît întreb», ceea ce din punct de vedere compozițional dă senzația unor filosofări naive, trenante, adiacente subiectului. Totuși, efortul poetului îndreptat spre realizarea unei piese «de idei» nu poate scăpa atenției. El anticipă astfel pe Camil Petrescu.

M. N. RUSU

[6] Invocăm și argumentul grafologic. Manuscrisul piesei are o caligrafie rotundă, cu linii didactice, echilibrate, lipsit de orice semn al unei neliniști interioare. În schimb, caligrafia din *Săptămîna luminată* e precipitată, afectată parcă de presimțirile ce încep să-l agite pe autor.

MIHAIL SĂULESCU – LA ȚĂRMUL MĂRII

persoanele:
VLADIMIR HALUNGA (35-40 ani)
SANDA, soția lui (30 ani)
IONEL, fiul lor (10-11 ani)
COSTIN VĂLEANU (25-30) ani)
MARTA CORNEANU (22 ani)

Odaie de primire. O ușă mare în fund. O alta în partea stîngă. În fund spre dreapta, fereastră—alta pe peretele din dreapta. În colțul dintre ferestre un cămin mare. Pe pereți, tablouri.
Ca mobilier, în stînga o canapea mare, largă. În dreapta, o măsuță cu cîteva cărți și trei scaune în jurul ei. În mijloc un fotoliu tête-à-tête. În celălalt colț, măsuță. Oglindă.
Pe cămin trei vase cu flori; de asemenea și pe măsuță, flori în buchete, Odaie puțin luxoasă, dar cu mult gust aranjată.

Scena I

SANDA și COSTIN *(la masa din dreapta)*

SANDA: Ce bine ai făcut că ai venit... Nici nu știi cît de bine îmi pare... Credeam chiar, că ne-ai uitat de tot, Costine.
COSTIN: Ah!... nu, dar am fost tare ocupat...
SANDA: Ocupat, tu?...
COSTIN: Ei, da, eu!... Ți se pare curios?... Am fost ocupat... Știi că am de gînd să intru în magistratură?
SANDA: Oh! nu mai spune... Cum văd, vrei să te cumințești.
COSTIN: Așa ceva... Am de gînd să mă și însor, Sanda. Și de aceea am venit, pentru ca tu, sora mea mai mare, să-mi dai cîteva povețe, pe care ți le-oi cere... Ce zici?... fac rău că mă însor?...
SANDA: Da... și nu...
COSTIN: Da și nu?... Ce-i aerul ásta de mărire pe care îl [i ei? Da și nu... Nu mi-e deajuns atîta.
SANDA: Da și nu, Costine.
COSTIN: De ce? — Fac rău că mă însor — fac bine? de ce «da și nu»?
SANDA: O! nu mă mai întreba!... Lasă-mă... (După o clipă de nehotărîre.) Știi ce vreau să-ți spun?...
COSTIN (glumeț): Nu prea...

SANDA: Nu te mai însura, Costine!
COSTIN (același joc): Ei?!... Și de ce?...
SANDA: De ce!...
COSTIN: Da, da. De ce?... Ce te face să-mi dai povața asta?...
SANDA: Siguranța că vei face din soția ta o nenorocită.
COSTIN: La urma urmei, se prea poate să facă ea din mine un nenorocit.
SANDA: Asta nu pot să ți-o spun. Îți vorbesc însă de ceea ce simt eu, de ceea ce am învățat...
COSTIN (mîngîind-o): O! dragă surioară, de cînd nu ne-am văzut ai devenit tare pesimistă...
SANDA: Nu pesimistă. Dar atîta tot că, am descoperit un adevăr...
COSTIN (a glumă): Un adevăr... Un groaznic adevăr, socotind după fața ta.
SANDA: Un groaznic adevăr, da...
COSTIN: Și care e adevărul acesta, Sanda?
SANDA: Voi nu vă țineți față de femei, promisiunile date, Costine...
COSTIN: De, mai știi... La urma urmei, ce promisiuni? Să le ducem la baluri, la șosea, la băi, la teatre, în străinătate? Sau să le plătim conturile rochiilor și pălăriilor?..
SANDA (nerăbdătoare): O! nu asta, nu asta, Costine!... Nu înțelegi ce vreau să-ți spun; nu înțelegi sau nu vrei să înțelegi... Dacă femeia ne care o vei lua tu, te iubește mult, înseamnă că așteaptă de la tine aceeași iubire nețărmurită, veșnică... Și poate că tu n-ai să i-o dai; deși prin faptul că o faci soția ta înseamnă că îi promiți iubirea aceasta curată, nețărmurită, veșnică...
COSTIN (după o clipă): Ascultă, Sanda, de ce vorbim asta? Îndărătul cuvintelor tale, e altceva decît ceea ce vrei tu să spui... (stînd o clipă la îndoială). Ești nemulțumită de Vladimir?...
SANDA: Nemulțumită?... Nemulțumită de el?... Nu de el — de mine! Prea multe am așteptat; și poate că nu trebuie să aștept atîtea...
COSTIN (întristat): Bine, Sanda, dar ce-i?... Ce este între voi?...
SANDA: Nu-i nimic... O! da, nimic... Nu mai e nimic, nimic din ce a fost odată. Și el poate nu-i de vină... Dar vezi, s-a schimbat atîta de mult...
COSTIN (profetic): Gloria, Sanda...
SANDA: Vezi, e veșnic nemulțumit, veșnic trist... Cîteodată îmi pare că îl plictisesc eu, că îl nemulțumesc eu... Și-mi fac atîta rău rîndurile

astea... Cu oricîtă iubire l-aș înconjura nu pot să-l mai fac cel mai dinainte. Tu zici gloria. Da, parcă tocmai izbînziile pe care le-a avut, l-au făcut așa... O! începutul, începutul, zilele acelea de bucurie împărtășită numai de mine și de el, cînd reușea să creeze primele lui opere de seamă! Ce fericiți eram atunci... Cum îmi cerea răsplata muncii lui, mie. Și eu i-o dau; erau părți din inima mea, sărutările pe care i le dam la fiecare lucru frumos pe care mi-l împărtășea... De ce oamenii au venit cu răsplata lor? Ei l-au făcut așa cum e azi... Mie îmi creștea sufletul la fiecare izbîndă a lui, și el se închidea tot mai mult în el, se întuneca parcă tot mai mult cu cît își vedea numele mai trîmbițat...

COSTIN: În București nu era așa, Sanda...

SANDA: Începuse să fie...

COSTIN: De ce v-ați mutat din București? Un an de zile să stați aici la Constanța... Vara, nu zic că e rău, dar iarna...

SANDA: El a vrut... Am petrecut o iarnă grozavă... O! e îngrozitor crivățul aici... Dar furtunile de vară!... Noaptea, marea e îngrozitoare pe furtună... Doar urletul geamandurii, care dă semnal vaselor ce intră în port, se aude în mijlocul furtunii — ca o presimțire înfricoșătoare... Ai auzit de naufragiul de săptămîna trecută...

COSTIN: Da... Bietul Corneanu; ce moarte grozavă!...

SANDA: S-o vezi pe Marta, n-o mai cunoști...

COSTIN: Eu mă mir ce găsiți aici...

SANDA: Crezi că mie îmi place?... Îmi face rău marea asta... Și el s-a schimbat și mai mult aici. Ceasuri întregi stă și privește marea; ceasuri întregi stă neclintit, fără să vorbească cuiva. Parcă ne și ocolește chiar... E un lucru atît de trist, Costine, să nu mai poți găsi nimic în tine, din bucuriile din trecut... — nici în sufletul tău, nici împrejurul tău... Un pustiu nemărginit e sfîrșitul visurilor mele de demult... un pustiu nemărginit... Ce neînchipuit de tristă e viața începută cu un vis de fericire și sfîrșită cu durere.... (După o clipă).

COSTIN: Unde e el acum?...

SANDA: În odaia lui de lucru... Nu l-ai văzut încă; așa-i?... Mă duc să-l chem...

COSTIN: Nu, nu-l chema; îl iei poate de la vreo lucrare...

SANDA: O! de la vreo lucrare!... Tu nu știi că nici nu vrea să mai lucreze...

(Se scoală,) Lasă să mă duc să-l chem... O să-l bucure sosirea ta... (Iese; Costin se ridică, se plimbă prin odaie privind florile, tablourile, apoi se oprește la fereastră.)

Scena [a] II[-a]

VLADIMIR, COSTIN, mai tîrziu SANDA*.

VLADIMIR (intrînd prin stînga, se îndreaptă bucuros spre Costin): În sfîrșit!... după atîta vreme te-ai decis... Dar bine, omule, ce te-ai făcut un an de zile?...

COSTIN: Am stat în București... Am avut multe pe capul meu...

VLADIMIR: Adevărat?... Și acum cred că ai venit să stai mai multă vreme la noi; cel puțin tot sezonul...

COSTIN: Ah! nu tocmai tot sezonul...

VLADIMIR (așezîndu-se pe canapea): Și de ce?...

COSTIN (luînd și el loc, pe fotoliu): Nu-mi place la mare!...

VLADIMIR: Semeni cu Sanda... Cît mi-a trebuit ca s-o fac să se învoiască la mutarea noastră aici...

COSTIN: La drept vorbind, ce găsești aici?... Parcă te-ai schimbat și tu, de cînd stați prin locurile astea...

VLADIMIR: Eu?... Nicidecum... Sau, am devenit ceea ce voiam să devin; un om care să trăiască cît mai mult în el...
Marea asta care mă oprește ceasuri întregi la fereastră să o privesc, mă învață ce-i nemărginirea... Îmi place nemărginirea. Și marea e atît de întinsă, atîta de neînțeleasă. Veșnic, parcă, te îndeamnă să-i cercetezi zările. Și, adesea, cînd mă uit la ea, parcă aș vrea să fiu vîslașul ce-i spintecă valurile cu luntrea lui ușoară... Dar, mai îndrăzneț ca el, să mă depărtez de țărm, mult, mult, mult de tot — să ajung dincolo de zări... în nemărginire... E o înșelare; dar sufletul meu aleargă după astfel de înșelări... După cum aleargă după ideea depărtată pe care să o poată prinde și întruchipa în opera pe care de atîta vreme mă căznesc să o dau la lumină...

COSTIN: Ai mai lucrat ceva?...

---

* De fapt, Sanda intră la începutul scenei a III-a;(n. red.)

VLADIMIR: Nu... pentru că nu vroi să dau, ce-am mai dat pînă acum... Mai sus vreau să mă avînt... Unde?... Nu știu; dar sufletului meu îi cresc aripi pentru ceea ce e mai sus...

COSTIN: Și pe cînd vrei să te înalți spre acest mai sus?...

VLADIMIR: Cît mai tîrziu — pentru ca să fie cît mai sus!... Ah! tot ce a fost pînă acum, nu a fost nimic. Sufletul meu e pradă aceleiași lupte ca și la început. Aș vrea însă să dau lucrarea deasupra căreia să simt că mi-e peste putință să mă mai ridic...

COSTIN: Dar o mulțumire tot trebuie să ai pentru acestea pe care le-ai dat pînă acum. Iată, numele tău, ele ți l-au făcut atîta de trîmbițat... (în glumă.) Ilustre Maestre, stimate Maestre, scumpe Maestre...

VLADIMIR: Ah! ce-are a face asta... Lasă glumele. Crezi tu că lumea îmi va putea da mulțumirea mea de mine însumi?...

COSTIN: Îți dă gloria...

VLADIMIR: Glorie! — ce-i gloria?...

COSTIN: Vladimire, ești un om curios. Te-ai schimbat grozav de mult. Nici nu te mai cunosc. Mă uit la tine, mă gîndesc la faima ta, și mă mir de cele ce-mi vorbești... Mă mir...

VLADIMIR:... Te miri? Ce lucru de mirare în asta? Și cu toate acestea și eu m-am minunat... Da, și eu m-am minunat. Ce frumoasă cale străbătută... ce iluzii... O! nu toate spulberate! Dar toate îndeplinite așa cum poate nici n-aș fi putut dori mai bine. Dar, pentru ce? — Pentru ce?...

COSTIN: Cum, pentru ce? — Dar pentru ca să ajungi aici unde ești. Atît de sus. Cine oare se mai poate întreba pentru ce a trăit cînd a făcut ce ai făcut tu? Eu unul, iată, nu am făcut nimic pe lumea asta. Am mîncat, am băut și am iubit, de cîte ori mi s-a dat ocazia să iubesc.

Și așa cum sunt, sunt foarte mulțumit de mine însumi. N-am cum fi nemulțumit.

Pentru ce? Pentru că așa mi-e firea! Asta e filosofia mea. Sunt așa, așa rămîn. Dar tu, ce fel de fire ești omule?

VLADIMIR: Ce fel de fire? Nu știu... Dar niciodată nu m-am mulțumit pe mine însumi. Mi-am mulțumit însă prietenii, cunoscuții; lumea toată. Toți zic: iată un om — iată un om mare! Dar, eu ce zic?... Eu zic: iată cel mai nenorocit om. (După o clipă.) Dacă nu ar fi fost să fiu omul care să poată da tot ceea ce a gîndit și a visat, aș fi fost atît de fericit... De ce?... Pentru că veșnic nu m-aș mai fi gîndit la vremea cînd n-am să mai pot creea nimic — ci la vremea cînd am să pot arăta lumii idealul

închipuirii mele întruchipat într-o operă nemaivăzut de frumoasă! Da, am mers din ce în ce suind mai sus drumul spre... (Zîmbind.) glorie...

COSTIN: Și ai ajuns-o... Iată numele tău care se află aproape în gura tuturor, nu-i o mărturie că ai ajuns acolo unde voiai să ajungi?...

VLADIMIR: Unde!?... Nu-i asta gloria — e altceva... Simt eu că e altceva. E mulțumirea supremă pe care o doresc, pe care nu o pot ajunge. Iată, văd înaintea mea... E o femeie voalată... Naltă, subțire — ce frumoasă trebuie să fie; de atîtea ori am vrut să-i văd fața. Ca zeia Isis a Egiptenilor însă, nu mă lasă să o descopăr. Voi ajunge vreodată la asta?... Puțin mi-ar păsa dacă aș muri!... Asta e mulțumirea supremă; să ajungi acolo unde vrei și să mori acolo, pe loc, într-o clipă, fără durere, fără părere de rău... Ce-a fost pînă acum o! nu-i glorie; a fost numai o fermecare că am putut-o întrezări — depărtată, pierdută, diafană. O iubită a unui poet, care niciodată nu-i așa, în carne și oase, cum o știe el...

COSTIN (după o clipă): Curios... Eu niciodată n-am întîlnit această femeie. Și chiar dacă aș fi întîlnit-o, aș fi lăsat-o să treacă. Eu nu-s ca tine: mă îndrăgostesc numai de femeia căreia îi văd ochii...

VLADIMIR: Tu aiurezi...

COSTIN: Și tu — tu ce faci?...

VLADIMIR: Eu?... trăiesc — trăiesc în mine, în închipuirea mea, dar trăiesc. Și tu trăiești în tine, și toți trăiesc în ei, la urma urmei. Și tot ceea ce e în afară de noi, nu-i nimic, sau dacă e ceva, apoi nu merită atenția noastră...

COSTIN: Asta e filosofia ta...

VLADIMIR: A mea, sau împrumutată... Nu pretind să fie mai adevărată, pentru tine, decît a ta, și pentru toți ceilalți decît a lor. Pentru mine însă e cea mai adevărată pentru că este răsărită în sufletul meu... Dar ce-are a face asta... (Se scoală și se plimbă prin odaie.) Eeei, Costine, tu nu mă înțelegi. Și nimeni nu-i să mă înțeleagă. De ce? — Nu știu... Sunt momente cînd mă simt atîta de nefericit. Cînd nu am nici o mulțumire, cînd totul mă obosește, mă face să sufăr chiar.

COSTIN: Ești un om sucit... Cînd ești ceea ce ești ce mai vrei? (Se scoală și vine spre el.) Și, apoi, vezi tu, trebuie să te gîndești puțin și la cei din jurul tău. Știi cît rău îi faci Sandei?... Te iubește atît de mult și o faci să sufere îngrozitor văzînd că nu mai are puterea să te facă fericit.

VLADIMIR: Ți s-a plîns ea?

COSTIN: Nu, dar din ce am vorbit cu ea, am putut înțelege ceva. Ea e cu adevărat sigură că e datoria ei să te facă să te lepezi de gîndurile negre care te muncesc de la o vreme...

VLADIMIR: Ce să fac... De cîte ori nu mă gîndesc la ea... Dar, ce să fac?...

COSTIN: Nu o mai iubești?...

VLADIMIR: De ce întrebi?!... Eu nu pot să-ți răspund da, și nu pot să-ți răspund nu. Dar țin la ea; știu că dacă mi-ar lipsi, mi-ar fi neînchipuit de greu. E obișnuința?... E mai mult decît atîta. Și știu bine că tot ce am făcut îi datorez ei, liniștei [pe] care mi-a dat-o, căldurii iubirii ei. Dacă m-ar fi făcut să sufăr și nu m-ar fi iubit așa, ce aș mai fi putut face? Și totuși sunt atîta de puțin vinovat. Sunt clipe cînd aș vrea să-i fac pe voie; astfel poate aș putea fi fericit... Dar nu pot... și nu pot fi fericit... Vai! Ce înseamnă «fericirea»?

COSTIN (aprinzîndu-și o țigară): Ce vrei, ce poți să vrei. Ce poți să primești de la ea... Tu nu ești omul care poate primi fericirea[,] Vladimire...

VLADIMIR: Pentru că o visez, Costine. Pentru că o aștept... Poate că nu trebuie să o așteptăm, dacă vrem să avem fericirea...

Se aude în depărtare un marș funebru. Costin se duce spre fereastra din față.

COSTIN: Ce-i asta?

VLADIMIR: Înmormîntarea înecaților de săptămîna trecută. Abia ieri i-au pescuit... Și azi îi înmormîntează...

COSTIN: L-au găsit pe Corneanu?...

VLADIMIR (apropiindu-se și el de fereastră): Nu... nu l-a scos încă apa afară...

Costin își ia pălăria după [sic!: de pe] un scaun de lîngă ușă.

COSTIN: Mă duc să văd cortegiul. Dacă vrei să mergem împreună.

VLADIMIR: Eu nu merg. Du-te tu, și vino cît de curînd poți.

Costin iese prin ușa din fund. Marșul se mai aude încă în depărtare, cîteva clipe mai puternic și apoi tot mai slab, mai slab pînă se stinge...

Scena [a] III[-a]

VLADIMIR, singur la fereastră, gînditor, apoi SANDA care intră încet și se apropie de Vladimir, punîndu-i mîna pe umăr.

SANDA: La ce te gîndești, Vladimire?...

VLADIMIR: La acești nenorociți pe care îi îngroapă cu atîta pompă statul fiindcă așa zic cei mari, și-au făcut datoria... Parcă așa se face datoria!... Toți vor fi blestemat în clipa morții. Vor fi strigat la cer. Își vor fi plîns viața pe care o părăsesc, și nici unul nu s-a gîndit la datorie...

SANDA: Dacă vor fi avut toți mame, soții și copii sau logodnice... pentru. ce să nu plîngă?... Și, nu ai auzit, toți au fost tineri; nici unul trecut de treizeci de ani... (Vladimir vine și se așază în față pe totoliu.) Ca și Corneanu...

VLADIMIR: Da, Corneanu poate că poți spune că e unul care și-a făcut datoria... O fi fost sigur că moare, atunci cînd s-a dus să scape pe alții de la moarte. Și dacă a sărit din barca de salvare ca să dea ajutor unuia, poate că în ochi a avut nu moartea lui, dar fapta pe care o îndeplinea... Drept să-ți spun, nu l-aș fi crezut în stare...

SANDA: Săraca Marta, ce durere îngrozitoare pe ea...

VLADIMIR (gînditor): Desigur...

SANDA (privindu-l o clipă se așază lîngă el): De ce stai așa?...

VLADIMIR: Mă gîndesc, ce mult trebuie să stai pînă să găsești vieții un rost... Și de multe ori n-are nici unul...

SANDA: Iar?...

VLADIMIR: Da... iar. E o idee fixă nu?...

SANDA: O! nu vreau să zic asta. Dacă nu te-or urmări pe tine ideile astea... Dar, vezi, prea mă costă pe mine mult. De ce ești trist? Mereu trist, mereu pe gînduri. N-are nici un rost viața asta? N-are fiindcă nu vrei să i-l dai. Nu vrei să-i mai dai rostul dinainte. Ți-aduci aminte? Ce fericiți eram odată... Nu vrei nici să mai lucrezi.

VLADIMIR: Nu; pentru că nu mă mulțumește asta. O! nu asta m-ar putea face fericit — dar ceva, ceva care-i prea departe, ceva pe care nu-l zăresc, dar pe care îl simt — sau numai îl visez. Acolo... departe... departe... Tu nu mă înțelegi, Sanda.

SANDA: Da; nu te înțeleg. Dar te iubesc — și e deajuns atîta...

VLADIMIR (privind-o blînd, ca pe un copil): Da, Sanda... dacă n-ai fi tu. O! ție, ție am să-ți mulțumesc pentru atîtea lucruri bune [pe] care le-am avut în viață. Și dacă n-ai fi tu lîngă mine, nu știu ce m-aș face...

SANDA: Vezi, are și viața un rost, Vladimire.

VLADIMIR: Are?... Nu știu... Asta mă întreb și eu. Tu răspunzi pentru tine. Eu numai mă întreb. Aici la Constanța, ca și la București — și chiar de m-aș duce și în Tumbuctu, am să mă întreb. Ce mi-au folosit toate cîte am reușit să le fac? Altora, poate; mie? — nu...

SANDA (plecîndu-și capul pe umărul lui): Vladimire...

VLADIMIR (zîmbindu-i): Numai iubirea ta mi-a folosit, Sanda. M-a făcut fericit . . .

SANDA (tristă): De ce nu te mai poate face și acum?

VLADIMIR: De ce? . . . Pentru că tu simți și eu gîndesc, Sanda. Poate că eu sunt depărtat de viață, sunt înstrăinat — și de aceea nu-i pot afla rostul. Cine știe? . . . Dar, tu să rămîi așa cum ești! . . .

SANDA: Și tu să te schimbi mereu. Să te răcești tot mai mult de noi. Nici pe Ionel nu-l mai mîngîi, nu-l mai îmbrățișezi și nu-l mai privești cu drag ca mai înainte. Și e copilul nostru, Vladimire . . .

VLADIMIR: Copilul nostru . . . Dar nu numai el e copilul nostru al amîndurora. Sunt toate lucrările noastre cărora le-am dat viață numai cu ajutorul tău, Sanda. Ele mi-au adus ceea ce numiți voi, și tu și Costin, glorie — și de aceea nu le pot suferi. Dar pe Ionel, o! pe Ionel îl iubesc și mi-e negrăit de drag, pentru că el, odată și odată, va ajunge să facă ceea ce nu pot eu, și el poate va fi cu adevărat gloria mea.

SANDA: O, nu . . . Mai bine lasă-l să urmeze altă cale. Nu spui tu singur că viața poate e altceva decît ceea ce faci tu? Nu te numești tu singur un înstrăinat? Lasă-l om ca toți oamenii, dar să fie fericit. Să simtă ca mine — să nu gîndească așa ca tine.

VLADIMIR (după o clipă): Mai bine un măgar sănătos decît un înțelept ofticos cu alte cuvinte . . .

SANDA (cam cu îndoială): Da.

VLADIMIR: Asta e înțelepciunea celor învinși.

SANDA: Asta e filosofia poporului . . .

VLADIMIR: Poporul — poporul . . . Poporul e poporul. Eu simt că nu pot deveni poporul.

SANDA: Fie . . .

VLADIMIR (după o clipă): Dar ascultă, Sanda, unde e acum Ionel? Nu trebuie lăsat de capul lui prea mult. Crezi că eu nu m-am gîndit de atîtea ori că prea stă răzlețit de noi? La mine chiar, vine foarte rar . . .

SANDA (ducîndu-se spre fereastra din față): Cum vrei să vie dacă tu singur ești înstrăinat de noi?

VLADIMIR: Eu nu sunt înstrăinat de voi. Poate voi mă simțiți înstrăinat, dar nu sunt. Dacă plutesc mai departe de voi adesea, dacă trăiesc în mine însumi, nu-i un cuvînt să mă numiți înstrăinat de voi, pentru că, chiar atunci cînd trăiesc în mine însumi, trăiesc cu voi, cu o parte din sufletul vostru . . .

SANDA (de la fereastră): Vine Marta, împreună cu Ionel. E și Costin cu el.

VLADIMIR: Cu Ionel? . . . Ce-a căutat Ionel pe stradă?

SANDA: S-o fi dus să privească trecerea cortegiului. Dar asta nu-i nimic. Era un lucru pe care făcea să-l vadă el, era ceva înălțător pentru un copil de vîrsta lui.

VLADIMIR (se scoală și se plimbă de colo-colo): Nici eu nu zic nu. Dar n-ar trebui să se ducă singur pe stradă. I se poate întîmpla cine știe ce . . . La doisprezece ani, un copil nu știe să se ferească . . .

SANDA: O! nu mai vorbi așa. Ce să i se întîmple? . . . Tu veșnic ești bănuitor!

Sanda iese și vine cu Marta, [cu] Ionel și [cu] Costin, după puțin.

Scena [a] IV[-a]

VLADIMIR, SANDA, IONEL, MARTA și COSTIN.

Marta Corneanu e îmbrăcată în rochie de doliu mare.

SANDA: Vino, Marta, aici. (Amîndouă se așază pe canapea; Vladimir și Costin se duc la masă, Ionel stă lîngă Marta.) Unde te-ai întîlnit cu Ionel?

MARTA (abătută): Pe stradă . . . Mai demult ne-am întîlnit; și am vorbit și ne-am plimbat amîndoi.

IONEL: Am fost pe plajă, mamă . . .

MARTA: Da . . .

IONEL: Am privit marea . . . cum se frămînta mereu.

SANDA (ca să spu[i]e ceva): Așa?

MARTA: Marea care ne-a luat atîtea . . . Ionel cînd m-a văzut a început să plîngă. De ce plîngeai, Ionel [?] (După un timp.) Toți mă plîng . . . și eu plîng — și totuși e zadarnic . . .

SANDA: Așa a fost să fie, Marta . . .

MARTA: Așa a fost să fie? . . . Eu aș fi voit . . . altceva . . . Ce? . . . Nu știu . . . dar altceva . . . Să fi rămas așa cum eram . . . Nu eram bine, Sanda?

SANDA: Da . . .

MARTA: Nu-i oare deajuns, în viață, iubirea? . . . Ne iubeam atîta . . .

COSTIN (lui Vladimir): Ar fi cu putință să nu-l mai găsească . . .

VLADIMIR: Cine știe . . .

MARTA (tot către Sanda): **Eram așa de fericiți . . . Acum sunt eu, singură singură . . . Și Ionel vede că sunt singură, că sunt așa . . . și mă plînge — și eu plîng . . .**

SANDA: **Lasă, Marta . . .**

MARTA: **Odată, de mult, mă gîndeam privind marea . . . de ce e oare atîta de întinsă, atîta de nemărginită? . . . Ca să poată lua, ca să poată cuprinde în ea, tot ce am avut noi mai scump și mai mare în viață . . . Cine mi-a spus asta? . . . Un necunoscut mi le-a spus, unul pe care nu l-am putut zări, mi-a spus încet, la ureche vorbele astea, atunci, și le știu acum . . .**

SANDA (luîndu-i o mînă): **Marta . . .**

MARTA: **De ce le-am auzit! . . . De ce a fost să le înțeleg azi . . .**

SANDA: **Marta, așa a vrut Dumnezeu . . .**

MARTA: **Dumnezeu . . .**

SANDA: **Așa cel puțin trebuie să spunem, Marta . . .**

VLADIMIR (tot către Marta): **Dumnezeu; pentru toți, toate faptele noastre, toate întîmplările noastre sunt în legătură cu el. Și totuși n-a avut nimic a face Dumnezeu cu marinarii înecați în naufragiul de acum o săptămînă . . .**

COSTIN: **Ce poți să spui? . . .**

MARTA: **Știe Dumnezeu de noi, oare? . . .**

SANDA: **De ce să spunem nu? . . . Pe cîtă vreme avem nevoie să sperăm că știe, Marta . . .**

MARTA: **Poate că știe . . .**

VLADIMIR (tot cu Costin): **Poate . . . Ce idee aveau oare marinarii de Dumnezeu? . . . El e ceva nemărginit, Costine. E marea asta întinsă, mai largă decît zările. Nu toți o pot cuprinde și înțelege . . . Nu în toate sufletele e nemărginitul . . .**

SANDA: **Ce vorbești, Vladimire? . . .**

VLADIMIR (apropiindu-se de Sanda și [de] Marta): **Vorbeam de Dumnezeu, pe care l-ai pomenit tu. (Către Marta) Da, Marta, Dumnezeu . . . Mi-e teamă să nu par un predicator. Dar voiam să spun asta: Dumnezeu a fost în Corneanu. Asta înseamnă că a fost un altfel de om. Fapta lui îl arată așa. Și el e mult mai mare decît noi toți, care nici nu-l putem pricepe îndeajuns, poate. El e mult mai mare decît noi toți. Da! . . .**

MARTA (plîngînd): **Și durerea e mai mare decît noi toți . . .**

SANDA: **Marta, lasă, nu mai plînge . . .**

VLADIMIR: **Și totuși poate că o putem stăpîni . . .**

SANDA: **Vladimire, nu poți să știi . . .**

MARTA: **Da . . . nu poți să știi . . .**

COSTIN: **Poate că e adevărat asta . . .**

VLADIMIR: **Da, la urma urmei, ce suntem noi oare, ca să putem ști! . . .**

SANDA: **Da! . . .**

MARTA (după o clipă de tăcere): **Și noi . . . ce ne facem noi? . . .**

VLADIMIR: **Care noi? . . .**

MARTA (stergîndu-și ochii): **Femeile . . . care suferim.**

VLADIMIR: **Voi? . . . iubiți și plîngeți . . . Și cu asta vă puteți apropia[,] poate, de ceea ce este într-adevăr veșnic . . .**

COSTIN: **Oare ce este veșnic? . . .**

VLADIMIR: **Trebuie să fie ceva veșnic . . .** (Se așază pe un scaun la masă. Cîteva clipe tăcere.)

IONEL (apropiindu-se sfios de Vladimir): **Tată . . . așa-i că și el a fost un erou? . . .**

VLADIMIR: **Da, un erou.**

COSTIN: **Ionel, de ce întrebi? . . .**

IONEL: **Știi de ce întreb asta? . . . Pentru că odată, la noi la școală, domnul ne-a citit o povestire. În ea se vorbea, de un om care tot așa a murit vrînd ca [sic!] să salveze pe altul. E frumos, nu-i așa? . . .**

SANDA: **Și trist, Ionel . . .**

IONEL: **Da, și trist . . .**

MARTA: **Ionel, vino la mine . . . El e un copil așa cuminte . . . așa de bun . . . N-am mai văzut așa copil bun . . .**

IONEL: **Eu n-am să mai fiu copil — odată. Și atunci am să mă fac și eu căpitan de marină . . .**

MARTA: **Da, Ionel . . .**

IONEL: **Toată lumea vorbește în oraș de căpitanul Corneanu . . . Și, am să fiu și eu ca el. Acum . . . mi-e teamă de mare . . . De ce mi-e teamă? . . .**

MARTA: **Fiindcă e nemărginită, Ionel . . .**

IONEL: **Dar n-are să-mi mai fie teamă odată. Am să fiu om mare . . .**

MARTA: **Ai să fii, Ionel . . .**

COSTIN: **Ai să fii, Ionel. Dar pînă atunci să te joci.**

IONEL: **De ce să mă joc? . . .**

COSTIN: **Ca să nu bagi de seamă cînd ajungi mare . . .**

Marta se scoală vrînd să plece.

SANDA: **Pleci, Marta? . . .**

MARTA: Da. Mă duc. Poate l-au adus. Nici nu pot sta locului. Mă duc. Dac-ar fi să-l găsească... Aştept mereu.

SANDA: Trebuie să-l găsească, Marta...

MARTA: Şi totuşi ce mîngîiere ar fi pentru mine dacă l-ar găsi?... Nici una... Tot atît pustiu va fi în jurul meu şi atunci...

Iese însoţită de Sanda.

Scena [a] V[-a]

IONEL, COSTIN, VLADIMIR

COSTIN (lui Ionel care stă gînditor pe canapea): Unde te gîndeşti, Ionel?...

IONEL: La Marta... Ea nu are pe nimeni acuma?...

COSTIN: Nu...

IONEL: Şi e trist să n-aibă omul pe nimeni, nu-i aşa?...

COSTIN: O! foarte trist, Ionel...

IONEL: Săraca Marta... Ea e singură acuma... Mă duc şi eu cu ea... (Se scoală.)

VLADIMIR (care pînă aci se plimba de colo[-]colo): Unde vrei să te duci, Ionel?...

IONEL: Cu Marta... (Vladimir îi pune mîna pe umăr, îl mîngîie.)... Mă laşi?... La revedere. ([I]ese.)

Vladimir priveşte zîmbind în urma lui, un timp, apoi se întoarce spre Costin.

Scena [a] VI[-a]

VLADIMIR, [COSTIN

COSTIN: Nu poţi spune că nu-ţi seamănă, Vladimire. De pe acum se vede firea ta aprinsă în el.

VLADIMIR: Crezi? Nici nu-ţi închipui ce bine-mi faci spunîndu-mi astea... Da! aş voi să fie ca mine, aş dori să mă întreacă. Mai mult decît în operele mele să trăiesc în el. Ele sunt moarte, niciodată nu mă vor întrece, dar el, copilul meu, va fi opera mea de seamă căci mă va întrece.

COSTIN: Cu toate acestea ar trebui să ai mai mult sistem în creşterea lui.

VLADIMIR: Nu! sau mai bine zis vreau ca lipsa oricărui sistem să fie sistemul meu în creşterea lui.

COSTIN: Nu te prea înţeleg...

VLADIMIR: Vezi, Costine, viaţa trebuie să fie altceva decît ceea ce credem noi... Un elan, o putere nemaivăzută, o curgere potopitoare de apă. Nu trebuie să ne împotrivim vieţii, trebuie să o lăsăm să curgă puternică şi mare, să se înalţe — sus!... la Dumnezeu! Nu Dumnezeul tuturora, dar Dumnezeul celor aleşi. Celălalt nici nu există, sau există numai pentru cei mici ca să le servească interesele.

COSTIN: Şi acesta al tău le serveşte pe ale tale.

VLADIMIR: Nu-i interesul meu gîndirea mea — e numai dorul acesta de viaţă, de zbor spre tot mai sus. E dorul de o viaţă pe care nu o înţeleg, abia o presimt, dar nu o cunosc. Vezi, ce-am făcut pînă acuma, îmi pare că nu mi-a folosit întru nimic, nici o mulţumire nu mi-a adus. Şi aş dori fericirea!... Asta e viaţa oare?...

COSTIN: De cînd ai început să gîndeşti aşa?...

VLADIMIR: Ştiu eu?... Poate de azi, poate de cîteva zile. Poate de mult era în necunoscutul sufletului meu acest gînd şi numai azi a răsărit. Da; poate moartea lui Corneanu m-a făcut să gîndesc astfel... Crezi tu că fapta lui l-a făcut fericit?...

COSTIN: Poate... Deşi aş crede că a fost mai mult o orbire decît ceva raţionat...

VLADIMIR: La urma urmei, cine ştie?... Oare trebuie să ne gîndim? Trebuie să raţionăm?...

COSTIN: Ce să-ţi răspund!...

VLADIMIR: Ascultă, Costine: ţi s-a întîmplat să vezi vreodată un roi de albine?... Cît de frumos este... Şi iată, cît de proşti sunt oamenii cînd numesc trîntori, pe trîntori. Nu au de fel dreptate... Ai văzut, cînd zboară matca din stup... Într-un avînt nebun, trîntorii pornesc după ea în sus, în sus, luîndu-se la întrecere. E o luptă nebunească, îngrozitoare, şi înălţătoare... Ce mister al firii se ascunde aici?... Nu-l ştiu. Îl simt însă, îl simt eu, poate cum vreau eu, dar îl simt. Sunt şi ei nişte eroi. Ei zboară sus, ca să ajungă matca. Zboară sus ca să-şi ajungă ţinta... Unul o ajunge, cel mai tare. Unul. Şi cade jos mort...

Să mori pentru ceea ce vrei, să mori în clipa în care îţi ajungi ţinta; în clipa în care ajungi lucrul cel mai mult dorit. Creează şi ei... Oare avîntul acesta nebunesc al lor, nu-i o creaţie... Lucrul acesta mă munceşte...

De ce crearea unei opere mari, nu-i un elan, un zbor spre tăriile albastre, o moarte fulgerătoare . . . (După o clipă, gînditor.) **Corneanu . . . Corneanu a creat poate, murind aşa! . . .**

Intră Sanda.

Scena [a] VII[-a]

Aceiaşi, SANDA.

Sanda tristă se aşează pe canapeaua din faţă, Costin se îndreaptă spre fereastra din dreapta.

COSTIN: **Ai plîns, Sanda? . . .**

SANDA: **Săraca Marta, pentru ea am plîns . . .**

VLADIMIR: **Întotdeauna avem de plîns ceva . . .**

Începe să se întunece a furtună.

COSTIN (de la fereastră): **Şi femeile se îndurerează aşa lesne.**

VLADIMIR: **Şi le trec[e] tot aşa, lesne . . .**

SANDA: **Le trec[e], Vladimire? . . .**

VLADIMIR: **Dacă sunt lucruri care trec Sanda . . .**

SANDA: **Durerea trece, Vladimire? . . . E veşnică durerea. Sau, cel puţin îi simţim veşnicia. Şi în sufletele noastre rămîne mereu. Îngropată în adînc de tot, că pare numai trecută, dar trăieşte, trăieşte mereu, nevăzută . . .**

VLADIMIR: **Ce vrei să zici cu asta? . . .**

SANDA: **Ceea ce simt. Trebuie să mă gîndesc la ceea ce simt? . . .**

VLADIMIR: **Poate că nu, Sanda . . .**

SANDA: **Dar trebuie să simţim ceea ce gîndim.**

VLADIMIR: **Să simţim . . . să simţim puternic, dureros de puternic, cu toate simţurile noastre, desigur . . .**

SANDA: **Tu simţi ceea ce gîndeşti?**

VLADIMIR: **Simt.**

SANDA (după o clipă): **Şi numai grijile celor din jurul tău, celor ai tăi, nu le simţi . . .**

VLADIMIR: **Le simt, le simt mai mult cu gîndul decît cu inima. Dar le simt. Poate e rău aşa, dar ce să fac? E atîta de uşor gîndul . . . Zboară acolo unde nu poate ajunge simţirea noastră. Atîta de sus, Sanda, încît dacă am ajunge noi acolo, cu simţurile noastre, ne-ar apuca vîrtejul, ne-ar ameţi, şi ne-am prăvăli ca în prăpastie.**

SANDA: **Ca în prăpastie . . .**

VLADIMIR: **Da, ca în prăpastie . . . Ţi se pare curios?.**

SANDA: **Nu . . .**

COSTIN (de la fereastră): **Ionel e cu Marta pe ţărm.**

SANDA: **Lui Ionel îi este aşa milă de Marta.**

VLADIMIR: **Trebuie să începem cu mila, Sanda.**

SANDA (după o clipă): **Şi să sfîrşim cu durerea, Vladimire.**

VLADIMIR: **Cu durerea? . . . Nu . . . cu ceea ce ne face fericiţi . . . cu gloria, Sanda . . .**

SANDA: **Aşa ţi le spune gîndirea ta. Dar faţă de ceea ce trebuie să suferim, faţă de viaţă, inima e mai cunoscătoare. Începem cu mila . . . începem cu visul şi sfîrşim cu durerea, Vladimire . . .**

VLADIMIR: **Cine ţi-a spus? . . .**

SANDA: **Viaţa.**

VLADIMIR: **Aşa de mult cunoşti tu viaţa? . . .**

SANDA: **Desigur . . .**

VLADIMIR: **O! Sanda, cum ai ajuns aici?**

SANDA: **Cum? . . .**

Se aude bătînd vîntul, întîi slab, mai tîrziu puternic.

VLADIMIR: **Da.**

SANDA: **Cu simţirea mea.**

VLADIMIR: **Nu . . . nu! Gîndul meu, închipuirea mea, mă învaţă să cred în ceea ce e mai departe, dar şi mai frumos . . .**

SANDA: **Tot ce e prea departe e frumos . . .**

VLADIMIR: **Sfîrşim . . . sfîrşim . . . poate sfîrşim cu atingerea celui mai depărtat ţel dorit, . . . cu mulţumirea supremă, cu gloria, Sanda.**

SANDA (rezemîndu-şi capul de umărul lui): **Să visezi . . .**

Costin care tot timpul a stat la fereastră privind afară, face o mişcare de spaimă, dă un strigăt, **Ah,** se repede spre uşă.

VLADIMIR (venind spre el): **Ce-i, Costine? . . .**

COSTIN (tulburat): **Nu . . . Nimic . . . Staţi aici.**

Iese repede.

SANDA (înfricoşată): **Ce e? . . .**

VLADIMIR (tulburat): **Nimic . . . Ce poate să fie? . . .**

Scena [a] VIII[-a]

VLADIMIR şi SANDA.

SANDA (se duce la fereastră): **Vladimire** (Se întoarce spre el.), **ce-i? mi-e frică . . .**

VLADIMIR (fără să ştie ce face, şi el): **De ce, Sanda?**

SANDA: **Uite, vino.** (Vladimir se apropie.) **Uite, de ce e pe ţărm atîta lume?**

VLADIMIR: **Sanda, aşa e întotdeauna . . .**

Furtuna începe mai tare.

SANDA: **Mi-e frică, Vladimire . . . să nu s-o fi [sic!] ntîmplat ceva lui Ionel. Era cu Marta, adineauri pe ţărm.**

VLADIMIR: **Ce să i se întîmple? . . .**

SANDA: **O! cine ştie . . . mi-e frică!**

VLADIMIR: **Sanda, nu te mai gîndi la asta.**

SANDA: **De ce a plecat Costin aşa repede? Şi nu ai văzut ce tulburat era şi el? . . .**

VLADIMIR: **Sanda, ai să vezi . . .**

SANDA: **Ah! . . . inima . . . Vladimire [,] s-a întîmplat ceva, să ştii . . . De ce mi-e inima aşa? . . .**

VLADIMIR (apropiind-o de el): **O! Sanda ce să se întîmple? . . .**

SANDA: **Ah! ascultă, vîntul. Cum bate . . . Uite cum se întunecă . . .**

VLADIMIR: **De furtună, Sanda.**

SANDA: **Aşa se întunecă şi în mintea mea . . . De furtună . . . Ce furtună o să vie? . . . De ce vremea de afară îmi pare atîta de îngrozitoare? . . .**

VLADIMIR: **De ce? . . . Dar nu-i nimic, Sanda . . . Ai să vezi! . . .**

SANDA: **Oh!, nu, nu! . . . lasă-mă . . .**

VLADIMIR: **Sanda, fii liniştită.**

SANDA (se desface de Vladimir, priveşte pe fereastră, apoi se trage repede înapoi sprijinindu-se de Vladimir): **Ah! uite, uite . . .** (Arată spre fereastră.) **Uite pe Marta; vine fuga încoa['] . . . uite, cu părul despletit . . . plînge. Şi lumea aleargă spre ţărm . . .** (Plîngînd.) **Vladimire, mă duc să văd!**

VLADIMIR: **Nu, stai; nu e nimic . . . Ai să vezi** (Aparte.) **Doamne! . . .**

Afară începe să bată mai cu putere vîntul. Se întunecă. Furtuna se dezlănţuie.

SANDA: **Oh! Ba nu, e . . . e . . . Doamne! Doamne!**

UN GLAS DE AFARĂ: **Vine furtună grozavă . . . Ce negru e cerul . . . Tot mai cere marea un om . . .**

SANDA (înspăimîntată, după o clipă): **Vladimire . . . cine a vorbit aşa? . . .**

VLADIMIR (şi el înspăimîntat): **Cine? . . . Un trecător . . . Acum trebuie să fie departe . . .**

SANDA: **Un trecător? . . . Şi parcă a fost în inima mea . . .**

VLADIMIR: **Sanda! . . .**

SANDA (vine): **De ce a vorbit aşa?** (Deschide fereastra. Furtuna se aude mai puternică.) **Ah! uite pe Marta. Uite, vine . . .** (Se apleacă pe fereastră.) **Marta, Marta ce-ai făcut pe Ionel [sic!]? . . .** (O îneacă plînsul, se retrage şi cade în braţele lui Vladimir.)

Fulgeră. Furtuna trînteşte geamul deschis. Marta intră, cu părul în neregulă, înspăimîntată, plîngînd, înnecîndu-se, abia putînd vorbi.

Scena [a] IX[-a]

Acelaşi, MARTA.

MARTA (mergînd spre Sanda): **Sanda, Sanda . . . vai!** (Cade în genunchi lîngă Sanda luîndu-i mîinile. Vladimir o ridică ducînd-o spre canapea.)

VLADIMIR: **Marta . . .**

SANDA: **Unde e Ionel? . . . Spune, Marta . . . unde?** (Plîngînd.) **unde? . . .**

MARTA (aiurită, plînge luînd-o de mînă): **Sanda . . .**

SANDA: **Unde e Ionel, Marta? . . .**

MARTA: **Acolo . . .**

SANDA: **De ce l-ai lăsat singur? . . .** ce-a fost?

Furtuna se dezlănţuie mai puternică.

MARTA (se înspăimîntă): **Oh! . . .**

SANDA: **Unde e, Marta, Ionel? . . . Unde?**

MARTA: **Acolo . . .**

VLADIMIR (venind spre ea): **Marta . . . spune . . .**

MARTA: **Acolo . . . E furtună ca atunci . . . Şi atunci era furtună, şi atunci . . . Şi-a trecut un om pe la fereastră şi a zis: « Vine furtună grozavă, cerul e negru . . . cere marea om . . . ».**

SANDA (înspăimîntată): **Oh! Marta . . .**

MARTA: **Şi ce a fost atunci . . . Doamne, Doamne, ce s-a întîmplat atunci . . .**

SANDA: **Marta, spune, unde e Ionel? Marta, eu simt ceva . . . spune e adevărat? . . .**

VLADIMIR (apropiindu-se de ea și luîndu-i mîna): **Sanda . . . poate că să fie adevărat ce simțim, cînd simțim . . .**

Stă o clipă așa, apoi se scoală îndreptîndu-se spre ușă. Se întîlnește însă cu Costin, care caută să pară liniștit, și-l . . . *

Scena [a] X[-a]

Cei dinainte, COSTIN.

VLADIMIR (repede și vrînd să iasă): **Unde e? . . .**

COSTIN (oprindu-l): **Nu . . . nu încă . . . stai!** (Din ce în ce mai încurcat.) **Vladimire . . . tu știi ce am să-ți spun?**

VLADIMIR (dîndu-l de-o parte): **Oh! nu** (Deschide ușa, în față-i apare un barcagiu care ține pe brațe corpul neînsuflețit al lui Ionel.) **Ah! . . . Sanda** (Plîngînd.) **Ionel . . . Sanda!**

SANDA (cu un țipăt): **Ionel! . . . unde e?** (Se scoală și ea și Marta; vin spre ușă.)

COSTIN: **Vine . . . vine . . .**

Vladimir ia pe brațe corpul lui Ionel și-l așează pe canapea.

SANDA: **Mort? . . . Ionel a murit . . . Vladimire . . . a murit? . . .**

VLADIMIR (îngenunchind): **Ionel . . . Ionel . . .** (Către Marta.) **Ce-a fost?**

MARTA (care plîngea de-o parte) **Ce-a fost? . . .** (Înecîndu-se.) **O! nu știu. Nu pot să spun . . . nu știu** (Îndreptîndu-se spre canapea.) **Ionel . . .**

SANDA: **Doamne, Doamne, ce-am făcut? . . . Noi am făcut tot răul . . . Ionel . . .**

COSTIN (mîngîindu-l): **Ionel . . . ai fost ca un om mare . . . Privea cum se scaldă niște copii, și unul era să se înece . . . El s-a repezit să-l scape . . . Nu s-ar fi prăpădit dacă nu s-ar fi lovit de-o stîncă ascunsă de apă . . . Și el a fost un erou . . .**

VLADIMIR (ridicîndu-se): **A făcut așa? . . . De ce a făcut așa? . . . O! nu, e numai în gîndul meu asta . . . E numai un vis . . . Ce vis dureros . . . E numai un vis, Sanda . . . E numai un vis, Ionel. Și mîine ai să te scoli . . . Și n-are să mai fie vis . . . Și mîine ne vom deștepta și noi, și n-are să mai fie nimic din visul de acum . . .** (Ca desmeticit.) **Ah!, dar nu! . . . N-ai să te mai deștepți, Ionel . . . și nu-i vis aceasta ce e . . .** (După o clipă.) **Ionel, ce gînd nebunesc te-a purtat spre mare? . . . Marea e nemărginită, și tu ești așa de mic . . . așa de mic . . .** (Îngenunchiază iar, privește în jurul lui aiurit, către Sanda, apoi.) **Sanda, Sanda . . . sfîrșim cu durerea . . . sfîrșim cu durerea . . . pentru ca să trăim . . .** (Capul îi cade pe trupul lui Ionel și izbucnește în plîns.)

* Frază neterminată de autor [*N. R.*]

Scena [a] XI[-a]

Aceiași. Un barcagiu.

(Intră barcagiul. Costin se îndreaptă spre el; vorbesc cîteva clipe împreună, apoi se duce spre Marta.)

COSTIN: **Marta, vino, am să-ți spun ceva . . .** (Marta îl privește zăpăcită.) **. . . Vrei să-l vezi pe Corneanu? .**

MARTA: **Cum? . . . Să-l văd? . . .**

COSTIN: **Da . . . L-au adus . . . L-au găsit și l-au adus . . .**

SANDA (ridicîndu-se): **Du-te, Marta . . .**

MARTA: **A venit? . . . A venit? . . .** (După o clipă) **Nu, nu a venit, l-au adus . . .**

COSTIN (luîndu-o de braț încet): **Da, Marta.**

MARTA: **Nu a venit, l-au adus . . . De unde e el, nu mai poate veni . . . Și ce-au adus oamenii, ce-au adus? . . . Pe el nu l-au adus . . . Și ce puteau să-mi aducă? . . . Nimic din ce putea să-mi facă fericirea . . .**

COSTIN: **Dacă nu se poate așa, Marta.**

MARTA: **Da, nu se poate așa . . . Doamne, Doamne . . . ce să fac eu acolo? . . . Cînd am să-l văd, am să-l chem, am să plîng; el are să se uite la mine și n-are să mă cunoască și n-are să plîngă . . . și nu va ști nenorocirea care ne desparte . . .**

Iese cu barcagiul.

SANDA (către Costin care se apropie de canapea): **Costine, du-te și tu . . .**

COSTIN: **Sanda, să stați voi singuri? . . . Poate că aveți nevoie să fie și altcineva cu voi . . .**

SANDA: **Nu, nu avem nevoie de nimic . . . Ba da . . . de liniște, Costine . . . de liniște . . . de lacrămi . . . Du-te . . .** (Se pleacă și sărută pe Ionel.) **Ionel, Ionel . . .**

Costin iese.

Scena [a] XII[-a]

SANDA, VLADIMIR.

Sanda iese prin ușa din dreapta, tulburată, tremurînd. Abia pășind se reîntoarce, în mînă are un revolver. Nesigură, fără să poată pune stăpînire pe ea, caută să ochiască pe Vladimir, dar mîna îi tremură, îi cade în jos.

SANDA: **Vladimire!** (Se aruncă la picioarele lui.) . . . **spune, pentru ce mai trăim noi? Mai avem noi ceva pe lume? . . . Mai avem noi de făcut ceva aici? . . .**

VLADIMIR: **Sanda . . . nimic nu mai avem de făcut! Eu nu mai am nimic de făcut . . .**

SANDA: **Nici eu . . .**

VLADIMIR: **Nici tu . . .**

SANDA: **Pentru ce mai trăim? . . .**

VLADIMIR: **Pentru ce? . . . Ca să plîngem . . . Sanda, tu singură ai spus: Ca să sfîrșim cu durerea . . .**

SANDA (ridicîndu-se): **Nu trebuia să venim aici!**

VLADIMIR: **Nu știu . . .**

SANDA: **De ce ne-ai adus aici? . . .**

VLADIMIR: **Ca să vă arăt moartea! . . .**

SANDA: **Cum? . . . Ca să ne arăți moartea? . . . Eu nu o voiam. Și ce voiai tu să vadă în mare copilul nostru, Vladimire?**

VLADIMIR: **Nemărginirea . . .**

SANDA: **Vladimire, tu, tu ești vinovat de toate acestea!**

VLADIMIR: **Eu? . . . Nu! . . .**

SANDA: **Nu l-ai făcut pe Ionel să fie așa . . . Ce trebuia . . .**

VLADIMIR (întrerupînd-o): **Trebuia . . . poate nimic nu trebuie, cînd nu simți nimic . . . Dar el simțea . . .**

SANDA: **Tu . . . tu te bucuri de asta?! . . .**

VLADIMIR: **Eu? . . . Sanda, nu plîng și eu ca tine nenorocirea noastră? . . .**

SANDA (după o clipă): **Vladimire, tu ești vinovat . . .**

VLADIMIR: **Nu . . . Nu-i nimeni vinovat . . .**

SANDA: **Și totuși noi suferim . . .**

VLADIMIR: **Poate că așa trebuie, Sanda . . .**

SANDA: **Și am putea să nu mai suferim . . .**

VLADIMIR: **Cum? . . .**

SANDA: **Să nu mai fim aici . . .**

VLADIMIR: **Să nu mai fim aici . . . Și unde să fim, Sanda?**

SANDA: **Cu el . . . Nu te gîndești? . . . Mîine are să ni-l ia . . . Pe cine o să mai avem?**

VLADIMIR: **Tot pe el . . . Poate în noi, Sanda.**

SANDA: **Undeva . . . e undeva un loc unde ne așteaptă . . . Tu nu simți asta? . . . E așa aproape . . .** (Se [sic!] îngenunche iarăși.)

VLADIMIR: **Nu ne așteaptă, căci nu-l vom ajunge. Locul lui e tot mai departe și noi vom rămîne tot mai mult în urmă . . .**

SANDA: **O! dacă vom muri și noi, nu-l vom mai dori poate, nu vom mai suferi . . . Se va stinge și durerea . . .**

VLADIMIR: **Și durerea? . . . Și totuși nu putem muri . . .**

SANDA: **De ce? . . .**

VLADIMIR: **Pentru că nu avem de ce . . .**

SANDA: **Nu avem de ce? . . .**

VLADIMIR: **Nu, Sanda . . . Tu crezi că pentru el? Nu . . . tot pentru noi ar fi . . .**

SANDA: **Tot pentru noi? . . .**

VLADIMIR: **Sanda, să plecăm de aici. Să-l luăm și pe Ionel . . . Îl vezi cum doarme? . . . Să-l culcăm undeva departe. Știi, locul acela înconjurat de munți, pe care l-am văzut odată, de mult . . . Acolo să ne închidem cu el . . . marea niciodată să nu o mai vedem . . . Nemărginirea ei niciodată să nu ne mai cheme . . . Pe patul lui să punem flori, Sanda . . . să punem flori multe . . . Și noi să rămînem cu gîndul numai . . . da, numai cu gîndul . . .**

SANDA: **Și cu durerea . . .** (Plîngînd își pleacă capul pe trupul lui Ionel. Furtuna se înteține iarăși, de departe se aude un urlet teribil; Sanda se scoală și arată cu mîna.) **Ascultă . . . ascultă . . . Semnalul geamandurii! . . . Nouă, n-a fost nimeni să ne dea de știre . . .**

CORTINA

(Pag. 92) M. Săulescu și Ion Minulescu, (Desen de Cornescu, fără dată, comunicat de M. N. Rusu.)

125 ANI DE LA NAȘT

DEMERSURI PENTRU EDITAREA ROMANULUI MARA

Documentele pe care le publicăm, aflate toate într-un plic cu en-tête-ul revistei „Luceafărul" — revista pentru literatură și artă; Redacția: Budapesta, IV, str. Zöldf nr. 7, reprezintă o corespondență adresată de Ioan Slavici lui Octavian C. Tăslăuanu[1], directorul Institutului de Arte grafice și al Editurii „Luceafărul", în legătură cu ediția primă a romanului Mara.

Fondarea editurii a fost posibilă în momentul cînd „Luceafărul" a început să aibă tipografie proprie[2]. Au apărut, astfel, chiar la Budapesta, o serie de cărți românești, printre care volumul Poezii, care l-a consacrat pe Goga (1905).

Contractul cu Ioan Slaviei, pentru editarea romanului Mara, este întocmit și este datat 10 iunie 1906 (10/23 iunie 1906). Documentul este scris de altcineva, Slaviei doar semnîndu-l.

Celelalte documente (copia unei scrisori către Slavici, trimisă din Sibiu[3] de Tăslăuanu, la care primește răspuns la 20 ianuarie/2 februarie 1907), reconstituie destinul tirajului de 1200 de exemplare ale romanului Mara, la prima ediție.

Slavici — referindu-se cu amară ironie la rentabilitatea unei « edituri făcută pentru marele public român » — își exprimă totodată entuziasmul la apariția primului număr al revistei „Țara noastră" precum și dorința de a colabora.

Din altă scrisoare, din 1 martie 1908 (1/14 martie 1908) trimisă de Slavici, tot de la Măgurele, rezultă că probabil desfacerea cărților mergînd defectuos, autorul s-a mulțumit doar cu 200 coroane din încasări.

Gelu VOICAN

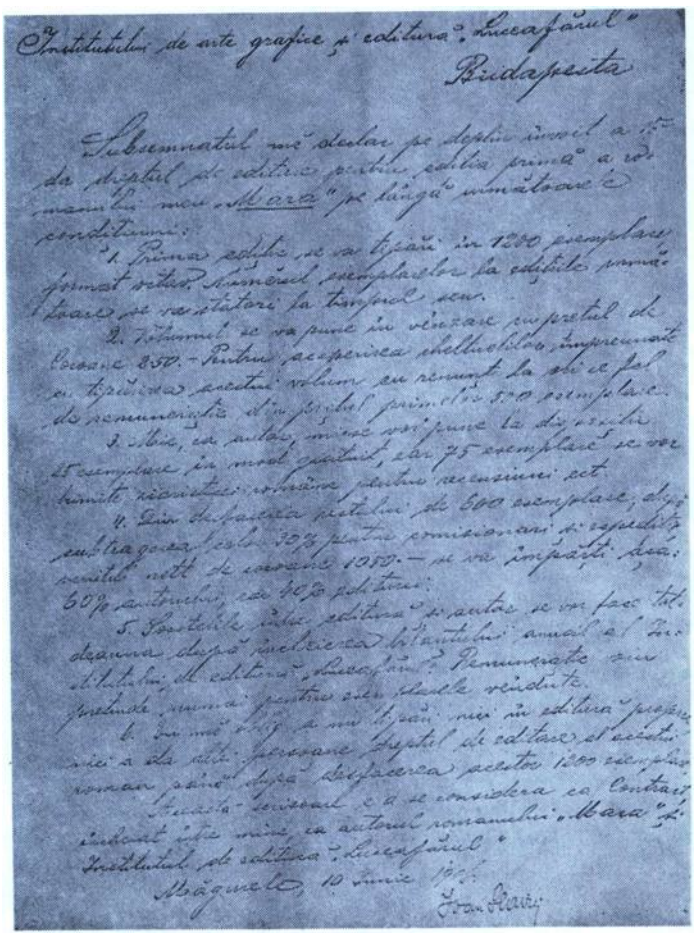
---

[1] «C» nu este inițiala prenumelui tatălui lui Tăslăuanu, care se numea Ioan, ci a pseudonimului *Codru*. Tăslăuanu a preluat, de fapt, revista *„Luceafărul"* din toamna anului 1902 (data apariției nr. 1 fiind 1 iulie 1902). Schimbarea este anunțată în revistă abia la 1 aprilie 1903. Revista era difuzată în toată Transilvania, în Vechiul Regat, în Macedonia și în Statele Unite (cîteva sute de exemplare pentru românii emigrați).

[2] Utilajul tipografic a fost comandat la Firma „Wörner" din Budapesta, în mai 1905, grație unei sume oferite de Mihai Popovici, care devenea astfel coproprietar. Aranjamentul a fost mijlocit de Sextil Pușcariu, care era prieten cu Mihai Popovici.

[3] Datorită unor dificultăți financiare legate de activitatea editorială, precum și a căsătoriei lui Tăslăuanu cu Adelina Olteanu-Maior (10 iunie 1906), redacția și editura s-au mutat la Sibiu, unde de altfel Tăslăuanu fusese numit și secretarul Asociațiunei ASTRA.

REA LUI IOAN SLAVICI

Institutului de arte grafice și editura „Luceafărul"
Budapesta

Subsemnatul mă declar pe deplin învoit a Vă da dreptul de editare pentru ediția primă a romanului meu „Mara" pe lîngă următoarele condițiuni:

1. Prima ediție se va tipări în 1200 esemplare, format octav. Numărul esemplarelor la edițiile următoare se va statori la timpul seu.

2. Volumul se va pune în vînzare cu prețul de Coroane 2.50. Pentru acoperirea cheltu[i]elilor împreunate cu tipărirea acestui volum eu renunț la ori ce fel de remunerație din prețul primelor 500 esemplare.

3. Mie, ca autor, mi se vor pune la dispoziție 25 esemplare în mod gratuit, iar 75 esemplare se vor trimite ziaristicii române pentru recensiuni ect. [*sic!*]

4. Din desfacerea restului de 600 esemplare, după subtragerea celor 30% pentru comisionari și espediție, venitul nett de coroane 1050. — se va împărți așa: 60% autorului, iar 40% editurii:

5. Socotelile între editură și autor se vor face totdeauna după încheierea bilanțului anual al Institutului de editură „Luceafărul". Remunerație voi pretinde numai pentru esemplarele vîndute.

6. Eu mă oblig a nu tipări nici în editură proprie, nici a da altei persoane dreptul de editare al acestui roman pînă după desfacerea acestor 1200 esemplare.

Această scrisoare a se considera ca Contract, încheiat între mine, ca autorul romanului *Mara* și Institutul de editură „Luceafărul".

Măgurele, 10 Iunie 1906.

Ioan Slavici

INSTITUTULUI DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ „LUCEAFĂRUL" BUDAPESTA

Subsemnatul mă declar pe deplin învoit a Vă da dreptul de editare pentru ediția primă a romanului meu *Mara* pe lîngă următoarele condițiuni:

1. Prima ediție se va tipări în 1200 esemplare, format octav. Numărul esemplarelor la edițiile următoare se va statori la timpul seu.

2. Volumul se va pune în vînzare cu prețul de Coroane 2.50. Pentru acoperirea cheltu[i]elilor împreunate cu tipărirea acestui volum eu renunț la ori ce fel de remunerație din prețul primelor 500 esemplare.

3. Mie, ca autor, mi se vor pune la dispoziție 25 esemplare în mod gratuit, iar 75 esemplare se vor trimite ziaristicii române pentru recensiuni ect. [*sic!*]

4. Din desfacerea restului de 600 esemplare, după subtragerea celor 30% pentru comisionari și espediție, venitul nett de coroane 1050. — se va împărți așa: 60% autorului, iar 40% editurii:

5. Socotelile între editură și autor se vor face totdeauna după încheierea bilanțului anual al Institutului de editură „Luceafărul". Remunerație voi pretinde numai pentru esemplarele vîndute.

6. Eu mă oblig a nu tipări nici în editură proprie, nici a da altei persoane dreptul de editare al acestui roman pînă după desfacerea acestor 1200 esemplare.

Această scrisoare a se considera ca Contract, încheiat între mine, ca autorul romanului *Mara* și Institutul de editură „Luceafărul".

Măgurele, 10 Iunie 1906.

IOAN SLAVICI

[Antet imprimat:] Redacţia Revistei
„LUCEAFĂRUL“
Sibiiu [*sic!*] (Nagyszeben)

Sibiiu, 29 Januar 1907

Domniei[-]Sale
Domnului *Ioan Slavici* publicist
Măgurele

Conform contractului încheiat între D[omnia]voastră şi editura noastră, avem onoarea a Vă încunoştiinţa că din romanul D[umnea]voastră *Mara*[,] cu sfîrşitul anului 1906, mi-au mai rămas în depozit 662 esemplare, afară de esemplarele ce le avem în comision, la librării[,] cari nu pot fi mai multe de 200 esemplare.

Pînă la sfîrşitul anului viitor nădăjduim să desfacem aproape toate esemplarele.

Ne folosim de acest prilej, ca să Vă rugăm să binevoiţi a ne trimite, dacă se poate, vreo novelă şi pentru revista noastră „*Luceafărul*“, care trecînd peste greutăţile materiale, acum îşi dă toate silinţele să grupeze în jurul ei cît mai mulţi scriitori distinşi.

Primiţi, Vă rugăm, asigurarea prea distinsei noastre consideraţiuni.

Suntem ai D[umnea]voastră devotaţi[.]

Măgurele, 20 Ianuarie v. 1907

Iubite Amice,

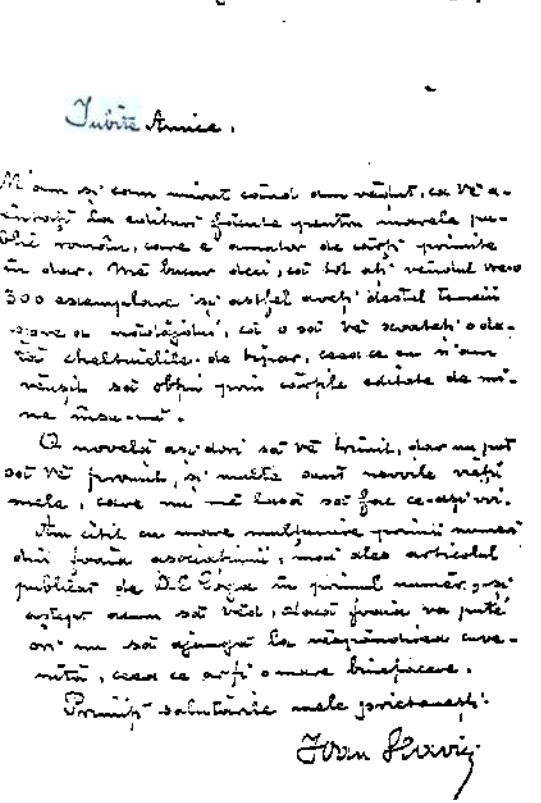
M-am şi cam mirat cînd am văzut, că Vă avîntaţi la edituri făcute pentru marele public român, care e amator de cărţi primite în dar. Mă bucur deci, că tot aţi vîndut vreo 300 esemplare şi astfel aveţi destul temei spre a nădăjdui, că o să vă scoateţi odată cheltuielile de tipar, ceea ce eu n-am reuşit să obţin prin cărţile editate de mine însumi.

O novelă aş dori să vă trimit, dar nu pot să vă promit, şi multe sunt nevoile vieţii mele, care nu mă lasă să fac ce-aş voi.

Am citit cu mare mulţumire primii numeri din foaia asociaţiunii, mai ales articolul publicat de D[omnu]l Goga în primul numer, şi aştept acum să văd, dacă foaia va putea ori nu să ajungă la răspîndirea cuvenită, ceea ce ar fi o mare binefacere.

Primiţi salutările mele prieteneşti.

IOAN SLAVICI

Măgurele, 20 Ianuarie v. 1907.

Iubite Amice,

M-am şi cam mirat cînd am văzut, că Vă avîntaţi la edituri făcute pentru marele public român, care e amator de cărţi primite în dar. Mă bucur deci, că tot aţi vîndut vreo 300 esemplare şi astfel aveţi destul temei spre a nădăjdui, că o să vă scoateţi odată cheltuielile de tipar, ceea ce eu n-am reuşit să obţin prin cărţile editate de mine însumi.

O novelă aş dori să vă trimit, dar nu pot să vă promit, şi multe sunt nevoile vieţii mele, care nu mă lasă să fac ce-aş voi.

Am citit cu mare mulţumire primii numeri din foaia asociaţiunii, mai ales articolul publicat de D[omnu]l Goga în primul numer, şi aştept acum să văd, dacă foaia va putea ori nu să ajungă la răspîndirea cuvenită, ceea ce ar fi o mare binefacere.

Primiţi salutările mele prieteneşti.

Ioan Slavici

Măgurele, 1 Martie v. 1908

Stimabile Domnului [*sic!*] administrator,

Primesc propunerea ce-mi faceţi prin scrisoarea de la 5 Martie st[il] n[ou] a.c. şi declar, că mă voi socoti definitiv satisfăcut cu 200 cor[oane] şi 50 exemplare.

Salutări prieteneşti.

IOAN SLAVICI

LUI IOAN SLAVICI «PENTRU SCRIERI LITERARE»

ACADEMIA ROMÂNĂ

No. 1.583.

Bucuresci 1903 Aprilie 2.

Domnule Coleg,

Avem onóre a Vĕ aduce la cunoscinţă că Academia Română V'a acordat, în şedinţa de la 1 Aprilie curent, premiul Eliade Rădulescu de 5000 lei pentru scrierea Dvoastră: Din bătrâni, Bucuresci 1902. –

Aducându-Vĕ aceasta la cunoscinţă, Vĕ rugăm să primiţi, Domnule Coleg, încredinţarea prea distinsei noastre consideraţiuni. –

Preşedintele

Secretarul General

Domniei Sale
Domnului Ioan Slavici.
Membru Corespondent al Academiei Române.

În aprilie şi iunie 1903, meritele literare ale lui Ioan Slavici au fost (destul de slab) recompensate prin acordarea unui premiu de cinci mii de lei pentru volumul *Din bătrîni* (Comunicarea Academiei e semnată de P. S. Aurelian şi D. Sturdza) şi prin decernarea brevetului Bene-Merenti clasa I-a, care este contrasemnat de ilustrul dascăl Spiru Haret.

Reţinem din acest al doilea act specificarea că brevetul s-a acordat «Domnului Ioan Slavici pentru scrieri literare», «dorind da o probă de a Noastră bunăvoinţă». Datarea: «Bucuresci la 4 Iunie 1903».

Parfumul documentelor legate de viaţa şi opera unui atît de strălucit român cum a fost Ioan Slavici ne-a făcut să transmitem cu mîini sfioase reproducerea acestei preţioase hîrtii, reprezentînd acordarea premiului I. Heliade Rădulescu, pusă la dispoziţie de soţii Irina şi Alexandru Struţeanu.

Într-un viitor număr al revistei, vom încredinţa spre publicare şi alte documente Slavici, provenind din aceeaşi sursă documentară.

Radu A. STERESCU

Lucian Blaga

CORESPONDENȚE

XXIV

București, Strada Viitorului 65

Dragă Blaga,

am primit astăzi scrisoarea ta și te asigur că în 7 zile după sosirea acestor rînduri vei avea în mînă materialul pentru „*Bund*". Toate traducerile s-au făcut de mult, însă n-am avut timpul necesar să le transcriu și n-am avut nici mașină de scris. De aceea soția mea va transcrie cu mîna traducerile din Gibi și din Bucuța, iar eu articolul lui Nenițescu, versurile și poemele în proză ale lui Teodoreanu. Te asigur că nu vom mai întîrzia. Dar, crede-mă că n-am fost «leneș». Am lucrat mult. Acum am și un editor bun, care-mi scoate un volum la toamnă[16]. Arnold Zweig și cu Thomas Mann, care mi-a scris o scrisoare neașteptat de elogioasă[17], m-au

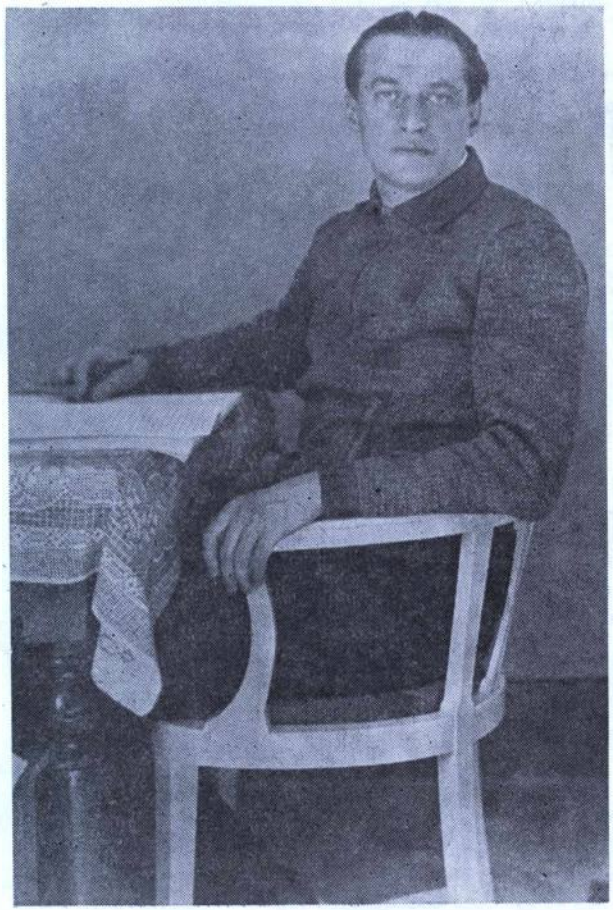

[16] Volumul de nuvele *Die Tatarin* va fi tipărit, în acel an, de editura Gebrüder Enoch din Hamburg. Emanoil Bucuța îl va recenza în „*Gândirea*" (nr. 8—10, an IX), la «Cronica mărunță» însăilînd succinte dar pertinente caracterizări ale artei acestui «scriitor german, născut, trăit și așezat în România...».

Dacă vom ține seama că tot Emanoil Bucuța, cu cîteva luni înainte, salutase, entuziast, publicarea nuvelei *Tătăroaica* în coloanele prestigioasei reviste germane „*Deutsche Rundschau*", putem conchide că el este, într-un fel, «nașul» lui Oscar Walter Cisek în ceea ce privește aria comentariilor din presa română.

[17] La 16 decembrie 1928, Thomas Mann îi comunică lui Cisek puternica impresie pe care i-a lăsat-o nuvela *Die Tatarin*, citită în „*Deutsche*

Oscar Walter Cisek

ajutat mult. În sfîrşit! Editorul vrea să scoată « toată producţia » mea. Îţi închipui cît de mulţumit sunt. Voi lucra cu mai multă înverşunare, ştiind că editorul aşteaptă. Conferinţa lui Călinescu despre tine a fost bună, dar C[ălinescu] nu s-a ocupat de piesele tale, ceea ce, după umila mea părere, ar fi fost esenţialul. Poate că voi ţine eu despre tine o scurtă conferinţă la Radio.

Sunt foarte grăbit!

Te îmbrăţişează prieteneşte

CISEK

21. I. [*19*]*29.*

[*P. S.*]

Voi scrie cît mai curînd şi despre cartea lui Marti!

XXV

M. L. R. 16078

[Antet imprimat]

LÉGATION DE ROUMANIE EN SUISSE
L'ATTACHÉ DE PRESSE

Dragă Cisek,

în chestia în care mi-ai scris — am scris numaidecît. Foloseşte-te de ocazie. Am oarecare trecere acolo. Sunt foarte amărît de veşnicile amînări ale *Cruciadei*[18].

Rundschau". Recomandarea către editura Gebrüder Enoch din Hamburg a făcut-o Arnold Zweig.

[18] *Cruciada copiilor* — dramă în trei, „*Dacia Traiană*", Sibiu, 1930.

Pe Doamna Cisek o rog să facă traducerea aşa cum crede Dînsa că e mai bine. Sunt locuri unde merge mai bine « Ihr », altele « du ». În româneşte e tot persoana doua singular:

D[umnea]ta, tu.

Altfel nimic nou.

Toate cele bune de anul nou cu toată dragostea

BLAGA

XXVI

Bucureşti, Strada Viitorului 65

Iubite Blaga,

Am aflat pe neaşteptate că ai părăsit Capitala noastră. Ar fi fost foarte bine dacă ne-am mai fi văzut încă o dată. I-am vorbit din nou lui Filotti, care m-a asigurat de tot concursul lui. Lugojanu pleacă în curînd astfel că ar fi necesar să ştiu dacă ai intenţia de a părăsi B[ucureştiul]. Răspunsul trimite-mi-l, te rog la adresa mea de acasă: Strada Viitorului No. 65. Nu la Minister!

Ce s-a mai hotărît la discuţiile, pe care le-ai avut cu Soare? Ţi se va juca piesa într-adevăr peste o lună de zile? « Gândiriştii » nu s-au mai întîlnit spre a discuta lucrările în legătură cu centenarul lui Goethe. Sunt curios să ştiu ce se va face[19]. Voi căuta să mai agit chestiunea şi să deştept şi interesul lui Crainic pentru ea.

Aştept răspunsul tău neîntîrziat. Sărutări de mîini soţiei tale!

Cu o frăţească îmbrăţişare

CISEK

14. II. [19]30.

XXVII

[*F. 1 r°*]

[Antet]

PRÉSIDENCE DU CONSEIL DES MINISTRES
DIRECTION DE LA PRESSE ET DES INFORMATIONS

Iubite Blaga,

îţi mulţumesc din suflet pentru scrisoarea ta prietenească şi pentru recomandaţia călduroasă făcută cumnatului tău. Înţeleg şi atitudinea şi situaţia ta. În ce mă priveşte, pot să-ţi comunic că lucrurile au mai înaintat. Lugojanu i-a comunicat lui Filotti că e pentru numirea mea. Lucrăm foarte mult şi pregătim o expoziţie volantă de artă românească, în străinătate. E vorba să plec în Aprilie la Haga. Filotti mi-a promis că încă înaintea plecării mele în străinătate se va soluţiona definitiv chestiunea numirii. I-am spus şi lui Filotti că deocamdată nu te gîndeşti la schimbul cu postul de ataşat de presă din Viena şi că mă oblig să trec la Berna oricînd ţi-ar conveni ţie.

[*F. 2 r°*] Sunt zăpăcit de atîta lucru. Soţia mea aşteaptă cu nerăbdare textul definitiv al *Tulburării apelor*. Ai cetit traducerea lui Bucuţa în *„Gândirea“*[20]?

---

[19] La o sută de ani de la moartea lui Goethe, Cisek — admiratorul de o viaţă întreagă al titanului de la Weimar — va edita o antologie tipărită de editura *„Dacia“* din Bucureşti (1932). Un florilegiu din poeziile traduse în româneşte sub semnături ca: Ion Pillat, Emanoil Bucuţa, St. O. Iosif, Panait Cerna, Al. Philippide ş.a.

[20] În *„Gândirea“*, numărul 1—2 (an. X), Emanoil Bucuţa îi traduce o povestire sub titlul *Despovărarea*.

Sper că de data aceasta voi reuşi în sfîrşit să-mi asigur o viaţă ceva mai omenească decît pînă acum. Cred că şi părerea cumnatului tău, în ce priveşte numirea mea, va avea o importanţă deosebită.

Sărutări de mîini doamnei Blaga!

Cu îmbrăţişări frăţeşti rămîn

al tău

CISEK

25. II. [19]30.

XXVIII

26. III. [19]30

Dragul meu Blaga,

« Bubi » acesta, despre care îţi scrie soţia mea, sunt eu, subsemnatul ataşat de presă. Am îndurat multe pînă s-a semnat decizia, dar în sfîrşit am învins, graţie insistenţelor depuse de cumnatul tău, care de la început s-a arătat nespus de binevoitor faţă de mine. E un om foarte deschis şi foarte simpatic. Am dus lupta cot la cot. Sunt sigur că scrisorile tale către dînsul au avut o hotărîtoare înrîurire asupra situaţiei. Din prima clipă m-a susţinut cu multă energie. Încă o dată: îţi mulţumesc din tot sufletul pentru fapta ta frăţească. Oricînd vei dori să schimbi reşedinţa ta cu a mea, îţi stau la dispoziţie. Îţi închipui ce însemnătate are această numire în viaţa mea. Sunt foarte fericit şi mă simt reîntinerit, cu toate că am multe necazuri cu organizarea expoziţiei româneşti din Haga. Cred însă că va[i]eşi un lucru bun. De dimineaţă şi pînă în noapte o lucrez, alerg de colo pînă colo. Aş vrea ca Maniu şi Lugojanu să fie pe deplin mulţumiţi. N-am avut timpul necesar pentru cetirea piesei tale. Dar mîine plec la Iaşi — tot pentru înjghebarea expoziţiei — şi voi lua volumul cu mine. Soţia mea e pur şi simplu entuziasmată de ţinuta magistrală a piesei şi vrea s-o traducă. Sunt şi eu foarte curios. Munca de organizator e ingrată şi istovitoare. Sper însă că la Viena voi putea să lucrez mai eficace pentru propagarea valorilor noastre, continuînd în acelaşi timp şi activitatea mea literară. Dacă îi scrii cumnatului tău, comunică-i, te rog, încă o dată că îi sunt nespus de îndatorat. Ţie îţi mulţumesc pentru bunătatea ta frăţească şi te îmbrăţişez! Sărutări de mîini doamnei! Al tău

CISEK

XXIX

Bucureşti Str[ada] Viitorului 65

[*F. 1 r°*]

Dragă Blaga,

numai din întîmplare am aflat zilele trecute prin Eugen Filotti că ai devenit părintele domnişoarei Ana Dorica Blaga, zisă Dorli, fiindcă s-a născut în Elveţia. Ne-am bucurat mult aflînd ştirea aceasta senzaţională şi i-am telegrafiat imediat domnişoarei, spre a-i comunica bucuria noastră a tuturora. Sper că apariţia domnişoarei Dorli n-a provocat o prea mare nelinişte în casa Blaga. Vă doresc să aveţi multă bucurie de ea. Nu ştiu dacă i-aş dori neapărat să devie poetă, ca urmaşă vrednică a tatălui ei, dar îi doresc neapărat să se facă frumoasă ca mamă-sa. Îmi închipui că ai trecut

prin clipe zguduitoare. « Kurz ist der Schmerz, doch ewig ist die Freude! » Aş dori mult să te văd o dată alături de acest copil. Aş dori mult să te văd jucîndu-te cu el. Blaga şi — copilul lui! Un neobişnuit, dar foarte semnificativ tablou. Comunică-ne, te rog, la Viena, cum o mai duceţi, cum îi merge soţiei tale şi cum se rotunjeşte Dorli. Altminteri, vom avea, desigur, ştiri şi prin domnul Brediceanu, care mă aşteaptă cu nerăbdare. Sper că Sîmbătă sau Duminică vom putea părăsi Capitala României Mari, pornind spre alte tărîmuri.

Nu ţi-am comunicat încă pînă astăzi ce impresie puternică mi-a lăsat *Cruciada Copiilor*. E piesa cea mai substanţială, cea mai plină, cea mai densă din cîte ai scris pînă astăzi. Am citit-o acum vreo lună, în tren, în drum spre Iaşi. Îţi spun foarte sincer: [*f. 1 v°*] Are ceva solemn — în sensul cel mai bun al cuvîntului şi e mai firesc încheiată decît *Meşterul*. O prefer chiar foarte mult *Meşterului*. Limba românească a ajuns în aceste acte la o nouă culme. Îmi pare bine că scriind de acum înainte despre literatura noastră românească, voi putea să-mi exprim şi părerea mea sinceră despre această capodoperă. Altminteri, sper că vom avea în curînd ocazia să vorbim despre aceste lucruri. Am foarte mult de lucru cu pregătirile pentru plecarea noastră, sper însă că totul va merge bine şi că ne vom instala la Viena ca într-o patrie nouă. Încă o dată: Multă fericire pentru Dorli şi pentru părinţii ei! Sărutări de mîini soţiei tale! Felicitări frăţeşti! Îmbrăţişări frăţeşti!

CISEK

19. V. [*19*]*30.*

XXX

M.L.R. 16057
[*1931*]

[Antet imprimat]

LÉGATION DE ROUMANIE EN SUISSE
L'ATTACHÉ DE PRESSE

Iubite Cisek,

îmi scrie cumnatul cu mult regret că ai fost rechemat. Lucrul nu-l înţeleg decît doar aşa că ţi se rezervă la Bucureşti un alt rol — poate chiar la dorinţa Regelui. Scrie-mi te rog, ce şi cum! Îmi pare foarte rău că ai avut aşa de puţin parte de străinătate! Dar poate că totuşi nu pleci. — Grele timpuri, şi tocmai generaţia noastră trebuie să ducă ponosul. De la Bucureşti nu mai am nici o ştire. Ştiu numai că e o luptă groaznică pentru posturile de ataşaţi încă nedesfiinţate.

Scrie-mi te rog. Al tău cu toată dragostea

BLAGA

XXXI

Bucureşti, Direcţia Presei

[*F. 1 r°*]

Iubite Blaga,

de-abia sosit aci, am găsit scrisoarea ta. Îţi mulţumesc din suflet pentru prieteneştile tale rînduri şi pentru intervenţia făcută la Tilea, care, fără îndoială, va influenţa situaţia mea în bine. Altminteri, i-am şi vorbit lui Tilea, care a fost extrem de amabil şi care jură că M [ajestatea] S[a] Regele ar fi dorit ca eu să fiu rechemat. Acelaş[i] lucru i s-a comunicat şi lui Crainic, care a intervenit cu multă energie. De-abia audienţa mea la Rege, care a şi fost oficial cerută, va lămuri chestiunea. Pînă atunci voi încerca

să mă mai liniştesc. Oricare ar fi situaţia, sunt fericit să mă ştiu susţinut şi apărat de prieteni adevăraţi, care ţin la mine. Şi aceasta înseamnă mult, foarte mult, cînd te simţi lovit de soartă.

O fericită întîmplare a făcut să sosesc aci tocmai în ziua premierei *Cruciadei*. M-am pus imediat în legătură cu Crainic, care ne-a procurat bilete, astfel că ne-am aflat şi noi în publicul care a aplaudat mult şi cu convingere. Ştiu că şi Crainic s-a ocupat de punerea în scenă a piesei şi am auzit că Soare şi-ar fi dat multă osteneală. Cred totuşi, că piesa a fost cu desăvîrşire greşit înţeleasă de domnul Soare, care a făcut din drama aceasta medievală, dură şi puternică un fel de lamentaţiune. Poate că suntem prea severi şi dificili — adică eu şi soţia mea — cred însă că piesa a fost prea convenţionalizată şi că tot ce în structura ei sufletească şi în dinamica ei era putere concentrată, cuvînt tare şi gest purtător de simbol, a devenit un fel de moliciune plîngăreaţă. Te rog mult de tot să [*f. 1 v°*] nu-i comunici lui Crainic părerile mele, căci s-ar supăra foc. Sunt convins că numai domnişoara Nădejde în rolul lui Radu a dat ceva din spiritul piesei. Marioara Voiculescu cu mult prea moale, prea plîngăreaţă, prea lipsită de gravitate. Tot astfel şi Calboreanu, care în alte piese s-a dovedit artist înzestrat. Teodul acesta e o figură foarte puternică, susţinută de fanatism, ca un Sf[înt] Francisc pictat de Zurbaran sau sculptat de Francesco de Mena sau de Alonso Cano. Calboreanu n-a putut realiza nici un accent din cele scrise de tine în minunata ta piesă. Am fost cam revoltat. Dar ce să-i faci! Să ne mulţumim şi cu faptul că T[eatrul] Naţional s-a încumetat să joace în sfîrşit această piesă nespus de importantă în evoluţia dramei româneşti. Păcat! Păcat că autorul n-a asistat la repetiţii. Fără îndoială că chiar subsemnatul ar fi putut să îndrepte cîte ceva la repetiţii. Din nefericire a ajuns prea tîrziu în ţară. Soţia mea începe acum transcrierea piesei la maşină.

Sunt foarte ocupat cu fel de fel de intervenţii şi aranjamente pentru viitorul meu apropiat.

Sărutări de mîini soţiei tale!

Rămîn cu îmbrăţişări frăţeşti al tău

CISEK

11 Ianuarie 1931

XXXII

M.L.R. 16074

[Antet imprimat]

LÉGATION DE ROUMANIE
EN SUISSE
L'ATTACHÉ DE PRESSE

Scumpe Cisek,

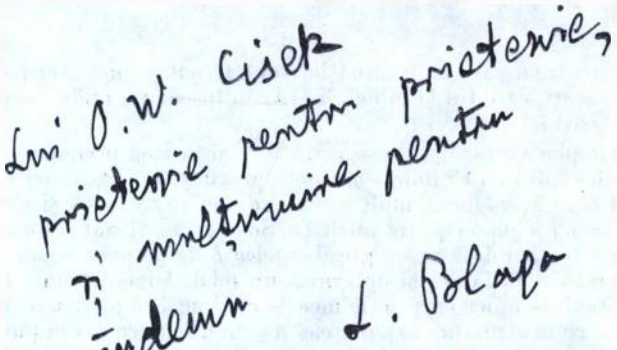
îţi mulţumesc pentru informaţiile despre jucarea piesei mele. Cu tot dezastrul îndurat — mă declar mulţumit că piesa *s-a jucat*. Eu cred că atît publicul cît şi actorii trebuiesc obişnuiţi cu felul meu. Mi-ar plăcea să ştiu cum ţi-ai aranjat situaţia. La noi nimic nou.

Dorli începe să se tîrască, şi zice: tata; recunoaşte fotografia lui Caius, lampa, şi pe popa Blaga, din satul Lancrăm — moşul ei. Nu mai trăiesc decît pentru ea.

Sărut mî[i]nile Doamnei Cisek.

Ţie, ca totdeauna, toată dragostea

BLAGA

XXXIII

M.L.R. 16065
1 aprilie 1931

[Antet imprimat]
LÉGATION DE ROUMANIE
EN SUISSE
L'ATTACHÉ DE PRESSE

Dragă Cisek,

de mult nu mai am nici o ştire de la tine. M-ai uitat de tot. M-ar interesa să ştiu ce mai e pe la Bucureşti. Şi mai ales cum te-ai aranjat. La noi aproape nimic nou. Dorli ne-a făcut mari griji în timpul din urmă, a fost bolnavă de anghină cu urmări — albuminurie etc. Acum e mai bine. Dar grijile ne-au cam istovit. Eu — fac ultimele puneri la punct ale studiului meu *Eonul dogmatic*. Peste o lună îl trimit la *Cartea Românească*. Zilele trecute am vorbit cîteva ceasuri profesorului univ[ersitar] de filosofie Arthur Stein (dir[ector] la revista berlineză: „*Archiv für Geschichte der Philosophie*“) despre studiul meu. Mi-a făcut multe complimente, găsind ideile fundamentale deosebit de interesante şi noui [*sic !*] Mi-a spus să-l public neapărat şi în nemţeşte. Altfel sunt destul de « pesimist ». Nu mă prea ajută sănătatea să lucrez aşa cum aş voi. Scrie-mi te rog.

Sărut mîinile Doamnei
Ţie toată dragostea

BLAGA

XXXIV

M.L.R. 16060

[Antet imprimat]
LÉGATION DE ROUMANIE EN SUISSE

7 iunie 1931

Scumpe Cisek,

nu ţi-am mulţumit pentru informaţiunile ce mi le-ai dat fiindcă am fost tot timpul profund deprimat. Îţi mulţumesc însă acum, cînd îţi scriu în aceeaşi chestiune. Citesc în „*Curentul*“ că e vorba ca direcţia presei să treacă iarăşi la externe şi că ataşaţii de presă vor fi rechemaţi. Te rog să-mi scrii cît mai grabnic ce se vorbeşte şi ce se mai aude. E foarte important să ştiu ca să pot şi eu să mă orientez. Din parte-mi vreau să vin în ţară în concediu în luna Iulie. Soţia mea cu Dorli pleacă <deja> peste două zile, întîi la Viena pe urmă la Sibiu. Nu mă uita te rog; sunt foarte enervat de această nesiguranţă.

Al tău cu toată dragostea şi prietenia

BLAGA

XXXV

Bucureşti, Strada Viitorului 171 B

Dragă Blaga,

voiam tocmai să-ţi trimit cărţulia mea despre Theodor Aman[21] drept foarte modestă mulţumire pentru minunatul tău *Eon dogmatic*, pe care l-am cetit şi care înseamnă, fără îndoială, mai mult decît puteam presupune după explicaţiile tale. E o carte care va face vîlvă în Germania, o carte atît de bogată în gînduri adînci şi largi, încît nu m-aş încumeta să-mi închipui că mi-aş putea forma o părere cuprinzătoare şi justă despre ea. În „*Gândirea*" va scrie Tudor Vianu despre ea. Am cetit şi recenzia lui Zarifopol[22], care e însă un tip foarte negativ şi care nu recunoaşte calitatea, cînd aceasta îi stă prea aproape înaintea nasului. Dacă autorul *Eonului* ar purta un nume francez, german sau englez, cartea ar apărea multora dintre prietenii noştri ca o operă seculară.

Apariţia acestei cărţi e, în orice caz, un eveniment european.

Dar să revin la prima propoziţiune. Am primit, firește, şi cartea ta poştală şi-ţi mulţumesc din suflet pentru bunele tale gînduri cu ocazia sărbătorilor şi a anului nou — gînduri ce le am şi eu pentru tine şi familia ta. Cu Ştefan Neniţescu vorbesc deseori despre tine, dar şi cu Pillat, şi cu Voiculescu. Pentru *Eon* şi pentru toată activitatea ta îţi doresc marele succes, pe care-l meriţi!

Încă o dată, toate cele bune de Anul Nou!

Rămîn cu prietenia frăţească de totdeauna al tău

CISEK

27. XII. [19]31.

XXXVI

M.L.R. 16058

[*F. 1 r°*]

Scumpe Cisek,

am fost vreo două săptămîni bolnav de gripă. Au rămas aproape numai oasele de mine. Voiam de mult să-ţi scriu, dar am tot amînat. Cărţulia ta despre Aman mi-a făcut o mare plăcere, şi-ţi mulţumesc. Cuvintele tale despre *Eon* mi-au făcut de asemenea

---

[21] Monografia *Theodor Aman*: Craiova, Editura „Ramuri", 1931, în cadrul colecţiei „Apollo".

[22] Cronica lui Paul Zarifopol apare în „*Adevărul literar şi artistic*", (numărul din 8 noiembrie 1931). Nu descoperim în cronică atît o poziţie negativistă faţă de volumul lui Blaga, cît o confruntare între concepţii filozofice diferite, Zarifopol apărînd cu energie principiile raţionalismului. Programului din *Eonul dogmatic* i se reproşează caracterul «nu destul de precis», chiar alura de «deziderat pios». De pildă, ce este «intelectul ecstatic decît o deghizare a acelei „sete"[sete de mister] şi a altor apetite înrudite cu ea? În acest punct numai cartea d[omnu]lui Blaga nu spune destul». În continuare, Paul Zarifopol îşi explicitează propria poziţie filozofică: «Elementul „emoţional", mai şcolăreşte: raţiunea practică, este, fără suficientă justificare, neglijată în analiza dogmei, şi credem că în ea stă interpretarea structurii însăşi a dogmei; şi distingerile *„plus-cunoaştere"*, *„zero-cunoaştere"*, *„minus-cunoaştere"*, nu izbutesc să ne consoleze de abandonarea conceptului de *„cunoaştere"*, simplu şi autentic, într-un vag capricios. Perpetuarea acestei neglijări va face ca metafizica să nu fie decît o poezie nu de tot onestă. E un blestem care mînă atitudinile de „suflet" să se învîrte, ca nişte duhuri care nu-şi găsesc „trupurile" în jurul intelectului „ecstatic" pentru a se înveşmînta, măcar cum s-o putea din rechizitele sale. Iar metafizica oamenilor de ştiinţă fizică şi biologică rămîne surprinzător de rudimentară; de la exemplele ingenios adunate de Chamberlain în lecţiile sale despre Kant, materialul pare numai să fie sporit. Această metafizică nu e o instanţă care să caseze teoria cunoaşterii».

După cum se poate observa, discuţia, în fond, depăşeşte propriu-zis *Eonul dogmatic*, implicînd o întreagă direcţie de gîndire. Cît priveşte aprecierea dată concret volumului lui Blaga aceasta este neşovăitor elogioasă: «Dar ce are a face, în definitiv! Domnul Blaga ne-a dat o carte de care poate fi mîndră literatura română. Avem puţini în stare a exprima abstracţiile cu atîta desăvîrşită eleganţă. În afară de oarecare cedări ispitei, foarte juvenile, de a risipi termeni tehnici — la care socotim şi pompos şcolărescul *eon* din titlu — scrisul d[omnu]lui Blaga este de adevărat maistru; şi nu mai puţin informaţia, şi nu mai puţin limpezimea, subtilitatea şi energia gîndirii sale».

mare plăcere — şi în tăcerea generală în jurul acestei cărţi — îmi sunt şi astăzi o mîngîiere. (Să ştii că am disperat de scrisul meu. Mă întreb de multe ori dacă mai are sens să scriu.)

Primii astăzi o telegramă de la Filotti să-ţi trimit poezioara lui Goethe. Am căutat-o prin manuscrise, şi închipu[i]e-ţi, am găsit-o aşa departe de original încît mi-e imposibil să ţi-o trimit. *Nu face ! !* Scuză te rog.

Ce mai faceţi la Bucureşti? Mi-e foarte dor de cei cîţiva prieteni.

[*F. 1 v°*] Ce scrii?

Dar Neniţescu? (Spune-i toate cele bune din parte-mi).

La Berna se simt întîile adieri de primăvară. (Zăpadă n-am avut aproape deloc).

Publicaţia voastră despre Goethe o aştept cu nerăbdare. (Te rog însă să nu aştepţi din parte-mi nici o colaborare, deoarece nu am dispoziţia necesară unui atît de senin efort).

Nu uita să duci acasă un salut din parte-mi Doamnei Cisek

Ţie ca totdeauna multa mea

dragoste prietenească

BLAGA

XXXVII

M.L.R. 16075

LÉGATION DE ROUMANIE EN SUISSE
L'ATTACHÉ DE PRESSE

[*F. 1 r°*] *Berna 23 Sept[embrie] 1933*

Scumpe Cisek,

numai aşa întîmplător am aflat dintr-o gazetă că sunteţi la Legaţia de la Praga. Ştii că sunt cam supărat că nu mai daţi nici un semn. În orice caz m-am bucurat nespus de ştirea că sunteţi iar în străinătate.

Noi suntem mutaţi la Viena pentru 1 No[i]emvrie. Cornelia şi Dorli pleacă peste cîteva zile. Eu mai rămîn aici pînă pe la 23 oct[ombrie].

Ce mai faci? La ce lucrezi?

Eu am isprăvit o nouă carte filosofică: *Cunoaşterea luciferică*, în continuare cu *Eonul* şi tot atît de importantă. Un volumaş de versuri de asemenea îşi aşteaptă apariţia. După astea găsesc că trebuie să scriu iarăşi o dramă. Uf! [*F. 1 v°*] La Viena sper să ne întîlnim şi să mai punem lumea la cale!

Cu dor şi drag

BLAGA

XXXVIII

M.LR. 16071

[Adresă imprimată]
[*F. 1 r°*] *Wien, IV, Prinz Eugenstrasse 60*

Dragă Cisek,

aş vrea să te rog de-un mare serviciu prietenesc. Un traducător ceh a dat piesa mea *Avram Iancu* la Teatrul Naţional de la Praga. Piesa ar urma să se reprezinte după anul nou. Traducătorul e foarte nemulţumit de acest lucru. Te rog deci [,] treci pe la Teatru şi interesează-te să vezi care e situaţia. Stăruie şi tu să se reprezinte cît mai curînd!

Eu lucrez acum la al VI-lea volum al Sistemului meu [*f. 2 r°*] filosofic. Dar mai am încă vreo 9 în cap. E un dezastru.

Altfel totul bine, după cîţiva ani de grele încercări sufleteşti.

Îmbrăţişări cu neclintita marea prietenie de totdeauna

BLAGA

XXXIX

[*F. 1 r°*] *Praga, 19 no[i]embrie 1936*

Dragă şi scumpe Blaga,

scrisoarea ta mi-a fost prilej de bucurie. Sunt foarte bucuros că nu faci parte dintre aceia care s-au lăsat influenţaţi de lumea ce s-a amestecat fără rost în chestiunea divorţului meu — chestiune aranjată altminteri, în modul cel mai civilizat. Am rămas prieten bun cu fosta mea soţie căreia îi scriu în fiecare săptămînă, iar fetiţa mea s-a dezvoltat bine şi a devenit un om întreg. Cum la o rugăminte a mea nu primisem din partea ta nici un răspuns, eram convins, pe atunci, că intrigile curente ajunseseră şi la tine. Îmi pare nespus de bine că simţămintele ce ne-au legat prieteneşte timp de atîţia ani, n-au putut fi atinse de chestiuni, care, în fond, erau cu totul particulare.

În chestiunea reprezentării piesei tale la Teatrul Naţional de aci, m-am şi interesat la Profesorul Otokar Fischer care ocupă aci locul unui dramaturg. E un om foarte bine intenţionat. Rezolvarea chestiunii nu depinde însă numai de dînsul, iar Mojžiš Lom, directorul Secţiei de teatru, se află de cîteva zile suferind şi n-a primit pe nimeni. Aştept acum să-i pot vorbi. Te rog să crezi că-mi voi da toată silinţa spre a ajunge, cît mai curînd, la un rezultat pozitiv.

Şi eu am lucru destul, în timpul din urmă. Am terminat acel *Roman al Deltei*[23] de care ţi-am vorbit şi ţie. Cartea va apărea îndată după Crăciun la S. Fischer, Berlin, care a preluat în editură toată producţia mea de pînă acum. Contractul încheiat cu S. Fischer mă mulţumeşte şi-mi asigură venituri cu mult mai serioase decît acelea oferite de Enoch. Romanul va avea aproximativ 600 pagini. Ţi-l voi trimite îndată după apariţie. Judecînd după iluziile editurii, cred că romanul mi-a reuşit. Acum lucrez la un alt roman. Acţiunea se petrece între ţărani români, în Maramureş[24].

[*F. 1 v°*] Puşcă mi-a spus că vrei să pleci de la Viena. Dar încotro? Sper că mişcarea în corpul ataşaţilor de presă nu mă va atinge şi pe mine. Ar fi grav şi aş căuta să mă apăr. [...]

Îndată ce voi afla ceva mai concret, în privinţa posibilităţilor de reprezentare ale piesei tale, îţi voi scrie.

Exprimă, te rog, din parte-mi, cele mai distinse salutări cumnatului tău Caius Brediceanu.

Rămîn cu îmbrăţişări şi cu simţămintele prieteneşti de totdeauna al tău

CISEK

---

[23] Romanul *Der Strom ohne Ende* (Fluviul fără sfîrşit) care va fi tipărit în primăvara anului 1937 la editura S. Fischer din Berlin.

[24] Romanul *Vor den Toren* (În faţa porţilor), primul dintr-o trilogie proiectată, va fi publicat în 1950 (editura Surkamp din Frankfurt am Main).

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

XL

M.L.R. 16061

[*F. 1 r°*] *Wien 8 Ian[uarie] 1937 XVIII Buchleitengasse 42*

Scumpe Cisek,

nu ţi-am răspuns atîta timp, fiindcă am trecut printr-o criză cu slujba mea, şi am fost şi bolnav. În sfîrşit mi-a venit telegrama de transferare la Berna, pe 1 Febr[uarie]. Drept să-ţi spun că sunt mulţumit că plec, deoarece aici n-ar fi fost de trăit cu un ministru, care nu avea încredere în mine. Nădăjduiesc că tu vei rămînea neatins de schimbările ce se fac! Ţi-o doresc din inimă! — Nu mi-ai mai scris ce ai putut să aranjezi cu *Avram Iancu*. Ţin foarte mult şi te rog să pui un umăr sau chiar doi, să se urnească chestiunea.

[*F. 1 v°*] Avem nevoie din cînd în cînd de cîte-un succes, ca să turbeze imbecilii. Mai ales cei de pe la legaţii.

Ce e cu cartea ta?

Activitatea mea a fost puţin întreruptă de neajunsuri, dar o să reîncep cu înzecită furie în viaţa de seminar de la Berna.

Te rog să crezi în prietenia mea neclintită de totdeauna. (La scrisoarea de care pomeneşti, nu ţi-am răspuns, *fiindcă n-am primit-o!*) Îmbrăţişări şi mult noroc

BLAGA

XLI

[*F. 1 r°*] *Praga III, Narudová 6*

Lucian Blaga.
O.W. Cisek la Praga
iunie 1934.

Iubite Blaga,

primeşte, te rog, din parte-mi cele mai calde urări cu prilejul intrării tale sub cupola Academiei Române. Eşti mîndria şi fala generaţiei noastre, iar Academia se poate socoti fericită că printre atîţia pseudo-nemuritori se găseşte şi un creator care merită pe drept numele de nemuritor. Iar generaţia noastră nu putea să aibă un reprezentant mai demn şi mai strălucit în mijlocul generaţiei mai bătrîne. Am cetit în ziare discursul tău şi am rămas încîntat. Nici nu se putea alege subiect mai semnificativ la intrarea ta în Academie.

Cu Otokar Fischer, care este directorul Secţiei dramatice de la Teatrul Naţional de aci, am mai vorbit, în repetate rînduri, despre reprezentarea piesei tale *Avram Iancu*. Fischer crede însă că ar fi prea locală, iar traducerea i se pare foarte puţin literară. I-am atras atenţiunea asupra *Meşterului*. Fischer s-a hotărît totuşi să joace o piesă de Caragiale, nu una de Blaga — şi a montat *Scrisoarea pierdută*. Am asistat la premieră. Succesul n-a fost prea mare. Poate că vom plasa totuşi o piesă aci. Ar fi de dorit.

[*F. 1 v°*] Eu lucrez la un nou roman, al cărui [*sic!*] acţiune se petrece în Ţara Oaşului. Sper să-l termin pînă în primăvara anului viitor.

Romanul *Der Strom ohne Ende* are un succes neaşteptat.[25] Nu ştiu dacă ai cetit recenzia de 11 pagini, pe care a publicat-o Oskar Loerke în "*Neue Rundschau*".

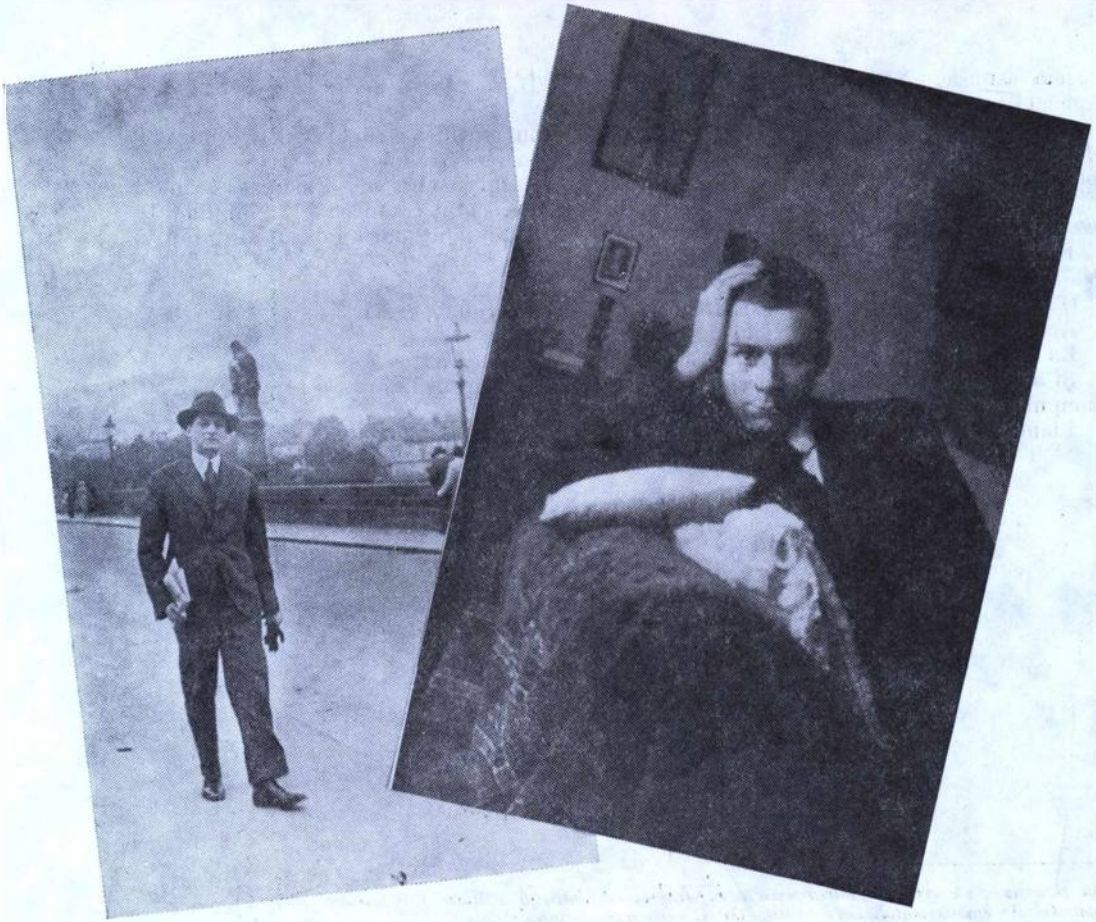
Îţi doresc toate cele bune şi liniştea necesară creaţiei.

Te îmbrăţişez cu dragoste prieteniască.

CISEK

15 Iunie 1937.

[25] Afirmaţie îndreptăţită. Thomas Mann, deşi suferind, îi trimite o nouă scrisoare în care mărturiseşte cît de mult l-a încîntat lectura romanului.
Poetul Oskar Loerke publică articolul *Oscar Walter Cisek — Der Strom ohne Ende* în „*Neue Rundschau*", (numărul 4, 1937).

XLII

M.L.R. 16055

[*F. 1 r°*]

Scumpe Cisek,

îţi mulţumesc pentru frăţeştile felicitări, ca şi pentru roman, pe care sper să ajung să-l citesc în vara asta. Te felicit şi eu la rîndul meu, pentru succes. Ştii că Hugo Marti a murit? Cartea ta a fost ultima, pe care a citit-o. Mi-a trimis prin soţia sa judecata: i-a plăcut grozav!

Discursul meu la Academie a apărut în ziare numai în scurt rezumat. [...] Petrovici a încercat să polemizeze cu mine în discursul de răspuns[26]. Replica i-a dat-o Regele. Fără apel. A fost o senzaţie. Iorga a trebuit să asculte în picioare sentinţa

[26] Lucian Blaga, îşi rosteşte discursul de recepţie, la 5 iunie 1937, făcînd *Elogiul satului românesc* (Academia Română. *Discursuri de recepţie*, LXXI, 1937). Teza de bază: satul românesc, «*creatorul şi păstrătorul culturii populare, purtătorul matricei noastre stilistice*». Elogiul lui Blaga nu este lipsit de aproximări esenţiale, îndemnul nu e «*de a se menţine pentru totdeauna în cadrul realizărilor săteşti*» ci, pornind de aici, însufleţindu-ne de «*elanul ei* [al culturii populare] *stilistic interior*,

regală asupra „*Sămănătorismului*“! Îți închipui [*f. 1 v°*] ce accese de furie l-au apucat!

Cît privește *Avram Iancu*, te rog să mă crezi că nu sunt deloc supărat. N-am intrat decît foarte fără de voie în această chestiune, deoarece traducătorul era o simplă persoană particulară, care mi s-a îmbulzit, și care nu-mi inspira nici o încredere. Cînd însă o <casă de editură> agenție teatrală a <p> acceptat traducerea, m-am gîndit că poate totuși va fi destul de bună! Subiectul e local, desigur, dar l-am ridicat în mit.

Eu am isprăvit al 6-lea volum al sistemului: *Geneza metaforei și sensul culturii*. Va apare în curînd la fundații.

[*f. 2 r°*] Ai primit *Spațiul Mioritic?* I-am dat editorului adresa ta!

Acu mă preocupă un nou ciclu de poezii, și o dramă.

La toamnă vreau să-mi încerc iarăși norocul la Universitatea de la Cluj.

Și așa, cu înfrîngeri și cu succese, dar mai ales cu organica creștere a sorții, trece timpul!

Planurile mele sunt încă mari, numai timp de aș avea!

Te îmbrățișez cu prietenia și dragostea de totdeauna

BLAGA

---

viu și activ», să creem «*într-o epocă de tragice răspîntii, o cultură românească majoră*», «*sublimînd*» și «*monumentalizînd*» «*atitudini și orizonturi lăuntrice*».

În discursul său de răspuns, I. Petrovici, apreciind «*viguroasa afirmare a importanței specificului etnic, a contribuției distincte și proprii în manifestările creatoare ale unui popor*» simte nevoia stabilirii unor delimitări de alt ordin, pe linia cunoscutei antinomii între rural și urban. Teza axiomatică despre «*metafizica satelor*» și «*rolul ei de ferment regenerator*» nu impune concluzia că «*citadinii, lipsiți de o atare tradiție, sunt osîndiți fatal la sterilitate*»? «*Talentele citadine*», dacă ar lua ca îndreptar «*metafizica satelor*» pe care n-o simt ca pe o forță lăuntrică, ar face «*operă de imitație, nu de creație*».

Soluția ieșirii din această dilemă, definită cu mult spirit de discernămînt : «*speranța că și în conștiința citadinului, care n-a venit aci de ieri, de alaltăieri, ci are și el o vechime și un arbore autohton, va exista ceva din nota specificului etnic, conceput firește puțin mai larg, o notă ce se va asocia inconștient, și deci în chip valoros, elaborărilor sale intelectuale*».

În cadrul acestei dezbateri, de o înaltă intelectualitate, o notă discordantă o constituie discursul regelui Carol al II-lea. El se declară pentru elogierea satului, văzînd în acest elogiu ·«*chiar simbolul vădit al căilor noi pe care trebuie să le calce [sic!] cultura românească*».

Este drept, se afirmă că sămănătorismul, vizat cu formula « calapod sentimentalo-rural», ar fi fost necesar poate la începutul veacului, dar [este] « o adevărată piedică pentru marile realizări». Ne întrebăm însă ce noutate mai putea constitui amendarea sămănătorismului în anul de grație 1937? (Aprecierea superelogioasă a lui Blaga izvorăște din rațiuni strict subiective).

Alocuțiunea regală abundă în expresii retorice sforăitoare («de la sat, de la matcă, de la crysalidă izvorăște tot ce e adevărat românesc») atunci cînd nu se aventurează în considerațiuni teoretice cu totul rizibile. Dizertația lui Lucian Blaga este completată după cum urmează: «Ce frumos ai pus acea problemă a satului copilăriei, a satului „idee“ — dă-mi voie să adaug, a satului „suflet“ — satul ca matca culturii românești».

Numai că teza lui Blaga exact această aserțiune cuprinde, definind satul ca purtător al matricei stilistice, expresie a orizontului lăuntric, sufletesc.

din cronica unei existenţe:

Camil PETRESCU

«...*seamăn cu ea ca fizic...*»

UN CAPITOL DIN BIOGRAFIA LUI CAMIL Petrescu — cel al copilăriei (în special referirile la familia lui) — a rămas încă neclarificat. Răspunsurile la întrebările ce se ivesc sînt cu atît mai greu de precizat cu cît însuşi scriitorul, în interviurile date sau în alte ocazii, a păstrat rezerve asupra acestui subiect. Discuţiile de pînă acum s-au purtat doar pe marginea certificatului de naştere sau a interviurilor amintite, neexistînd nici o altă mărturie sigură.

În paginile ce urmează, aducem cîteva precizări pe baza unor documente biografice găsite printre manuscrisele scriitorului[1]. Cele ce fac obiectul discuţiei noastre sînt scrisorile aflate într-un plic pe care e notat: « Scrisorile Ana Petrescu »[2]: sînt două scrisori întregi şi un fragment.

Într-un document autobiografic alăturat plicului (publicat în Prefaţa la volumul I Opere-Versuri[3] şi apoi în studiul biografic Tinereţea lui Camil[4]) — scriitorul menţionează că la moartea tutorelui său, Tudor Popescu, i-au fost înmînate zece scrisori ale Anei Petrescu adresate familiei Popescu, în perioada 26 aprilie—24 august 1894. Aşadar, — în ce an a murit Tudor Popescu, şi deci — la ce vîrstă cunoaşte Camil Petrescu adevărul referitor la părinţii săi ?[5]

Cele două scrisori pe care le publicăm sînt datate: 26 aprilie şi, respectiv, 16 mai 1894. Celelalte nu ne sînt cunoscute. Cu toate acestea, sîntem încredinţaţi că paginile autobiografice, de care am vorbit mai sus, au fost scrise după ce Camil Petrescu a intrat în posesia scrisorilor mamei. Referirile la ocupaţia ei, la banii daţi doicii pentru îngrijirea copilului sînt doar cîteva date culese din scrisori[6].

---

[1] Doamna Eugenia Marian, soţia scriitorului, a avut amabilitatea să încredinţeze aceste documente revistei *„Manuscriptum"*. Îi mulţumim cu acest prilej, pentru informaţiile comunicate.

[2] Menţiunea, scrisă cu cerneală, aparţine lui Camil Petrescu. Plicul are antetul „Fundaţiei pentru literatură şi artă"; adresa dactilografiată este următoarea: « D-sale Domnului Camil Petrescu, Calea Victoriei 63—69. Contractul nr. 613 din 14 ian. 47. Loco ». Nu are stampila poştei. Deducem că scrisorile au fost aşezate spre păstrare, în acest plic, după 14 ianuarie 1947.

[3] Volum îngrijit de Al. Rosetti şi de Liviu Călin, E. P. L. 1968.

[4] Mihail Ilovici, Editura „Minerva", 1971.

[5] După informaţiile aflate recent, Maria Popescu ar fi decedat în 1934, iar Tudor Popescu — în 1944. (Urmează cercetarea unor arhive de stare civilă pentru a fi găsite actele de deces.) Iată că, abia la 50 de ani, Camil Petrescu are certitudinea a ceea ce intuise încă din copilărie.

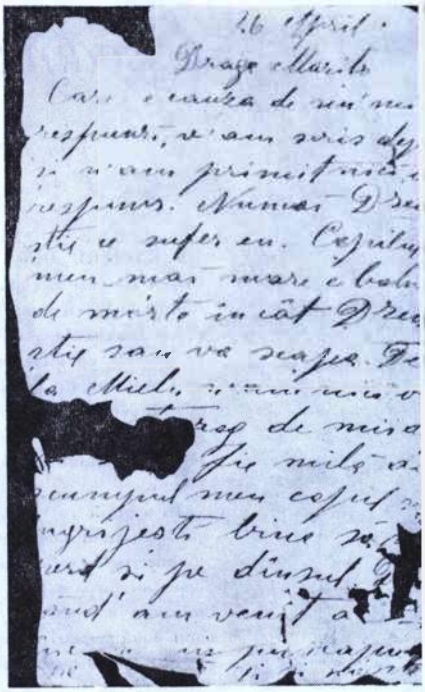
[6] Reproducem integral documentul autobiografic, întrucît la apariţiile anterioare s-au strecurat şi cîteva greşeli de transcriere: « Cu puţin înaintea morţii lui, Tudor Popescu mi-a dat scrisorile acestea care şi aşa aveau adresa distrusă, pentru cazul cînd îmi vor cădea în mînă. Tot timpul le-a fost teamă, lui şi nevestei lui că „după ce m-au crescut" să nu vie din nou autoarea scrisorilor să-şi reia copilul... Şi-au închipuit că din pricina deosebirii de nume (altfel ei ţineau să trec drept copilul lor şi aşa mă ştia lumea în mahala) şi eu voiu încerca demersuri pe care voiau să le evite. Dintr-un sentiment de stranie stînjenire nici odată n-am întrebat nimic, căci de altfel nici nu mi s-ar fi răspuns. Bănuiam de altfel o dramă. Foarte tîrziu, cîţiva ani înainte de a muri, Tudor Popescu mi-a [dat] cîteva referinţe orale, foarte vagi. M-am născut la spitalul Filantropia şi în a treia zi am fost încredinţat Mariei Popescu, Ana Petrescu trebuind să alerge în oraşul de provincie unde lăsase bolnav de o boală contagioasă un alt copil ceva mai mare (care a şi murit în două săptămîni). Nu s-au mai primit nici alte ştiri decît scrisorile şi nici banii necesari, 24 lei lunar.

Dintr-un orăşel de provincie, Ana Petrescu[7], îndurerată de pierderea primului copil, trimite doicii — Maria Tudor Popescu — scrisori duioase şi pline de grijă pentru sănătatea şi pentru viaţa micuţului Camil. Sînt grăitoare pentru simţămintele aceleia spre care Camil Petrescu şi-a îndreptat gîndurile întreaga viaţă.

Conţinutul scrisorilor ne îndreptăţeşte să credem că, în 1894, tatăl — Camil Petrescu — era mort sau despărţit de Ana Petrescu. Deducem că mama se zbătea singură în acele momente grele: boala şi moartea copilului mai mare şi depărtarea de celălalt, abia născut. Un mic amănunt din scrisoarea datată

Se pare că era o văduvă foarte tînără 22—23 de ani, că seamăn cu ea ca fizic, de meserie croitoreasă sau modistă... (?) Nici o referinţă despre Camil Petrescu, tatăl... „Celălalt" este un fost locotenent-colonel Const. Gheorghiu din artilerie pe care l-am căutat în anuar şi e posibil să fie cel născut în 1849, participant la războiul din 1877, devenit colonel comandant al Şcoalei Militare, apoi colonel brigadier comandant al brigăzii 1

Dolj — 26 Calafat... Generalul Gh. Brăescu şi-l amintea ca pe un ofiţer brav de tot, destul de sever. A sfîrşit cariera activă cu gradul de colonel cu stea de general. Dar e o întrebare dacă despre acest ofiţer a fost vorba.

Ana Petrescu a dispărut cu totul. Nici măcar reputaţia mea literară (dacă ea va fi trăit pînă prin 1922) nu a făcut-o să dea nici un semn de viaţă. (E posibil să fi murit chiar în acel an.) Nici alte rude, de asemenea, de nici un soiu...

Sunt 10 scrisori, de la 26 April la 27 August 1894. Şi pe urmă nimic, ca şi cînd ar fi murit, ca şi cînd ar fi plecat pe alt Continent. Numele Keller l-am mai întîlnit totuşi mai tîrziu, dar n-am încercat nici o investigaţie ».

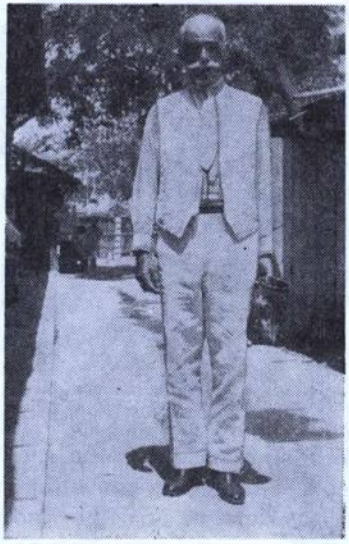
[7] Nu mai e nici o îndoială că mama scriitorului purta numele Petrescu; mărturie stă semnătura de pe scrisoarea din 26 aprilie 1894.

16 mai 1894, şi anume, referirea la « pensia» de care trebuia să se intereseze, duce la întrebarea: Să fie, oare, vorba de o pensie cuvenită copilului mai mare din partea tatălui [8]?

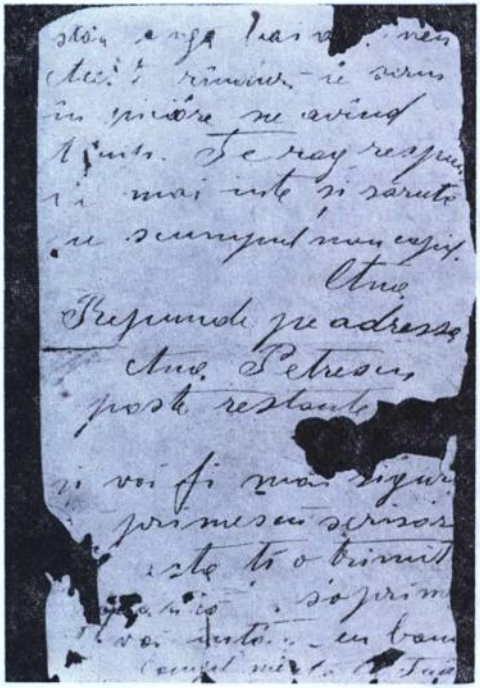
S-a pus sub semn de întrebare afecţiunea mamei pentru copilul lăsat în grija unei doici. Acum, avem convingerea că numai anumite împrejurări ale vieţii au putut-o determina pe mamă să-şi depărteze copilul. Poate, aşa cum spune şi fiul ei, s-a stins din viaţă chiar înainte de a-l revedea.

Scrisorile înlătură încă o presupunere acceptată pînă acum de biografi şi de istoricii literari, din

[8] E drept că la acea dată copilul era mort de cîteva săptămîni, dar poate fi vorba de pensia pe o lună anterioară decesului.

Mariţa Popescu, doica lui Camil Petrescu.

Scrisoare Ana Petrescu (mama lui Camil) către doică. (26 aprilie, f. a.)

Tudor Popescu — soţul doicii lui Camil Petrescu.

lipsa altor dovezi: Cine şi de ce i-a dat apelativul « Mielu»? Cu surprindere, constatăm că mama a fost cea care l-a alintat prima oară în acest fel, şi apoi doica, unii prieteni, colegi şi cunoscuţi. Însuşi scriitorul a răspuns într-un anume fel la această întrebare, în interviurile date, dar pe atunci încă nu cunoştea scrisorile mamei, sau, mai tîrziu, îşi refuza aceste precizări.

Referindu-ne la ceea ce spune Camil Petreseu, în paginile autobiografice, despre tatăl său natural, încă un argument poate fi o filă autografă (alăturată plicului cu cele 2 scrisori) cuprinzînd date biografice asupra locotenent-colonelului Constantin Gheorghiu şi o tăietură dintr-o gazetă (nu are nici o indicaţie unde a apărut şi la ce dată), în care familia anunţă împlinirea a 40 de zile de la moartea acestuia. Se pare că investigaţiile scriitorului s-au oprit aici [9]. Probabil că în scrisorile ce lipsesc din această corespondenţă s-ar fi putut găsi vreo aluzie.

Ştiut este că scriitorul nu a nutrit pentru părinţii săi adoptivi decît sentimente de recunoştinţă. Mărturie este scrisoarea adresată lui Jean Th. Floreseu de pe frontul primului război mondial, cu rugămintea să-i ajute pe bătrîni pentru asigurarea existenţei [10].

---

[9] Lt. col. Ghiorghiu Constantin / 1893 *Reg. Mircea* nr. 32 / *Mizil*-Văleni Telega / 1846 Oct. 10, născut / 1865 Iulie 2, elev / 1867 Iulie 2, Sblt. /1872 Ian. 1, Locot / 1876 Ian. 1, Căpitan / 1883 April 1 maior / 1890 Martie 14, ltcol. / În 1894. Comanda Şcoala militară Iaşi / *1895* comandă Reg. 13 inf. şi brigada 14 inf. / 1904 în retragere colonel / comand. brig. I Craiova / Calafat [.]

[10] « Deocamdată vreau să vă rog să-mi promiteţi un mic serviciu, pe care atît de cunoscuta d[umnea]voastră gentileţe, sper că nu mi-l va refuza. Cum aci moartea mă pîndeşte după fiecare copac din pădure şi după fiecare muche de deal, aş vrea să asigur într-un mod oarecare bătrîneţele fostei mele doici — la care am crescut toată copilăria — părinţii mei murindu-mi prea devreme. I-am lăsat [,] mai uitam [,] suma de 250 lei lunar din solda mea pe tot timpul campaniei. I-am scris că dacă nu-i primeşte să vie la d[umnea]voastră să vă spună cum stă [*sic !*] lucrurile şi d[umnea]voastră omul legi[i] în toate sensurile sper că veţi fi aşa de bun să interveniţi cu autoritatea d[umnea]voastră atotputinte — ca să-şi poată primi

Aceste cîteva documente, corelate cu noi date și cu informații ce se vor descoperi în viitoarele investigații de către cercetători, vor duce la concluzii mai sigure.

Eliza ISPĂȘOIU

---

dreptul ei. În al doilea rînd, socot că dacă mor în acest război, femeia aceasta care mai are acum în mine unica ei nădejde — ar avea dreptul să primească o mică pensie. În cazul cînd nu s-ar putea aceasta — bărbatul ei să primească o mică slujbă care să nu-i lase pe drumuri. Toate acestea rămîn la cele ce o decide bunăvoința d[umnea]voastră pentru care recunoștința mea e anticipată. (Femeia aceasta se numește Maria Tudor Popescu din str. Cîmpineni [*lectio incerta*] 13 — București.) ss Semnează — Camil Petrescu / Sublt. Reg. 22 Dorobanți / Comp. 9 (Fragment — M.L.R. 2773).

26 April [1894]

Dragă Mariţo

Care e cauza de nu-mi respunzi, v-am scris deja şi n-am primit nici un respuns. Numai Dzeu ştie ce sufer eu. Copilul meu mai mare e bolnav de moarte în cît Dzeu ştie sau va scăpa. De la Mielu n-am nici o .....[11] te rog de miia .....[12] fie milă de scumpul meu copil, să-l îngrijeşti bine să nu-l pierd şi pe dînsul. De cînd am venit aici eu încă n-am pus capul pe pernă zi şi noapte stau lîngă băiatul meu. Aceste rînduri le scriu în picioare ne avînd timp. Te rog respunde mai iute şi sărută pe scumpul meu copil.

ANA

Respunde pe adresa *Ana Petrescu* poste restante .....[13] şi voi fi mai sigură că primeşcĭ scrisoarea. Pe asta ţi o trimit noaptea încă, ca s-o primeşti. Nu voi întîrzia cu banii.

Complimente lu Tudor

16 Mai 1894

Draga mea Mariţo

Am primit carta voastră poştală şi nu-ţi poţi închipui ce bucurie am avut că iubitu[l] meu copil e sănătos şi că merge bine. Bunul Dzeu să mi-lĭ dăruiască pentru veci căci el mi-e cel mai scump ce am în lume. Dragă Mariţo[,] îţi mulţumescĭ din suflet că-lĭ îngrijeşti bine, toată viaţa mea te voi privi ca pe sora mea. Acum tot ce am şi toată munca mea e numai pentru Camil. La dînsu[l] e toată speranţa mea. Toată dorinţa mea este să-lĭ văz mare şi fericit. Sunt destul de nefericită că am perdut un copil aşa mare şi deştept şi scos deja din toate necazurile, toată viaţa mea îlĭ voi plînge. Aşĭ fi preferat mai bine să fi pierdut mai bine tot ce am, să fi rămas săracă cum m-a făcut mama şi să-mi fi trăit copilu[l], dar să vede că D-zeu aşa a vrut. Dragă Mariţo[,] cît despre cîrpe află că săptămîna asta îţi

---

[11], [12], Lipsesc cîteva cuvinte ce corespund adresei Anei Petrescu scrisă pe *verso*, dar ruptă din filă; (vezi specificarea lui Camil Petrescu în paginile autobiografice).

[13] Fusese notată localitatea.

[illegible] ea ca fiică...»

voi trimite cămăşi[,] pieptăraşi[,] scutice şi altele pentru copil. N-am putut pînă acuma fiind foarte supărată din cauza nenorocirei, dar acuma voi îngriji de toate. Săptămîna viitoare i [*sic !*] voi trimite şi o pernă. Asemenea i [*sic !*] voi trimite o rochie albă şi o pălărie dar mai tîrziu cu o săptămînă. I voi trimite şi Sofiei o pălărie tot atunci. Dragă Mariţo[,] te rog de mii de ori să mă scuzi că nu ţi-am trimes încă banii, dar te rog să n-ai nici o grijă despre asta că la mine sunt siguri. Dacă nu mi s-ar fi întîmplat nenorocirea ţi i-aşĭ fi trimes la timp dar boala copilului şi înmormîntarea m-a costat o mulţime şi afară de asta n-am putut lucra în acest timp şi nici să mă interesezŭ de pensie, aşa că acuma îmi este cam greu, dar nu face nimic acum m-am pus pe lucru şi sper că bunul D-zeu mă va ajuta.

Dragă Mariţo[,] dacă ai numai decît trebuinţi de bani, atunci scriemi [*sic !*] şi voi face tot posibilul să-ţi trimit cel puţin 10 l.[14] cu toate că-mi este foarte greu acuma dar dacă îţi trebu[i]e mă voi strîmtora şi voi trimite. La caz însă că nu, mai aşteaptă şi te voi achita în cursul acestei luni, pentru luna trecută şi pentru luna asta îţi voi plăti luna viitoare.

Scumpă Mariţo[,] ce dor îmi este de Mieluţu să-lŭ vĕzŭ cum a crescut, dar cu tot doru[l] meu nu pot veni de cît după ce va trece saisonu [*sic !*] de lucru adică tocmai spre toamnă pînă atunci te rog aibi grijă de el şi ţine-lŭ bine. Mai tîrziu dacă mă voi înlesni de bani, îţi voi trimite să-lŭ fotografiezi să vĕd cel puţin fotografia. Să nu-lŭ scalzi cu apă prea fierbinte, am întrebat pe doctor şi mi-a zis că nu e bine mai cu seamă vara. Să probezi apa cu cotu[l] mînei şi vei simţi cînd frige.

Mii de sărutări copilaşului meu. Şi vĕ sărut şi pe d[umnea]voastră. Respundeţi mai curînd.

ANA

Ce-ţi mai fac vecinii. Complimente la toţi.

Draga[15]

Cam de mult n-am...
la d[umnea]voastră... Ce mai face...
e sănătos voinic? Te rog...
să nu-lŭ lăsa să plîngă...
s-a mai îngrăşat puţin...
încă nu ţi-am trimis...
e următoarea: Am dat...
nau şi încă nu mi le-a g...
de la celălalt nu vreau...
el mort nu vreau să le...
dat de pomană.

---

[14] Înţelegem că aceşti 10 lei însemnau aconto pe o lună.

[15] Publicăm şi acest mic fragment (un sfert din fila scrisorii); se poate descifra, totuşi, ceea ce a vrut să comunice.

O VIZIUNE DIRECTORIALĂ A LUI CAMIL PETRESCU

ÎN BOGATA ARHIVĂ LIVIU REBREANU, PĂSTRATĂ la secţia de manuscrise a Bibliotecii Academiei în dosarele cu documente din perioada cînd autorul Răscoalei a fost conducătorul Teatrului Naţional, se află — rătăcite, printr-o fericită întîmplare — textele care urmează, aparţinînd lui Camil Petrescu, de pe vremea cînd fusese şi el director al aceluiaşi teatru, ceva mai înainte. Textele sînt nişte simple «directive» de serviciu care atestă însă o remarcabilă preocupare de fundamentare teoretică a activităţii scenice, în vederea eliminării improvizaţiei, a diletantismului şi a frivolităţilor mimetice. Ele sînt cu atît mai semnificative cu cît se integrează perfect în contextul gîndirii teatrale a lui Camil Petrescu, constituind, practic, o continuare a viziunii despre arta spectacolului expusă în lucrarea sa de doctorat Modalitatea estetică a teatrului. (Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă „Regele Carol II", 1937.)

O dată instaurat la cîrma Teatrului Naţional, Camil Petrescu iniţiază măsuri în vederea asigurării unui climat propice creaţiei, întemeiat pe o mare rigoare intelectuală. Chiar la instalarea sa în post, succedîndu-i lui Ion Marin Sadoveanu, ţinea să solicite contribuţia întregului colectiv în vederea unei atmosfere de maximă exigenţă, conformă principiilor cunoscute tuturor din numeroasele sale texte critice şi din opiniile ferme formulate ani de zile ale cronicarului dramatic: « ...ţin să spun încă din această întîie clipă că opera de artă este o totalitate organică căreia climatul fanteziei fără frîu şi al anarhismului individualist — îi e neprielnic, distrugător. Cele mai de seamă monumente ale culturii omeneşti, catedralele gotice şi bisericile ortodoxe, s-au întregit într-o cutremurătoare unitate, tocmai din truda şi elanul obştiilor sufleteşti. Disciplina morală şi artistică sînt pentru munca intelectuală şi pentru creatorii în teatru tot atît de importante şi strict necesare ca şi în oştire. Numai dacă ne vom organiza munca şi ne vom supune cu abnegaţie unui consemn intelectual vom izbuti. Doresc să obţin de la d[umnea]v[oastră] acel spirit de corp care singur ne poate duce la izbîndă» (cf. „Universul", 12 februarie 1939).

Deseori, de-a lungul activităţii sale publicistice, Camil Petrescu a avut prilejul să se pronunţe împotriva rutinei şi a lipsei de iniţiativă care deveniseră aproape un balast tradiţional al primei scene. În articole anume (de pildă: Direcţia Teatrului Naţional în „Universul literar" din 3 iulie 1926) ca şi în cronicile la spectacole inserate mai mult de un deceniu în „Argus", omul de teatru formula critici din perspectiva unor exigenţe teoretice, într-un efort de promovare a unei înţelegeri moderne a specificului şi a funcţiei artei teatrale. De aceea şi numirea sa ca director a constituit prin ea însăşi o surpriză dătătoare de speranţe, căci se încredinţa posibilitatea deciziei unui teoretician şi nu a unui oarecare practician. « La Teatrul Naţional avem la conducere un filozof — nota cu satisfacţie Anton Dumitriu, în „Timpul" din 16 III 1939. — Un om care, aproape singur, în cincisprezece ani de cronică şi articole dramatice — colecţia „Argus"-ului e mărturie ca şi volumul Teze şi antiteze — a denunţat cu îndîrjire povîrnişul pe care a pornit teatrul românesc, un om de teatru care aduce o viziune şi o înţelegere a artei teatrale ce poate schimba fundamental rolul şi funcţiunea teatrului în viaţa şi cultura românească ».

Cum se şi vede din textele alăturate, prima grijă a lui Camil Petrescu — director — a fost de a formula un « program », de a solidariza eforturile întregului personal al teatrului în jurul unei concepţii artistice clar definite. Cînd cei mai mulţi se aşteptau la « măsuri » administrative, noul director da « directive artistice » şi « instrucţiuni tehnice » elaborate în spiritul unei înţelegeri estetice superioare, unitare, în măsură să ducă la perfecta armonizare dintre realizarea spectacolului şi a semnificaţiilor autentice ale textului dramatic. « Stilul » său riguros de a gîndi fiecare problemă în detaliile componente se reflectă perfect în felul de a prescrie, bunăoară, etapele succesive ale sistematizării studiului textului propus spre interpretare. Poate să pară un pedantism oarecare sau un exces de candoare; în realitate, toate aceste indicaţii semănînd a « regulament de ordine interioară » marcau o revoluţie în practica teatrală, întrucît pentru întîia oară se prevedea obligativitatea pentru fiecare actor distribuit de a cunoaşte textul integral. Pînă atunci, actorilor li se distribuia numai partitura proprie cu indicarea momentului cînd avea să dea replică. Neajunsurile erau evidente şi Camil Petrescu avea să le numească încă o dată vorbind tocmai de această « reformă » introdusă de el: « Necunoscînd piesa în întregime, uneori niciodată, dacă de pildă nu joacă decît în actul întîi (căci se grăbeşte apoi să plece acasă) actorul nostru nu cunoaşte caracterul funcţional al replicelor sale, nu are sensul structural al totalităţii, nu ştie cu ce alte părţi din piesă rolul său e în corelaţie strictă şi cum anume ». (Momente dintr-un directorat, „Universul literar", 21 ianuarie 1945).

O inovaţie era însuşi sistemul « circularelor » emise de Camil Petrescu, astfel concepute încît funcţionalitatea lor să se întemeieze solid şi să se integreze într-un program estetic. Întîmplarea scoate acum la lumină două dintre ele, însă din presa epocii putem trage concluzia că erau frecvente de vreme ce la un moment dat se sugera publicarea lor, putînd să alcătuiască un valoros « breviar de teatru ». Un al treilea « ucaz » directorial al lui Camil Petrescu ne este comunicat parţial în „Timpul" din 28 aprilie 1939. Era justificarea deciziei de a înfiinţa pe lîngă Teatrul Naţional o « şcoală de regie experimentală ». Aceeaşi oroare de empirismul îngust, practicist, dictează tonul comunicării:

« Deoarece repertoriul stagiunii viitoare nu se poate fixa înainte de a şti pe ce forţe artistice, regizorale şi actoriceşti, ne putem bizui, hotărîm să menim ultimele două premiere ale T[eatrului] N[aţional] şi ultimele două premiere ale Studio-ului, (care şi aşa sînt în genere ca sacrificate din pricină că luna mai e partea cea mai slabă a stagiunii) acestei verificări a posibilităţilor noastre în ceea ce priveşte pe interpreţi.

În modul acesta sperăm că pe de o parte se vor valorifica, prin vădirea unor noi faţete ale temperamentului lor, actorii noştri consacraţi, iar pe de altă parte vom descoperi în rîndul celor tineri tipurile psihologice care lipsesc cu desăvîrşire teatrului nostru.

În acest scop se inaugurează o activitate regizorală specială care va purta numele de „Şcoală de regie experimentală", şi în vederea acestei realizări se iau următoarele măsuri:

1. Se alcătuieşte repertoriul acestei şcoli după cum urmează:

Curierul de Lyon, în prelucrarea d[omnu]lui G. M. Zamfirescu, pentru ca tinerii interpreţi să ia contact cu roluri directe şi puternice, cu emoţii simple, să înveţe să « treacă rampa » înainte de a trece la marele repertoriu.

Maria Baschkirtseff, în prelucrarea d[oam]nei Ticu Arhip, care oferă aceleaşi posibilităţi pentru interpreţii mai tineri.

Cei mai frumoşi ochi din lume de Sarment, pentru că are două roluri în care regia concretă vede tipuri de bază ale unei activităţi artistice superioare.

În sfîrşit, a patra piesă am dori să fie un vodevil clasic, tot pentru motivele arătate mai sus.

2. Oricare dintre angajaţii Teatrului Naţional şi Studio-ului, de orice categorie, chiar cei angajaţi seral, au dreptul să ceară să studieze oricare din rolurile principale ale acestor spectacole şi eventual să le joace în spectacol obicinuit».

În mai puţin de o lună, primele două piese erau de acum reprezentate. Talentele tinere aveau un bun prilej să promoveze în atenţia publicului. Bunăoară, în Maria Baschkirtseff se remarcau Maria Botta şi Emil Botta (cf. cronica lui I. Anestin din „Timpul", 17 mai 1939).

Apropiindu-se vacanţa, direcţia teatrului ia măsuri pentru remedierea unor vechi deficienţe ale scenei şi ale localului şi iniţiază inventarierea completă a vastei garderobe aflată în stare de haos total. Din cauza reparaţiilor de anvergură, va întîrzia deschiderea stagiunii de toamnă. Aceasta se va inaugura abia la 2 octombrie cu O scrisoare pierdută concepută ca o strălucită demonstraţie a inepuizabilei actualităţi a satirei lui Caragiale. Vor urma, la scurte intervale, Casa inimilor sfărîmate de G. B. Shaw, Profesorul Storiţin de Leonid Andreev. Un

repertoriu, cum se vede, prestigios şi cu bune ecouri în presă. „Timpul" din 27 noiembrie relatează despre darea de seamă a directorului către comitetul de direcţie şi lectură: excedent financiar dar, mai ales, «excedent moral şi artistic». Totuşi, în chip neaşteptat, acelaşi ziar făcea publică, la 20 decembrie, printr-un bilanţ elogios, încheierea directoratului lui Camil Petrescu. Este greu de presupus vreo bruscă retragere, o abandonare a poziţiilor. Se poate bănui, mai curînd, o coaliţie a rutinei împotriva radicalismului său utopic. Filozoful se izbea încă o dată de pragul dur al realităţii.

Geo ŞERBAN

TEATRUL NAŢIONAL 20 martie 1939

DIRECTIVE ARTISTICE

Pentru Directorii de scenă ai Teatrului Naţional

Camil Petrescu

În vederea unei mai bune colaborări impuse de studiul şi organizarea scenică a unei lucrări dramatice, se fixează următoarele directive artistice, care constitu[i]e un minimum necesar în acest sens.

1) — Se va studia lucrarea în toată structura ei, fixîndu-se pe cît posibil *o ierarhie a semnificaţiilor*, care cată să fie strict respectată, căci numai aşa se poate realiza un *ritm autentic*, în locul unui ritm mecanic. Ceea ce este esenţial într-o lucrare va fi deci tratat ca atare şi *neapărat, ceea ce e secundar va fi tratat ca secundar*. Cerem aceasta pentru ca să se evite deplasările de accent care distrug unitatea spectacolului. În acest înţeles un rol secundar e un rol secundar şi nu se va îngădui ca el să iasă în mod insolit în relief, oricare ar fi personalitatea artistică a interpretului.

2) — Regia concretă nu consideră textul ca singur reprezentant al momentului de artă scenică. Deşi esenţa lui e călăuzitoare, are nevoie să fie întregit de *totalitatea mijloacelor scenice:* fizicul adecuat al interpreţilor, mişcarea şi gestul personagiilor, decor, lumină, accesorii de recuzită etc. Abia prin această *întregire*, textul îşi capătă semnificaţie, cu alte cuvinte nu e esenţial să se audă textul pronunţat ca un discurs în sală cu nuanţări retorice, dimpotrivă[,] el trebu[i]e încorporat şi *trăit specific pe scenă*, la această trăire idealul fiind ca interpretul să participe organic cu reflexele şi viaţa sa vegetativă într-o formă specifică artei actoriceşti.

3) — Deci actorul nu va juca numai debitîndu-şi rolul, ci în aceeaşi măsură va juca ascultînd şi urmărind pe partener, reacţionînd dramatic la ceea ce spune acesta. Această participare la replică[,] « regia concretă » o consideră ca o cerinţă absolută.

4) — Necesitatea de a se călăuzi după ierarhia semnificaţiilor e valabilă şi pentru jocul individual al interpretului. Nu va fi deci îngăduit un joc monoton, sonor, sau un joc monocord accentuat ca o gîfîială automată, un debit banal patetic, o mimică permanent încordată. Acest dramatism mediocru serveşte de obicei interpreţilor neînzestraţi ca să mascheze că nu au forţă dramatică destulă pentru momente culminante ale rolului, căci linia unui rol trebu[i]e să fie socotită ca o diagramă de la minimum la maximum, cu caracter de unicitate.

5) — Dacă prin atît de lăudata dicţiune se înţelege o vorbire monoton sonoră, atunci ea nu e necesară în jocul actorului aşa cum scrisul caligrafic nu e indispensabil roman-

cierului. Regia concretă înțelege însă prin dicțiune o *punctuație orală. Nu va fi îngăduit* actorului să silabisească la nesfîrșit în scenă, cum nu poate fi îngăduit studentului să puie (« pentru orice întîmplare ») virgulă după fiecare cuvînt, căci acesta este modul cel mai condamnabil de a distruge sensul unei fraze. Cei care nu știu să puie punctuația în scris, nu știu să o puie nici oral, iar directorii de scenă vor fi foarte atenți cu acest exercițiu intelectual. Vor combate mai ales tendința cu nimic justificată a unor interpreți de a socoti publicul din sală de o cultură și inteligență inferioară lor, și de a face eforturi deplasate « ca să înțeleagă publicul », așa cum adulții vorbesc peltic ca să fie înțeleși de copii. Un public cum e acel al primei noastre scene nu poate fi disprețuit într-atît. De altfel[,] specificul trăirii scenice efective implică spontaneitatea reacțiunii în spectator, fără necesitatea unui comentar mimic suplimentar. Nu e nevo[i]e ca actorul să facă cu ochiul către sală pentru ca să arate că e șiret. E necesar[,] cu alte cuvinte[,] ca actorul să stăpînească desăvîrșit toată *punctuația orală*: virgulă, punct, punct și virgulă, două puncte, semnele de suspensiune, liniuță, varietatea semnelor de întrebare și mirare, ca să poată reda în vorbirea lui, corespunzător, textul în fraze, propoziții principale, secundare, incidentale, ideea de aliniat nou de « legat », eliziunile, parantezele, semnele citării, nuanțele de întrebare, mirare și exclamație.

De altfel silabisirea neinteligentă, continuă, obosește atenția publicului, provocînd rumoare în sală (tusete, tropot de picioare, șoapte), care rumoare la rîndul ei obligă pe actor să silabisească și mai tare, creindu-se un fel de întrecere zgomotoasă, în care pînă la urmă scena e învinsă, căci nici o nuanțare artistică nu mai e posibilă și puterea de atenție a publicului fiind mărginită, nimeni nu mai ascultă decît cu o ureche distrată, ca într-un spectacol de berărie.

O interpretare care nu obține de la spectatori să fie urmărită și în momentele de « pianissimo », asemeni unei orchestre simfonice, este o interpretare falimentară. Dacă publicul nu urmărește aceste « pianissimo » pe scenă, de vină e lipsa de ritm a spectacolului, deci directorul de scenă, incapabil de realizări artistice.

Nu se mai realizează « pianissimo » pe scenă, așa cum — cu actuala educație a actorilor și a publicului, care s-a obișnuit să nu mai asculte cu atenție (pierzînd ades momente esențiale pentru înțelegerea restului, agravînd deci consecutiv neputința de a urmări spectacolul) — actorii români cu rare excepții, nu mai pot realiza de la o vreme, momentele de *paroxism dramatic*, de *strigăte intense*. Domnii directori de scenă vor *studia anume*, îndelung, cu interpreții, accentele tari și strigătele intense, în așa mod ca ele să fie realizate și fără concursul tiradelor (care permit actorilor să-și ia de departe « avînt ») căci strigătul pregătit cu trambulină n-are nici o valoare artistică.

De altfel[,] o altă urmare a acestei calamități a teatrului românesc, care e silabisirea continuă și accentuată, e faptul că se lungește, cam cu jumătate din durata normală, orice spectacol, dînd impresia de interminabil, întinzînd pînă la oboseală puterea de atenție a spectatorilor. E ceea ce face ca foarte multă lume să ocolească teatrul. Pe de altă parte, din pricina silabisirii, devin « lungimi » de multe ori cele mai frumoase pasagii ale unei opere. Anumite replici și aliniate trebu[i]e trecute repede, și în scurtă vreme publicul își va da seama că au fost trecute repede tocmai fiindcă erau de [minim] interes, deși relativ necesare pentru ansamblu.

6) — O greș[e]ală care trebu[i]e cu orice preț evitată de către direcția de scenă este stilizarea simplistă a jocului actoricesc prin imobilizarea prelungită, mecanică a corpului. « Regia concretă » consideră că gîndirea, vorbirea, respirația și gesticulația alcătu-[i]esc un tot vital și nici una nu poate fi împiedicată fără ca să nu le tulbure și să le anuleze pe celelalte.

Stilizare nu înseamnă sterilizare. Corpul nu poate rămîne imobilizat mai mult timp, de cît ar putea sta interpretul subt apă, iar această suspendare nu poate constitui decît un moment unic în expresie. Orice preocupări excesive de « frumos » în atitudine și rostire se întorc împotriva creației artistice, care trebu[i]e să aibă pulsația originară a vieții concrete. Cu cît un interpret va participa mai adînc organic la rolul său, cu

atît vocea sa va fi mai tulburătoare. O «bîlbîială» chiar, atunci cînd corespunde unei explozii expresive, capătă valoare de artă şi putere de emoţie.

7) — Silabisirea, pauza, imobilitatea, oprirea respiraţiei vor fi impuse numai în momente rare, cerute anume de sensul textului, deci numai atunci cînd ele capătă semnificaţie artistică.

8) — Direcţia de scenă va veghea ca neapărat toate amănuntele organizării scenice să participe la acea unitate de expresie pe care noi o numim *stil concret*, nu numai în amănuntele de decor[,] ci şi în jocul actorilor. Nu va fi îngăduit astfel, subt nici un cuvînt, ca un actor să joace în mod vădit intenţionat *altfel* la reprezentaţia publică decît la repetiţii, cu intenţia insolită a unui succes personal, în dauna operei şi în mod iloaial faţă de camarazi. Asemenea « succese » obţinute prin linguşirea publicului sunt nedemne de o instituţie de stat. Nu trebu[i]e să existe la un artist adevărat preocuparea invederată de « succes » cu orice preţ, oricînd şi oricum, nu are drept nici un artist al primei noastre scene să cerşească mila artistică a sălii prin procedee grosolane, care în genere nici nu-şi ating măcar tristul lor scop. Publicul le primeşte totdeauna cu iritaţie şi plictiseală. Este un fapt pe care oricine îl poate verifica.

9) — Aceste directive artistice vizează numai ceea ce numim *Stilul concret*, care e după noi modalitatea esenţială a artei.

Cum spectacolul teatral însă implică uneori şi alte stiluri, convenţionale (Commedia dell'Arte, comedia muzicală, nuanţele naturaliste, ori cele calofile, constructiviste, expresioniste, «descătuşate» etc.), directive adecuate urmează să fie date anume dacă întîmplător se va ivi nevoia, pentru realizarea lor.

DIRECTOR,
[ss Camil PETRESCU]

P[.]*S*. Se atrage luarea[-]aminte celor ce li se comunică aceste instrucţiuni şi directive că ele făcînd parte dintr-o lucrare de specialitate care este încă în lucru *(Regia concretă)*, ca o continuare la *Modalitatea estetică a teatrului*, nu au un caracter de publicitate, că deci nu pot fi comentate decît în caracterul lor fragmentar, aplicat şi utilitar, fără nici o impietare asupra unor formulări ulterioare.

TEATRUL NAŢIONAL 25 martie 1939

INSTRUCŢIUNI TEHNICE

pentru studiul şi organizarea scenică a lucrărilor dramatice.

Pentru o sistematizare a studiului şi [a] organizării scenice a lucrărilor dramatice[,] se iau următoarele dispoziţii, în ordinea succesivă a acestei activităţi.

1) — Se scrie un text curent provizoriu pe care se vor face eventuale tăieturi şi puneri la punct iniţiale.

2) — De pe acest text iniţial se vor face, la multiplicator, între 25 şi 50 de exemplare, după numărul rolurilor, care vor fi consemnate într-un registru special pe care şeful serviciului de copiat le distribuie după cum urmează:

2 Directorului
2 Directorului de scenă
2 Biblioteca
2 Sufleurului
2 Regizorului

1 Regizorilor [1]
1 Directorului tehnic
1 Șefului electrician

pînă la 20, primilor 20 de interpreți.

Un număr corespunzător de exemplare se opresc pentru dubluri, și restul se păstrează ca rezervă. Cei care au primit texte, semnează de primirea lor și sunt răspunzători de ele.

3) — Pe un exemplar, directorul subliniază, în mod convenit, ceea ce trebu[i]e scos în primul plan al spectacolului și arată ceea ce ar putea fi pus în umbră. Fixează de asemeni *în scris* « stilul » în care va fi jucată lucrarea și ce semnificație artistică cere reprezentarea ei.

4) — Directorul de scenă arată *în scris*, în amănunte, cum înțelege să realizeze dezideratele directive (momente principale, tonalitate, roluri secundare, ierarhia semnificațiilor, decorul, figurația, muzica de scenă etc.).

5) — Se face apoi distribuirea rolurilor, după capacitatea artistică a interpreților, totuși înfățișarea fizică va fi luată temeinic în considerație, vîrsta urmînd să corespundă pe cît se poate rolului.

Actorii nu vor fi siliți în principiu să primească roluri, în schimb cine nu va juca în cursul unei stagiuni cel puțin două roluri, va fi notat ca inutilizabil și inutil teatrului.

Se va evita ca un actor să joace mai multe roluri secundare în aceeași piesă sau în două lucrări care vor ține afișul cam în același timp.

Directorul tehnic, căruia i se explică dezideratele conducerii artistice, face devizul și fixează un termen pentru decoruri.

Se indică regizorul și sufleurul care vor colabora la spectacol.

Se fixează actorii meniți să dubleze pe cei titulari.

6) — Are loc lectura piesei făcută de către directorul de scenă, de sufleur, ori de către principalul interpret, *pregătit cu grijă de directorul de scenă*. Nu se vor îngădui sub nici un cuvînt intonații false, care ar putea influența în rău studiul lucrării, ci întîia citire în comun va trebui să fie neapărat revelarea sensului real al operei.

7) — Urmează 3 repetiții-lectură, *la masă*, fiecare interpret își citește partea de text care i se cuvine, explicînd cum își înțelege rolul. *Nu se va îngădui ca actorii să repete jucînd un rol, înainte ca semnificația lui în operă să fie cu totul înțeleasă.*

Aceste lecturi și explicații sunt strict obligatorii, deoarece experiența noastră ne-a arătat că, odată ce au deprins un sens, bun sau rău, actorii, cu rare excepții, nu sunt în stare să-l mai modifice în cursul repetițiilor ulterioare, ci se mărginesc numai să-l accentueze și să-l dramatizeze, ceea ce e cu atît mai grav cu cît începutul a fost mai greșit. De aceea[,] în clipa cînd vor începe repetițiile efectiv, lucrarea va fi bine studiată, toate semnificațiile ei trebu[i]e să fie fixate și just pătrunse de toți interpreții. Deci[,] *intonații afective provizorii* nu se admit sub nici un cuvînt, căci ar contrazice principiul organic de unicitate a expresiei. Mai tîrziu se pot face modificări de structură tehnică[,] dar se vor evita cele de semnificație.

8) — Această etapă de studiu se înche[i]e cu o repetiție, care e citirea piesei, în ansamblu, fiecare interpret dînd replica *legat*, pentru fixarea ritmului și a sensului general.

9) — Direcția tehnică, prezintă schițele și machetele directorului care le aprobă în scris sau cere să fie refăcute.

10) — Următoarele 2 repetiții sunt menite așezării în scenă propriu-zisă.

11) — După aceasta se fac 2 repetiții duble *numai* cu *interpreții principali, în scenele principale*, pe cînd ceilalți asistă numai pentru ca să se obțină cea mai mare complexitate și intensitate, în joc, în momente determinante, *în care vor fi solicitate la maximum însușirile de teatru ale interpreților*. Aceste repetiții sunt menite să fixeze, și pe calea aceasta, reflexele artistice ale interpretului.

---

[1] Regizorilor de culise (n. red.).

Dacă directorul de scenă e satisfăcut, va face un referat scris pentru ca să obțină aprobarea scrisă a directorului pentru a « trece pe scenă ».

12) — Următoarele 2 repetiții se fac pe scenă cu cortina lăsată, pentru așezarea în spațiu.

13) — Decorurile fiind aprobate, se fac apoi 3 repetiții cu decor.

14) — Cînd piesa e gata directorul de scenă face un referat pentru anunțarea premierei și dacă obține această aprobare, se fixează, după o săptămînă, data acestei premiere.

15) — În modul acesta mai au loc încă patru repetiții, generale.

16) — Se acordă două repetiții în plus în etapa pe care o alege directorul de scenă, dacă i se pare că sunt necesare.

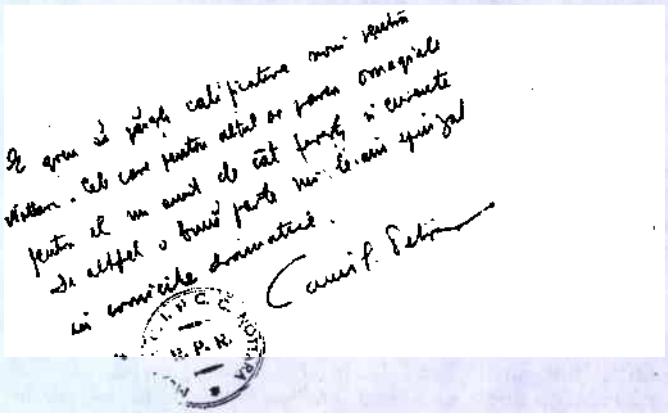
Cu alte cuvinte studiul și organizarea scenică a unei lucrări dramatice durează în principiu 5—6 săptămîni, însumînd cel puțin 20 de repetiții.

Se fixează de asemeni de la început actorii meniți să dubleze rolurile principale, pentru ca eventual după întîile repetiții, să înlocuiască pe titularii deveniți insuficienți.

Cînd nu se va întîmpla acest lucru, actorii care dublează vor continua să asiste la repetiții, vor repeta însă numai cînd dintr-un motiv sau altul titularii sunt lipsă. În cazul cînd vor fi indicați să joace efectiv în dublură, li se vor acorda cel puțin două repetiții: una de structură artistică, alta de ansamblu.

Abateri de la aceste instrucțiuni se admit directorilor de scenă numai cînd o vor cere motivat și fiind gata să suporte consecințele răspunderii pe care o cer.

DIRECTOR,
ss/ Camil PETRESCU

PERPESSICIUS

COLOCVIU CU CAMIL PETRESCU

Pe mine dispariția lui Camil m-a aruncat într-o stare de spirit vecină cu disperarea, pe care, dacă am înțeles bine, colegul nostru Călinescu o exprimă în articolul său din „*Contemporanul*", acea realitate, acea evidență greu de ocolit, că totuși Camil Petrescu a dispărut dintre noi, cu toate că nimic nu lăsase să se întrevadă acest sfîrșit, că nu trebuia să se întîmple așa ceva. Este tema într-un fel pe care a tratat-o — este greșit spus tema — este și ideea care răsare din articolul, tot din „*Contemporanul*", al lui Geo Bogza, în care Camil Petrescu apare ca unul din eroii basmelor noastre, ca acel erou al tinereții fără bătrînețe și al vieții fără de moarte. Zic, și pe mine dispariția lui Camil Petrescu m-a îndurerat profund. M-a îndurerat pentru că cu el pleacă și atîtea din viața noastră a tuturor, a mea îndeosebi.

Sînt decenii de cînd l-am cunoscut, l-am urmărit, l-am citit. Ne-am hărțuit din cînd în cînd, ne-am înțeles însă aproape întotdeauna, pentru că mai presus de micile neînțelegeri, de totalele neînțelegeri dintre noi, sînt, au fost întotdeauna, și vor fi întotdeauna printre cei care poartă condeiul cu gînd curat, punți de înțelegere. Și eu îmi amintesc multe din cele care au fost făcute, fie în articolele scrise, fie în cele spuse. Astăzi chiar, și eu îmi amintesc și de acea polemică, dacă a fost polemică — de la „*Revista Română*" — despre limba literară și de acel moment pe care l-a evocat Victor Eftimiu, al debutului lui Camil Petrescu în teatru cu *Suflete tari*, și îmi amintesc, de exemplu, de, să zicem, repetiția generală a acestui debut teatral, la puțină vreme, poate, știu eu, mai puțin decît cîteva luni după primul război mondial, cînd Camil Petrescu ne-a citit întîia versiune din *Jocul ielelor*. Nu-mi mai aduc aminte, afară de Struțeanu nu știu dacă era și Tudor Vianu; noi ne-am cunoscut și mai înainte de acea efemeră a noastră „*Letopiseții*", în care Camil a dat un fragment, și-mi aduc aminte de o [întîlnire] la Mihalache Dragomirescu în Gramont. Era profesorul nostru la care țineam și de care cam abuzam cu toții, fără doar și poate, dar care era un foarte mare dascăl de literatură, a cărui valoare desigur că va crește cu cît vor trece anii, din ce în ce mai mult.

Îmi aduc aminte de toate acestea în legătură cu Camil și la premiera *Sufletelor tari*, care a suferit cîteva modificări, de care îmi amintesc că am scris. Vianu își amintește de polemicile din presă, de micile sîcîieli, a fost articolul lui Ion Vinea care îl acuza de asemănare, de o pastișare după Julien Sorel.

Tudor Vianu: Da, asemănări cu *Le rouge et le noir*.

Perpessicius: Da, îmi amintesc, și am și scris eu atunci, în vremea aceea, dacă toată drama aceea ar fi fost conturată pe axa bătrînului Zaharia Boia, pentru că era cineva acolo care nu se ținea în această psihologie a lui Pietraru dar, în sfîrșit, toate acestea mi le amintesc fiindcă fac apel la ele; ele sînt prea multe, aceste amintiri, și prea dure-

MANUSCRIPTUM: ANUL IV, NR. 1, 1973

roase; rămîne totuşi constatarea marelui adevăr, că sîntem convocaţi să spunem cuvinte triste la dispariţia unui om care — cum foarte bine a spus Eftimiu — mai avea multe de spus, şi trebuia, trebuia neapărat să rămînă între noi.

Cînd, la propunerea de rîndul trecut, la sugestia lui Geo Bogza, s-a hotărît să spunem cîteva cuvinte fiecare din noi şi cînd s-a amintit pentru astăzi mi-am zis în convingerea mea că vor fi mai multe acum, şi sînt mai multe aspecte, care se vor succede, ale acestei personalităţi, ale personalităţii lui Camil. Mi-am zis să mă opresc la unul, ceva mai puţin cunoscut, la un aspect care ţine şi el de literatură, înfăţişează chiar ceva mai mult decît atît; este aspectul acela al intelectualităţii, adică al lui Camil militant al organizării muncii intelectuale, şi mi-am zis să mă limitez la acest aspect şi pentru că merită să fie pus în lumină. De el a amintit şi Tudor Vianu în cuvîntul de despărţire, dar de el [se] aminteşte chiar în postfaţa volumului de poezii apărut zilele acestea — pe care nu ştiu dacă a apucat să-l vadă, aşa cum auzisem din zvon public că nu a apucat să-l vadă şi mă judecam chiar că se repetă vechea poveste cu Cora Irineu, care, tot aşa, cînd se stinsese atunci, nu apucase să vadă *Scrisorile bănăţene* şi i s-a pus în sicriu. În postfaţa aceasta, care este un adevărat cîntec de lebădă, aşa de dureros m-a mişcat — textul l-am cunoscut zilele trecute.

Pentru că iată, de pildă, experienţe de acestea sufleteşti: îmi aduc aminte de tinereţea noastră, era un poet pe care-l cunoaşteţi şi care-şi făcuse intrarea în literatură cu elegii — să le zicem, cu un termen care circulă astăzi — tebeciste — omul, sigur, trăieşte şi astăzi, nu aş zice că prosperează, dar, în sfîrşit, este destul de sănătos, dar aveau toate acele elegii un timbru puţin dedublat, îţi dădeai seama că lipseşte ceva de acolo, din greutatea caratei necesare. După cum zilele trecute mi s-a întîmplat să văd o piesă de teatru, a unui tînăr dramaturg, a cărui nici primă piesă de teatru nu mi-a lăsat o prea adîncă impresie de autenticitate — ader la acest termen — unde este vorba de *Hanul la răscruce*, unde oamenii stau acolo, sub ameninţarea unui mare cataclism şi, o noapte întreagă, sau, dacă nu mă înşel, două nopţi, două acte, treizeci şi trei de acte se văicăresc şi, în definitiv, nu se întîmplă nimic, dar ai tot timpul impresia că oamenii aceştia, pe care-i ştii că la sfîrşitul actului vor învia, nu sînt sinceri. Pentru că, totuşi, ca să poţi să redai, să comunici fiorul acesta tragic al dispariţiei iminente, ce mijloace de convingere nu ar trebui? Nimic, nimic! Este aşa de... şi mărturisesc că nu era nici o pornire din partea mea, dar nici sala nu participa prin nimic şi nu avea deloc impresia că se trăieşte o dramă, se debitau nişte monologuri — regia avusese grijă să inventeze un reflector ambulant, care mergea de la grup la grup, lumina fiecare grup şi, fiecare, după ce spunea ce avea de spus, reintra în umbră — dar, în sfîrşit, mă depărtez prea mult.

Vasăzică, în timp ce participam la aceste lucruri aşa de străine de sufletul meu, s-a întîmplat să citesc postfaţa lui Camil, care m-a mişcat adînc. Prin urmare, astă toamnă, la 30 septembrie, Camil scria pagini atît de pline de presentimente funerare — se vede cît de colo. Era convins că trăieşte ultimele zile din viaţa lui. Este intitulată această postfaţă *Început de toamnă pe Cumpătul* şi acestea sînt poate dintre cele mai frumoase pagini pe care le-a scris Camil în viaţa lui.

Dacă amintesc de lucrul acesta, de această postfaţă, este pentru că şi aici, în postfaţă, recapitulînd trecutul său literar (pentru că versurile pe care le retipăreşte îl întorc cu 30 de ani şi mai bine în urmă) — şi vorbeşte el atunci foarte frumos de freamătul sensibilităţii — retrăieşte freamătul sensibilităţii de atunci sau este împins cu violenţă să-l retrăiască şi, pentru acest motiv, pentru că şi eu retrăiesc sau încerc, sau sînt silit, să mă întorc la freamătul sensibilităţii de atunci, evoc aceste amintiri.

Dar şi Camil reaminteşte de activitatea omului acela şi aminteşte şi de „*Săptămîna muncii intelectuale şi artistice*", de acea gazetă efemeră la care am participat şi eu, şi alţii, şi despre care o să vorbesc în curînd, pe de o parte, iar, pe de altă parte, pentru că toată această mică conversaţie este legată la mine de un foarte mare regret.

Sînt, cred, vreo doi ani, nu chiar doi, dar, în orice caz, multe, foarte multe luni, de cînd nu l-am mai văzut pe Camil aici, dar sînt mulţi ani, cîţiva ani buni, de cînd

tot amînam un mare colocviu pe care ni-l promiteam unul altuia. Ne tot întîlneam şi tot hotăram să stăm de vorbă la un lung, foarte lung taifas, să ne reamintim de toate, să discutăm cele prezente, cele viitoare, să punem ţara la cale, aşa cum obişnuiam cu ani în urmă, cînd ne întîlneam la cafenea sau acasă — fie că stătea acolo sau dincolo — pe o alee în Cişmigiu, pe stradă, aşa cum şi el în *Patul lui Procust* aminteşte, mă include acolo într-o notă din acestea, într-o discuţie, hai să zicem, urbanistică. Ei! pentru că acest colocviu amînat şi răsamînat nu a avut loc şi nu o să mai aibă loc, pentru tristeţea acestei hotăriri supreme, mi-am zis să mă opresc la unul din aceste aspecte ale tinereţii lui Camil şi al tinereţii noastre, a mea, şi să spun două — trei cuvinte despre această publicaţie foarte efemeră — „*Săptămîna muncii intelectuale şi artistice*".

Mi se pare că trebuie sau nu e rău să mă opresc la aspectul acesta şi pentru un motiv, pe care numai îl semnalez, sau numai îl enunţ, astăzi, cred că merită să fie relevat. Dacă nu mă înşel, cînd am venit, am surprins din discuţie că se luase notă de acea intervenţie, de acea prezentare la Radio Roma, care a fost făcută cu prilejul morţii lui Camil. Astăzi am primit şi eu de la „Agerpres" o copie a acelui necrolog cam sălbatec.

Ei bine, una din notele cele mai îndrăzneţe a[le] acelui necrolog este tocmai ceea ce contrazice cu totul biografia sufletească a lui Camil Petrescu. În fond — dar să nu stărui, trec peste acest detaliu care trebuie reluat cu alt prilej — în fond ceea ce i se reproşează este nu atît că a fost un om al regimului de astăzi, dar că a fost plin de bani în cîteva epoci ale vieţii lui, iar acum, în timpul din urmă, plin de onoruri, copleşit de onoruri. Ei bine, citite sau auzite, lucrurile acestea, cînd cunoşti realitatea, pe de o parte, cînd îţi dai seama că toate deceniile acestea care s-au scurs din 1924 — cînd scoteam împreună „*Săptămîna muncii intelectuale şi artistice*" — pînă astăzi, au fost marcate de truda lui, care s-a văzut şi în operă, şi de lipsurile pe care le-a îndurat. Fără doar şi poate, este adevărat că nu a murit de foame, că nu i-a lipsit pîinea, este foarte adevărat. De pildă, îmi amintesc de sfîrşitul acela din prefaţa la *Chatterton*, a[l] lui Alfred de Vigny, care pleda sau cerea pentru scriitori aceste două lucruri: mai mult timp şi pîine. Ei bine, Camil a avut o pîine, aceasta fără doar şi poate, dar pîinea aceasta a fost o pîine destul de grea, pe care a cîştigat-o cu multe, foarte multe sudori, cu sănătatea vieţii lui. Este aproape cert. De pildă această *postfaţă*, între altele, vorbeşte Camil, la un moment dat, de sănătatea lui falimentară. Este de prost-gust ce am să spun, sau ce am reţinut pentru mine, dar nu pot să mă smulg acestei impetuoase apropieri, mai ales cînd am luat notă şi de ştirea aceasta transmisă de Radio Roma şi am zis că dacă etimologia nu o confirmă, dar *falimentar* este construit tot din *alimentar*.

Ei bine, este clar, Camil a trudit şi a plătit pîinea aceasta ce a avut, cu o foarte mare producţie literară. De altminteri *postfaţa* însăşi aminteşte de foarte multe ori cîte obligaţii îl sileau de atîtea ori să acumuleze şi să acumuleze trudă peste trudă, lucruri pe care le făcea pe toate cum ştiţi prea bine, numai din pure nevoi materiale.

Însă, ca să revenim la ideia lui Vigny despre *Chatterton*, pîinea dacă a avut-o, în condiţiile acestea — timpul i-a lipsit. Este iar în postfaţa lui o frază mişcătoare: « Timp — zice Camil acolo — nu am avut niciodată! Nu am avut timp disponibil ». Timpul i-a fost prins tot de o muncă intensivă, fanatică, sălbatică chiar.

„*Săptămîna muncii intelectuale şi artistice*" (este o publicaţie care apare în 1924), în primul număr, la 5 ianuarie 1924, şi în celelalte patru numere — pentru că patru numere apar numai, la sfîrşitul lui ianuarie gazeta şi dispare — mărturiseşte de la început una din preocupările fundamentale ale existenţei lui Camil, anume organizarea tuturor muncitorilor pe tărîmul intelectualităţii.

Manşeta însăşi din primul număr spune foarte mult: lucrătorii manuali pornesc de la ideea de clasă, ţărănimea o afirmă, burghezia o practică. Numai unii mici intelectuali vor să sugă şi la oi străine. Era modul foarte plastic de a îndemna sau de a denunţa o vină a acestei intelectualităţi, care se punea în slujba celorlalte puteri constituite şi care nu-şi cunoştea menirea.

Editorialul lui Camil — şi este interesant de remarcat, desigur, dacă încerc să-mi reamintesc timpurile acelea, cu greu aş reconstitui sau, ştiu eu, aş vedea trecînd prin faţa ochilor şi a amintirii şedinţele care au avut loc. Am impresia însă că, mai mult decît noi toţi, cel care se zbătea era Camil, el făcea oficiul de secretar. Vorbeşte într-un loc, către sfîrşit, în ultimul număr al publicaţiei, de truda redactorilor care lipeau mărcile, care făceau nu mai ştiu ce treburi. Eu nu-mi amintesc de lucrurile acestea şi cred că nici nu le-am făcut, dar el le făcea în odăiţa lui de la hotel toate aceste munci de secretariat cu o răbdare [deosebită]. De altminteri în organizarea muncii lui proprii s-a dovedit a fi chiar unul din cei mai desăvîrşiţi arhivari. Şi este interesant de remarcat, desigur, că editorialul primului număr, întîiul articol tratează despre, sau mai bine-zis, titlul primului editorial este *Muncitorii intelecuali şi ideea de clasă.*

Celelalte editoriale reiau ideea aceasta şi Camil face distincţie între muncitorime, între muncitorimea manuală — care are marele avantaj de a se fi constituit în clasă şi a o conduce partidul care are o putere foarte mare — între burghezie — burghezia care are la dispoziţie băncile şi industria şi regimul protecţionist — şi intelectualitatea care este risipită.

De altminteri, chiar din primul număr, se pledează pentru o confederaţie generală a muncii intelectuale, se dau listele asociaţiilor, organizaţiile intelectuale, începînd cu Baroul, Societatea scriitorilor şi celelalte sau ale comitetelor acelea. Totul este pornit în mare şi cu îndemînare foarte serioasă pentru a se ajunge la acea organizare a tuturor societăţilor profesionale într-o mare confederaţie.

Învăţămîntul — care pe vremea aceea, dacă vă aduceţi aminte, suferea de o foarte mare lipsă de membri ai corpului didactic. Erau foarte multe catedre vacante. Este vestita epocă a directoratului lui Anghelescu — se începuse marea campanie a construcţiilor şcolare, dintre care multe rămîneau în drum, rămîneau cel mult ridicate de roşu. Este epoca improvizaţiilor corpului didactic. Pe vremea aceea, eram în debuturile mele de ziarist, scriam, plecînd de la dezastrul — aveam pe atunci dezastre feroviare foarte multe — de la dezastrul Vintilencii, îmi aduc aminte că plecasem de la dezastrul Vintilencii ca să vin să spun că ne aşteaptă « Vintilence » latente cu mult mai serioase, pe calea aceasta a pregătirii intelectuale a noilor generaţii din ţara noastră. Aminteam, de pildă, de cuvîntul lui Moşoiu, fost ministru, care în faţa dezastrului de la Vintileanca invocase psalmul zădărnicirilor lui David, ca să se scuze.

Tot ca o idee frumoasă a acestei publicaţii — în care Camil ţinea ca în fiecare număr să prezinte o mare personalitate intelectuală a ţării — în primul număr, o pagină întreagă este consacrată lui Enescu, cu unele din cele mai preţioase informaţii şi bibliografii despre arta lui. Era pe vremea cînd, împătimiţii de literatura lui Proust — tocmai se prăpădise Proust — aflăm de scrisoarea aceea a lui Proust către Lacretelle, se vorbeşte în legătură cu vestita sonată a lui Vinteuil *, este sonata lui Cesar Frank, acolo unde viorile îşi răspund ca două columne nu ştiu cum, cîntată mai cu seamă de Enescu, este aceasta, în scrisoarea lui Proust. Am recitit de curînd şi acest mic atestat, să zicem, al lui Proust, despre prestigiul şi despre magia artei lui Enescu.

Numerele următoare, de exemplu, continuă această analiză şi această pledoarie a lui Camil pentru organizarea muncii intelectuale şi Camil abordă, de pildă, într-un articol de oarecare violenţă despre naţionalismul ei în război, Camil vorbeşte aici, cu privire la recentul război din care ieşisem, despre ambuscaţii vremii aceleia. De pildă, Camil se întreabă: oare cîţi din familia Brătianu să fi participat la războiul acela de întregire? Evocă apoi situaţia de la Iaşi a străzii Lăpuşneanu, a acelor îmbogăţiţi de război... Sînt trăsături de romancier, aruncate în pripă.

Un oarecare articol vorbea cu violenţă despre exproprierea îmbogăţiţilor de război. Iar o casetă — lui Camil i-a plăcut să abordeze toate subiectele şi pe vremea aceea era problema sărăciei naţionale, a banului nostru scăzut, a lipsei de acoperire în aur ş. a. m. d., a devalorizării leului, toate aceste probleme îl preocupau în modul cel mai

---

* Personaj din *În căutarea timpului pierdut* (n. red.).

înalt — oglindește după părerea mea destul de elocvent situația. Zice: « Domnul Vintilă Brătianu are încă speranța în ridicarea leului fără aur la bancă și promite sinistru ieftinirea traiului. E nebun, e naiv sau numai de rea-credință? »

Este în caseta aceasta, îmi place să cred, una din trăsăturile lui Camil; trăsătură pe care o întîlnim și în activitatea lui publicistică și în polemicile pe care le-a dus de atîtea ori și în proporții cu mult mai vaste.

Mai departe, în nr. 3 de pildă, personalitatea pe care o elogiază „*Săptămîna muncii intelectuale și artistice*“ este doctorul Marinescu și de asemenea se prezintă aspecte din această activitate și chiar anumite incursiuni anecdotice. Este prezentat, de pildă, doctorul Marinescu intrînd la Cameră, la Parlament, fiind bruscat de un oarecare ușier de acolo, în timp ce potentații vremii...!

La numărul 4, problema care [îl] preocupă este definiția termenului de muncitor intelectual: cine sînt muncitorii intelectuali? Și atunci spune: sînt cei la care predomină în activitatea socială munca intelectuală. « De ce munca și nu intelectualitatea propriu-zisă? Pentru că intelectualitatea este o simplă noțiune de valoare susceptibilă de evaluări cu totul subiective. Poate că intelectuali adevărați nu sunt nici o duzină în toată țara (numărați-i dacă vreți). Muncitori intelectuali? Ah, da! Aceasta este o categorie socială subimpărțită la propriu (medici, avocați, profesori, agronomi, ziariști, farmaciști, pictori, artiști) ».

Și urmează o întreagă pledoarie. În pledoaria lui, Camil aduce cîteva argumente hotărîtoare. De pildă, el zice: țărănimea a ajuns grație organizării ei politice și grație conjuncturii politice universale să obțină votul universal, care este o foarte mare putere. Muncitorimea are sindicatele; burghezia are industria, capitalul și voința Palatului în același timp, în timp ce țărănimea a ajuns, grație acestei mari puteri, împotriva burgheziei, a ajuns să obțină moratorii, legi protecționiste, în timp ce muncitorimea intelectuală este incapabilă să se organizeze.

Cît de incapabilă este, tot Camil o spunea în cîteva din informațiile acestui al patrulea număr și altele [dinainte] ale „*Săptămînii muncii intelectuale și artistice*“. De pildă, arată în articolul *Scrisoare către un eventual Mecena*, despre care voi spune două cuvinte acum, arată cum societatea „Agir“ s-a oferit să dea un abonament săptămînal „*Muncii intelectuale*“, care era săracă, un abonament de 250 lei și „*Săptămîna*“, Camil, noi, ne-am permis luxul și, în același timp, gestul, să refuzăm acest ajutor nenorocit de 250 lei, în timp ce Clinciu — profesorul de istorie care era președintele asociației profesorilor de istorie — pe care Camil îl știa, îl cunoștea, cu care stătuse de vorbă, a înțeles toate lucrurile acestea, dar a rămas « frămîntat » de gînduri. Era pe vremea cînd Clinciu, dacă nu mă înșel, era liberal sau era în orice caz și liberal, și era pe vremea cînd se vîntura ideea demisiei profesorilor în bloc, cînd situația era, așa cum știm cu toții, destul de tristă. Ei bine, în numărul 4 apare această *Scrisoare către un eventual Mecena*. Desigur este tot Camil în această spirituală și puțin dramatică spovedanie a unui intelectual care se trezește cu totul descoperit în fața acelei tranșee greu de cucerit, care ar fi fost organizarea muncii intelectuale în țara noastră la această epocă. Începe *scrisoarea* cu o ironie destul de acidă. Zice: « nădăjduim că, deși ești bogat, citești totuși ce apare, o ipoteză cam îndrăzneață, citești chiar „*Săptămîna*“, ceea ce pare de-a dreptul absurd! » Felul de a porni și ironia aceasta incipientă, *ex-abrupto*, arată că într-adevăr nu era vorba să capteze bunăvoința vreunui Mecena, pe care nici nu l-a captat, cît să arunce încă o ironie acestei mase amorfe de îmbogățiți de război, care în acea vreme era la putere.

Către sfîrșit, cînd am renunțat la acel abonament de 250 lei, Camil intervine spunînd: « Iar dacă lucrul acesta i se pare prea mult, fii calm, mai ales fii calm! »

Și numărul acesta într-adevăr este ultimul.

Poate că ar merita să mai amintesc două detalii — și cu aceasta termin. Este vorba de un articol, destul de violent, într-un fel, care nu-i aparține lui Camil — *Profesori universitari fără rușine și profesori universitari cu rușine*. Desigur că nu vă mai amintiți — este vorba de acel apel pe care îl face decanul Facultății de Medicină, Minovici,

către restauratorii din capitală, ca să înscrie în bugetele lor şi cîte patru studenţi cu masa, doi gratuit şi doi cu un preţ mai redus, pentru că studenţii o duc foarte greu. Acesta era Minovici. Iar doctorul Toma Ionescu, care a intervenit imediat, a declarat că este o ruşine să se vorbească în felul acesta. Plecînd de la aceste date şi de la situaţia pe care o cunoaşteţi cu toţii, s-a scris acest articol care corespundea şi se încadra întrutotul obiectivelor *„Săptămînii"*.

Un alt *entrefilet* al lui Camil, intitulat *Cine este un intelectual*, se pare că încearcă o polemică timidă cu Rebreanu. De ce zic « încearcă », pentru că tot în numărul acesta se reproduce articolul lui Rebreanu, şi Camil, cum avea obicieiul de atîtea ori să intercaleze, a încadrat o glumă, vrea să răspundă acestei întrebări: *Cine este intelectual?* « Intelectualul este cel care vorbeşte celor ce cer (?) un romancier este un intelectual, poetul nu este intelectual, nici poetul nici contrabandistul. Aceştia doi, poetul şi contrabandistul, dau din mîini şi din picioare, deci sînt muncitori manuali ». Este un fel de glumă, dar un fel de glumă amară şi cu care se încheie această istorie a *„Săptămînii muncii intelectuale şi artistice"*.

Dacă ar fi să mă gîndesc numai că, de pildă, în primul număr, două coloane sînt pline de numele aderenţilor la această muncă de confederare a Asociaţiilor şi încă s-ar înţelege că a fost un moment atunci, o încercare de a solidariza şi de a organiza intelectualitatea, strădanie, care, este clar întrutotul, revine lui Camil. Şi nu numai atît, dar poate că ştiu eu, punînd în cumpănă activitatea literară a lui Camil — pe care nu eu şi nu acum o judecăm, noi toţi o cunoaştem, nu este locul să stăruim acum asupra ei, este aşa de vastă, aşa de variată şi merituoasă — punînd în cumpănă această activitate literară cu această latură a muncii obşteşti şi poate că aş fi stat la gînduri să vorbesc mai curînd de poeziile lui, să retrăiesc emoţia ce am avut în decursul lecturilor sale — şi cu prilejul poeziilor şi al romanelor şi teatrului — dar este clar un lucru, că lui Camil i-ar fi făcut plăcere ca în colocviul acela, pe care l-am tot amînat, şi nu odată am avut această impresie, i-ar fi făcut plăcere să redeschidem tot acest capitol al *muncii intelectuale*, lăsat în părăsire de noi.

Cu acest aspect totuşi, cred eu, personalitatea lui Camil se completează, se întregeşte şi, dacă colocviul la care am făcut aluzie, nu a avut loc, mă consolează gîndul că totuşi îl vom relua într-o bună zi. Pentru că nu ştiu în ce măsură a crede în această viaţă de dincolo — în care totuşi aş zice: Nu cred, şi atîtea mă îndeamnă să cred în colocviul acela, şi în lumea de dincolo vom avea prilejul să stăm la acest taifas amînat de atîtea ori.

Nu ştiu în ce măsură este bine să amintesc aici şi de o vorbă a lui Hugo, la moartea lui Balzac, care spune că dacă marii scriitori — el vorbeşte de Balzac şi, desigur, întrebuinţează termenul de geniu — mor, este imposibil ca marii scriitori, care au lăsat atîtea urme în viaţa lor, să nu *fie* în moarte, sau o dată cu moartea să nu rămînă sufletul. Şi mă frămîntă şi pe mine gîndul acesta, că, totuşi, dacă în accepţie cuvîntul unei vieţi de dincolo este inimaginabil, ceva îmi spune că totuşi mai este timp, că nu este timpul pierdut şi mai este încă timp pentru un colocviu dincolo de Acheron.

Despre Camil Petrescu, Perpessicius a scris în diverse ocazii, fie recenzîndu-i, cu o impresionantă constanţă cărţile, fie apărînd conduita cotidiană a scriitorului în cele mai acute campanii de presă din cîte a cunoscut publicistica românească interbelică, fie susţinînd alături de alţi intelectuali contemporani iniţiativele gazetăreşti şi sociale ale autorului *Mioarei*.

Textul de faţă, fără a aduce informaţii istoriografice deosebite faţă de ceea ce se ştie despre Camil, are o cu totul altă valoare, aş spune — sentimentală.

E o febrilitate a rostirii, o incadescenţă a gîndului, o emoţie dureroasă, care străbate din fiecare frază covîrşitoare. Cuvîntarea ţinută, într-o adunare de doliu la Academie, la numai o săptămînă după dispariţia lui Camil, depăşeşte însă convenţionalismul momentului.

Ea se impune peste ani ca o patetică pledoarie pentru înţelegerea omului şi a scriitorului care a fost Camil Petrescu, pentru dezvăluirea crezului său ideologic şi pentru permanentizarea unei opere de o rară ţinută intelectuală în conştiinţa românească.

Stenograma, după care se reproduce textul de faţă, păstrată în Arhiva Academiei Române, ne-a fost comunicată de cercetătorul Petru Popescu-Gogan, căruia îi aducem mulţumiri.

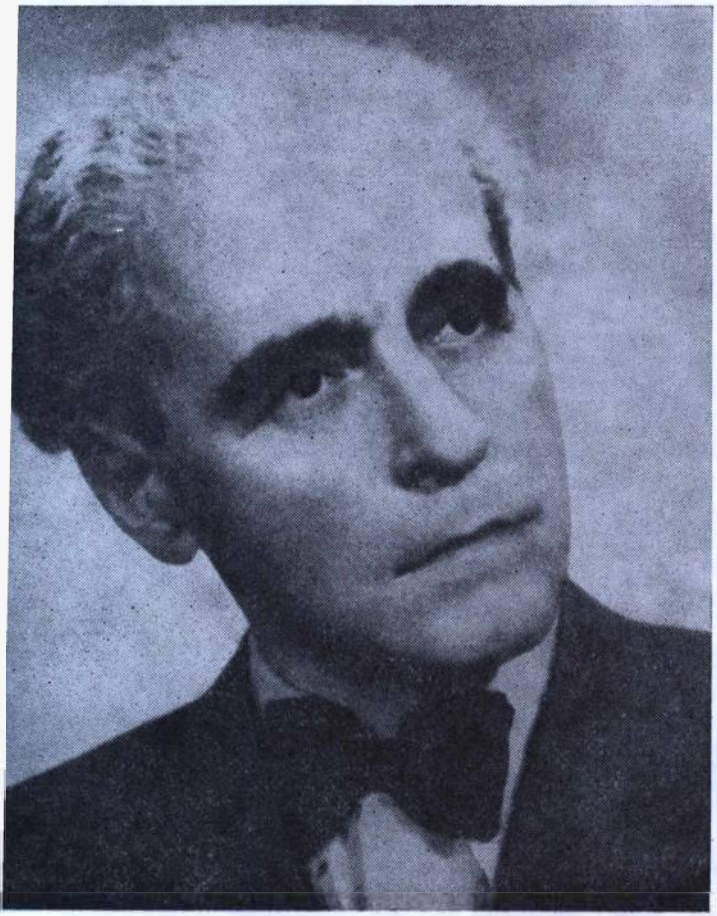
N. F.

PER ASPERA AD ASTRA

Cu prețuire și cele mai bune

Cezar Petrescu

Cezar PETRESCU

ÎN ANII 1956—1958, AM LUCRAT LA UN manual de literatură română contemporană, într-un colectiv foarte larg (format din N. I. Popa, Al. Dima, Al. Piru, D. Micu, Al. Bistrițianu, Const. Ciopraga, Mihail Novicov, Silvian Iosifescu, Savin Bratu, mai tîrziu Mihai Gafița), avînd îndatorirea, printre altele, de-a redacta capitolul monografic despre viața și opera lui Cezar Petrescu, axat pe analiza romanului Întunecare. (În 1929, în primul an al studenției mele, publicasem o recenzie despre acest roman la prima lui apariție în două volume, în revista „Scrisul nostru" din Bîrlad.)[1]

M-am adresat scriitorului pentru o convorbire cu scopul de a lămuri procesul de creație al unei opere cu rădăcini puternice în realitățile istorice ale contemporaneității. Comunicarea orală nu i s-a părut suficientă lui Cezar Petrescu, care avea o vorbire precipitată, un ritm verbal accelerat, de o rară spontaneitate și mi-a cerut să-i fac un chestionar de probleme la care să răspundă mai pe îndelete, cu un efort de concentrare.

Cezar Petrescu mi-a răspuns printr-o amplă scrisoare pe care o publicăm alăturat, în luna iunie 1956, în care, totuși, nu se referea la toate întrebările pe care i le-am pus, mai ales la problema privind romanul lui mai rezistent, Întunecare.

Astfel, mi-aduc aminte că mi-a comunicat numai oral că evocarea luptelor la care a participat Radu Comșa nu au la bază amintirea unor evenimente trăite de el însuși. Scriitorul nu a fost pe front, n-a putut trăi experiența tragică a războiului ca un Camil Petrescu, care a putut împrumuta lui Ștefan Gheorghidiu, jurnalul autentic al propriei trăiri. Cezar Petrescu a avut încă din copilărie o

[1] I, 4, 1929.

sănătate fragilă, a fost bolnav de tuberculoză osoasă, suferință ce l-a făcut inapt exigențelor aspre ale armatei, de care a fost dispensat, ținîndu-l la pat luni de zile în plină tinerețe, cum i s-a întîmplat în 1922 la Cluj.

În scrisoarea aceasta, Cezar Petrescu are destule rezerve cu privire la posibilitățile unui scriitor de-a fixa în mod obiectiv imaginea despre sine însuși, mai ales de a o proiecta în afară, preferînd s-o păstreze «în intimitatea sa cu o explicabilă pudoare». «Toți ne credem altceva și altfel decît suntem». Deși are conștiința valorii sale, nu se supraestimează. Cînd arată identitatea dintre optica lui creatoare și aceea a lui Șolohov, nu uită să adauge: «păstrînd proporțiile».

În altă parte a scrisorii, cînd înfățișează pe larg intențiile lui, completează că intențiile nu se realizează totdeauna. Cu toate acestea, Cezar Petrescu a făcut de mai multe ori mărturisiri despre procesul lui de creație, despre scrisul său.

Revista „Manuscriptum" (II, 4(5)/1971) a publicat textul conferinței ținute la Ateneul Român, cu titlul Creator, creație și... creaturi, în ziua de 17 aprilie 1943, punînd accentul mai ales pe perioada începuturilor literare, evocînd figura profesorilor de limba română — Calistrat Hogaș, Nicolae Apostol (primul la Iași, al doilea la Roman, după ce cu un deceniu înainte fusese profesorul lui Mihail Sadoveanu la Fălticeni).

Scrisoarea alăturată e interesantă în primul rînd pentru problemele ideologice ale procesului creator, dar și pentru alte precizări.

La punctul 9, e o referință la un studiu al profesorului G. C. Nicolescu, studiu care conține afirmația (după noi justă) că prima lucrare, o povestire epistolară, a fost publicată în revista „Semănătorul", «din 1907 sau 1908». «Nu eu am scris acea povestire în scrisori și nici nu știu despre ce C. Petrescu e vorba».

În monografia sa din 1963, Mihai Gafița fixează, fără nici o discuție, debutul literar al lui Cezar Petrescu, în „Semănătorul" din 26 august 1907, unde îi apare «mica nuvelă epistolieră intitulată Scrisori», care, de altfel (lucru esențial), e reprodusă în volumul Drumul cu plopi (1961, p. 651), într-o ediție nouă, îmbogățită, sub supravegherea autorului.

Nu împlinise 15 ani cînd a debutat, dar stăpînea de pe-atunci meșteșugul compunerii libere, deși povestea de dragoste este destul de trivială, romanțioasă la modul ridicol, salvîndu-se oarecum prin nota parodică.

Cum s-ar explica faptul că scriitorul neagă răspicat că ar fi debutat prin această nuvelă? Dar ea a fost publicată (în „Cuget clar", nr. 5—8, martie—aprilie 1934) ca scrisoare trimisă în decembrie 1906 lui N. Iorga.

Despre această compunere scriitorul însuși declara lui F. Aderca, în interviul cunoscut, că-l fascinau idealurile lui Iorga. Poate că prin strădania lui perseverentă de-a se degaja de „Semănătorul", de idilismul și de patriarhalismul sămănătorist, situîndu-se în sfera realismului, de-a se rupe de tot ce-i amintea de-o revistă care l-a influențat «de pe băncile școlii» (cum spunea în „Adevărul literar și artistic", 11 august 1929), în asemenea măsură încît nu i se părea absurd să împace antagonismul dintre moșieri și țărani.

Astăzi e clar pentru toată lumea că încă din Scrisorile unui răzeș (1922) Cezar Petrescu a evocat unele prăbușiri umane care depășesc idila sămănătoristă. În povestirea Întoarcerea eroului (care prefigurează problematica romanului Întunecare, cum, cu drept cuvînt, observă Cezar Petrescu, în scrisoarea alăturată), deziluzia ostașului întors în satul natal destramă utopia paradisului patriarhal. Eroul ce suferise cutreierînd țări străine, este primit nu numai cu neîncredere, ci cu dușmănie de țărani, ca și de autorități.

Scriitorul insistă asupra caracterului tipic al personajelor sale, a unui Radu Comșa, de exemplu, din Întunecare, romanul unei generații cu crizele ei de conștiință și al epocii în care s-au format și au trăit.

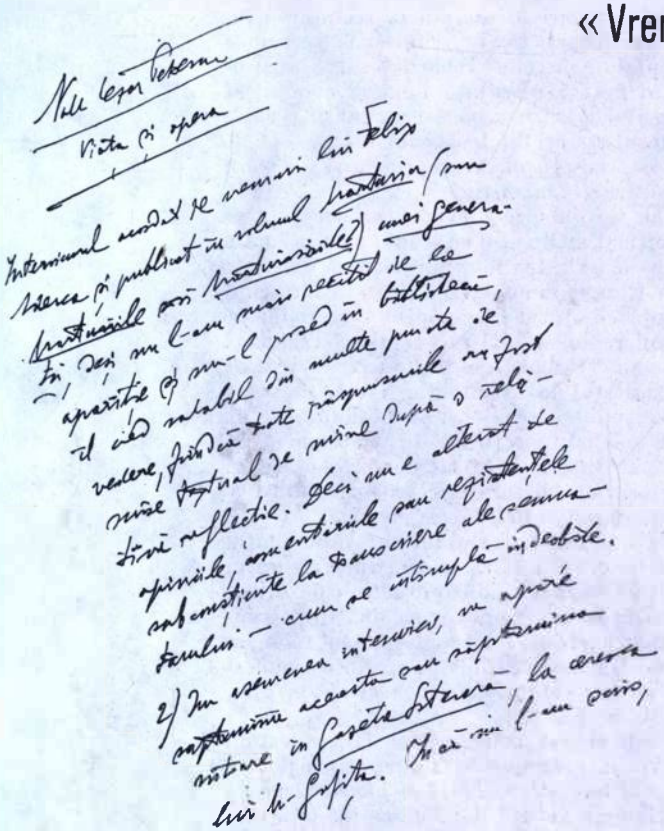
Războiul, în concepția lui Comșa, e un foc purificator, un purgatoriu, imensa suferință aducînd o însănătoșire a întregii vieți sociale românești. El aștepta (eroarea lui tragică!) ca această schimbare adîncă a conștiințelor să se producă în cadrul orînduirii existente, fără nici o răsturnare a claselor. Nu războiul, ci revoluția va întemeia o lume nouă: acesta e sensul implicit al romanului.

Sînt interesante detaliile despre uriașa activitate de gazetar — a scris peste 5000 de articole. Gazetăria l-a ținut mereu în actualitate, a fost un admirabil post de observație pentru cunoașterea faunei politicianiste, l-a făcut prezent în dezbaterea problemelor epocii sale, dar (așa cum a arătat critica, un E. Lovinescu, un Pompiliu Constantinescu) a dăunat prozei lui Cezar Petrescu, care adesea nu depășește cronica prin sinteza artistică, iar stilul așa de fluent al scriitorului nostru devenind prolix și facil.

Juste sînt observațiile despre tălmăcirea în limba română a romanului Pe Donul liniștit de Mihail Șolohov, la care se va putea adăuga traducerea romanului Mama de Maxim Gorki, precum și indicațiile despre traducerea în alte limbi a operei lui originale.

Există în scrisoare o febrilitate, un clocot de proiecte noi pe care, din nefericire, Cezar Petrescu, ce se va stinge peste cîțiva ani, nu le-a putut *împlini*.

G. G. URSU

«Vreme de peste 30 de ani, am fost în permanență pe teren...»

Confesiuni de lucru

CEZAR PETRESCU

VIAȚA ȘI OPERA*

1. Intervievul acordat pe vremuri lui Felix Aderca și publicat în volumul *Mărturia* (sau *Mărturiile* ori *Mărturisirile?*) *unei generații* [1], deși nu l-am mai recitit de la apariție și nu-l posed în bibliotecă, îl cred valabil din multe puncte de vedere, fiindcă toate răspunsurile au fost scrise textual de mine după o relativă reflecție. Deci nu e alterat de opiniile, comentariile sau rezistențele subconștiente la transcriere ale semnatarului — cum se întîmplă îndeobște.

2. Un asemenea interviev, va apare săptămîna aceasta sau săptămîna viitoare în *„Gazeta literară"* [2], la cererea lui M. Gafița. (Încă nu l-am scris, căci nici n-am primit deocamdată cuvenitul chestionar). Cum însă după o prealabilă conversație știu că va pune în același timp probleme generale ale prozei, ca și probleme subiective ale prozei mele, cred că la apariție va oferi oarecare material documentar de orientare.

---

* Filele ce publicăm aici sînt însoțite de următoarea epistolă, pe care o transcriem în note:

«Iubite domnule prof[esor] G. Ursu,

Deși asaltat de-o sumedenie de obligații neprevăzute, care pur și simplu mă sufocă de îndată ce ajung la București — caut să satisfac măcar în parte dorințele exprimate în scrisoarea D[umi]tale. Bine înțeles, în fugă, fără nici o metodă.

Această nu numai din pricină că n-am răgazul să-mi organizez haosul materialului de amintiri și date. Dar mai ales fiindcă e îndestul de penibil pentru un scriitor, să proiecteze în afară imaginea despre sine însuși, pe care o păstrează în intimitatea sa cu o explicabilă pudoare. Toți ne credem altceva și altfel de cum sîntem. Victime ale bovarysmului!

Voi căuta deci să înșir la întîmplare, pe foile alăturate, cîteva însemnări așa cum îmi vin sub condei, în siguranța că d[umnea]ta vei ști să le organizezi mai bine și să tragi concluzii mai juste.

De prisos să-mi arăt cu acest prilej toată mulțumirea că despre un scriitor moldovean, scrie tot un moldovean, cu alte antene, care lipsesc criticilor și monografiștilor de dincoace de Milcov și de dincolo de Carpați, care o nimeresc cu ... antena lui Irimia în gard, chiar cînd ne copleșesc de elogii. Sau mai ales atunci.

Cu sentimentele cele mai bune

CEZAR PETRESCU»

[1] Titlul exact: *Mărturia unei generații*, București, Editura *„Națională S. Ciornei"*, 1929.

[2] *Cum am devenit scriitor*, în *„Gazeta literară"*, 14 ian[uarie], 7 febr[uarie] și 11 aprilie 1957.

3. Cu acest prilej, ţin a menţiona că M. Gafiţa a scris o prefaţă la reeditarea romanelor *Comoara Regelui Dromichet* şi *Aurul Negru* sub tipar [3], cum şi la versiunea franceză a *Întunecării*, într-un sens foarte apropiat de punctele mele de vedere scriitoriceşti. Încît cred că ar fi fertilizabile — şi în această credinţă i-am şi comunicat astăzi telefonic să intre în legătură cu d[umnea]ta, pentru a găsi o modalitate să le pună la dispoziţie. Făcut-am bine sau ba? Dînsul s-a arătat foarte încîntat.

4. Socot că pentru sensul social-politic şi istoric, *Aurul Negru* (inclusiv *Comoara Regelui Dromichet*) e de-o importanţă care egalează *Întunecarea*.

5. Şi fiindcă e vorba de *Aurul Negru*, unde M. Gafiţa spre adevărata sa surprindere a găsit un material documentar abia acum confirmat de nu ştiu ce studiu asupra luptei petrolului în Romania [4], e cazul să subliniez că activitatea mea jurnalistică de peste 30 ani — adică peste 5000 articole — dacă va fi avut cumva vreo proastă influenţă în privinţa stilului, a recompensat cu prisosinţă creatorul literat prin materialul de documentare viu asupra problemelor şi oamenilor politici dintre cele două războaie.

6. Acest lucru e confirmat de altfel şi în romanul recent *Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mîine*, sub o formă mai directă şi destul de accentuată. Vreme de peste 30 ani, am fost în *permanenţă pe teren*, cum se spune astăzi — şi cu posibilităţile de informare directă, la sursă, care lipseau celor mai mulţi scriitori de vîrsta mea. În intenţia mea, acest roman, împreună cu romanul *Vladim* [5], în lucru, vor reprezenta procesul de tranziţie, de creştere, de lărgire a orizontului scriitoricesc — semnificativ pentru toţi scriitorii şi, în genere, toţi creatorii artistici ai generaţiei mele.

7. E de notat, poate, că această generaţie a crescut şi s-a format în climatul 1900—1914, înainte de primul război mondial, a trecut prin criza de conştiinţă a acestui prim război (vezi *Întunecare*), a suportat relativ o înfrîngere, o capitulare, o dezorientare între cele două războaie, prin însăşi lipsa de orientare a epocii; şi abia după zguduirea celui de-al doilea război şi-a regăsit drumul pierdut, întrerupt, părăsit, dibuit... Adică, îndeobşte drama oricărui intelectual onest şi neoportunist, care între adolescenţă şi plina maturitate a parcurs un *drum cu trei cotituri istorice, sociale, politice*, care altădată ar fi cerut cel puţin un secol sau două.

8. Tematica *Întunecării*, care sintetizează această criză a conştiinţelor fără îndestulă orientare şi fără o stea cardinală a izbăvirilor, am întrevăzut-o încă din primele povestiri şi schiţe din *Scrisorile unui răzeş: Prietenul meu Jean, Lîngă o piatră veche de hotar, Întoarcerea eroului* etc. Atunci păreau efemere notaţii, fără o semnificaţie mai profundă. Timpul — istoria — le-a confirmat. Iar ca scriitor am revenit mereu la ele, fiindcă mereu se reactualizau.

9. Anul trecut, prof[esorul] univ[ersitar] G. G. Nicolescu a publicat un studiu asupra operei mele într-o revistă universitară [6], cred a *Facultăţii de litere şi filologie din Bucureşti* [7] (Nu prea cunosc terminologia). Studiul conţine multe date culese cu o meritorie perseverenţă — în afară de afirmaţia că prima mea... operă literară ar fi o nuvelă publicată în „*Sămănătorul*“ din 1907 sau 1908 şi semnată C. Petrescu. Aceasta mi s-a mai atribuit şi altădată de către alţii. Probabil replica mea cu intenţii de desminţire a fost pe-un ton prea confuz glumeţ pe vremuri, încît a re[i]eşit o confirmare în loc de desminţire. Nu eu am scris acea povestire în scrisori şi nici nu ştiu despre ce C. Petrescu e vorba.

10. Socot că la egalitatea cu romanele originale, ar merita o *menţiune[,] stilizarea* traducerii *Pe Donul liniştit*, romanul lui M. Şolohov, care a fost apreciat de presa şi

---

[3] Au apărut ambele romane sub titlul *Aurul Negru*, 1956, Bucureşti E. S. P. L. A., cu un studiu de Mihai Gafiţa.

[4] Se referă la studiul lui G. Ravaş, *Din istoria petrolului românesc*, Bucureşti 1955, comentat de Mihai Gafiţa în monografia despre *Cezar Petrescu*, Bucureşti 1963, p. 264.

[5] *Vladim sau drumul pierdut*, urma să fie o trilogie, o vastă frescă a epocii. O formă prescurtată a editat M. Gafiţa în 1961. Detalii în *Cezar Petrescu*, de Ion Bălu, Editura „Albatros“, 1972.

[6] G. C. Nicolescu (nu G. G.), *Cezar Petrescu*, în „*Revista Universităţii C. I. Parhon*“, Seria Ştiinţe sociale-filologie, an IV, nr. 2—3, 1955, pp. 73—109.

[7] *Facultatea de filologie* din Bucureşti.

critica sovietică [,] de valoarea unei creații originale prin identificarea cu spiritul și resursele stilistice ale autorului, prin bogăția resurselor de limbă populară, prin înrudirea opticei mele creatoare (păstrînd proporțiile) cu optica lui Șolohov.

11. Activitatea mea gazetărească, publicistică și foiletonistică, de fundator și director al mai multor ziare și reviste vreme de peste 30 ani, mi-a permis ca în cele vreo 5000 articole semnate ori nesemnate, să consacru măcar un sfert problemelor de artă și creație etc. etc. Astfel, în aceste articole ocazionale, am avut prilejul — deși în fugă și fără aparatura savantă de erudiție — să-mi formulez diferite opinii și rezultatul diferitelor experiențe de creator, de care mai tîrziu un istoric, critic sau monografist literar, nu se vor putea dispensa în interpretarea operei mele și nici a *intențiilor ideologice* din această operă, chiar dacă intențiile au rămas și vor rămîne numai... intenții, fără posibilitatea de realizare.

12. Ar fi de semnalat că încă de la apariția primelor volume de povestiri și novele, o mare parte din cărți mi-au fost traduse în diferite limbi (italiană, germană, poloneză, cehă, franceză, olandeză, portugheză etc.) tocmai prin faptul că puneam probleme contemporane, acut actuale, care deși se mențineau în specificul nostru național, prezentau totuși un caracter general, universal, de epocă. (N. B. Și asta, rămîne pentru d[umnea]ta, prin raporturi diverse cu editorii, deci fără nici un element de propagandă — căci editorii străini îmi plăteau cuvenitele drepturi de autor pentru cărți care găseau lectori peste granță, nu în funcție de sacrificiile materiale ale statului român, pentru a-și valorifica, așa, propagandistic, operele de creație națională — metodă artificială, suspectă și îndeobște, fără efect sau chiar un efect contrar.)

12[*sic* — 13] Datele biografice socot că au puțină importanță, în afară doar de faptul că tata, fecior de pălmaș oltean, a studiat agronomia și biologia la Paris (inginer agronom al *institutului* de acolo) și devenind apoi profesor de agronomie și director al unei școli de agricultură medie din județul Roman unde am copilărit (vezi prof[esorul] Dimitrie Petreanu din romanul *1907* — singurul roman cu o mare doză de elemente subiective din cărțile mele) prin mediu, ambianță, peocupări, cărțile din casa cu care am deschis ochii — mi-a ținut din copilărie și adolescență atenția mărită la problemele țărănimii, ale agriculturii, ale satului etc. etc. Acest climat în care m-am născut, a avut incontestabil o influență decisivă asupra orientării mele scriitoricești, trecute, prezente și desigur viitoare, dacă voi mai avea timp cumva să scriu atîtea cărți cîte se cer scrise.

Cezar PETRESCU

[P. S.] Înainte de a pune în plic tot haosul relatărilor de față, dracul m-a îndemnat să recitesc scrisoarea d[umi]tale. Și ca atare, am constatat că nu m-am învrednicit să răspund la întrebările cele mai însemnate. Dar ce pot face? Tocmai la acestea era mai greu de răspuns, cu o precizie oarecum didactică. Sînt răspunsuri care pentru mine însumi plutesc într-o nebuloasă, pe care eu însumi nu sînt capabil și nici nu vreau să le clarific, chiar dacă aș putea, fiindcă mi-ar da impresia unui om sfîrșit și întins pe masa de autopsie, să mă examineze specialiștii, ca pe-un fapt... consumat. Ce m-a îndemnat să scriu *Întunecare*, așa cum am scris acest roman? Realitățile pe care le-am trăit și le-am simțit *omenește* și care s-au cerut exprimate *scriitoricește*. Deci din seria imensă de experiențe, de episoade văzute sau trăite, scriitorul a selecționat cu știință și mai ales cu *instinctul* creației, pe cele mai reprezentative și corespunzătoare concepției sale, punîndu-se oarecum la puterea a treia, pentru a le transmite și lectorului. Scene din viața trăită, care s-au transformat în material de creație literară! Multe amintiri — sau mai exact: înregistrări din tinerețe și adolescență — care în procesul scrisului au obținut (naiba să știe cum), caracterul de evenimente sau personagii tipice. Și o imensă *experiență trăită de gazetar*, care mi-a servit pe... tavă, episoade și tipuri politice, de cea mai tipică semnificație pentru epoca socială și istorică pe care am traversat-o.

DELAVRANCEA ARTIST PLASTIC

ACUM OPTZECI ŞI PATRU DE ANI, UNA DINTRE cele mai dificil de mulţumit dintre marile personalităţi ale vieţii noastre culturale din veacul trecut, a lăsat preţioase aprecieri şi informaţii despre talentul de desenator înnăscut al lui Delavrancea.

În nr. 2 al „*Revistei noi*", al cărei director nu acceptase să fie decît cu condiţia ca Delavrancea şi Vlahuţă să fie principalii ei redactori, B. P. Hasdeu publică studiul său *Bucca şi căpăţînă*, relatînd împrejurările în care l-a conceput:

« Prietenul meu De la Vrancea are în fire-i, pe semne, de a cugeta în imagini. Cum scrie, se ştie; dar şi atunci cînd vorbeşte, dacă voiţi a-l dezboboci pe deplin, daţi-i un condei şi-o să-l auziţi descriindu-şi prin grai ce gîndeşte, ca şi cînd şi-ar vedea gîndul trup şi suflet de-naintea ochilor; şi-n acelaşi timp, tot trage pe hîrtie linii peste linii, tot picură puncturi peste puncturi, le însoară şi le dezbină, le umbreşte şi le luminează.

Într-o seară vorbeam amîndoi politică, ba nu... vorbeam istorie, dezvoltînd teoria lui Vico despre vecinicul dus şi întors şi iarăşi dus şi întors al întîmplărilor. De la Vrancea zugrăvea o roată. Şi aşa de aidoma era făcută încît eu nu m-am putut îndura de a i-o lăsa pe masă, ci am pus-o tiptil în buzunar. Acasă, o mai privii pe gînduri.[...] Şi iată în ce chip, mulţumită lui De la Vrancea, al căruia desen, drept recunoştinţă, îl reproduc mai sus, s-a născut pe neaşteptate cercetarea de faţă. »

Din corespondenţa cu Anghel Demetriescu, ştim că în 1885, aflat la Cîmpulung-Muscel pentru odihnă, sculpta — cu instrumente improvizate de el — bustul unei femei (Coralia Săvescu); că lui Ion Russu-Şirianu, ziarist şi scriitor ardelean, i-a dăruit, cu prilejul unei sărbători în familie, un album cu scene şi cu tipuri din « Sala paşilor pierduţi » a Tribunalului; mai ştim din mărturisirile sale în Cameră că desenase toate instrumentele de lucru ale ţăranului şi ale ţărăncii, cu formele lor specifice în diferite părţi ale ţării, pe cînd industrializarea nu începuse să facă inutilă munca artistică în gospodărie.

Ştim că a lucrat şi în ulei portrete ale prietenilor şi ale soţiei sale, dar cei peste o sută de ani de la realizarea menţionată cert a celor mai vechi dintre operele plastice ale lui Delavrancea şi cele două războaie care au intervenit cu distrugerile şi risipirile lor, au făcut să se piardă cea mai mare parte dintre ele. Nicolae Grigorescu, care a cunoscut mai multe din încercările acestea şi ale cărui pînze Delavrancea îşi făcea o pioasă plăcere să le copieze, convins că în mai-tînărul său prieten şi admirator se află un mare artist plastic, nerealizat, i-a propus o ucenicie de un an, în chervanul cu care Grigorescu colinda vara plaiurile înflorite ale ţării, spre a se încredinţa pe sine şi pe alţii că « pictorul Delavrancea » este tot atît de mare ca stilistul şi oratorul Delavrancea.

Din cele şaizeci de desene pe care le-am putut identifica, pe cînd mai trăiau încă mulţi dintre cei ce-l cunoscuseră şi-l admiraseră, prezentăm pe cele de faţă.

TIMOLEON PISANI — gazetar, prieten al lui Delavrancea; desen în creion, aflat în același album din 1895, destinat soției sale, sensibilă la darul de desenator al soțului său.

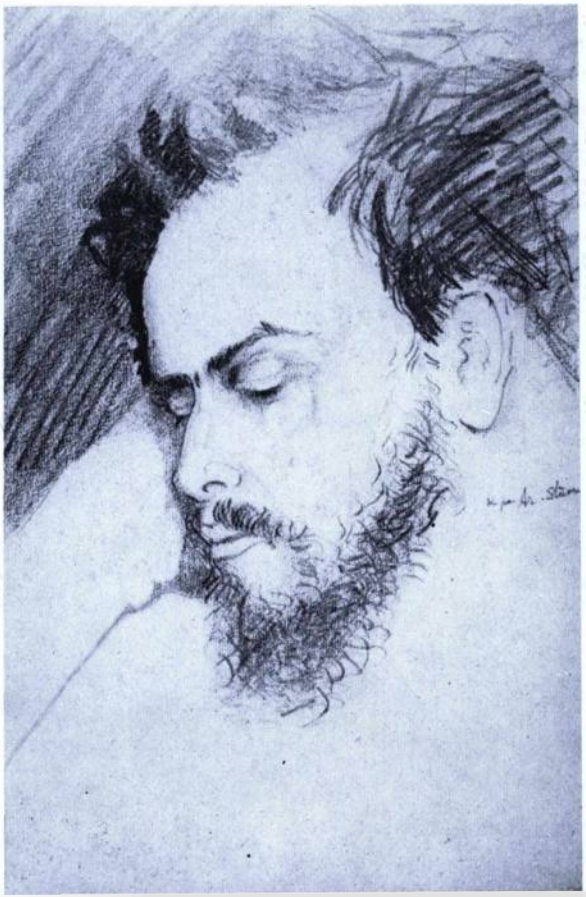
CASCADA „LA DALA" din Elveția. Desen în creion din 1895.

În prima pagină: **DELAVRANCEA în 1885, autor al volumului de nuvele** Sultănica

MARYA DELAVRANCEA, soția scriitorului, schițată în 1895, la Locche-les-Bains.

NICULINA (PICĂ) DELAVRANCEA, la cinci ani; portret din amintiri, în 1895, pe cînd Delavrancea se afla la o cură în Elveția, la Locche-les-Bains.

POETUL ARTUR STAVRI, prieten al lui Delavrancea, nelipsit din cercul iubitorilor de artă și literatură din casa lui Gr. Păucescu sau Anghel Demetriescu, unde Delavrancea era favoritul amfitrionilor. Portretul în creion, desenat la Locche-les-Bains în 1895, este uimitor de asemănător, după spusele celor ce l-au cunoscut și comparat cu fotografia de la Agapia, din 1896, în grupul lui Delavrancea și Vlahuță.

DELAVRANCEA

AȘEZARE DE OAMENI ÎNSTĂRIȚI LA LOECHE-LES-BAINS, scăldată în lumina amiezii — desen în creion din 1895.

COLIBĂ STRIVITĂ DE ÎNĂLȚIMILE SCÎNTEIND DIN CRISTALE DE GHEAȚĂ — desen în creion din 1895.

SILUETA UNUI COSAŞ, văzut din spate. Desen în creion, la Loeche-les-Bains, în 1895. Delavrancea însuşi, care cunoaşte toate florile, toţi arborii, cu frunzele, florile şi fructele lor, a dat ajutor ţăranilor elveţieni la strînsul fînului.

FEMEIE DORMIND ... Desen în creion.

FEMEIE CITIND LA UMBRA UNUI COPAC — desen în creion, în albumul din 1895, una dintre schiţele cu care încearcă să-şi aline dorul de familie.

MĂRUNTE CONSTRUCŢII RUSTICE LA LOECHE-LES-BAINS — ritmuri, contraste şi... linişte.

SILUETĂ FEMININĂ LA UMBRA COPACULUI, ÎN IARBA ÎNALTĂ. Desen în creion din albumul lucrat de Delavrancea în Elveţia. Desigur, tot o ipostază a Iaryei, căreia îi este închinat albumul.

NATURA ŞI... LUCRAREA OMULUI, surprinse în vecinătatea lor pitorească, sub gheţarul LA DALA.

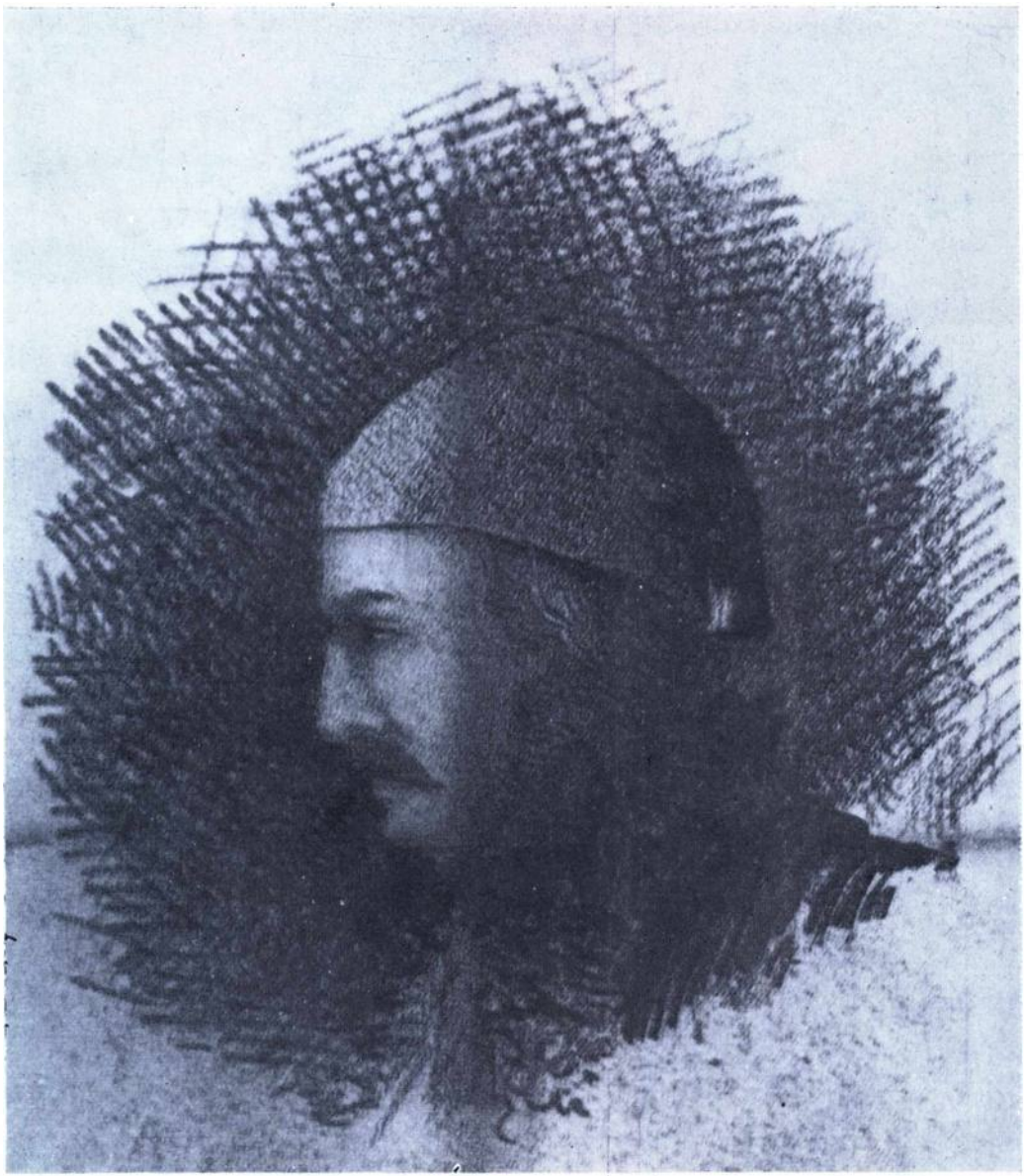

ANTON PANN — desen inedit de Delavrancea. Ca şi versiunea cunoscută, care poartă semnătura autorului, cele două portrete ale lui Anton Pann, unul în creion, celălalt în peniţă, n-au avut nici un model autentic. Fiind bolnav, în urma unei discuţii cu Th. D. Speranţia, Delavrancea a încercat să schiţeze un Anton Pann, aşa cum şi-l imagina, în concordanţă cu biografia şi opera sa.

Un grup mare îl alcătuiesc desenele dintr-un album lucrat în Elveția, la Loecheles-Bains, în 1895, unde Delavrancea fusese trimis de doctorul Babinski din Paris și de doctorul Ion Cantacuzino din București pentru cură și pentru odihnă. Liniștea deplină de care avea nevoie pretindea să petreacă o lună singur în Elveția, dar... dorul de familie, de Marya, ideala sa soție, îl chinuiește și singura alinare și-o găsește în desen.

Lirismul romantic din cele mai multe creații literare ale sale conduce și penița ori creionul, cărbunele ori pensula cu care lucrează artistul plastic Delavrancea. Case de oameni necăjiți, scene din timpul adunatului de fîn, la care, în Elveția, participă și el, cu sufletul întors spre trecutul familiei sale de țărani cu obîrșie vrînceană, chipuri înăsprite de vînt și de soare ale truditorilor pămîntului, gestul semănătorului gliei, statuar, de zeu autohton al rodirii, viței și roate, peisaj de tîrg dunărean, ori desenul sarcastic al «boierului și țăranului» îndoiți — unul de sărăcie, celălalt de huzur... iată cîteva din subiectele desenelor sale.

Poate esența artei de desenator a lui Delavrancea va ispiti pe un specialist, care analizîndu-l ca artist plastic, ar trebui să se refere și la arta fiicei sale, pictorița Niculina Delavrancea Dona (în fotografia alăturată, la vîrsta de 19 ani), din ale cărei pînze florile grăiesc o limbă aparte, lumina se cerne delicat pe secvențe de orașe și de sate, receptate de ochiul unei personalități ce vede lumea sub aspectul ei poetic; și va trebui să urmărească talentul lui Delavrancea, întrupat la a treia generație, în Niculina Dona, singura sa nepoată, specializată în frescă, a cărei operă merită cu prisosință să fie pusă în valoare de revistele de specialitate.

Noi ne-am făcut o sfîntă datorie, cum ar zice Delavrancea însuși în asemenea împrejurare, să grupăm o mare parte din desenele sale, reamintind o altă fațetă a unei personalități atît de multilaterale, despre care tot Hasdeu spunea că «ar fi fost mare în orice ar fi întreprins».

Emilia Șt. MILICESCU

DELAVRANCEA: SCRISORI DIN LOECHE-LES-BAINS.

I

[Din Loeche les Bains. Cartă postală către Margueritte Miller]

Pension Richardet Rue Mon[t]-Blanc
Genève *

[Stampila poştei:] *13. VII. 1895*

Bobicule, să-ţi răspunz imediat la scrisoarea ta. Te felicit pentru examene. Bravo. Mamitica trebuie să fie încîntată de fie-sa. Şi are dreptate. Cît este de *om*, această fie-să delicată, numai eu ştiu. — Sărută pe Mamitica aşa cum ţi-am scris. — Vestea că veniţi mi-a făcut o deosebită plăcere. Voi rămînea cu dorul de Marya şi de copii, dar nu voi mai fi în exil. Aici la masă, nici un Bobic (nu mă mir), nici o Mamitică, nici pic de Maryă, nici un deget de Catia... cele mai urîte momente sunt la masă, chiar cînd mi-e foame. Eu mănînc mai mult cu sufletul... îmi trebuie un aperitiv moral, altfel ţintuiesc ochii în farfurie. — Să-mi depeşaţi cînd veniţi, ca să vă ies înainte. Să nu veniţi pe lac că ajungeţi noaptea la ora 9 1/2—10 în L.[oeche] les bains. Sînt 3 1/2 ore de trăsură, extraordinar de frumoase. Numai cu trenul ajungeţi la 12 1/2 în Loeche (gara).— Mă duc să întreb cît vă reduce, fiindcă veţi fi două. Mă voi *tocmi*. A fost o sărbătoare pe mine cartea Miruţei [!] Salutări şi amiciţii d[omnişoa]-rei Katia. Te sărut + două mîni ale Mămitichei,

Barbu

[Post scriptum]

Adu-mi o gumă de creion. Desenez cîte ceva ca să mai uit — dar tot nu pot.

Ah! ce răi au fost cu mine... aş fi putut veni cu Marya!

Tot, tot, cu *două odăi* am tocmit «13 lei».

Da! am văzut bine lacul, nu din cauza lacului, ci din cauza scrisoarei pe care o primisem de la Marya. E de necrezut, dar este aşa.

Uitasem: camera Mamitichei va fi la întîiul, a ta la al doilea, dar nu e mai'nalt ca la Richardet.

II

[Cartă postală ilustrată din *Loeche les Bains*. Nedatată. Stampila poştei din Loeche les Bains:] *14 iulie 1895*; [a poştei din Geneva:] *15 iulie 1895*.

M-elle Margueritta Miller — Pension Richardet
Rue Mont-Blanc
Genève

Iubitele mele, Mamitico şi Margot, vă sărut pe amîndouă şi vă aştept c-o nespusă plăcere. Bine ai venit, Mamitico, şi te felicit pentru admirabilele probe-examene în scris pe care le-a trecut Margueritta ta şi a noastră. Sunt sigur că ţi-a făcut o plăcere, o mulţumire profundă. Ş-apoi a scăpat de ce era mai greu, dupe [*sic!*] părerea mea — deşi Margarita nu are aceeaşi părere.

---

* Originalele în fondul B. C. S. — mss. 18122—18177. Menţionate de Mircea Anghelescu în «catalogul corespondenţei Barbu Delavrancea», B. C. S., Bucureşti, 1967, pp. 50—51.

Vă sărut încă o dată şi trec la răspunsurile ce-mi ceri, Mamitico dragă. 1° 13 lei = cu două odăi, una foarte jos şi alta ca la Richardet, cu cafea, unt, miere, dejun, prînz, serviciu, luminare. (O odaie cu două paturi ar fi ceva, dar prea puţin mai ieftin) 2° Duşurile admirabile, căci n-ai decît să spui cum vrei. Are şi apă caldă şi f[oarte] rece. Deci poţi avea mai-mai orice temperatură. 3° O dușare pe zi: *1 leu*. 4° De la Loeche — gară pînă la L[oeche] les bains o minune de 3 1/2 ore care costă 14 lei, cu doi cai, 12, cu un cal. Veniţi însă cu trenul de la 12 ore, ca să nu vă apuce noaptea suind. Aş dori însă să-mi telegrafiaţi cînd veniţi, ca să ies înaintea voastră, să vă aduc eu ca la castelul meu.

Vă sărut a treia oară şi vă aştept cu tot sufletul. Margot, complimente Catiei.

Barbu

[Post scriptum]

Margot, ai găsit reţeta mea?

III

[Cartă postală din Loeche les Bains. Datată:] *16 iulie* [Stampila poştei din Geneva:] *17 iulie 1895. 16 iulie*

Margot iubită, am primit scrisoarea recomandată. Îţi mulţumesc din inimă. Aşteptam cu o sete... Dar Margot, de la voi nici un cuvînt? Eu v-am scris. V-am dat detaliile cerute. N-aţi priimit [*sic!*]? Ar fi o nespusă neşansă pentru mine. Vă repet aci pe scurt: 1° Duşi admirabile [*sic!*], 1 leu baia. 2° O climă extraordinar de potrivită pentru delicaţi ca noi. 3° 2 odăi, serviciu, cafea, masă, tot pentru voi două, 13 lei. 4° Eu voi da odaia mea Mamitichei că e mai jos şi [eu] pot sui şi 10 etaje. 5° Odaia ta la al doilea, nu e mai 'nalt ca la Richardet. 6° Trăsura va costa între 12—14 lei. Iar dacă îmi telegrafiaţi, va fi mai ieftin, căci voi aranja trăsura d-aici. Veniţi.

Ţi-am depeşat.

Mamitica e sublimă cînd iubeşte şi înţeleaptă cînd nu iubeşte. Mi se pare că sunt confuz. Ne vom explica. Sărută amîndouă mînele [*sic!*] Mamitichei din partea mea. O strîngere de mînă Katiei. Te sărut, ton frère ainé,

Barbu

IV

[Scrisoare adresată Mărgăritei Miller Verghi, aflată la Geneva. Pe un carton de cartă de vizită, scrisă cu creionul, fără plic, din 1895.]

Către

M-elle Margueritte Miller

Pension Richardet Rue Mont-Blanc
Genève

Margot chèrie,

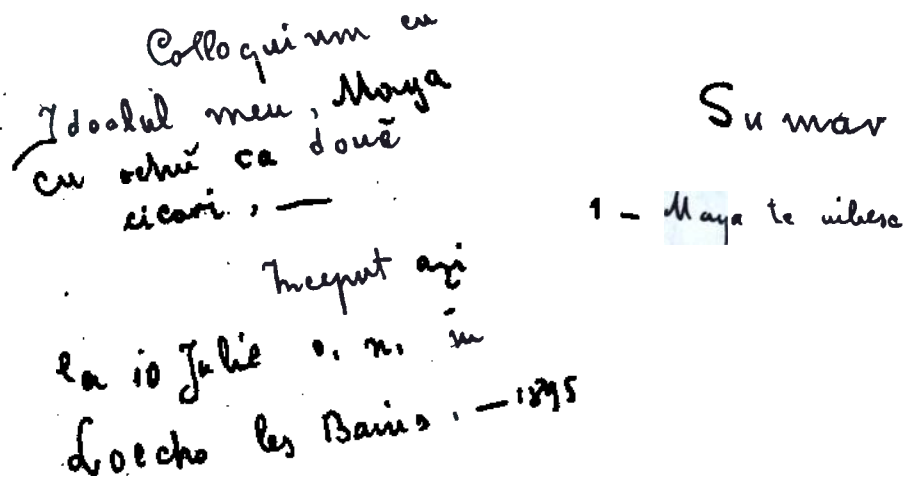
12 noaptea, 29 iul[ie]. Am rămas cu 35 de lei. Numai astfel am putut cumpăra broşa Maryei. Aştept omnibusul. Te sărut,

Barbu

[Post scriptum]

Richardelele foarte gentile.

Sărut mînele Mamitichei.

V

[Scrisoare adresată Mărgăritei Miller-Verghi. Scrisă pe un dreptunghi de hîrtie rupt din notes, fără plic].

Margot dragă, am găsit în şipeţelul din stînga, firește, fără a mai căuta în dulap. Cheia am dat-o d[omnișoa]rei Luisa Richardet. Te rog să mă ierţi dacă am discutat prea viu. Ştii însă că în toată vivacitatea noastră n-a fost nimic ofensant. Ş-apoi îţi repet şi să binevoieşti a ţine minte: Zi ce vrei, susţine ce-oi pofti, fii oricum vei vroi să fii, crezi orice vei vroi să crezi, spune-mi orice... eu... pe tine? jamais. Adică eu şi supărat pe Margot? jamais. Ce vreai... tu cu defectele îngerului şi eu calităţile diavolului... [de aici scrie cu creionul] vezi dar că nici cît defectele tale nu pot preţui calităţile mele...

(S-a rupt condeiaşul de cerneală.)... Îţi ordon: aer, aer, aer, soare, soare, fie şi cu 1.000.000 de pistrui. Aer, soare, brad, pădure. La 9 1/2 să sforăi: altfel nici tu nu iubeşti pe Mamitica, nici Mamitica nu te iubeşte pe tine.

Te sărut — te sărut — te sărut şi-ţi mulţumesc.

Al tău frate cam sălbatic (cam = eufemism),

Barbu

28 iul[ie] 95 Geneva
odaia Marg. Miller

VI

Miercuri [28—31?] iulie — Viena.

Margot iubită, am ajuns în Viena putînd suporta dificultăţile cu senin, cu calm voit. Mîncat în vagon. Băut apă cu plăcere. Plăcerea de a-i face plăcerea cu broşa m-ar face şi pustnic şi să trăiesc cu rădăcini. De altfel e mai igienic. Struguri, brînză, şuncă şi pîine, dejun şi prînz împărătesc cu 4 lei în loc de 14 lei, dejun şi prînz greu şi greţos. Am ajuns la Viena cu 25 lei şi ceva (un fiorin). La Müller găsesc carta de la ea, adorata noastră. « Nu uita Noşc dragă, jucării pentru copii... » Vai! Aş fi vroit să uit, dar conştiinţa mea (Ea) mă urmăreşte pretutindeni. În sfîrşit şi jucării. Am rămas cu 12 lei. Mă duc să fac ampletă [*sic!*] pentru două prînzuri şi un dejun.

Am un coşuleţ. Dar ce nu face omul cînd are pentru cine? Broşa îmi dă curaj. Ş-apoi mi-am adus aminte că tu-mi zici « cel m[ai] mare pr[ost] al Rom[âniei] ». Voi găsi eu 20—30 de lei în ţară — Curaj.

Te sărut dulce şi pe Mamitica asemenea,

Barbu

[Post scriptum]

Şi cîte n-am păţit! Pierdut şi găsit pălărie... nimeni nu ştie franţuzeşte, multe etc. Aer, aer, pentru tine, Margot, devreme culcare.

VII

[Cartă postală din Viena]

M-elle Margueritte Miller
Hotel de France
Loeche-les-Bains (Valais)
(Suisse)

Aceeaşi zi, 95—Viena

Ma dragă Margot, starea mea financiară merită să fie cunoscută de cineva. Adorata noastră niciodată nu-şi va închipui ceea ce tu afli acum de la mine. De la o gară la alta birja m-a ruinat — cu abatere pe la hotel Müller: 3 florini; jucăriile 4 florini 1/2. Plătit garderoba pentru a nu plăti otel. O cafea, niţică şuncă, 1 bere etc. mici lucruri. Plecat în tîrg cu omnibus şi cu coşul de tîrguială. Tîrguit fructe, brînză, şuncă şi pîne. Întors tot cu omnibus. Făcut socoteala: iacă averea mea: 1 1/2 florini în de cîte 10 creiţari — 3 lei argint francez — 1/2 florin în argint unguresc şi 15 creiţari în aramă austriacă. Aşa e că stau bine? Dar am ce mînca pînă mîne la 2—3 ore p[ost] m[eridian] cînd voi [fi] în ţară. Niciodată n-aş fi crezut că-mi va face atîta plăcere să fiu slujnicoi în piaţă — şi atît de sărac în ţări străine. Margot dragă, poate că această sărăcie este o bogăţie specială... Te sărut,

Bar[bu]

[Post scriptum]

Să scrii Mladeschia (?) sărutări de mîni şi complimente Katiei.
Richardelele adorabile.
Am mîncat... oh! şi nu Wertheim. Pardon, ma chèrie. Sărut pe Mamitica. Vă mulţumesc, iubitele mele, că m-aţi mai ţinut. Trebuia, la un nebun ca...

VIII

[Cartă postală din gara Ploieşti, 1 aug. 1895]

Către Margueritte Miller
Hotel de France Loeche-les-Bains
(Valais)
(Suisse)

1 August, Joi seara
Gara Ploieşti

Margot dragă,

Sunt la masă cu « Nenea Gherea » — istoria broşei s-a terminat cu un faliment complet. Am intrat la Predeal fără lăscaie. Dar te rog să ceri Maryei ca să-ţi reproducă notiţele ce-am făcut în afacere. Am găsit însă 40 lei la Predeal. Aştept trenul aci. Mîne[*sic*!] dimineaţă în Paşcani şi la 2 ore p[ost] m[eridian] voi săruta pe adorata noastră. Nu voi uita niciodată binele ce mi-aţi făcut venind la Loeche. Vă mulţumesc din fundul inimei. Vă sărut. Complimente de la « Nenea Gherea », ţie şi Irimeştelor.

Al tău frate şi amic,

Delavrancea

Ion GHICA — o scrisoare diplomatică

ION GHICA A CUNOSCUT UN NUMĂR impresionant de personalităţi politice — de la revoluţionari la ultraconservatori — din mai toate ţările Europei. A fost în relaţii şi cu unii oameni politici maghiari, situîndu-se la 1848 printre cei mai fermi susţinători ai colaborării celor două revoluţii: română şi maghiară. Prezenţa sa în arhivele din Budapesta nu este, aşadar, întîmplătoare.

Documentul pe care-l publicăm reprezintă copia unei scrisori adresată lui David Urquhart (1805-1877), ziarist şi om politic englez, membru al Parlamentului (între 1847—1852), cunoscut mai ales prin turcofilismul său. Această orientare l-a apropiat de I. Ghica, şi el partizan al ideii de modernizare a imperiului otoman. Mai tîrziu, într-una din scrisorile către V. Alecsandri (intitulată chiar David Urquhart), *I. Ghica a vorbit pe larg despre el, considerînd că «ar fi jucat un mare rol politic, dacă nu ar fi fost absolut în ideile sale»; remarc, de asemenea, că devenise cu timpul «cel mai bun şi mai călduros amic al României, [...] un apostol al autonomiei şi al unirii Principatelor», dar cu condiţia ca românii să nu se despartă de imperiul otoman.*

Se cunosc trei concepte[1] *(încă nepublicate) ale scrisorilor trimise de scriitorul român lui D. Ur-*

[1] Se află la secţia de manuscrise a Bibliotecii Academiei R. S. R., mss. rom. 5040, ff. 290—298. Sînt semnalate de Nicolae Liu în *Catalogul corespondenţei lui Ion Ghica*, Bucureşti, 1962, pp. 350—351. Tot la Biblioteca Academiei se află şi scrisori ale lui D. Urquhart către I. Ghica (doc. 84048—84059). Pentru relaţiile dintre cei doi oameni politici, vezi şi G. Zane, *O scriere necunoscută a lui Ion Ghica în „Portofolio" lui David Urquhart*, în *„Studii şi cercetări istorice"*, Iaşi, nr. 1/1943.

quhart, datate (ulterior, cu creionul) : 14 iunie 1851, 1851 şi, respectiv, 30 martie 1852. La Biblioteca Naţională « Széchenyi » din Budapesta se află copia scrisorii datată în ciornă 1851. Textul găsit la Budapesta, fiind o copie a originalului expediat lui D. Urquhart, nu a ciornei, corespunde în general manuscrisului de la Biblioteca Academiei, fără a fi însă identic, deoarece stilul, unele cuvinte şi expresii se deosebesc adesea. Diferenţe apar şi în ceea ce priveşte datarea : „24 septembrie 1852". (Anul redactării scrisorii fiind — potrivit contextului istoric — 1851, putem presupune că ultima dată este cea a efectuării copiei.)

Conţinutul scrisorii este interesant mai întîi prin detaliile asupra situaţiei economice şi sociale din imperiul otoman, I. Ghica apărînd ca un participant activ la opera de modernizare a Turciei, precum şi stăruinţa sa — folosind relaţiile cu cercurile politice turceşti şi engleze — pentru realizarea aspiraţiilor naţionale româneşti.

Cine a făcut copia şi de ce, nu ştim. Se poate presupune că ar fi vorba de un membru al emigraţiei maghiare[2], *căruia D. Urquhart i-ar fi arătat scrisoarea. Interesat de datele amănunţite privind situaţia sud-est europeană (se face şi o referire la Kossuth), a copiat documentul, imitînd — de ce oare? — şi semnătura lui I. Ghica, omiţînd sau ortografiind greşit unele cuvinte pe care nu le înţelegea. Este posibil, de asemenea, ca însuşi D. Urquhart să fi trimis copia (deşi nu e scrisul său) vreunui prieten maghiar.*

Dincolo de aceste ipoteze rămîne interesant conţinutul documentului, suplinind deocamdată originalul, care trebuie să se afle în Anglia. În plus, existenţa unei copii dovedeşte interesul stîrnit, într-un cerc mai larg, de acest raport politic al lui I. Ghica.

Lucian BOIA

---

[2] Între emigranţii români şi maghiari au existat după *1848* strînse raporturi; de asemenea, imperiul otoman a avut o atitudine relativ favorabilă atît faţă de emigranţii unguri, cît şi faţă de cei români.

C[onstantino]ple le 24 Septembre 1852

Mon cher Monsieur Urquhart

Votre lettre du 24 Juillet, m'a été remise par Mr. Lowey vendredi dernier[3]. J'avais compté pouvoir vous répondre le lendemain par le bateau de Trieste, mais il n'y avait pas le tems[4] materiellement, nécessaire. Je voulais avant de vous écrire consulter certaines pèrsonnes, surtout sur ce qui concerne votre prochaine arrivée à Constantinople. Je la considère comme très utile, et très nécessaire. Les conseils que vous avez donnés l'année dernière ont porté leurs fruits, et je puis dire que plusieurs de vos propositions ont été mises en pratique presque telle qu'elle. Ainsi, les villages ont aujourd'hui la faculté d'acheter leurs dimes aux prix déterminés par les Sitizams[5] de l'année passé, plus une augmentation de 4% pour frais de perception. Ainsi, non seulement les communes payent en moins tout ce que les [apaltateurs][6] réali-

Constantinopol, 24 Septembrie 1852

Dragă Domnule Urquhart,

Scrisoarea dumneavoastră din 24 iulie mi-a fost predată de domnul Lowey vinerea trecută. Aş fi dorit să vă răspund a doua zi, prin cursa de Triest, dar nu am avut timpul necesar. Voiam, înainte de a vă scrie, să consult anumite persoane, mai ales în ceea ce priveşte apropiata dumneavoastră sosire la Constantinopol. O consider ca foarte utilă şi foarte necesară. Sfaturile pe care le-aţi dat anul trecut şi-au adus roadele, şi pot spune că mai multe dintre propunerile dumneavoastră au fost puse în practică aproape întocmai. Astfel, satele au astăzi posibilitatea de a-şi răscumpăra dijmele la preţurile determinate de „iltizam"*-urile anului trecut, plus un spor de 4% drept taxă de percepţie. Astfel, comunele nu numai că plătesc mai puţin tot ceea ce arendaşii realizau ca beneficii, dar, mai mult, scapă de toate abuzurile şi de vexaţiunile la care erau expuse din partea acestor speculanţi. Acesta nu era cel mai mic

---

[3] În ms. 5040: „...par Mr. Lowey vendredi dernier le 18 éme („le 18 éme" adăugat cu creionul).

[4] *Tems* (— formă învechită, pentru *temps*). În ms. 5040 este folosită forma modernă *temps*.

[5] *Iltizam* (în limba turcă). Scris greşit *sltizam*.

[6] *Apaltateurs*; cuvîntul aflat în ms. 5040, lipseşte în copie, neexistînd, de altfel, în limba franceză. Format de I. Ghica din *appaltatore* (antreprenor, arendaş în limba italiană). În limba română exista cuvîntul *apalt* = arendă, luat tot din limba italiană: *appalto*.

* Arendă.

salent de bénéfices mais que plus est ils échappent à tous les abus et à toutes les vexations aux-quelles ils étaient but[7] de la part de ces spéculateurs. Et ce n'était pas là le moindre des griefs des habitan[t]s. C'est ce qui d'ailleurs l'année dernière avait occasionné les troubles de la Bulgarie. Pour le haratsh, la même chose se fait. Les évêques Grecs, avant peu seront soumis au régime d'un traitement fixe, et les pauvres rayas[8] seront soustraits à la cupidité onéreuse du clergé Grec. Il n'en est pas de même pour le Salianeh[9]. Là, il y a de grands abus et de grandes difficultés. Ahmet Efendi a donné un projet, pour la manière de percevoir cet impôt; il paraissait que sans augmenter d'un liard la contribution foncière, le Trésor réaliserait 600 millions de Piastres par an, au lieu d'environ 200 millions que cet impôt rapporte actuellement. De la sorte, le découvert de 80 millions Piastres de Caimés[10] et de 40 millions en sacs[11] qui entravent aujourd'hui la marche des affaires serait promptement rétabli, et la Turquie tout en faisant une large part au budget des travaux publics, serait encore le seul gouvernement en Europe, qui pourrait mettre de côté un ou deux millions de livres Sterlings tous les ans. «Ce que Mr Urquhart dit du droit des douanes est on ne peut plus juste», me disait avant hier un personnage marquant auquel je parlais de vous, de vos idées, et de votre prochaine arrivée à Constantinople, «mais a chose ne pourra se faire, que lorsque nous aurons échappé aux difficultés apparentes et à a fausse position que nous ont fait les nombreux abus de la perception du Salianeh. C'est ce qui, j'espère ne tardera pas à venir. Alors nous pourrons diminuer progressivement les 12% de droit d'exportation sur les céréales et même le supprimer entièrement avec d'autant plus de raison, qu'aujourd'hui, même les négocian[t]s étrangeres, particulièrement les Anglais qui font du commerce

necaz al locuitorilor. De fapt, este ceea ce a provocat anul trecut tulburările din Bulgaria. În ceea ce privește haraciul, se face același lucru. Episcopii greci în curînd vor fi supuși regimului unui venit fix, și bieții „raia“ * vor scăpa de lăcomia oneroasă a clerului grecesc. Nu e însă același lucru în ceeea ce privește salianehul **. Aici, sînt mari abuzuri și mari dificultăți. Ahmed Efendi *** a întocmit un proiect, referitor la modul de strîngere al acestui impozit; s-ar părea că, fără a mări cu o para contribuția funciară, visteria va realiza 600 milioane de piaștri pe an, în loc de aproximativ 200 milioane pe care acest impozit le aduce în prezent. Astfel, neacoperirea celor 80 milioane în bancnote („caimé“) **** și de 40 milioane în monedă (pungi de aur), care jenează astăzi mersul afacerilor, ar fi repede înlăturată, și Turcia, chiar atribuind o sumă mare bugetului lucrărilor publice, ar fi totuși singurul guvern din Europa care ar putea să pună la o parte unul sau două milioane de lire sterline în fiecare an. «Ceea ce spune domnul Urquhart despre taxele vamale este cît se poate de just», îmi zicea alaltăieri un personaj marcant, căruia îi vorbeam de dumneavoastră, de ideile dumneavoastră, și de apropiata dumneavoastră sosire la Constantinopol, «dar lucrul nu se va putea realiza, decît atunci cînd vom fi scăpat de dificultățile și de poziția falsă în care s-a ajuns datorită numeroaselor abuzuri în perceperea salianehului. Este ceea ce sper că nu va întîrzia să se întîmple. Atunci vom putea reduce progresiv procentul de 12% asupra exportului cerealelor și chiar să-l suprimăm complet, cu atît mai mult cu cît astăzi chiar negustorii străini, mai ales englezii care fac comerț de import în Turcia, doresc diminuarea acestei taxe chiar dacă s-ar mări taxa de import. Sosirea domnului Urquhart aici ar fi foarte utilă, deoarece ar vedea cu ochii lui ce s-a făcut în acest an și ar judeca ce este omenește posibil și ceea ce se poate realiza din punct de vedere politic. El poate să dea sfaturi bune și utile asupra căilor de comunicație».

În problema Principatelor nu s-a făcut nimic pînă acum, totuși, Ahmed Efendi, prin atitudinea

---

[7] Formă incorectă. În ms. 5040 scris corect: *en butte*.
[8] *Raya* — cuvînt turcesc.
[9] *Salianeh* — cuvînt turcesc.
[10] *Caimé* — cuvînt turcesc.
[11] En sacs — în ms. 5040 *en sus*.
* Supuși (Inițial creștini, apoi și mahomedani).
** Impozit anual, dijmă din fîn.
*** Sau Wefik Pașa, om politic turc.
**** Bancnotă.

d'importation en Turquie, désirent la diminution de ce droit, même à la condition de voir augmenter le droit d'importation. L'arrivée de Mr. Urquhart ici serait très utile, parcequ'il verrait par lui même, ce qui a été fait cette année, et juge[12] de ce qui est humainement et politiquement possible de faire. Il peut donner des bons et des utiles conseils, sur les voies de communication.»

Dans la question des Principautés, il n'a rien été fait jusqu'ici, cependant Ahmet Efendi par sa conduite a laissé voir aux Valaques et aux Moldaves que toute amélioration peut leur venir de Constantinople. Le gouvernement Ottoman se croit lié par l'arrangement de Balta Liman à une inaction qui doit durer jusqu'à l'année 1856. Mais des hommes qui ne peuvent pas manquer d'être appelés à jouer bientôt un très grand rôle pensent que pour la solution de cette question, la Porte doit s'y prendre quelques années à l'avance; et tout en différant sur certaines questions de détail avec ce qui est prescrit dans votre mémoire sur les Principautés, ils sont tout à fait d'accord quant au fond.

Si J'avais poussé un peu plus, l'affaire du Canal de Kustendge, je ne doute point que je serais arrivé a quelque résultat. Mais la crainte de mal faire m'a obligée d'attendre votre arrivée afin de combiner le meilleur moyen d'execution. On rattraperait plus tard, facilement le temps perdu, par un excés d'activité.

Je désirais que vous vizitiez les Principautés avant de venir ici. Il ne faut que quatre jours de Vienne à Giurgevo. Une quinzaine de jours employés utilement à Bucarest et à Jassy, pourraient avoir plus tard les plus belles consèquences. Cette question avec la question de L'Egypte constituent toute la source d'embarras et de difficultés en Turquie. Vous aviez bravement lutté et avec succès pour la liberation de Kossuth et pour l'évacuation des Principautés. Vous êtes le seul homme qui pourriez obliger le gouvernement anglais d'agir sur la Porte pour la promulgation d'un état nouveau dans les Ptés car il faut le dire, malgré toute la bonne volonté des hommes qui sont à la tête des affaires en Turquie, il y a chez eux la resistance de l'inertie à tel point qu'il faut les pousser en toutes choses et quelques paroles, une interpellation faite dans le Parlement les éperonne et les enhardit.

Aujourd'hui le ministre en Turquie est plus libre et plus fort. La position de Réchid

sa, i-a lăsat pe valahi şi pe moldoveni să înţeleagă că orice îmbunătăţire le poate veni de la Constantinopol. Guvernul otoman se crede obligat prin convenţia de la Balta Liman * la o inacţiune care trebuie să dureze pînă în anul 1856. Dar persoane care vor fi chemate în curînd să joace un rol important gîndesc că, pentru soluţionarea acestei probleme, Poarta trebuie să acţioneze cu cîţiva ani înainte; şi, cu toată diferenţa în probleme de amănunt faţă de ceea ce e prescris în memoriul dumneavoastră asupra Principatelor, ei sînt pe deplin de acord în ceea ce priveşte fondul.

Dacă aş fi insistat mai mult în afacerea canalului de la Constanţa, nu mă îndoiesc că aş fi ajuns la un rezultat. Dar teama de a nu greşi m-a obligat să vă aştept sosirea pentru a stabili cel mai bun mijloc de execuţie. Timpul pierdut se va recupera mai tîrziu, printr-un surplus de activitate.

Aş dori să vizitaţi Principatele înainte de a veni aici. Se fac doar 4 zile de la Viena la Giurgiu. Două săptămîni, folosite util la Bucureşti şi la Iaşi, ar putea să aibă mai tîrziu cele mai bune urmări. Această problemă, împreună cu problema Egiptului, reprezintă întreaga sursă de încurcături şi de dificultăţi în Turcia. Aţi luptat cu dibăcie şi cu succes pentru eliberarea lui Kossuth şi pentru evacuarea Principatelor. Sînteţi singurul om care ar putea să oblige guvernul englez să acţioneze asupra Porţii în vederea promulgării unui nou regim în Principate, căci trebuie spus, că în ciuda bunăvoinţei personalităţilor care sînt în fruntea afacerilor în Turcia, inerţia lor e aşa de mare încît trebuie împinşi pentru orice lucru, şi cîteva cuvinte, sau o interpelare făcută în Parlament, îi stimulează şi le dă curaj.

Astăzi guvernul în Turcia e mai liber şi mai puternic. Poziţia lui Reşid Paşa** a devenit inexpugnabilă în interior, nu mai are nevoie să lupte pentru a se menţine, poate deci să-şi folosească timpul pentru ce este util şi bun de făcut.

---

[12] Corect: *Jugerait*: în ms. 5040: «... il poura voir par lui-même ce qui est humainement et politiquement possible de faire».

* Încheiată între Turcia şi Rusia în 1849.

** Om politic turc (1802—1858), în mai multe rînduri mare vizir.

Pacha est devenue inexpugnable à l'intérieur, il n'a plus besoin de lutter pour se maintenir, il peut donc donner son tem[p]s, a ce qu'il y a à faire d'utile et de bon.

La dernière note de Lord Palmerston a rétabli de nouveau la position de Sir Stratford Canning. S. Ef. qui est de retour hier soir d'un chiflik[13] que le sultan lui a donné est d'avis que vous pouvez être plus utile en Angleterre. Je serai d'accord avec lui, s'il s'agissait pour vous, de manquer a action [sic!] et de venir ici pour long tem[p]s mais je pense que vous pouvez beaucoup faire en venant passer ici vingt à trente jours.

La route de Brousse marche très bien, cette entreprise a réussi au delà de toute attente. Elle sera pour la Turquie un exemple d'exécution à bon marché. Elle revient jusqu'ici [ponts][14] et destructions d'obstacles y compris à 7 journées de travail par mètre courant de chaussée. C'est un admirable résultat surtout si on tient compte de l'inexpérience des travailleurs.

Agréez Monsieur Urquhart mes salutations affectueuses

Votre très devoué

Ion GHICA[15]

Ultima notă a lordului Palmerston * a restabilit din nou poziţia lui Sir Stratford Canning **. S. Ef. ***, care s-a întors ieri seara de la un ciflik**** dăruit de sultan, e de părere că aţi putea fi mai util în Anglia. Aş fi de acord cu el, dacă ar fi vorba să pierdeţi sesiunea şi să veniţi aici pentru un timp îndelungat, dar cred că puteţi realiza mult petrecînd aici 20 sau 30 de zile.

Drumul spre Brussa merge foarte bine, această întreprindere a reuşit peste orice aşteptare. Ea va fi pentru Turcia un exemplu de execuţie ieftină. Revine pînă acum, inclusiv podurile şi distrugerea obstacolelor, la 7 zile de muncă pentru metru curent de şosea. E un admirabil rezultat, mai ales dacă se ţine seama de lipsa de experienţă a muncitorilor.

Primiţi, domnule Urquhart, caldele mele salutări.

Al dumneavoastră devotat

Ion GHICA

[13] *Chiflik* (cuvînt turcesc).

[14] Cuvîntul lipseşte în copie. În ms. 5040 «tout compris ponts et destructions d'obstacles, remblais, déblais et coupe des rochers à la poudre».

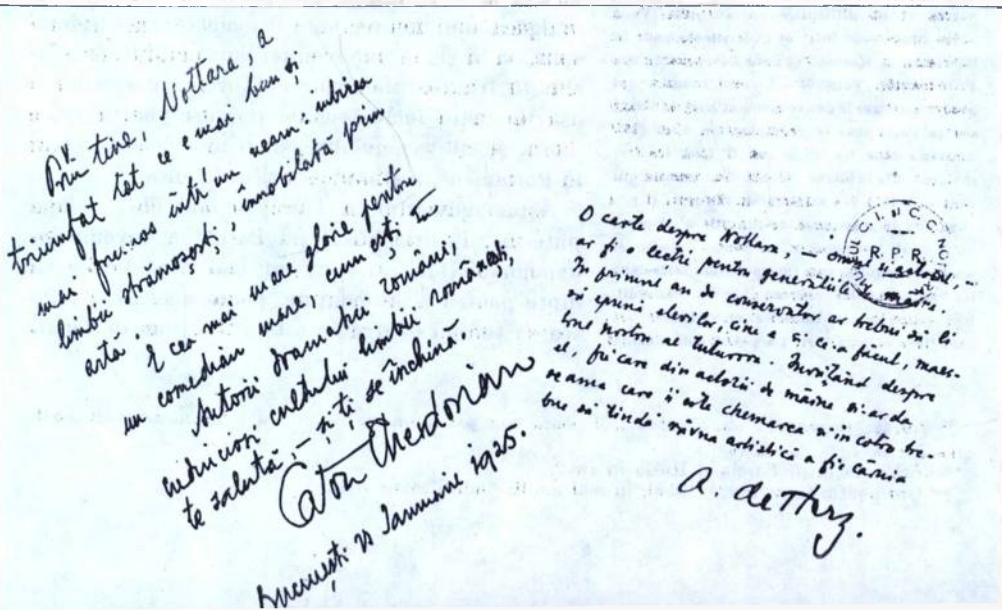
[15] Formula de încheiere, ca şi cea de început, lipseşte în ms. 5040

* Henry John Temple Palmerston, (1784—1865), ministru de externe al Marii Britanii.

** Diplomat englez (1786—1880), ambasador la Constantinopol.

*** S. Ef. (în ms. 5040: S. E.), probabil Sadyk Efendi, numele turcesc al lui Mihail Czaika Czaikowski, om politic polonez, fost secretar al prinţului A. Czartoryski.

**** Fermă.

Eugenio MONTALE şi Salvatore QUASIMODO

LA ÎNCEPUTUL CELUI DE-AL PATRULEA deceniu, lirica italiană contemporană era puţin cunoscută în România. Informaţiile despre poezia italiană modernă se rezumau la acea dată la nume ca: Pascoli, Carducci, Ada Negri şi D'Annunzio.

În acest timp, la Timişoara, pe linia unei acţiuni de descentralizare literară, apare, prin 1942, la iniţiativa poetului Petre Sfetca, o tendinţă înnoitoare de transpunere a noului fenomen liric european, de difuzare a unor concepte de poezie cu vădite tendinţe de reformă şi de revoluţie.

Astfel, apar în traducerea sa, pentru întîia oară în România, culegeri din poezia lui Giuseppe Ungaretti (Editura „Vrerea", 1943), Umberto Saba (Editura „Dacia Traiană", 1944), Eugenio Montale (Editura „Vrerea", 1945) şi Salvatore Quasimodo (Editura „Asociaţiei Scriitorilor Români din Banat", 1946) — tălmăciri primite elogios de critica literară a vremii.

Saba, Montale şi Quasimodo erau pînă atunci poeţi interzişi de regimul fascist din Italia. Împotriva acestei situaţii primul lor traducător român protestează în prefaţa la *Poeme de Umberto Saba*, apărută în aprilie 1944, în aceşti termeni: « *Am ţinut să publicăm o cît de modestă plachetă a lui Saba. Ne-am încăpăţînat să opunem exceselor timpului virtuţi literare de natură să arate că arta este peste vremi, îmbrăcînd un caracter de eternitate. Fiindcă dacă azi valoarea omului e în scădere, noi avem credinţa că singure arta şi literatura mai pot salva ultimele rătăciri* ».

Publicăm astăzi, ca documente de istorie literară, scrisorile adresate acum mai bine de un sfert de veac de către marii poeţi Eugenio Montale şi Salvatore Quasimodo (laureat al Premiului Nobel în 1959) primului lor tălmăcitor român, scrisori aflate în posesia Bibliotecii Centrale de Stat a R. S. R. [1]

Nicolae MIRESCU

[1] Scrisori S $\frac{39}{IX}$; S 67, XV A, ms. 2546 şi S $\frac{26}{IX}$, SII, 6—4; ms. 2545.

[Destinatar]

Al Sig[nor] PETRU SFETCA,
Timişoara, Romania.

Firenze, Viale Duca di Genova 38
20 nov[embre] 1945

Caro Signor Sfetca,

Vogleri scusarmi che ho tanto ritardo a ringraziarvi delle traduzioni delle mie poesie e della fatica che Lei ha compiuto per me. Silvio Guarnieri mi aveva fatto avere il volumetto; oggi ne ho ricevuto un altra copia

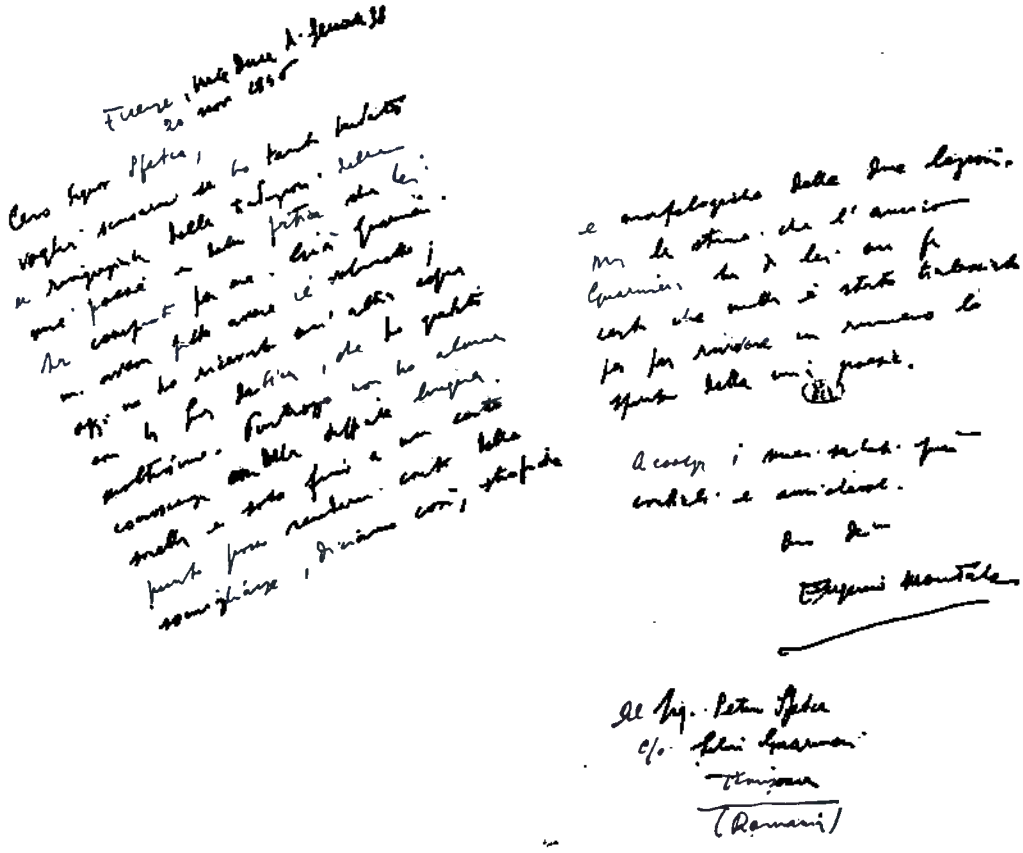
[Destinatar]

Domnului PETRU SFETCA,
Timişoara, România.

Florenţa, Viale Duca di Genova 38
20 noiembrie 1945

Scumpe domnule Sfetca,

Vă rog să mă scuzaţi că am întîrziat prea mult să vă mulţumesc pentru traducerea poeziilor mele şi pentru osteneala pe care v-aţi dat-o pentru mine. Silvio Guarnieri îmi dăduse plachetа; astăzi am primit un nou exemplar cu dedicaţia

Eugenio Montale — scrisoare.

con la Sua dedica, che ho gradito moltissimo. Purtroppo non ho alcuna conoscenza della difficile lingua sorella e solo fino a un certo punto posso rendermi conto delle somiglianze, diciamo così, strofiche e morfologiche delle due lezioni. Ma la stima che l'amico Guarnieri ha di Lei mi fa certo che nulla è stato tralasciato per far rivivere in rumeno lo spirito della mia poesia.

Ancora La ringrazio dell'onore che ha voluto farmi e mi auguro di poterlo incontrare un giorno in Italia.[...]

Accolga i miei saluti più cordiali e amichevoli.

Suo devoto

Eugenio MONTALE

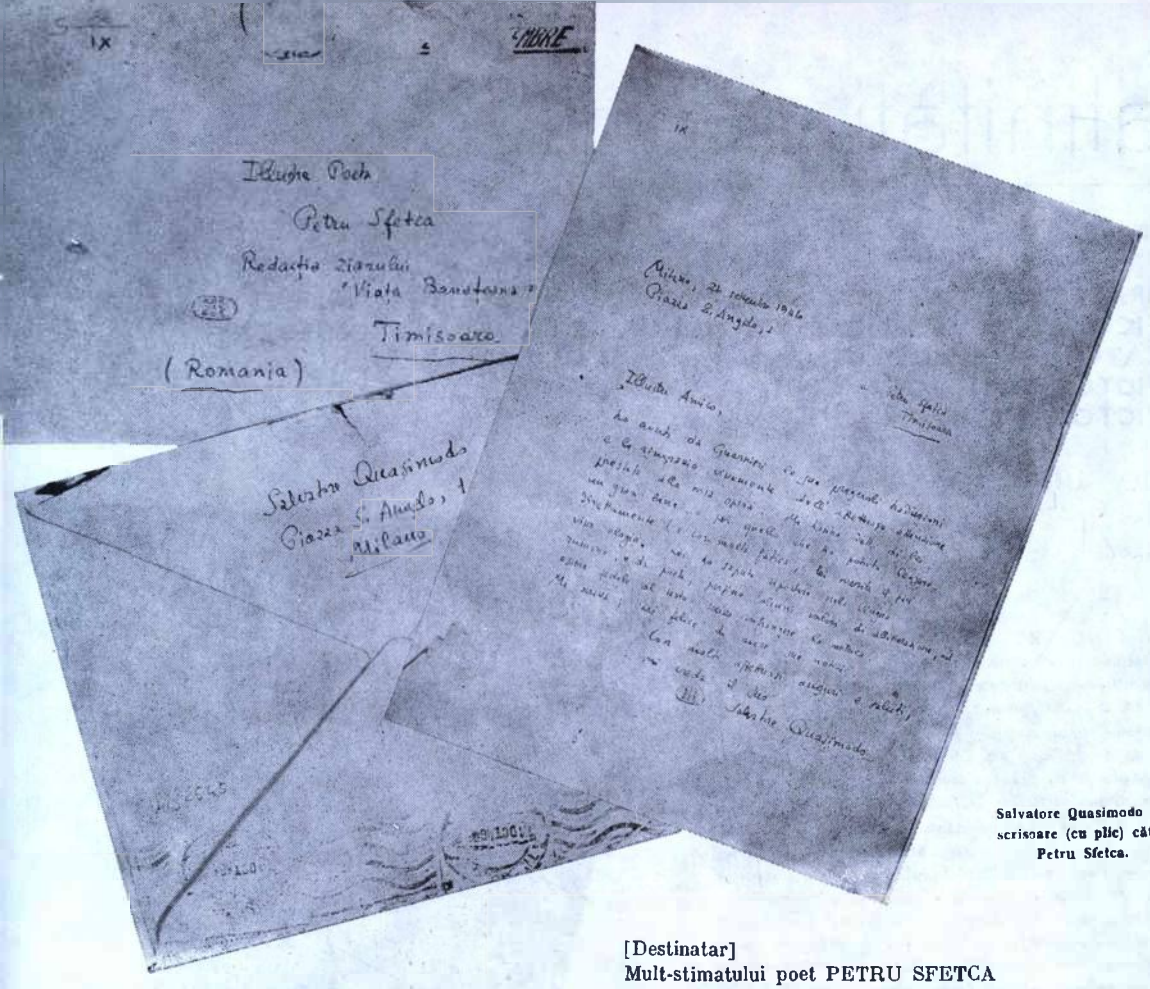
dumneavoastră pentru care vă mulţumesc în mod deosebit. Din păcate nu am nici o cunoştinţă asupra dificilei limbi surori şi numai pînă la un anumit punct pot să-mi dau seama de asemănările, să le zicem, strofice şi morfologice ale celor două variante. Dar stima pe care prietenul Guarnieri o are pentru dumneavoastră îmi dă siguranţa că nimic n-a fost omis pentru a face să retrăiască în româneşte spiritul poeziei mele.

Vă mulţumesc încă o dată pentru cinstea pe care aţi binevoit să mi-o faceţi şi m-aş bucura să vă pot întîlni într-o zi în Italia. [...]

Primiţi salutările cele mai cordiale şi prieteneşti,

Al dumneavoastră îndatorat,

Eugenio MONTALE

Salvatore Quasimodo — scrisoare (cu plic) către Petru Sfetca.

[Destinatar]
Ilustre poeta PETRU SFETCA
Redacţia ziarului *„Viaţa Bănăţeană"*
Timişoara (Romania)
Milano, 26 settembre 1946
Piazza S. Angelo, 1

a PETRU SFETCA
Timişoara

Ilustre Amico,

Ho avuto da Guarnieri le Sue pregevoli traduzioni e La ringrazio vivamente dell'affettuosa attenzione prestata a la mia opera. Mi hanno detto di Lei un gran bene, e per quello che ho potuto leggere direttamente (e con molto fatica) Lei merita il più vivo elogio. Lei ha saputo riportare nella lingua rumena e da poeta, perfino alcuni valori di allitterazione, ad essere fedele al testo senza infrangere la metrica. Mi scriva; sarò felice di avere Sue notizie.

Con molti affettuosi auguri e saluti, mi credo il Suo

Salvatore QUASIMODO

[Destinatar]
Mult-stimatului poet PETRU SFETCA
Redacţia ziarului *„Viaţa Bănăţeană"*
Timişoara (România)
Milano, 26 septembrie 1946
Piazza S. Angelo, 1

lui PETRU SFETCA
Timişoara

Mult-stimate prietene,

Am primit de la Guarnieri preţioasele dumneavoastră traduceri şi vă mulţumesc din inimă pentru afectuoasa atenţie acordată operei mele. Mi s-a vorbit despre dumneavoastră în chip deosebit de elogios, şi din cît am putut să citesc direct (şi cu multă trudă) dumneavoastră sînteţi demn de lauda cea mai vie. Aţi ştiut să transpuneţi în limba română, cu mijloacele poetului, pînă şi unele valori de aliteraţie pentru a fi credincios textului, fără să fringeţi metrica. Scrieţi-mi. Voi fi fericit să am veşti de la dumneavoastră.

Cu multe urări afectuoase şi salutări,

Al dumneavoastră,
Salvatore QUASIMODO

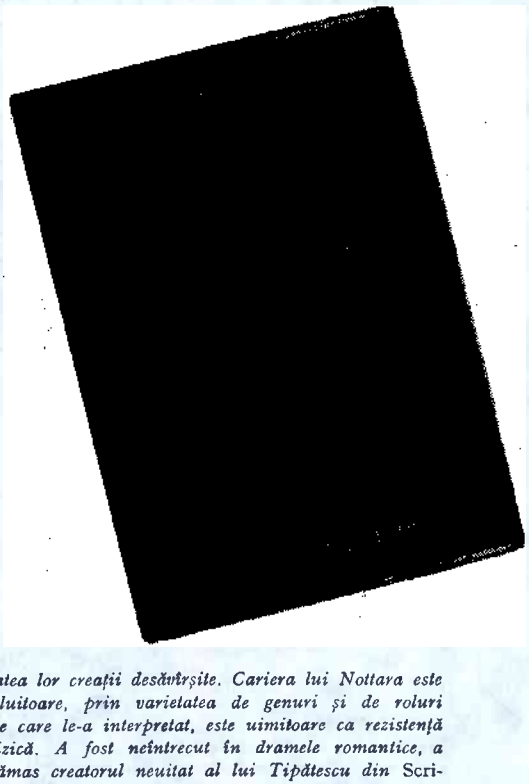
afinităţi elective

15 autografe:

BRĂTESCU VOINEŞTI, ION MINULESCU, GEORGE RANETTI, TICU ARHIP, RADU ROSETTI, AL. KIRIŢESCU, CAMIL PETRESCU, CATON THEODORIAN, A. de HERTZ, TUDOR ARGHEZI, VICTOR ION POPA, LIVIU REBREANU, DEMOSTENE BOTEZ, VICTOR EFTIMIU, OCTAVIAN GOGA,

pe un album omagial

C. I. NOTTARA[1]

DE CÎND S-AU PUS BAZELE TEATRULUI românesc şi pînă în zilele noastre, una din figurile proeminente, care au dominat mai multă vreme scena, a fost Constantin I. Nottara.

Actor prin vocaţie, primind botezul rampei la vîrsta de 15 ani, s-a dăruit scenei cu o irezistibilă chemare şi cu acea sublimă pasiune pentru artă ce este apanajul firilor deosebite.

Coleg mai tînăr cu Matei Millo şi cu Pascaly, coleg de generaţie cu Gr. Manolescu, Vasile Leonescu, Petre Sturza, Ion Niculescu, Vasile Toneanu, Ion Brezeanu; îndrumător al colegilor mai tineri: Petre Liciu, C. Radovici, Aristide Demetriade, Achil Georgescu şi al multor alţi străluciţi artişti dispăruţi prematur, C. I. Nottara s-a bucurat de recunoaşterea unanimă a colegilor săi care l-au consfinţit cu mîndrie ca pe decanul şi pe maestrul lor, recunoscut fiind şi de întreaga ţară, ca cel mai de frunte actor pe care l-a avut scena teatrului românesc spre sfîrşitul veacului trecut şi începutul veacului nostru.

Devotat întru totul scenei, C. I. Nottara n-a cunoscut altă bucurie şi satisfacţie în viaţă decît sentimentul datoriei împlinite şi mîndria neegalată a succeselor şi a gloriei, vreme de o jumătate de veac şi mai bine pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti şi a celor din provincie.

Profesor la Conservator, societar de onoare al primei scene româneşti, director de scenă, a interpretat aproape 700 de roluri, făcînd din majoritatea lor creaţii desăvîrşite. Cariera lui Nottara este uluitoare, prin varietatea de genuri şi de roluri pe care le-a interpretat, este uimitoare ca rezistenţă fizică. A fost neîntrecut în dramele romantice, a rămas creatorul neuitat al lui Tipătescu din Scrisoarea pierdută *şi al lui Nae Girimea din* D-ale carnavalului.

Din repertoriul universal, C. I. Nottara a jucat cu pasiunea şi căldura care-l caracterizau: Negustătorul din Veneţia, Hamlet, Machbeth, Antoniu şi Cleopatra, Iuliu Caesar, Regele Lear, Richard al II-lea, Intrigă şi iubire, Hoţii, Pygmalion, Ruy Blas, Hernani *şi încă atîtea şi-atîtea roluri*

[1] Toate documentele prezentate în acest articol ne-au fost puse la îndemînă de doamna Ana C. Nottara, nora artistului şi soţia muzicianului C. C. Nottara, căreia, şi pe această cale, îi aducem mulţumirile noastre.

CONSTANTIN NOTTARA

(Inscripție pe un album comemorativ)

I-AM cunoscut destul de bine pe omul de scenă — pe Nottara domnul și pe Nottara actorul. Vreau să zic artistul, pentru că un talent cu dimensiuni multiple, ca și în poezie și pictură, trecînd dincolo de proiecție, cunoaște un artist.

Cu domnul distins printre cei mai eleganți și complecși diplomați, mă sfătuiam la Teatrul Gimnaziu și colaboratorul de intilnire a unora care ciuleu, jucau, scriau, ciupeau și rugiveau. Cova cum ca Chat noir și Closerie des Lilas din Paris. Cînd intrai, chiamîți locatului se scuiau de la masa Nottara i Se arăta o culoriștă !

Cu colegii, cu artiștii, ei pe aceștia și mulțumeștul în ziuă, mă vedeam fără să ne vedem în exceptăm verbalul în vară și mă veșt, ei prezintîndu-și personajul, contînd locinda-și din palmele în bătaie.

Pășeam în un cotidian cronica dramatică, pentru publicitate. Mi se pare mai că cu prelucrat-o 20 sau 30 de ani : trecutul se îngroașe pe cît se îngustează un gît cum ați zic, viața, viitorul, și care viitor? ca ziua dună viitoare, momentul și minute...

Pe lîngă alegia lui, s-ar putea spune nerostirea, Nottara mi-a lăsat în iconografia amintirii un Hamlet lîng pereche și un Moscano impresionant, scris de pana trumoasă a lui Ionescu-Romeo, încă nu știut. Vîtăm curînd...

În lungile-mi peregrinări de teatrofo, am cunoscut prin lume Hamleți mai mulți. Într-un teatru de limbă franceză și de clasici ai teatrului din locală lumea, întrebuințeri un timp în serviciile minore ale scenei, lucrătorii goldurile cu spada și cunoscu enigmaticului print, pe cei mai eglendeți interpreți ai lui. Richaud, alcidată, a-a ogelat pe Nottara. Hamletul lui, ora exclusiv al lui.

Jocul nou în fiecă rol, dovedea cîte un nou Nottara și nu se repeta niciodată, chiar dacă debitul verbal rămînea în localitatea lui retorică același.

Cei mai mulți actori, ca și scriitorii, cad lasă în moartea morții mai talent și sînt obsedați inconștienți, într-adevăr de influențele inconștiente ale unui model care le domină și destinjează personalitatea.

Dacă l-ar chema din mormînt, zicîndu-i : scoală-te Nottara că s-a ridicat cortina, el ar sări din pămînt nemulțumit și ar intra în Hamletul lui ca un fluture intre în crisalida din dreptul unei luciole din Calea lactee.

Tudor Arghezi

Rîndurile ce urmează se intre în albumul de fapte
li: s-a dat o dimensiune mai
largă, publicate în revista
«Contemporanul» Unul a fost
Nottara și a rămas unicul.

Tudor Arghezi
8 aprilie 1964

Nottara e mai scump decît toți
ceilalți și în lista pluralică a întregii
alte mai aglomerată figuri. De care ține
dramaturgul autorii amîni. Glorie lui e
gîta mai pură și mai epuizată de suflete
amîne. Bucuria vine și ziua, dacă numai
Alte Nottara. E ca mai frumoasă mulțumire
a poate s'o știe un discret artist
Cuiva plînsă-ți bucuria.

Lucia Sturdza Bulandra

Gurînile lumii sînt ultimatoare, ca
nu țină ițdînță poate să ne dăștiuiască
ați o glorie uitată, și cît înemurată să trăiască Brunelo
de Stele lui, și cît înemurată să trăiască Brunelo
la temă de judecată acela ce este și gloria ui
adevărul hărăzit acela ce este și gloria ui
să lui a de-apururi dăinuitoare.
Dreaptă, țara rămînească în sărbătoare.
ne-adîncă o fumăzată de secol de aștri nemuritori
de muncă ți care o înțeleptește maestre not-
țară, fie nădejdi monumentele a cărui
stăînire vrace de veac n'o mai poate
stîrgi.
Ș, aricît de stelă arîndă mîngîere
cred că a de-ajuns să imgrea cu ei o
inimă de poet, pe inima Ta.

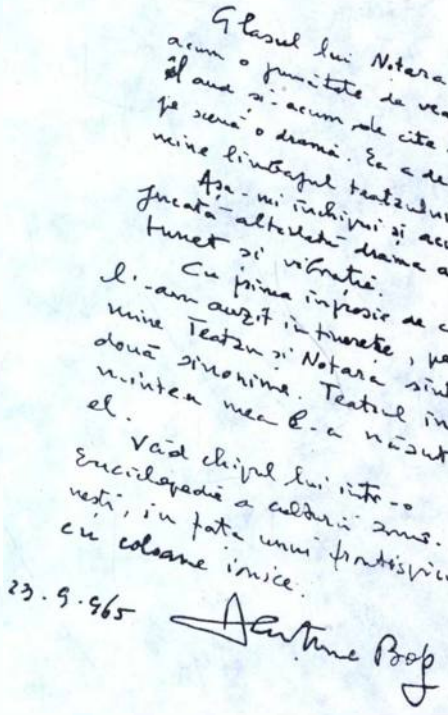
15 autografe pe un album omagial C. I. Nottara.

de protagonist în care a izbutit să se evidenţieze drept cea mai puternică personalitate a teatrului românesc.

Îndrumarea lui Caragiale şi colaborarea cu mari actori (ca Aristizza Romanescu şi ca Grigore Manolescu), l-au stimulat în vechea orientare realistă. Jocul lui Nottara, profund, emoţionant, pus în valoare de un glas modulat caracteristic şi expresiv, se întemeia pe construirea gîndită şi precisă a rolului, astfel încît nimic din interpretare să nu rămînă nejustificat.

Activitatea profesională, preocuparea permanentă pentru promovarea dramaturgiei originale în lunga-i carieră teatrală, a făcut ca marele artist să frecventeze cele mai alese cercuri intelectuale, să ţină permanent legătura cu cei mai de seamă scriitori, dramaturgi, cu poeţi din toate colţurile României acelei epoci.

Pasiunea şi preocuparea continuă pentru literatură, pe care n-a abandonat-o pînă la adînci bătrîneţe, i-au deschis orizonturi vaste, i-au sugerat analogii, i-au colorat inspiraţiile, i-au redeşteptat amintirile, i-au furnizat comparaţii literare.

Marea prietenie a lui Nottara cu scriitorii[2] *— în special dramaturgii — colaborarea multilaterală cu aceştia au determinat tainice afinităţi.*

Nottara era solicitat să citească o serie de piese[3]*, solicita tineri talentaţi să scrie*[4]*, îi îndruma*[5] *şi primea mulţumiri pentru sprijinul acordat.*

La una din aniversările sale, o admiratoare, şi ea scriitoare (Hortensia Papadat Bengescu), la 7 decembrie 1915, îi scrie: «De copil am învăţat să cunosc figurile măreţe ale clasicismului prin jocul dumitale... Admiratorii, amicii, elevii, camarazii vor face ca această zi să fie o apoteoză, dar cea mai bună recompensă stă chiar în opera dumitale. Mă bucur că sunt dintr-o generaţie care va putea spune nepoţilor... Eu am văzut pe Nottara![6].

Teatrul Naţional din Bucureşti împreună cu Societatea artiştilor dramatici, ca şi alte organizaţii culturale, avînd în vedere meritele excepţionale ale «titanului scenei româneşti», au organizat, în ziua de 23 ianuarie 1925, sărbătorirea a 50 de ani de activitate teatrală.

Cu acest prilej au avut loc festivităţi la Teatrul Naţional, iar artistului — mari personalităţi ale vieţii culturale şi ştiinţifice, politicieni, prieteni şi cunoscuţi, admiratori, oameni de rînd — i-au adresat sute de scrisori în care preamăreau prezenţa lui scenică într-o jumătate de veac. Poetul transilvănean Emil Isac, făcîndu-se ecoul milioanelor de

---

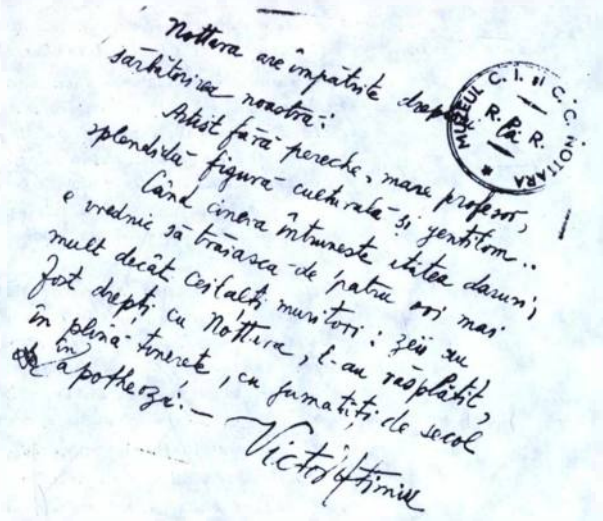
[2] În discursul pe care artistul l-a ţinut la înmormîntarea lui Vasile Alecsandri, spunea: « ... salutăm în tine maistrul, gigantul, geniul! Salutăm în tine munca, iscusinţa, bărbăţia şi ne înclinăm cu sfinţenie în faţa odraslelor din care neîmblînzita moarte nimici, fără vreme, o viaţă dătătoare de bine, de bunătate şi de adevăr, nimici lumina îmbelşugată a culturii poporului nostru, nimici sămînţa generatoare a poeziei ... » (Arhiva „Muzeului C. I. şi C. C. Nottara", Manuscrise, *Discursuri şi corespondenţă*, vol. V, inv. 310/1956, p. 33). Nottara a vorbit şi la solemnitatea dezvelirii statuii lui Vasile Alecsandri, cu care prilej a preamărit activitatea de dramaturg a marelui scriitor. (*Ibidem*, pp. 9—13 (309); pp. 36—38.)

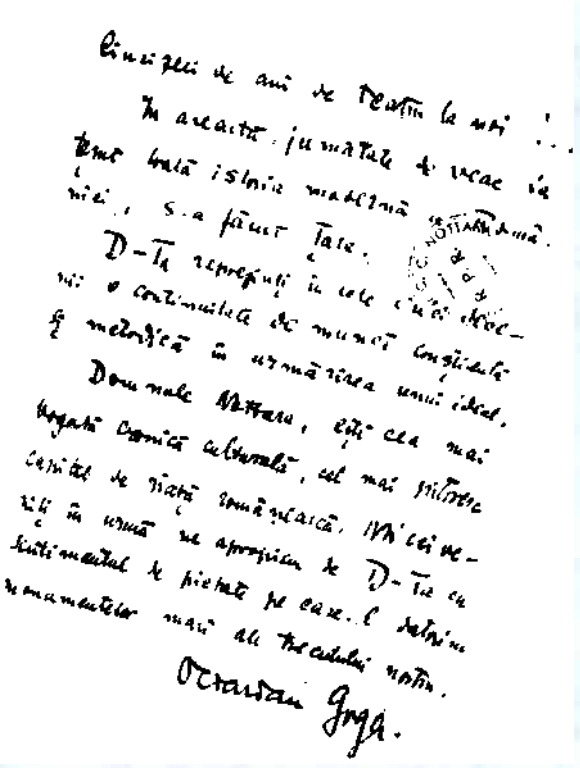
[3] « Îndrăznesc a vă ruga să citiţi alăturatul manuscris [...] cînd l-am creat [eroul], m-am gîndit la dumneavoastră ». Guţă Tătărăscu. (Arhiva Muzeului C. I. şi C. C. Nottara *Manuscrise către C. I. Nottara*, vol. I, p. 44.)

[4] Hortensia Papadat-Bengescu: « ... atîta însă cît sunt o modestă necunoscută care nu a înfruntat încă orbitoarea şi cruda lumină a scenei, aceste duble vise îmi sunt interzise». (*Ibidem*, vol. II, p. 48).

[5] Gala Galaction: « Tinerii care îţi aduc scrisoarea mea, sunt doritori să audă un sfat din gura dumitale. Şi-au propus să reprezinte la liceul lor o comedioară (sunt elevi de liceu) şi nu prea ştiu ce să le recomand.» *(Ibidem)*.

[6] *Ibidem*, vol. II, p. 49.

români ardeleni îi scria în această zi: «D[umnea]v[oastră] sunteți nu numai decanul scenei românești, ci și unul dintre cei mai puternici stîlpi ai civilizației românești, cu care am putut documenta tăria geniului românesc, chiar și în fața străinilor. Și Ardealul — robit și încătușat — liberat de sub jugul străin, a putut auzi de pe buzele d[umnea]v[oa]s[tră] cuvîntul de aur al veșniciei».

Unul din prietenii săi nedespărțiți, regizorul Paul Gusty, îi scria cu același prilej: «Cincizeci de ani de teatru! Înseamnă muncă, frămîntare, zbucium, nevoi și suferință de tot felul. Și alături de ele, numai din cînd în cînd, arareori, biete crîmpeie de mulțumire. Iată împletirea carierei tale strălucite de 50 de ani».

„Societatea artiștilor dramatici" din România a oferit lui Nottara, cu același prilej, un caiet cu dedicații adresate marelui actor în acest moment solemn pentru cariera sa artistică. Printre semnatari figurează nume ca: Octavian Goga, Caton Theodorian, Victor Eftimiu, Brătescu Voinești, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, Camil Petrescu, George Ranetti, Liviu Rebreanu, Igena Floru, Victor Ion Popa, Alfred Moșoiu, A. de Hertz, precum și numeroși actori și critici dramatici.

Manifestarea grandioasă organizată în ziua de 23 ianuarie 1925 în cinstea lui C. I. Nottara a lăsat o impresie de neuitat. Cuvintele izvorîte din inima scriitorilor români, atunci, rămîn și astăzi un omagiu pe care literatura noastră îl aduce marelui artist.

Alexandru CEBUC

RESTABILIRI

BACILUL LUI KOCH

într-o nouă versiune

G. TOPÎRCEANU

ÎNCEPUT DE APRILIE 1937. PLECASEM ÎMpreună cu Cezar Petrescu, la Iași, unde am rămas aproape trei zile.

Iașul acelu cu destui prieteni, cu mulți cunoscuți, cu atmosfera și cu tradițiile, cu liniștea și cu lenevia lui, nu mai semăna cu Iașul de altă dată. Și metamorfoza marca un ritm foarte grăbit. De la an la an, ceva se pierdea, ceva din ceea ce lăsasem, nu mai era.

Birjele se împuținaseră. Ibrăileanu murise. „Viața Romînească" își mutase sediul la București, iar în clădirea unde era redacția, se instalase poliția orașului. Bătea vîntul migrațiunii. Mihail Sadoveanu, Mihail Ralea, Demostene Botez, Al. O. Teodoreanu, Al. Philippide, M. Sevastos, Ion Sava, unii de curînd, alții mai de demult, părăsiseră, rînd pe rînd, « dulcele tîrg», ca să devină bucureșteni.

Din falanga cu nimb, statornici, mai erau acolo: Mihai Codreanu, G. Topîrceanu și, bineînțeles, Otilin Cazimir; iar Ionel Teodoreanu, nomad prin cealaltă profesiune de truver juridic, se înstrăinase și el de « Ieșul» natal și flirta cu ideea evadării spre Capitală.

Cred că din farmecul trecut, cu moliciuni și foșnet de mătase veche, o vagă mireasmă și o imagine estompată mai stăruiau la proaspetele „Însemnări ieșene" și în perechile de îndrăgostiți de la Copou.

Cezar Petrescu îmi spunea: « Nu știu dacă voi reuși, dar aș vrea neapărat să-l văd pe Topîrceanu, care-i foarte greu bolnav ».

Știam.

Știam că plecase la Viena însoțit de Otilia Cazimir cu mijloace materiale puse la dispoziție — la demersurile lui Mihail Sadoveanu și Cezar Petrescu — de către Victor Iamandi, pe atunci ministru al cultelor și artelor și că se înapoiase de acolo cu un irevocabil diagnostic de condamnare.

Știam că arareori mai primea pe cîte cineva și, că-n genere, refuza contactul cu oamenii: nu mai voia să vadă și să fie văzut de nimeni. Și nu știu dacă prin Otilia Cazimir sau prin Mihai Codreanu, dar Cezar Petrescu a izbutit într-un amurg din acele trei zile, cît am zăbovit la Iași, să-l viziteze pe Topîrceanu lîngă patul lui de suferință fără izbăvire.

Cezar Petrescu s-a întors de la el destrămat și extenuat, cum aveam să-l mai văd în alte dăți, în cîteva împrejurări, cînd viața ne pusese alături, pe același drum al prieteniei și al colaborării.

Păstrez din vremea aceea placheta Bacilul lui Koch, **pe care Topîrceanu i-a dat-o lui Cezar Petrescu la despărțire și pe care el mi-a dăruit-o cu vorbele: «** De la un poet muribund **».**

Pe acest exemplar al ediției princeps din Bacilul lui Koch, **care apăruse în 1927 — adică în urmă cu 10 ani — Topîrceanu, cu puțină vreme înainte de popasul nostru la Iași, făcuse o serie de modificări, fiindcă în orele mai bune pe care le avea — artist și estet cum puțini au fost — mereu se întorcea la călimară sau la plaivaz — mereu, pînă în clipa ultimă, cizela un vers, șlefuia o frază, potrivea un cuvînt.**

Peste viața omului puteau să cadă obloanele nopții. Dar conștiința lui de scriitor — care era nemăsurată și mai presus de toate încercările și de toate precaritățile — nu-i dădea dreptul să dezerteze din atelier și să-și trădeze uneltele, chiar dacă mîna, scheletizată, vibra...

Socotesc necesare cîteva lămuriri preliminare, pentru acei care nu au la îndemînă placheta, devenită de demult foarte rară, și cîteva amănunte care, desigur, nu vor fi lipsite de interes, în legătură cu apariția ei. Ea a fost — cum am menționat — tipă-

rită la Iași, în 1927, la tipografia „Viața Românească". Are 16 pagini și o copertă, cu caractere grafice variate, care sună așa: Bacilul lui Koch, conferință umoristică în versuri de G. Topîrceanu — Rostită pe scena Teatrului Național din Iași la un festival al Societății pentru profilaxia tuberculozei.

Pe dosul coperții, prețul: 20 lei.

Cheltuielile de imprimare ale plachetei au fost suportate de Banca Ieșilor; iar sumele realizate din vînzarea ei puse la dispoziția aceleiași Societăți pentru profilaxia tuberculozei.

Topîrceanu, delicat și sensibil la frăgezimile gesturilor omenești, nu lasă fără replică inițiativa întreprinderii bancare și face să apară în pagina 15, de la sfîrșitul broșurii, rămasă albă, în chenar și în nota din tema conferinței, următorul plin de haz anunț comercial: « Banca Ieșilor e cea mai higienică din țară. În localul ei nu este tolerat nici un bacil. Desfide orice concurență și nu mai are nevoie de nici o reclamă».

Trec, acum, la versiunea nouă a Bacilului lui Koch; și voi folosi pentru o mai lesnicioasă înțelegere, ediția din 1970 a poeziilor lui G. Topîrceanu, ieșită de sub teascurile Editurii „Minerva" și îngrijită cu rigoare și cu pasiune, de Al. Săndulescu.

Versurile sînt numerotate din cinci în cinci și ele păstrează, firește, varianta inițială. În versiunea Topîrceanu, necunoscută pînă acum, 17 versuri sînt eliminate integral și înlocuite cu 8 noi; iar 10 versuri sînt, parțial, modificate.

Le voi reproduce și pe cele vechi și pe acestea inedite, respectînd semnele ortografice de epocă, la Topîrceanu, și în plus indicînd, prin alt corp de literă, schimbările care au intervenit. Fac și precizarea că la fiece vers în discuție, transcriu întîi pe acela cunoscut.

Astfel, versul 4 din ediția 1970:

« S-asculte, înainte de partea amuzantă» — după revizuirea operată de Topîrceanu apare:

« Să'nghită împreună cu partea amuzantă».

Și așa mai departe.

Versurile 6 și 7:

« Conform acestei datini sinistre, așa dar,
Avem între culise un conferențiar, —»

« Conform aceestei reguli urîte, așa dar
Am angajat din vreme un conferențiar, —»

Versul 44:

« Dar nu fac oare zilnic cucoanele — și ele —»
« Dar nu fac oare adesea cucoanele — și ele —»

Fila 12 cu modificări autografe G. Topîrceanu, pe exemplarul Bacilul lui Koch.

12 BACILUL LUI KOCH

E bine să respecte aceste vechi porunci,
~~Pe care~~ Medicina de-un veac i-le prescrie
~~Și dumnealui se face mereu~~ că nu le ~~știe~~:

Să nu stai toată ziua vârît cu nasu n scripte,
Iar laptele și carnea—să fie bine fripte.
In orice alimente și 'n orice băutură
Să puneți acid-fenic—nu mult: o picătură...
Și cel puțin odată la două săptămâni
Tot omul să se spele pe față și pe mâni...
La poștă sau la gară (și n orice loc murdar)
E obligat tot omul să scuipe n buzunar,
Că pe podea nu-i voe decât în caz de boală...
Iar când te duci la teatru sau intri în vre-o școală
Și aerul de-acolo îți pare echivoc,
E mai recomandabil—să nu respiri de loc...
~~Acei ce au bronșită sau tuse măgărească,~~
De semenii lor teferi grozav să se ferească!
Să nu-și mai piardă noaptea cu lucruri nepermise:
Să țină toată iarna ferestrele deschise
Iar vara să se ducă la aer, la Sinaia,
Să stee 'nchiși în casă, c'afară-i udă ploaia...

Versurile 73 și 74:

« N-ați năvăli afară prin uși și prin ferestre
Utilizînd cu toții resursele pedestre »

«**N'ați** alerga afară prin ușă, prin ferestre
Utilizînd de spaimă **resursele pedestre?**»

Versul 115:

« Nu, nu prea are-alură de plantă, — dimpotrivă »
« Nu mi-l închipui plantă ci tocmai — **dimpotrivă »**

Versurile 119—120:

« Ori ați putea concepe vreun fel de ciupercuță
Ce stă să se răpeadă, cînd nimeni n-o asmuță? »

— sînt șterse și cu indicația pentru zețar, de a nu mai fi culese, ceea ce mă îndreptățește să presupun, că-n intenția lui Topîrceanu era să retipărească, fie separat într-o nouă ediție, fie să includă în alt volum, Bacilul lui Koch.

Versul 137:

« Devine colb, se-nalță pe-un strat de aer moale »
e modificat și el:

« Un fir de colb se'nalță pe-un strat de aer moale »

Versul 151:

« Și-n nouă luni e-n stare să-ți umple acest teatru »
«Și'n nouă luni e'n stare să umple orice teatru »

Versurile 169—172:

« Să moară de ftizie...
Că poate să-și aleagă o altă maladie...
Sau poate să-și dea singur în cap cu-o cărămidă,
În caz cînd existența îi pare insipidă »,

ca și versul trimis prin asterisc în subsolul paginii:

*** « Mai sigură, mai promptă și mai puțin stupidă »**

sînt înlăturate și înlocuite cu următoarele:

« Să dee ortul popii. Că'n caz de maladie
Nu mori pe-o lună, două, ci mori pe veșnicie;
Că, dacă existența îi pare insipidă,
Mai bine să-și dea singur, în cap, cu-o cărămidă.»

Versurile 175 și 176:

« Pe care medicina de-un veac i le prescrie
Și dumnealui se face mereu că nu le știe »,

sînt și ele șterse.

Între versul 182:

« Tot omul să se spele pe față și pe mîini »

și versul 183:

« La poștă sau la gară (și-n orice loc murdar) », —
Topîrceanu intercalează catrenul acesta:

« Cînd vezi, din întîmplare, prin casă, un microb,
Întâi și'ntâi ascunde-ți nevasta'n garderob
Și cînd îl vezi că sare pe masă, pe dulap,
Descalță-te de ghete și dă-i cu ele'n cap!»

Apoi versurile 189—194 inclusiv:

« Acei ce au bronșită sau tuse măgărească,
De semenii lor teferi grozav să se ferească!
Să nu-și mai piardă noaptea cu lucruri nepermise
Să țină toată iarna ferestrele deschise,
Iar vara să se ducă la aer, la Sinaia
Să steie-nchiși în casă c-afară-i udă ploaia...»

ca și versurile 197—198:

« De nu vrei ca la urmă să te trezești mofluz
Evită surmenajul și orice fel de-abuz », —

sînt, toate, suprimate cu cerneală, avînd același semn specific pentru tipografie, să nu mai fie culese.

Aceasta este versiunea nouă a lui Topîrceanu la Bacilul lui Koch, **pe care sînt înclinat s-o numesc varianta lui testamentară și de care — am temeiuri să nu mă îndoiesc — că alcătuitorii viitoarelor ediții, vor ține seama.**

Sărmanul și nefericitul autor al Baladelor, **care la 51 de ani a pășit în luntrea lui Charon ca să-l ducă dincolo de apele Styxului, în lumea lui de funingine! Și cum și-a mai păstrat oare umoarea și humorul și în ce străfunduri misterioase ale biologiei lui devastate, a mai găsit resurse să caligrafieze în preajma marei călătorii stihurile:**

«...Să dee ortul popii. Că-n caz de maladie
Nu mori pe-o lună, două, ci mori pe veșnicie...»

Greu de înțeles. Explicabil totuși, la risipitorul acesta generos de zîmbete fulgerate de tristețe, care, în fond, îi definesc și structura umană și-i zămislesc și opera.

L. KALUSTIAN

CRONICA EDIȚIILOR

MARILE PATIMI ROMANTICE[1]

CURIOASĂ FIGURĂ ACEST AL. PAPIU ILARIAN, astăzi complet uitat, căci numele său nu e măcar pomenit în „tratatul" de istorie a literaturii române (vol. II, 1967) în tabloul cultural al celei de-a doua jumătăți a veacului trecut, nici în studiile de istorie a lingvisticii românești, iar în istoriografie, cel despre care Iorga spusese că merită « să fie pus la catapeteasmă »[2] suportă mai degrabă urmările sentinței maioresciene. Criticul considera Tesaurul de monumente istorice pentru România, opera de arhivar pasionat a lui Papiu, drept « o întreprindere cu desăvîrșire greșită în concepție și în executare »[3] iar despre Istoria Românilor din Dacia Superioară (Viena, 1852, 2 vol.) refuza chiar să discute: « ea este o scriere tendențioasă, poate patriotică, poate și politică, dar istorică nu »[4]. Deosebirea tranșantă de concepție a celor doi oameni de cultură, romantismul patetic al luptătorului de la 1848, care-și scrisese opera istorică la 25 de ani, cu înflăcărarea juvenței marcată de evenimente tragice, și privirea rece, detașată, a unui spirit conservator, părea să dea câștig de cauză celei din urmă. Proeminența personalității maioresciene, dominînd pînă departe destinele culturii noastre, elimina portretele adverse, reduse tot mai mult la siluetele unei „gărzi de noapte" topite în întunericul uitării. Cînd și cînd, amintirea lui Al. Papiu Ilarian era scoasă de acolo, cu o mișcare sentimentală de remușcare sau prin cîte un gest comemorativ celebrat mai ales de spirite afine, agitate și pătimașe, un Ioan Rațiu, un Bogdan-Duică, un Vasile Pârvan, un Enea Hodoș sau un Ion Clopoțel.[5] Adevărata exegeză a vieții și a operei lui Papiu a întîrziat însă. Ea este inițiată acum, cu respectul documentului și cu rigoarea sistematică ce caracterizează întreaga sa activitate, de către istoricul literar Iosif Pervain, cel mai bun cunoscător actual al problemelor culturii și ale literaturii Transilvaniei. Deocamdată, ne aflăm în faza pregătitoare a sintezei, anunțată prin două masive volume de corespondență trimisă și primită de Papiu, reconstituind dialogul acestuia, pe parcursul cîtorva decenii, cu G. Barit, S. Bărnuțiu, T. Cipariu, S. Balint, D. Boteanu, I. Brîndușan, S. Crainic, I. Cristian, I. Faur, Aron Florian, I. Gherendi, I. Groze, I. Hodoș, G. Magheru, I. Maior, A. Maniu, N. Maniu, P. Misici, St. Moldovan, G. Munteanu, I. Mureșanu, Al. Roman ș. a., cu toții angajați în complicata rețea a luptelor politice și culturale ale românilor ardeleni și ciscarpatini din epoca post-revoluționară, cît și cu italienii filo-români G. Vegezzi Ruscalla, Alessandro Massimiliano și Andrea Petri. Parte din acest masiv epistolar a mai fost publicat în decursul anilor, cu capriciile, risipirea și neglijențele obișnuite nepăsării noastre vinovate față de nevoia constituirii sistematice a unui « corpus» arhivistic absolut necesar istoriei culturii și literaturii românești. Numeroase sînt însă și scrisorile relevate nouă

[1] Iosif Pervain — Ioan Chindriș, *Corespondența lui Alexandru Papiu Ilarian*, vol. I—II, Editura „*Dacia*", Cluj, 1972, Col. „Testimonia".

[2] În „*Neamul Românesc*" (3 decembrie, 1930); *apud*. Al. Marcu, *S. Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian și I. Hodoș la studii în Italia*, Academia Română, Mem. Secț. Lit. Seria a III-a, Tom. VII, Mem. VI, p. 18.

[3] Titu Maiorescu, *Critice*, vol. III, ed. din 1926, p. 25.

[4] Idem, *ibid*., p. 26.

[5] Cu excepția, poate, a cercetării lui N. Iorga (vezi *supra*).

abia acum, printr-o cercetare asiduă şi pasionată, întregite prin cîteva semnificative documente —reproduse în Anexe — privitoare la scriitor şi la epoca sa. Astfel totalizată şi clasată, corespondenţa lui Papiu Ilarian răstoarnă printr-o mişcare spectaculoasă imaginea noastră fragmentară şi voalată de lacune şi de prejudecăţi asupra omului, a concepţiei şi a acţiunilor sale, constituind o solidă bază documentară pentru o mai dreaptă judecată asupra operei însăşi. Editorii au întregit substanţial nu doar capitolul epistolar, ci şi pe cel biografic şi bibliografic, schiţînd o primă sinteză în această direcţie, în aşteptarea studiului propriu zis, deşi poate cu o insistenţă nu îndestul justificată asupra ultimilor ani de viaţă ai scriitorului (1874—1877), cînd spiritul lui se întunecă. Naraţiunea biografică ia aici turnura curioasă a reconstituirii clinice. Latura strict documentară a acestei secţiuni (pp. 248—315, vol. I) îşi păstrează fără doar şi poate interesul inedit, uneori pasionant şi — pe alocuri — senzaţional, al lecturii, dar comentariul autorului (I. Chindriş) reclamă unele amendări de ordin ştiinţific: diagnosticul precis al bolii lui Papiu lipseşte din certificatul medical reprodus la pp. 256—258, e întrerupt cu croşete tocmai la pasajul unde se bănuieşte a se fi pronunţat; termenul folosit de comentator, «mania paralitică», depăşit şi căzut din uzul medical modern, nu explică suficient natura maladiei, pe care cititorul avizat o poate cel mult reconstitui din datele anamnezei, risipite în documentele produse şi parafrazate în comentariu; ea pare a fi o paralizie generală progresivă, de natură luetică, sau o demenţă senilă precoce, lucrurile fiind acoperite dintr-o inexplicabilă pudoare. Alte amendări, mai numeroase, vizează preţiozităţile unui stil publicistic ale cărui avînturi puteau fi temperate ca să nu distoneze cu sobrietatea întregului: Papiu era un «leopard proverbial de sănătos» (p. 251, vol. I), evoluţia bolii lui «se caracteriza printr-o încăpăţînată păstrare a luciditătii [sic!], prin refuzul de a părăsi terenul realităţii şi a aborda limanul fantasmagoriilor» (p. 250, vol. I), la institutul vienez unde a fost internat, i s-a creat «un microclimat fizic şi psihic» (ibid.), tot acolo, «pedanţii doctori vienezi» erau «deranjaţi» şi «iritaţi» de «totala neglijenţă fizică» a pacientului lor (lucru de mirare pentru nişte psihiatri care sînt obişnuiţi prin profesie să vadă multe şi de toate!); mai mult, blestemaţii pedanţi sînt acuzaţi că ignoră latura psihică a bolii pacientului, mascînd-o cu... parcuri somptuoase: «tragicul său zbucium sufletesc interesează mai puţin, acesta fiind mascat cu cochetărie de parcul somptuos şi aleile riguros geometrizate ce ocolcau în semicerc clădirea Manicomiului» (p. 251, vol. I); adus acasă, pacientul are halucinaţii «sărace şi legate de realităţi din trecut. Nu se credea nici Brahmaputra, nici Hanibal» (p. 253, vol. I) etc. Trecînd peste aceste pasaje, puţine de altfel, unde stilul scapă din frîu sub influenţa poate şi a unei firi impresionabile, pusă în situaţia de a descrie prea amănunţit nebunia eroului, vom accentua încă o dată seriozitatea ansamblului şi probitatea întreprinderii. «Pe cît ne-a stat în putinţă, ne-am străduit să lucrăm conştiincios», ni se spune într-un cuvînt introductiv, avertizaţi totuşi asupra multiplelor dificultăţi ridicate de editarea unor texte cu «punctuaţia şi ortografia rebarbativă», «prescurtări greu de descifrat», pasaje şi citate în slavonă, latină, greacă, germană etc., sau cu degradări ale hîrtiei. Editorii au făcut vizibile eforturi de a prezenta un text curat şi fluent la lectură, modernizînd cu moderaţie şi îndreptînd erorile de lecţiune ale predecesorilor lor, în cazul epistolelor deja publicate. Un aparat critic abundent şi preţios sub raport informativ însoţeşte cele patru sute de scrisori, completînd, împreună cu un indice de nume şi cu unul de materii (instituţii, scrisori, periodice) «instrumentarul» acestei valoroase ediţii. Dar între «clemenţă» şi riscul de a face «cu tot dinadinsul» o nedreptate (cum sîntem avertizaţi la p. 5 vol. I)[6] cronicarul trebuie să-şi asume responsabilitatea unor observaţii de principiu privind alcătuirea culegerii: astfel, lipsa de unitate a criteriilor în funcţie de care se face ordonarea celor două partide epistolare (scrisori trimise, scrisori primite de Papiu) rămîne fără acoperire. În Nota asupra ediţiei (I. Chindriş) se arată că «în prima parte am rînduit pe cei cărora li se adresează Papiu după „importanţa" lor», recunoscîndu-se parentetic că «ierarhizarea este, vrînd-nevrînd, arbitrară» (p. 9, vol. I), în vreme ce în restul ediţiei emitenţii sînt aşezaţi «în ordine strict alfabetică»... «Tabloul sinoptic» al corespondenţei, indicînd numărul scrisorilor, autorul, destinatarul, anul, arhiva unde se păstrează, dacă, cine şi unde le-a mai publicat, foarte util pentru o ochire de ansamblu, nu credem că suplineşte pe deplin lipsa oricărei alte indicaţii după fiecare scrisoare din corp, cititorul fiind mereu nevoit să se întoarcă la «tabloul» iniţial pentru a vedea exact cui îi este adresată cutare epistolă. Două probleme delicate, apoi: cea dintîi priveşte integritatea textelor, a doua — realitatea lor lingvistică. Ne mulţumim,

[6] «Fără să fie neapărat clement, cititorul poate să treacă peste asemenea scăderi, dacă nu ţine cu tot dinadinsul să ne facă o nedreptate».

în privința primului aspect, unde « vina» editorilor trebuie probabil scoasă din cauză, să semnalăm un singur caz, semnificativ prin inadvertență: la pagina 26, vol. I, în scrisoarea din 28 septembrie 1850, către Bariț (reprodusă și în Ion Clopoțel)[7] se omite următorul pasaj privind — ca de altfel întreaga scrisoare — problema decorațiilor acordate de Împarat revoluționarilor transilvăneni, chestiune larg controversată în epocă: «Vor mai zice unii cum poate Iancu etc., purta cruci ca un Erdeli episcopul rebel de la Oradea Mare, apoi Szilágyi etc., etc., cînd Iancu și-a vărsat sîngele pentru Împăratul, iar aceia au fost tot cu rebelii etc., etc., fără noi să zicem așa: noi și voi și toți românii cei buni, că nu le primim [decorațiile, n. n.] dar nu pentru aceea că ar fi prea mici, pentru că dacă sunt de la Împaratul pentru merite, nu facem deosebire între mici și mari, dar nu le primim pentru că noi ne-am bătut și ne-am vărsat sîngele pentru Împăratul și pentru drepturile națiunii, iar nu pentru stele și monete. Acum vedem că dacă Tronul este întărit prin sîngele altor vreo 40.000 de români uciși și prefacerea în cenușe a vreo 300 de sate, dar cu toate acestea națiunea încă geme tot sub vechea tiranie și se află într-o stare cu mult mai mizerabilă decît înainte de 1848, că încai atunci nu-și cunoștea drepturile, acum le cunoaște, și-s promise, le-au meritat, și-au periclitat averea și viața pentru ele, și totuși li sunt denegate»[8]. Ce rezultă din acest pasaj fără justificare omis? Rezerva totală a lui Papiu față de cei care opinau pentru acceptarea decorațiilor imperiale, confirmată și în alte părți ale corespondenței și exprimată cu un curaj tineresc în discursul ținut în fața decanului facultății juridice vieneze în 1851 (reprodus întocmai în vol. II, pp. 423—428); cumplita decepție a celor mai mulți români transilvăneni, după 1848, că lupta lor revoluționară pentru obținerea drepturilor națiunii române din Transilvania — dusă în limitele amăgitoare ale apărării tronului imperial și soldată cu mii de jertfe — nu le-a adus decît gestul derizoriu al decorării, în vreme ce națiunea « geme tot sub vechea tiranie și se află într-o stare cu mult mai mizerabilă decît înainte de 1848»; în fine, o « argumentare» de circumstanță a posibilului refuz al decorațiilor, cu grija, explicabilă pentru condițiile aspre create românilor după căderea revoluției, de a nu-și atrage și urgia împărătească. Astfel, teza fidelității față de tron și alte idei, exprimate și în restul corespondenței, nu trebuie luate în litera lor, ci în sensul tactic, politic, adoptat de foștii luptători de la '48. Un anumit conformism politic afișat (și recomandat în ocurență și de Bărnuțiu, în epistolele sale din Pavia, către tinerii lui prieteni aflați la universitatea din Padova) e comun cu spiritul scrisorii lui Papiu către G. Bariț. O seamă de idei exprimate aci nu se suprapun cu convingerile intime ale corespondentului, ci constituie sfaturi pentru adoptarea unei atitudini publice de conivență (« fără [= dar] noi să zicem așa...»). În numeroase alte scrisori — pasaje similare, legate de Iancu ș. a., în aceeași spinoasă problemă a decorațiilor, au fost păstrate. De unde inadvertența. Cît privește aspectul lingvistic al textelor, el este și mai delicat. În Nota asupra ediției se arată: « Cîți autori, aproape tot atîtea sisteme ortografice etimologizante! Scăpînd epistolele de haina lor nefirească, am scris în loc de fetutia (și fetuce) fătuță, asidia — așeza, demanetia — dimineață, curendu — curînd, esa — iasă, înse — însă, sera — seară, tescu — teasc, nequi — nici, traincandu — trecînd, veriquine — oricine, quoqui — căci, scaimbare — schimbare, dein — din etc.» (p. 20, vol. I). O problemă de principiu se ridică aici: dacă o ediție riguros științifică, adresîndu-se în primul rînd specialistului, filolog sau istoric, nu e obligată să respecte întru totul grafia documentului, cu libertatea de a-l explica sau decoda în note, glosar etc.? Dacă, modernizînd haina scrisorilor și făcîndu-le mai accesibile publicului actual, cîștigînd așadar în direcția puterii lor circulatorii, nu trădăm de altă parte realitatea lor lingvistică, ea însăși un component inseparabil al documentului? Căci document, aici, nu însemnează numai informație, conținut ideologic etc., ci, în aceeași măsură, și realitate a limbii scrise de către mulți oameni ai secolului al XIX-lea! Acceptînd, la urma urmelor, argumentul modernizării, care apropie limba textelor de limba vorbită în epocă și face lectura mult mai fluentă, ne întrebăm dacă o consecvență nu obliga și transcrierea altor numeroase forme, care au fost totuși menținute ca atare. Spicuim cîteva: puseciune, deleptătoriu, auneori, receput, tandem, vericum, tipul (pentru « chipul»), viduă (pentru « văduvă»), deve (pentru « trebuie»), debuincioase, schedulă, jactură, tutisim, eflicte, alioquiu ș. a. m. d. Oricum ar fi, lipsa unui glosar pune în serioasă dificultate cititorul actual (și mai ales pe cel extratransilvan). Modernizat sau nu, textul ridică numeroase piedici în înțelegerea a sute de cuvinte ieșite din uz, estropiate sau fabricate, între care, la o simplă răsfoire, ne sar în ochi sumedenie: complacență, contemna,

[7] *Al. Papiu Ilarianu în fața problemelor românești contemporane*, 1939.
[8] *Apud* I. Clopoțel, *op. cit.*, p. 63.

apriat, benigniza, gratula, capacita, asigna, insinua (în sensul de «anunţa»), gremiu, revers (de solvabilitate), ambitu, prezent («cadou»), rigoroase, erogaţiuni, împadronări, presepiu, elucubrare («cîte societăţi s-au făcut pentru elucubrarea cărţilor folositoare»), aposite, abiturient, boled, laudeveri, recepui, reflepta («un doctor de aici încă m-au refleptat la aceasta»), facchiu, testimonii, circustanţe («circustanţele Paduei» = împrejurimile), leteră («scrisoare») a lege («citi»), bozinade, răciunaver, onoraver, asformă, hăţi, tămînda, kefenci, engubine, popandoşi, patrocin, cortenire, pas (pentru «paşaport»), prodeg, acurat, conclusul etc., etc. Este greu de crezut că cititorul se poate descurca singur în acest hăţiş de vocabule cu un aspect atît de bizar sau cu atîtea sensuri semantice schimbate, care dau paginii, nu o dată, caracterul ermetic al unei arhitecturi fantastice. Limba este, de altfel, Îngerul cu care Papiu, dar şi corespondenţii săi, un Bariţ printre cei mai torturaţi, au purtat o luptă spectaculoasă. Construcţiile lor par astăzi nişte adevărate «carcere d'invenzione», labirinturi asemenea celor din gravurile lui Piranesi, unde ei înşişi se pierdeau cu o adevărată voluptate a invenţiei: «pe mediterraneum — spune într-un loc Bărnuţiu — l-am făcut mezuţerană, — ie, mai puteam zice şi mezăţerană, după analogia mezunopteriului din Orologiul mare tipărit de Ţipariu»[9]. Cuvîntul emană radiaţii misterioase, «scandala ortografică» provoacă febră recurentă. Soarta unui cuvînt e pricină de alarmă: res poate fi adaptat sau abandonat? El există în republică, realism, real, dar pluralul lui produce «confuziune amfibologică»: «o re, s-ar putea zice, ma două rele!»[10] În spatele acestei butaforii ermetice — pe care, astăzi, cititorul avizat o poate urmări cu pasiunea plină de suspense a aventurii formării limbii noastre literare, unde latinismul înscrie un episod vizionar baroc nu fără consecinţe tîrzii — stau totuşi enunţuri de principii pline de bun-simţ şi de realism. Aceşti dascăli-ţărani, obişnuiţi cu asprimile de tot felul şi cu materia dură a vieţii, exprimă uneori puncte de vedere în dezacord cu fuga unei fantezii pedante. Observînd realităţile limbii italiene, Papiu sancţionează procedarea «unilaterală» a constituirii unei supra-realităţi ce nu respectă «toate dialeptele popularie după cuvenienţă, de unde urmă că poporul nu precepe limba cea cultă»[11]. Literaţilor noştri li se recomandă «să studieze limba din cărţile cele vechi bisericeşti», dar mai ales «formele limbei din gura poporului din toate părţile românimei» şi «cu religiozitate să o urmeze»[12]. Într-o scrisoare-polemică adresată lui Cipariu, acelaşi Papiu avea să renege limba scrierilor sale de tinereţe, apărîndu-se şi de eventuala acuză a inconstanţei: «Eu unul, după o experienţă şi studiu de limbă făcut (pe cît am putut) în 12 ani în toate ţările române, m-am încredinţat că aceea ortografie [din volumele Istoriei... n. n.] nu este mai puţin periculoasă decît ortografia d-lui Cipariu pentru fireasca cultură a limbei şi a literaturei române; periculoasă mai cu deosebire pentru Transilvania, unde cultura limbei de vreun deceniu încoace a apucat din nenorocire pe un drum cu totul fals. A se îndrepta cineva, după mine nu înseamnă a fi inconsecvent, precum a se îndărătnici nu e o virtute»[13]. Previziunea o avusese şi Bărnuţiu, într-o scrisoare din 1853, pornind de la principiul resemnat că «usus est tyranus», unde scrie: «într-o epocă de nobilă emulaţiune, cînd se întrec toţi a adauga ceva la cultura limbei, lesne putem rătăci în probele noastre. Datoria fiecăruia este a învăţa limba bine de la popor şi de la scriitorii aprobaţi vechi şi noi şi a păşi înainte cu ştiinţă». Şi tot acolo: «Numai cînd va intra limba noastră în besereca ştiinţelor şi a artilor frumoase, cînd va intra în toate ramurile vieţii publice, atunci se va putea cultiva şi ea dimpreună cu naţiunea, fiindcă limba este naţiunea, cultura limbei este cultura naţiunei înseşi».[14] O conştiinţă (poate amară) se desprinde deci din asemenea reflecţii, vizînd artificialitatea experimentelor in vitro la care generaţia lui se înhămase, cînd realitatea autentică a limbii româneşti culte avea să se făurească in vivo, în procesul istoric complex, declanşat de epoca modernă a devenirii sale. Iar în faţa acestor orizonturi, la urma urmelor «disputele aste lingvistice propriamente degenerează foarte curînd în certe de dascăli de la sate»[15]. Atît e de adevărat că aceşti oameni trecuţi din adolescenţă prin experienţa revoluţiei, cu idei şi cu sentimente filtrate în contactul cu Occidentul (Italia, mai ales) şi cu tot spaţiul românesc (anii stabilirii lor la Iaşi, la Bucureşti) ştiau să privească şi cu un sîmbur de umor babilonicele arhitecturi în care se încarceraseră de bună voie.

Mircea ZACIU

[9] Vol. II, p. 98.
[10] Vol. II, p. 100.
[11] Vol. I, p. 158.
[12] *Ibid.*
[13] Scrisoarea lui Papiu, în *„Amicul şcoalei"*, an III, 1862, nr. 51, pp. 404—405; citat după *Istoria Românilor din Dacia Superioară, Schiţa*, vol III, Sibiu 1943, p. XVI.
[14] Vol. II, p. 93
[15] *Ibid.*

»curier«

Vladimir Streinu despre T. Vianu

un exemplu al ordinii raţionale*

Erudit propriu-zis şi totodată erudit al impresiei <literare> artistice, Tudor Vianu cultivă expresia simplă. El preferă alunecării curbe procederea în linie dreaptă, iar impresiei tumultoase argumentaţia liniştită. Nu mîngîie, nu pedepseşte; afirmă. Nu seduce, nu învinge; convinge. Frazele i se urmează după reguli convenite în epoci bine ştiute de claritate a spiritului. Cuvintele se sfiesc să-i fie mai chemătoare decît suma lor în frază, după cum frazele înseşi, ferindu-se să agite fanioane care să le semnaleze mai departe, consimt la frumuseţea — sumă a disciplinei lor.

Ştiind de mai înainte ceea ce are de exprimat, pe Tudor Vianu ideile nu-l surprind de după cîte un cuvînt sau o întorsătură a frazei; spre deosebire de tipul intelectual contemporan, care, scriind, îşi transcrie procesul însuşi de gîndire, cu îndrăzneli spontane şi şovăiri reflexive, cu înaintări şi retrageri, cu obscurităţi dar şi cu lumini fulgurante, el consemnează pe îndelete rezultatul unui proces de gîndire încheiat. Proza de idei a ultimului timp se reprezintă la noi în forma european-tradiţională numai prin eseurile lui de filozofie, de filozofia culturii, de estetică şi critică. În condiţia sa internă acest critic provenit dintr-un gînditor este un « grec », un învăţat al Greciei Mari, care transmite modernilor de pe un anumit punct al Europei ordinea aristotelică de gîndire.

Contactul sensibil cu realitatea, se preface la Tudor Vianu, de îndată ce a fost stabilit, în trebuinţe de legitimare.

Nici o voluptate nu-l decide la prelungirea ei. Împotriva modernilor, cărora le vorbeşte, el pare a crede că excepţia nu este o categorie a existenţei. Ceea ce-i particularizează gîndirea e prin urmare mişcarea, cu frecvenţă de act reflex, de a extrage din fenomenele observate *legea*, adică îndreptăţirea lor la existenţă. Ori cît de cazuală, materia căreia i se aplică primeşte într-un fel sau altul lumina stătătoare a unei ordini prestabilite; zicem într-un fel sau altul, pentru că nu totdeauna fenomenul, mai cu seamă artistic, e subsumabil unei legi (« modern » înseamnă poate nelegal) şi atunci, dacă legea întîmplător nu se află, nevoia de ordine îl duce la identificarea *tipului* esteticianul deve-

---

* Aceste pagini fac parte dintr-un proiectat volum omagial, iniţiat cu prilejul sărbătoririi vîrstei de 60 de ani — la 27 decembrie 1957 — a lui Tudor Vianu.

Este de reţinut faptul că în acel moment, Vianu şi Streinu, ca şi profesorul Şerban Cioculescu, Ion Creţu, Ion Dumitrescu şi subsemnatul se aflau într-o strînsă colaborare la *Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu*. Se adunau fişe pentru elaborarea acestei lucrări pe care Tudor Vianu n-a mai apucat s-o vadă tipărită, căci ea a apărut de abia în 1968.

Volumul în care trebuiau să fie cuprinse aceste pagini, precum şi alte preţioase articole omagiale, a rămas însă doar în intenţiile acelui colectiv restrîns, format din Valentin Lipatti, Emil Manu şi Gh. Bulgăr care-şi propusese să cinstească personalitatea profesorului lor, Tudor Vianu, printr-un asemenea florilegiu tipografic.

Acum, Tudor Vianu şi Vladimir Streinu nu mai sînt. Rîndurile de mai sus, scrise în 1957, păstrînd toată emoţia momentului, ni-i apropie pe amîndoi în acest cadru memorial al preţuirii reciproce.

Gh. BULGĂR

nind critic comparatist; iar dacă tipul însuşi se refuză, eruditului îi rămîne încă de căutat şi stabilit *seria istorică*, antecedente sau numai prefigurări, prin care noutatea se aliniază vechimii. În sfîrşit, o voinţă de ordine se semnifică din comportamentul întreg al acestui spirit clasic.

Aventura intimă, dacă e totuşi să-i presupunem o nelinişte, constă desigur în a fi fost menit să clasicizeze într-un mediu omenesc cu gustul declarat al unicităţii şi accidentalului. Nimic însă nu i-a putut influenţa spectacolul de personalitate, compus din acte de intelecţie pe bază de sistematizare. Cuprins într-o secţiune a istoriei, care se manifestă dezintegrant, spiritul lui, ca şi necontemporan, continuă, unificînd şi legalizînd, să integreze. Ce e natură şi ce e deprindere în această mişcare atît de proprie? Către care termen înclină, la el, raportul dintre « dat » şi «construit »? Figurîndu-ni-l cumva ca lipsit de sensibilitate, ar însemna să nu-l fi observat cu destulă iubire. Cum am putea trece peste debutul lui ca poet? Versurile tipărite acum aproape 40 de ani nu sînt în nici un fel prozele metrificate ale lui Guyau. Ele au încă un relief — metaforic proaspăt şi mai cu seamă cu sunet propriu, pe care dacă poetul de atunci şi l-ar fi ascultat şi urmărit mai îndelung, am avea azi o monodie mai mult între atîtea cîte ne-a dat generaţia lui. Cu semnificaţie egală ne apare de asemenea mediul în care a debutat. Studiile de mai tîrziu asupra lui Macedonski constituiesc nu numai omagiul datorit unui mare poet, dar şi aplecarea emoţionată a criticului asupra propriei tinereţi, care se satisfăcuse consubstanţial în exploziunile biologice, deşi donchijoteşti, ale bătrînului maestru. Căci o vitalitate aproape necunoscută zace sub artificiozitatea poeziei lui Macedonski ca şi sub aspectul cerebral al criticului său.

Dacă Tudor Vianu şi-a lăsat confraţii de generaţie să-şi cultive neconcuraţi eul liric în proiecţii care de care mai îndrăzneţe, el înţelegînd mai mult să se reprime decît să se exprime, e semn că în construcţia de sine a intervenit un sentiment nou. În adevăr, tinereţea i-a fost contemporană cu ideea că exhibarea de sine este indecentă. După excesele subiective de conduită romantică şi post-romantică (simbolistă şi post-simbolistă), (expresionistă, futuristă şi dadaistă), s-a ivit un moment neoclasic, cînd excesul a apărut ca inestetic. S-a născut astfel sentimentul cuviinţei, care fără să producă vreodată un mare poet, a împiedicat pînă la anulare poeţi dintre cei mai adevăraţi. Ce putem face! Numai exhibiţia de sine, excesul şi dezorbitarea inimii omeneşti, sînt în absolut, producătoare de poezie. Oricum ar fi însă, decenţa literară, cu implicaţiile ei de măsură şi regularitate, l-a făcut şi pe tînărul poet Tudor Vianu să se retragă cu totul din percepţia lirică şi să-şi deslușească consecutiv vocaţia ideilor. E sacrificiul lui intim, ((sau, poate, catarsisul său,)) pe care l-am reamintit numai cît să se poată vedea, că omul de idei s-a construit pe împotriviri remarcabile, că ceea ce în conştiinţa sa va fi fiind « dat », stă în cumpănă dreaptă cu ceea ce este « construit » şi, în sfîrşit, că alcătuirea abstractă i se sprijină din adînc pe acel sentiment al cuviinţei, care în ordinea morală [e] echivalentul conceptului de obiectivitate din ordinea logică.

((De aceea, în estetică, el a fost dus la ideea că opera de artă, privită cu predilecţie ca efort şi artizanat, este forma superioară a muncii, iar în critică spiritul lui a căutat latura cea mai necontroversabilă a scrierilor poetice, cu alte cuvinte valoarea lor stilistică-lingvistică.)) În planul ideologic, pe care i l-a înlesnit, aceeaşi valoare a decenţei intelectuale avea să devină chiar factor intelectual. Căci faţă de cultură Tudor Vianu are o atitudine de preţuire care i se manifestă, în dorinţa de a şti mai întîi tot ce s-a spus asupra unei idei şi numai apoi, dacă este cazul, de a-i spori personal istoria. Nici una din numeroasele lucrări, cîte i se cunosc, nu ignorează sau nu se grăbeşte cu afirmaţia de sine. Cuviinţa pentru efortul înaintaşilor, pentru suma istorică a culturii, este izvorul erudiţiei lui. Prin ea, < în spaţiul românesc > acest erudit ni se propune ca unul dintre puţinii europeni < ai acestei epoci plină de neobarbaria subiectivismelor > care îndiguesc neobarbaria misticismelor fără istorie, din Apus.

La frumoasa aniversare, care ne aduce lîngă Tudor Vianu, am ţinut să venim cu exemplara clasicitate a figurii lui de gînditor.

Vladimir STREINU

SPICUIRI

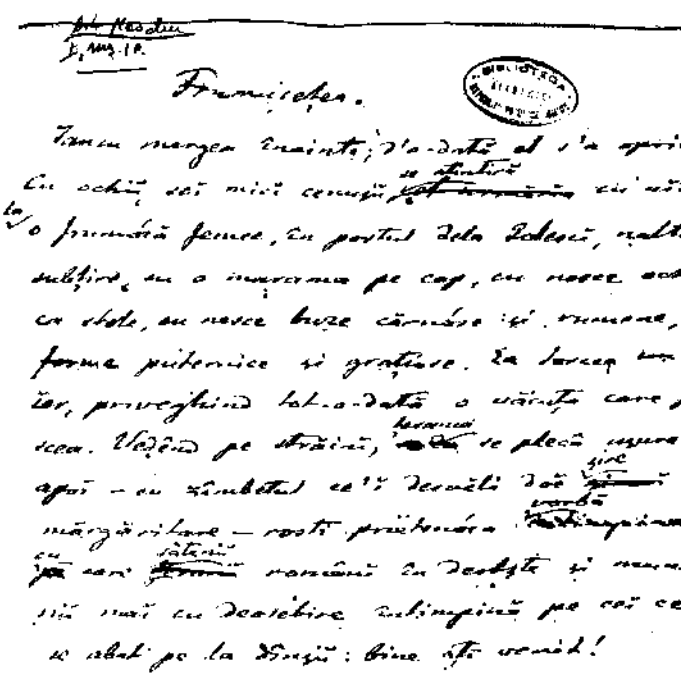
o schiță de IULIA HASDEU

ÎN VARA ANULUI 1885, BOGDAN PETRICEICU Hasdeu primea din partea guvernului român însărcinarea de a merge în Elveția spre a «studia, la fața locului, organizarea și funcționarea învățămîntului», fapt ce va constitui un minunat prilej de a oferi celor două Iulii — soția și fiica — o vacanță la Montreux, stațiune recomandată cu insistență de medicii alarmați de agravarea stării sănătății Lilicăi (cum o alintau părinții). Plecată încă din 1881, împreună cu mama sa, Iulia studia la colegiul „M-me de Sévigné", iar la finele anului școlar 1884/1885, absolvea clasa a V-a, obținînd din nou premiul I. De la Montreux, unde le instalează, tatăl pleacă să-și îndeplinească misiunea încredințată, dar mai înainte organizează o excursie cu vaporul, pe lac, pînă la Ferney, faimoasa reședință a lui Voltaire. În timpul șederii la Montreux, ori în excursie la Ferney, sau poate chiar pe puntea vaporului, se vor fi închegat destule discuții pe teme din cele mai variate. Într-una din aceste plimbări își află, poate, germenele și schița Frumusețea[1].

Datată 1885, scurta schiță a Iuliei Hasdeu aparține «perioadei elvețiene», înscriindu-se în ciclul de scrieri dedicate țării natale, străbătute de sentimentul dragostei față de patrie, de frumusețile ei naturale, de oamenii care locuiesc în ea; toate acestea învăluite într-o tonalitate romantică, specifică Iuliei Hasdeu.

Schița se păstrează în două versiuni — franceză și română — ambele autografe.

Considerăm ca inițială versiunea franceză: paginile ei au fost scrise cu cerneală neagră și numerotate de autoare de la 1 la 5; în dreptul cuvintelor „Goleşti" (ortografiat ca atare, iar nu „Golesci" ca în versiunea română) și „maramă", ca și în subsolul filei respective, au fost notate asteriscuri (dovadă că intenționa să explice cuvintele). Versiunea românească este o traducere, scrisă cu cerneală violetă. La sfîrșitul ei, autoarea adaugă o propoziție în plus și, pentru identitatea celor două versiuni, o transcrie (tot cu cerneală violetă) și la sfîrșitul

[1] Biblioteca Academiei R. S. R., Arh. B. P. Hasdeu, I, mss. 10.

textului franţuzesc. În plus, renunţînd la explicaţii sau considerînd mai nimerit să le dea la sfîrşitul schiţei (pe ultima filă se observă încercarea unei completări, azi pierdută, ce fusese lipită) tot cu cerneală violetă taie asteriscurile. Versiunea românească pe care o transcriem este incompletă, lipsindu-i pagina a patra.

În minunatul cadru natural al Carpaţilor, ce nu sînt chiar atît de aproape de Goleşti, folosind motivul frumuseţii portului popular ca şi farmecul şi frumuseţea de netăgăduit a româncelor, Iulia Hasdeu dezvoltă de fapt o temă cu semnificaţii deosebite, aceea a dragostei pentru frumos, a dragostei spirituale, temă ce va reveni şi în alte creaţii ale sale.

Fără să le acordăm o valoare deosebită, paginile de faţă îşi au importanţa lor, ca notaţie a unor sentimente pe care le-a încercat, cîndva, într-o scurtă plimbare, tînăra Iulia Hasdeu.

Paul Ioan CRUCEANĂ

F R U M U S E Ţ E A

[*F. 1. r*^{0}] Iancu mergea înainte; d-odată el s-a oprit. Cu ochii săi mici [,] cenuşii <el urmări> ((se aţintiră)) cu uimire ((la)) o frumoasă feme[i]e, în portul de la Goleşti, naltă şi subţire, cu o maramă pe cap, cu nişte ochi ca stele[le], cu nişte buze cărnoase şi rumene, cu forme puternice şi graţioase. Ea torcea un caier, priveghind totodată o văcuţă care păştea. Văzînd pe străini <ea> ţăranca se plecă uşurel, apoi — cu zîmbetul ce-i dezveli două <şiruri> şire de mărgăritare — rosti prietenoasa <întîmpinare> ((vorbă)) <pe> cu care <ţăranii> sătenii români îndeobşte şi muntenii mai cu deosebire întîmpină pe cei ce se abat pe la dînşii: bine aţi venit!

Iancu puse mîna pe pălăria sa de <panama> pa[i]e şi-şi descoperi capul <drept răspuns> pe de o parte ca să răspundă la plecăciunea şi ((la)) vorba ţărăncii, pe care n-a înţeles-o, dar a ghicit că însemnează o bună primire, iar pe de altă parte — poate — [*f. 2 r*^{0}] stăpînit ((fiind)) de un sentiment de admiraţiune şi de respect, pe care i-l insufla această frumuseţe <cîmpenească> sătenească şi muncitoare. Gabriel, doamna Farney şi Cipriana, cari veneau în urma lui Iancu, fiind întîmpinaţi <de către Romîncă prin> cu acelaşi zîmbet şi ((cu)) aceeaşi vorbă, s-au mulţumit a răspunde Romîncei printr-o slabă clătire din cap.

Iancu îi aştepta. Cînd ei au ajuns la dînsul, el izbucni:

— Pe cinste, iată o feme[i]e frumoasă!

Doamna Farney a rădicat din umeri <şi s-a> strîmbîndu-se.

— D[umi]tale îţi plac frumuseţile cele plastice, zise ea; dar ce mare lucru <dacă> de va fi această feme[i]e frumoasă sau nu! Eu te întreb numai, dacă nu e ciudat ca să te pironeşti d-odată în mijlocul drumului pentru plăcerea de a privi o ţărancă din Crap . . . Carp . . . cum se chiamă aceşti munţi grozavi?

— Munţii Carpaţilor nu sunt de loc grozavi, răspunse Iancu, re'ncepînd a merge înainte. Ei sunt foarte frumoşi, şi trebuie să mărturisiţi că ospitalitatea <lor> [*f. 3 r*^{0}] oamenilor de aci e minunată. Cît despre frumuseţi plastice, eu m-aş opri nu numai în mijlocul unei poteci ca aceasta, ci aş merge trei zile şi trei nopţi ((d-a rîndul)), sărind peste prăpăstii, pentru ca să ((ajung a vedea)) o femeie frumoasă <pentru> ((din singura)) nespusă plăcere de a o privi <numai>! Da, fie o aseme-

nea femeie cea de pe urmă, cea mai sărmană ţărancă, din dată ce Dumnezeu a însemnat-o cu degetul său, înzestrînd-o cu frumuseţea, ea este pentru mine o fiinţă superioară, dinaintea căreia eu mă-nchin, îmi descopăr capul, o admir şi o respect.

— A merge trei zile şi trei nopţi prin prăpăstii pentru a vedea o ((feme[i]e)) frumoasă! zise rîzînd Gabriel; o, pe legea mea, bă[i]ete, că nu te <credeam> ştiam aşa de mare închinător al sexului frumos!

— <Binee> Aha! strigă Iancu, foarte însufleţit. Iată acum ăstălalt care se apucă <şi el> a întortochia, numindu-mă închinător al sexului frumos! Dar ian să vedem; oare nu este iertat cuiva de a privi o feme[i]e frumoasă fără a se gîndi la dragoste? Tu însuţi, spune-mi, cînd priveşti munţii, cînd îi admiri, nu cumva te gîndeşti la dragostea munţilor?

[*F. 4 r⁰*] (— Ca şi cînd ar fi acelaşi lucru! făcu Gabriel, tu faci.....

.....

mişcătoarele sale reflexe, imaginile încă încărcate de ploaie; simte că toată fiinţa sa prinde o nouă viaţă; se vede surîsul lui Dumnezeu asupra naturii, fără a se opri la pămîntul gloduros şi umed, la fel, cînd privesc o feme[i]e frumoasă, sufletul meu, fără a se coborî la intenţiile josnice pe care această privelişte nu poate s-o inspire decît unor imbecili, suie către ideal, şi zăreşte, pe această figură, în această privire, pe acest corp, mîna lui Dumnezeu, raza lui Dumnezeu, şi nu pot decît să respect şi să ador opera sa.

Jean [sic! pentru *Iancu*], foarte emoţionat, vorbise cu volubilitate, şi obrajii săi palizi de obicei erau coloraţi de-o tentă roşie foarte vie. Privirea sa strălucea de)[1] [*f. 5 r⁰*] o ne'nchipuită strălucire; şi a fost o clipă cînd, cu lungile <sale> plete zbîrlite de pictor, cu nasul său ca un cioc de vultur, cu faţa sa lungă şi macră [*sic !*], el semăna aşa de mult cu <marele> Condé [2] <veşnic> descris de Boileau <cînd în discuţiuni> cînd discuta la Chantilly cestiuni de filosofie, încît Gabriel se înfioră fără vo[i]e, crezînd că vede dinainte-i umbra marelui <viteaz> ostaş.

Iancu părea acum frumos el însuşi.

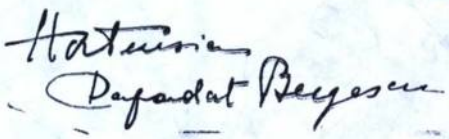
1885

---

[1] Textul dintre paranteze, existent pe pagina a treia din versiunea franceză, poate reconstitui parţial textul pierdut din pagina a patra a versiunii româneşti: « — Comme si c'était la même chose! fit Gabriel; tu fais des... [pagina ruptă]. ... ses mouvants reflets les images encore chargés de pluie, on sent que tout son être reprend une nouvelle vie, on voit le sourire de Dieu sur la nature, sans s'arreter à la terre fangeuse et humide, de même, quand je regarde une belle femme, mon âme, sans descendre aux pensées basses que cette vue ne peut inspirer qu'à des imbéciles, monte vers l'idéal, et aperçoit, sur cette figure, dans ce regard, sur ce corps, la main de Dieu, le rayon de Dieu, et je ne peut que respecter et adorer son ouvrage!

Jean, très ému, avait parlé avec volubilité, et ses joues pâles d'ordinaire s'étaient colorées d'une teinte rouge très-vive. Son regard brillait d'un . . . .»

[2] *Condé* (Ludovic II de Bourbon, prinţ de) supranumit « Marele Condé », unul din cei mai mari căpitani ai secolului al XVII-lea, născut la Paris în 1621, mort la Fontainbleau în 1686 . . . (*Larousse du XX-e siècle* en six volumes, tome deuxième, p. 397, Paris, „*Librairie Larousse*").

«Am regăsit versuri ascultate cîndva cu plăcere...»

Pe banderola volumului de versuri al lui Nicolae T. Cristescu (1894—1964), Cîntec din mare, tînărit în anul 1933, erau gravate cîteva cuvinte, veritabilă prefață, datorate poetului Ion Pillat: «Pentru prima oară marea, văzută de un marinar, intră triumfal în poezia românească».

Printre cei care au exprimat păreri elogioase cu privire la volumul Cîntec din mare se află și Hortensia Papadat-Bengescu.

Un cercetător, E. Puiu, într-un articol Hortensia Papadat-Bengescu la Constanța („Tomis„ nr. 10, octombrie 1967), lansînd un apel «spre a fi scoase la lumină eventuale elemente încă necunoscute», limita «tabloul complet (și sărac) al relațiilor pe care Hortensia Papadat-Bengescu le-a realizat în șederea sa în orașul de pe malul mării», la trei familii.

Ne mărginim acum doar la a adăuga la acest «tablou complet» încă o familie, aceea a comandorului Cristescu, locuind în acel timp la numărul 9 de pe strada Ion Bănescu, vis-à-vis de casa unde locuia prozatoarea.

N. T. Cristescu îi va fi citit scriitoarei, înainte de strîngerea lor în volum, unele din poemele sale. De altfel, însăși Hortensia Papadat-Bengescu declară în scrisoarea pe care o reproducem (scrisoare trimisă din București, unde se mutase în anul 1933, odată cu pensionarea soțului său, Nicolae Papadat), că unele dintre aceste poezii îi erau cunoscute, Nicolae T. Cristescu nu-și publica, decît cu foarte rare excepții, poeziile în ziarele locale sau de aiurea, confruntarea cu critica avînd loc mai ales sub forma lecturilor în anumite cercuri de prieteni, printre care și acela al Hortensiei Papadat-Bengescu.

George CORBU

[Destinatar]
Domnului L. Comandor N. T. Cristescu
Str[ada] Bănescu
Constanța

22 Oct[ombrie] [1]933

Stimate Domnule Cristescu,

Mulțumesc în chip deosebit pentru frumosul dar de poezie și regret de a nu-l fi primit direct din mîinile poetului. De la întîia privire asupra Volumului, Culoarea și forma unduioasă a învelișului pregătesc atmosfera de plăcută obsesie a Cuprinsului. Citind poemele Mării ești treptat învăluit de Simfonia Valurilor, de Vocile, Octavele, Acordurile marine, cărora li s-au amalgamat ecourile Sufletului omenesc.

Lucrarea poetică își binemerită Cuvintele de preț cu care o prezintă Poetul I. Pillat. Am regăsit versuri ascultate cîndva cu plăcere și am descoperit, m-am împrietenit cu bogatul cuprins inedit.

Deodată cu expresia bucuriei mele Colegiale trimit salutul meu cel mai bun — căruia îi alătur misiunea de a transmite Doamnelor afecțiunile mele.

Hortensia PAPADAT-BENGESCU

Franz Hellens către Cezar Petrescu

ÎN OCTOMBRIE 1922 POETUL BELGIAN Franz Hellens [1] *îi scria lui Cezar Petrescu, confirmîndu-i prin aceasta primirea unui articol, pe care îl solicitase pentru revista „*Le disque vert*". Ce cuprindea colaborarea lui Cezar Petrescu, vom clarifica în rîndurile de mai jos, grație unei întîmplări. Cum ajunsese să comunice însă cu directorul susnumitei reviste, nu sîntem în măsură să precizăm, în fața unor informații unilaterale.*

*Desigur că, în calitatea sa de director al „*Gândirii*", Cezar Petrescu făcuse efortul să statorniceacă relații reciproce cu prestigioase publicații de literatură de peste hotare. Faptul reiese cu prisosință după spațiul generos pe care l-a acordat la cunoscutele rubrici ale revistei:* Cronici — idei, oameni, fapte *sau* Cronica măruntă, *ecourilor literaturii străine la noi, cît și sporadicelor mesaje pe care străinătatea le-a consemnat despre literatura română* [2].

*În virtutea unor atari obișnuite raporturi literare, pare de neînțeles faptul că Cezar Petrescu n-a exploatat relația cu Franz Hellens, față de scrisoarea încurajatoare a acestuia, deschizînd perspectivele unor viitoare colaborări. Mai întîi, scriitorul belgian apreciase articolul lui Cezar Petrescu: în așteptarea altuia își exprima speranța ca „*Gândirea*" să vorbească și despre „*Disque vert*". Lucrul nu s-a întîmplat nici la rubricile ei de reclamă, nici în casetele fixe de bibliografie curentă a periodicelor de faimă europeană, revista belgiană avînd totuși o astfel de faimă.*

Articolul semnat de Cezar Petrescu, intitulat Drumul literaturii române de astăzi *a fost tradus și reprodus din „*Disque vert*" cu specificația:* un articol dintr-o revistă franco-belgiană — *în „*Adevărul literar și artistic*" din 6 mai 1923. Precedat de o notă a redacției, era remarcată faima europeană a publicației belgiene, erau citați cîțiva dintre prestigioșii săi colaboratori. Redacția apreciind, totodată, articolul ca fiind interesant, nu s-a reținut să nu-și exprime și dezacordul față cu unele opinii ale autorului.*

Nu e locul să comentăm aici valabilitatea punctelor de vedere exprimate atunci de Cezar Petrescu. Materialul făcuse o bună impresie lui Hellens. Totuși, față de tema propusă, autorul insistase disproporționat asupra fondului sufletesc ancestral, «dualismul ereditar latin și scit» fiind pregnant, caracteristic literaturii române... a anilor 20. Sînt însă relevabile cîteva adevăruri privind condiția dezvoltării literaturii române interesînd nu numai lumea din afara noastră. Saltul miraculos pe care-l făcuse în evoluția sa — doar — pe întinderea unui secol de la o literatură memorialistică la marea literatură modernă a timpului; sacrificiul scriitorilor înaintași de a fi făurit o limbă literară «de o mare finețe poetică».

---

[1] Franz Hellens (Frédérich van Ermengen) — poet belgian de limbă franceză (n. 1881) despre a cărei faimă s-a vorbit în „*Contimporanul*" 1924—1930; colaborator cu producții poetice proprii, articole privind literatura Belgiei deceniului trei.

[2] Revista de la București expediată anume în atenția unor publicații străine, se solda — uneori — poate chiar adeseori, cu propuneri de publicitate din partea acestora. Așa va face, de pildă, în 1923, *Societatea de Editură „Unitas"* cu rugămintea de a fi inserat în „*Gândirea*" un anunț privind „*Revista d'Italia*". (Cf. adresă cu antet: Societatea Editrice „Unitas" — documentul M.L.R. nr. 4039).

Un schimb eficient de opinii, pe tema literaturii contemporane, a avut, totuşi, Cezar Petrescu cu un alt reprezentant al Belgiei literare — Roger Avermaete, director al revistei de limbă franceză „Lumière", *ce apărea la Anvers.*[3]

Sub titlul Scrisori franceze din Belgia, *la cronicile* „Gândirii" *Avermaete va publica două articole: unul ocupîndu-se în exclusivitate de poezie* („Gândirea" *nr. 13, 5 februarie, 1923), un al doilea, anunţat în finalul celui dintîi:* Proza, critica, revistele („Gândirea", *nr. 11, 5 februarie 1924*)

Avermaete, în primul articol, a accentuat — principial — caracterul viu al unei literaturi, condiţie a vitalităţii şi a viabilităţii acesteia — idee exprimată simplu: « Numesc vii, scriitorii care în opera lor, se căznesc şi izbutesc să fie interpreţii timpului lor ». Ocupîndu-se, spuneam, mai întîi de poezie, Roger Avermaete informa publicul din România că în Belgia, « Poezia... e cea mai cultivată grădină ».

În sfîrşit, în cel de-al doilea articol, apărut în „Gândirea" *cum am văzut, la distanţă de un an, Avermaete se ocupă de cîţiva prozatori — interesanţi — în diversitatea lor ca individualităţi artistice. Nu se putea vorbi de o dominantă a prozei, cu atît mai puţin de una a teatrului sau de un front închegat al criticii.*

Ceea ce ne priveşte, însă, în scurtul pasaj dedicat revistelor, *sînt cuvintele referitoare la* „Le Disque vert". « „Le disque vert" (unde s-au publicat şi articole asupra literaturii româneşti de un compatriot al vostru d. Cezar Petrescu) se dezinteresează îmi pare de problemele sociale. Ţinteşte, de asemenea, în literatură la o sinteză, dar cu hotare mai sigure şi cu o aplicare către intimiştii fantezişti ».

Constandina BREZU

---

[3] Nota redacţională însoţind articolul lui Cezar Petrescu în „*Adevărul literar şi artistic*" citează un studiu asupra prozei româneşti contemporane al aceluiaşi autor, apărut cu un an în urmă în revista belgiană „*Lumière*". Revista „*Lumière*" e citată, de asemenea, pentru o « sumară şi aproape justă înfăţişare a literaturii româneşti actuale » („*Gândirea*", nr. 6, 1922, la rubricile: *Cărţi şi reviste.*)

M. L. R. 4.037

12. X. 22

Cher monsieur,

Je trouve, en rentrant de voyage, votre lettre si/aimable, et l'article que vous avez bien voulu écrire/à l'intention du *„Disque vert"*. **Ces pages sont très/intéressantes et j'admire la correction du style fran-/çais que vous possedez: il n'y a rien à y changer!**

Grand merci aussi pour l'offre que vous me faites/de parler du *„Disque Vert"* **à vos lecteurs. Si, plus/tard, comme vous me le dites, vos loisirs vous permettant/d'approfondir, dans un nouvel article, la situation lit-/téraire de votre pays, ma revue vous sera ouverte/ et reconnaissante.**

Croyez, cher monsieur, à t[ou]s mes meilleurs sentiments

Franz HELLENS

12. X. 22

Stimate domnule,

Găsesc, întorcîndu-mă din călătorie, atît de amabila dumneavoastră scrisoare, şi articolul pe care aţi binevoit să-l scrieţi pentru revista „*Disque vert*". Aceste pagini sînt foarte interesante şi admir corectitudinea stilului francez pe care îl posedaţi; nu e nimic de schimbat la el.

Mari mulţumiri, de asemenea, pentru oferta pe care mi-o faceţi de a vorbi despre „*Disque vert*" cititorilor dumneavoastră. Dacă, mai tîrziu, cum mi-o spuneţi, timpul liber vă va permite să aprofundaţi, într-un nou articol, situaţia literară a ţării dumneavoastră, revista mea vă rămîne deschisă şi recunoscătoare.

Credeţi, scumpe domnule, în sentimentele mele cele mai bune

Franz HELLENS

FIȘIER BIBLIOGRAFIC

(1 iulie—30 septembrie)

A

AGÂRBICEANU (Ion)

Hossu (Valer) — Inedit. [Scrisoare Ion Agârbiceanu către locuitorii comunei Băbeni (Sălaj) 1957.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 38 (822), 21 septembrie 1972, p. 10.

Zaciu (Mircea) — 90 de ani de la nașterea lui Ion Agârbiceanu. Dintr-un *Jurnal*. [Bilet scris lui Mircea Zaciu, datat: 16 octombrie (19)53; scrisoare către Titus Popovici: « Cluj, 10 VI 56 ».] „*Steaua*", anul XXIII, serie nouă, nr. 18, 16—30 septembrie 1972, pp. 7 și 8.

Zaciu (Mircea) — « Mă tem numai de aceia care nu au sinceritate deplină în scris... » [Mărturisiri rostite la 14 aprilie 1962, la o întîlnire cu studenții Facultății de filologie din Cluj.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3(8) 1972, pp. 104—115, rubrica:... *Ad Astra*.

ANGHEL (Dimitrie)

Firan (Florea) — Trei poeți simboliști în corespondență cu revista „*Ramuri*". [5 scrisori D. Anghel către C. S. Făgețel, datate: 1 noiembrie 1910 și 15 februarie 1910. 3 scrisori f. d.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 8(98), 15 august 1972, pp. 6, 23.

Pop (Augustin, Z. N.) — Dimitrie Anghel către Natalia Negru (corespondență inedită). [Scrisoare datată: « April 1910 »; scrisoare f. d.; bilet datat: « 2 ianuarie 1911 »; carte de vizită; scrisoare f. d.] „*Cronica*", anul VII, nr. 35 (343), vineri 1 IX 1972, pp. 4—5.

Pop (Augustin Z. N.) — La centenarul lui Dimitrie Anghel (cu două scrisori inedite). [Dimitrie Anghel către Natalia Negru (1909, 1911).] „*Tomis*", anul VII, nr. 10 (76), 25 iulie, 1972, p. 7.

ARGHEZI (Tudor)

* * * — Mîngîiere. Horă de poeți (versuri). „*Contemporanul*", nr. 38 (1349), vineri 15 septembrie 1972, p. 1.

Curticeanu (Mircea) — Tudor Arghezi. Scrisori către C. Șaban Făgețel. [2 scrisori din 1929.] „*Echinox*", anul IV, nr. 6—7, iunie—iulie 1972, p. 22, rubrica *Arhiva*.

B

BLAGA (Lucian)

Gruia (Bazil) — Momente Blaga — Valeriu Bologa. [3 scrisori L. B. către V. B., numai una singură datată: 1932.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 37 (821), 14 septembrie 1972, p. 13.

Oprea (Al.) — Corespondențe (I). [6 scrisori L. Blaga către Oscar Walter Cisek, datate: Lugoj 26 iunie 1925; 5 august 1925; 31 august 1925; 3 scrisori f. d.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3(8) 1972, pp. 78—89.

BLAGA (Lucian)

Zaciu (Mircea) — Ion Agârbiceanu şi contemporanii săi. [Scrisoare Lucian Blaga către Ion Agârbiceanu, datată: Cluj, 17 mai 1953.] „*România literară*", anul V, nr. 38, joi 14 septembrie 1972, pp. 16—17.

Zaciu (Mircea) — 90 de ani de la naşterea lui Ion Agârbiceanu. Dintr-un *Jurnal*. [*Telegramă* către Ion Agârbiceanu: 19 septembrie 1957.] „*Steaua*", anul XXIII, serie nouă, nr. 18, 16-30 septembrie 1972, p. 8.

BOLOGA (Valeriu)

vezi Blaga Lucian (Gruia Bazil).

BRÂNCUŞI (Constantin)

Brezianu (Barbu) — Mihail Sadoveanu şi bursierul Brâncuşi. [Petiţie (28 septembrie 1905) şi confirmare de încasare a bursei (17 noiembrie 1905), adresate Ministerului Instrucţiunii publice şi Cultelor.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 24-28, rubrica: *Afinităţi elective*.

Roman (Constantin) şi

Brezianu (Barbu) — Brâncuşi în Marea Britanie. [3 scrisori din perioada 1928—1933, adresate de C. B. lui H. S. Ede, directorul muzeului *Kettle's Yard* al Universităţii din Cambridge.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3(8) 1972, pp. 180—184, rubrica: *Meridiane*.

C

CARAGIALE (Mateiu)

Drăguţ (Vasile) — Mateiu I. Caragiale, desenator. [Cerere din 26 august 1924, adresată lui Ion Minulescu, Preşedintele S. S. R.-ului; C. V. *recto* şi *verso*, din 4 septembrie 1907 adresată lui Paul Zarifopol; note pe marginea unor desene heraldice.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, *File de album*.

CARAGIALE I. L.

Goga (Mircea) — O scrisoare inedită. Caragiale către Octavian Goga. [Berlin, 1/14 septembrie 1911] „*Transilvania*", anul I (LXXVIII), nr. 3, iulie 1972, pp. 17—18.

Grosu (Corin) — Pe marginea unui document Caragiale-Caion. [Notă autografă I. L. Caragiale cuprinzînd pe autorii cu numele de Kémeny.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 90—92, rubrica: *Dosar*.

CHENDI (Ilarie)

Curticeanu (Mircea) — Critici în corespondenţă. [Scrisoare Ilarie Chendi către C. Ş. Făgeţel, iulie 1911]. „*Echinox*", anul IV, nr. 5, mai 1972, Cluj, p. 24, rubrica: *Arhiva*.

Eftimiu (Victor) — Scrisori de la Ilarie Chendi. [Din perioada 29 iunie — 9 noiembrie 1909.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 174—178, rubrica: *Curier*.

Firan (Florea) — 3 critici în corespondenţă cu revista „*Ramuri*". [O scrisoare I. Chendi către C. Ş. Făgeţel, f. d.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 7 (97), 15 iulie 1972, p. 16.

CISEK (Oscar Walter)

Oprea (Al.) — Corespondenţe (I). [5 scrisori O. W. Cisek către Lucian Blaga, datate: 10 august 1925; 30 octombrie 1925; 9 noiembrie 1925; 18 decembrie 1925; 19 decembrie 1925.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 78—89.

COCEA (N. D.)

Florescu (Nicolae) — N. D. Cocea. Alt jurnal inedit — ultimul capitol. „*Convorbiri literare*", nr. 13, 15 iulie 1972, p. 10, rubrica: *Arhiva convorbirilor*.

D

DAVIDESCU (Nicolae)

Firan (Florea) — Trei poeţi simbolişti în corespondenţă cu revista „*Ramuri*". [4 scrisori N. D. către C. Ş. Făgeţel, datate: 5 februarie 1927, 20 X 1937, 2 scrisori f. d.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 8 (98), 15 august 1972, pp. 6, 23.

DAVILA (Al.)

Panaitescu (Dumitru) — La Piteşti în închisoare. Jurnal intim (III). „*Manuscriptum*, III, nr. 3 (8) 1972, pp. 116—131.

DOSOFTEI

Simonescu (Dan) — Dosoftei, traducător din dramaturgia cretană.

Iovan (Rodica) — Notă asupra ediţiei şi observaţii de limbă.

Vulpescu (Romulus) — « Modernizarea » vechilor texte de limbă românească? [Traducerea prologului piesei *Erofili* aparţinînd cretanului Gheorghios Chortatzis.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 28—41, rubrica: *Revelaţia documentului.*

DRAGOMIR (Mihu)

* * * — Inedite. [Danzig. Quo vadis? Ne-aşteaptă îngerul. Despletire. Zvîrliţi cu pietre — Versuri.] „*Viaţa românească*" — Caiet de poezie 55, anul XXV, nr. 8, august, pp. 3—5.

DRAGOMIRESCU (Mihail)

vezi Iorga Nicolae (Curticeanu Mircea).

DUICĂ (G. Bogdan)

Curticeanu (Mircea) — Critici în corespondenţă. [Scrisoare G. Bogdan-Duică către C. Ş. Făgeţel, Cluj, octombrie 1921.] „*Echinox*", anul IV, nr. 5, Cluj, mai 1972, p. 24, rubrica: *Arhiva.*

Firan (Florea) — 3 critici în corespondenţă cu revista „*Ramuri*". [4 scrisori G. B. Duică către C. Ş. Făgeţel, datate: Cluj, septembrie 1921, Cluj, octombrie 1921; Cluj, noiembrie 28, 1922; o scrisoare f. d.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 7 (97), 15 iulie 1972, p. 16.

F

FĂGEŢEL (C. Ş.)

Vezi: Anghel, Dimitrie; Chendi, Ilarie; Davidescu, Nicolae; Duică, Bogdan; Goga, Octavian; Pitiş, Ecaterina; Rădulescu-Motru, C; Romanescu, Marcel; Vianu, Tudor; (Firan, Florea) şi Chendi, Ilarie; Duică, Bogdan; Vianu, Tudor; Arghezi, Tudor (Curticeanu, Mircea).

G

GÂRLEANU (Emil)

Vulpescu (Romulus) — « Bîrfe » literare. [Însemnări pe un carnet din perioada: miercuri 17 iulie — 31 iulie 1913.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8)/1972, pp. 166—168, rubrica: *Din lumea celor care... scriu.*

GOGA (Octavian)

Firan (Florea) — Scriitori transilvăneni în corespondenţă cu revista „*Ramuri*". [2 scrisori O. G. către C. S. Făgeţel şi respectiv I. C. Popescu-Polyclet, datate: Sibiu, 28 decembrie 1908; Budapesta 12/25, 905.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 9 (99), 15 septembrie 1972, p. 21.

GOLDIŞ (Vasile)

Şora (Gheorghe) — *Moţii* — un manuscris inedit al lui Vasile Goldiş. [Fragment din discursul lui V. G., ce urma să fie rostit la adunarea de la Cîmpeni, cu prilejul sărbătoririi centenarului naşterii lui Avram Iancu.] „*Vatra*" serie nouă, anul II, nr. 8 (17), 20 august 1972, pp. 13—14.

H

HOLBAN (Anton)

Florescu (Nicolae) — O posibilă semnificaţie a *Jocurilor Daniei.* [Fragment dintr-o scrisoare A. H. către Octav Şuluţiu (f. d.); c. p. din 29 decembrie 1936 către Jean Stratilat.] „*Astra*", nr. 7 (74), anul VII, iulie 1972, p. 4.

I

IBRĂILEANU (G.)

Vrancea (Ileana) — G. Ibrăileanu comentînd pe Eugen Lovinescu. [28 de însemnări ale lui Ibrăileanu pe volume lovinesciene.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 70—77, rubrica: *Critică.*

IORGA (N.)

Curticeanu (Mircea) — Critici în corespondenţă. [Scrisoare N. Iorga către M. Dragomirescu, nedatată.] „*Echinox*", anul IV, nr. 5, Cluj, mai 1972, p. 24, rubrica: *Arhiva.*

vezi: Tăslăuanu Octavian (Curticeanu Mircea)

ISTRATI (Panait)

Talex (Alexandru) — Controverse Panait Istrati — Romain Rolland. Un schimb de scrisori despre Nikos Kazantzakis. [3 scrisori P. I. către R. R., datate: Atena, 17 ianuarie 1928; 21 martie 1928, Bekovo, lîngă Moscova 5 iunie 1928.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 8 (98), 15 august 1972, pp. 9—11.

vezi: Kazantzakis (Nikos) — (Talex, Alexandru).

vezi: Rolland (Romain) — (Talex, Alexandru).

K

KAZANTZAKIS (Nikos)

Talex (Alexandru) — Controverse Panait Istrati — Romain Rolland. Un schimb de scrisori despre Nikos Kazantzakis. [2 scrisori N. K. către P. I., datate: Kiev, 17 mai 1928: Kiev, 20 mai 1928.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 8 (98), 15 august 1972, pp. 9—11.

KALINDERU (Ion)

vezi: Zamfirescu, Duiliu (Popescu-Gogan, Petre).

L

LOVINESCU (Eugen)

vezi: Ibrăileanu, G. (Vrancea, Ileana).

vezi: Rebreanu, L. (Ilin, Stancu).

Ilin (Stancu) — O corespondenţă E. Lovinescu — L. Rebreanu, de interes major. [9 scrisori E. L. către L. R. din anii 1919—1920, Fălticeni.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 35 (819), 31 august 1972, pp. 10—11.

M

MACEDONSKI (Al.)

vezi: Zamfirescu, Duiliu (Soveja, Maria).

MAIORESCU (Titu)

Filimon (Domnica) — T. Maiorescu din Epistolarium. [T. M. către E. I.: Ministerul Instrucţiunii Publice şi Cultelor (1859); George Sturza (1859); E II, III, IV; Ion Maiorescu — tatăl său, 3 (1860), 1 (nedatată), 2 (1861); E III: prof. Schäfer (1860), prof. Schilling (1860), prof. Egger (1861)] — „*Convorbiri literare*" nr. 15, 15 august 1972, p. 10, Epistolarium, I; 16, 30 august 1972, p. 10, E, II; 17, 15 septembrie 1972, p. 10, E, III; 18, 30 septembrie 1972, p. 10, E, IV; rubrica: *Arhiva convorbirilor.*

MINULESCU (Ion)

Manu (Emil) — Ion Minulescu — laborator poetic. „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 95—103, rubrica: *Per aspera...*

vezi: Caragiale I. (Mateiu), Drăguţ (Vasile).

MIHĂESCU I. (Gib.)

Cristev (Diana) — Don Juan de Mârşani. [Piesa *Don Juan.*] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 52—69, rubrica: *Teatru.*

MUŞATESCU (Tudor)

Strihan (Petre) — Momente din viaţa lui Tudor Muşatescu. [Domnule Consilier, datată: 3 octombrie 1930.] „*Luceafărul*", XV, nr. 39 (543), sîmbătă 23 septembrie 1972, p. 6.

O

OPRESCU (George)

Ionescu (Radu) — Paul Valéry către George Oprescu. [2 scrisori G. O. adresate din Geneva lui Paul Valéry, datate: 26 octombrie 1928, şi, respectiv, 26 noiembrie 1928.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 145—155, rubrica: *Scriitori străini în arhive româneşti.*

P

PARASCHIVESCU (Miron Radu)

* * * Miron Radu Paraschivescu, Inedit. [Adolescenţa. Iarna. Întrebare—Versuri]. „*Contemporanul*", nr. 28 (1339), vineri 7 iulie 1972, p. 3, rubrica: *Literatură*.

PETRESCU (Camil)

Rusu (M. N.) — Fişă autobiografică. „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 22—23.

Rusu (M. N.) — Cine este C. Breugel? În jurul unei paternităţi. [*Pictorul Luchian* — tabletă.] „*Luceafărul*", anul XV, nr. 36 (540), sîmbătă 2 septembrie 1972, p. 6, rubrica: *Recuperări*.

PITIŞ (Ecaterina)

Firan (Florea) — Scriitori transilvăneni în corespondenţă cu revista „*Ramuri*". [3 scrisori E. Pitiş către C. Ş. Făgeţel, datate: Sibiu, 8 decembrie 1910, Braşov, 30/XII-1910, o scrisoare f. d.]. „*Ramuri*", anul IX, nr. 9 (99) 15 septembrie 1972, p. 21.

PUŞCARIU (Sextil)

Gruia (Bazil) — Momente Blaga — Valeriu Bologa. [O scrisoare S. Puşcariu către V. Bologa, nedatată.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 37 (821), 14 septembrie 1972, p. 13.

R

RĂDULESCU-MOTRU (C.)

Firan (Florea) — C. Rădulescu-Motru în corespondenţă cu revista „*Ramuri*". [7 scrisori către C. S. Făgeţel din perioada 20 noiembrie 1938—29 ianuarie 1944.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 6 (96), 15 iunie 1972, pp. 14—15.

REBREANU (Liviu)

Liu (Nicolae) — Un roman cu cheie. *Şarpele*. „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 42—51, rubrica: *Proză*.

Ilin (Stancu) — O corespondenţă Lovinescu — L. Rebreanu, de interes major. [O scrisoare L. Rebreanu către E. Lovinescu, 14. V. 1921, Bucureşti.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 35 (819), 31 august 1972, p. 11.

Ilin (Stancu) — Goethe, romancier. Text inedit de Liviu Rebreanu. [Conferinţă radiodifuzată la 22 martie 1932.] „*Luceafărul*", XV, nr. 23 (527), sîmbătă 3 iunie 1972, p. 8.

vezi: Lovinescu E. (Ilin, Stancu).

ROLLAND (Romain)

Talex (Alexandru)— Controversa Panait Istrati—Romain Rolland. Un schimb de scrisori despre Nikos Kazantzakis. [2 scrisori R. R. către P. I., datate: Villeneuve (Vaud), vila Olga, 11 martie 1928; Villeneuve (Vaud), Vila Olga, Paşti 1928.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 8 (18), 15 august 1972, pp. 9—11.

vezi: Istrati (Panait) — (Talex Alexandru).

ROMANESCU (Marcel)

Firan (Florea) — Trei poeţi simbolişti în corespondenţă cu revista „*Ramuri*". [5 scrisori M. R. către C. S. Făgeţel, datate: 5 octombrie 1925, 7 septembrie 1942, 24 septembrie 1942, 13 noiembrie 1943, 20 iunie 1945.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 8 (98), 15 august 1972, pp. 6, 23.

S

SĂULESCU (Mihail)

Rusu (M. N.) — Mihail Săulescu inedit. Jurnal de dragoste şi de război. [Perioada 1915—1916.] „*România literară*", anul V, nr. 39, joi 21 septembrie 1972, pp. 4—5.

SCARLAT (Teodor)

vezi: Streinu Vladimir (Curticeanu, Mircea).

STERE (Constantin)

Capreanu (Ioan) — Amintiri despre C. Stere. [Notițe, adnotări și comentarii pentru ultimul volum (IX) al romanului *În preajma revoluției.*] „*Cronica*", anul VII, nr. 36 (344), vineri 8 IX 1972, pp. 4—5.

STREINU (Vladimir)

Curticeanu (Mircea) — Critici în corespondență. [Scrisoare Vladimir Streinu către Teodor Scarlat, nedatată. (1943?)] „*Echinox*", anul IV, nr. 5, Cluj, mai 1972, p. 24, rubrica: *Arhiva.*

T

TĂSLĂUANU (C. Oct.)

Curticeanu (Mircea) — Critici în corespondență. [Scrisoare Oct. C. Tăslăuanu către N. Iorga, Budapesta, 30 martie 1904.] „*Echinox*", anul IV, nr. 5, Cluj, mai 1972, p. 24, rubrica *Arhiva.*

Firan (Florea) — Scriitori transilvăneni în corespondență cu revista „*Ramuri*". [O scrisoare O. T. către redacția revistei „*Ramuri*", datată: Sibiu, 2 aprilie 1907.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 9 (99), 15 septembrie 1972, p. 21.

TEODOREANU (Păstorel)

* * * — Păstorel Teodoreanu inedit. [Exegi monumentum. Poeților moldoveni. Causes rerum. Măsluitorului. Versuri.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 29 (813), 20 iulie 1972, p. 14.

* * * — Păstorel Teodoreanu. Inedit. [Zoologie. Fantezie grotescă. Versuri.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 28 (812), 13 iulie 1972, p. 14.

* * * — Viziune biblică. [Versuri]. „*Tribuna*", anul XVI, nr. 33 (817), 17 august 1972, p. 15.

* * * — Păstorel Teodoreanu. Declin [Versuri.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 37 (821), 14 septembrie 1972, p. 14.

* * * — Păstorel Teodoreanu — Din caietul intitulat „Inter pocula". [Disciplină, Longevitate, Nadă, Ageamiului, Opțiune, Apa de izvor. — Epigrame.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 26 (810), 29 iunie 1972, p. 15.

* * * — Păstorel Teodoreanu. Locotenentul de rez. Teodoreanu către R. T. A. (1917). „*Tribuna*", anul XVI, nr. 39 (823), 28 septembrie 1972, p. 14.

* * * — Păstorel Teodoreanu — inedit. Gastronomice, Specialități regionale. [Pelinul. Mielul fript haiducesc. Sarmalele.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 31 (815), 3 august 1972, p. 14.

* * * — Păstorel Teodoreanu. Gastronomice. Specialități regionale (II). [Friptura de mistreț. Caracuda prăjită. Burta de porc.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 32 (816), 10 august 1972, p. 14.

* * * — Păstorel Teodoreanu. Zoologie. Fantezie grotescă. [Versuri.] „*Tribuna*", anul XVI, nr. 27 (811), 6 iulie 1972, p. 14.

Florescu (Nicolae) — Elogiul improvizației. [Scrisoare adresată prof. Ion Simionescu (prin 1931); 4 catrene; madrigal dedicat prof. dr. Sergiu Stoicescu.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 169—173.

Sîrbu (I.) — Al. O. Teodoreanu — inedit. [Dedicații pe volumele: *Strofe cu pelin de mai contra Iorga Nicolai; Tămtie și otravă*, II, datată: 19 decembrie 1935; *Caset*, datată: București, 1938, octombrie 13, adresate profesorului Mihai Ciucă.] „*Cronica*", anul VII, nr. 37 (345), vineri, 15 septembrie 1972, p. 14.

U

URMUZ

Corbu (George) — «Știu foarte bine să mă păzesc de tot ce trebuie.» [C. p. datată: Budaki—7 august 1923.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 178—179, rubrica: *Curier.*

V

VIANU (Tudor)

Firan (Florea) — 3 critici în corespondenţă cu revista „*Ramuri*". [3 scrisori T. V. către C. S. Făgeţel, datate: 30 iunie 1935, vineri, 1 decembrie 1939, 15 decembrie 1941.] „*Ramuri*", anul IX, nr. 7 (97), joi 15 iulie 1972, p. 16.

Curticeanu (Mircea) — Critici în corespondenţă. [Scrisoare T. Vianu către C. S. Făgeţel, 15 decembrie 1941.] „*Echinox*", anul IV, nr. 5, Cluj, mai 1972, p. 24, rubrica: *Arhiva*.

VINEA (Ion)

Dor (variantă) — „*Steaua*", anul XXIII, serie nouă, nr. 18, 16—30 septembrie 1972, p. 20.

Z

ZAMFIRESCU (Duiliu)

Gafiţa (Mihai) — O incertă colaborare. Duiliu Zamfirescu—Ştefan Vellescu. [Actul I din piesa *Prea tîrziu*.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 156—162, rubrica: *Ipoteze*.

Popescu-Gogan (Petre) — Dosar academic — Duiliu Zamfirescu. [2 scrisori adresate lui Ion Kalinderu, datate: Roma, 14/27 aprilie 1904 şi, respectiv, Roma 10/23 septembrie 1904; scrisoare adresată profesorului Elie Dăianu: Bucureşti 23 decembrie 1909.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, pp. 14—17.

Soveja (Maria) — Răsura [Versuri, Focşani, 1879.] « O să vă scriu cît oi putea mai des... » [7 scrisori D. Z. către Al. Macedonski, din perioada 1880—1881.] „*Manuscriptum*", III, nr. 3 (8) 1972, p. 6—13.

ZARIFOPOL (Paul)

vezi: Caragiale I. (Mateiu) — (Drăguţ, Vasile).

ICONOGRAFIE

AUTOGRAFE: **Ticu Arhip (58); Tudor Arghezi (160); Demostene Botez (161); Lucian Blaga (108, 114); Al. Brătescu-Voineşti (11); Timoteu Cipariu (56, 57); Oscar Walter Cisek (109); Barbu Delavrancea (148); Ion Ghica (43); Octavian Goga (162); Iulia Hasdeu (172); Franz Hellens (176); A. de Hertz (154); Victor Eftimiu (162); M. Eminescu (8-9); Gheorghe Eminovici (14, 19, 21, 24-25, 29, 34); Panait Istrati (68, 72, 73,); Al. Kiriţescu (85); Titu Maiorescu (12, 13); Ion Minulescu (47); Eugenio Montale (156); Hortensia Papadat-Bengescu (175); Camil Petrescu (122, 128, 132); Cezar Petrescu (139, 141, 176); Victor Ion Popa (160); Salvatore Quasimodo (157); George Ranetti (47); Radu Rosetti (84); Liviu Rebreanu (160); Mihail Săulescu (88, 89); I. Slavici (105, 106, 107); Vladimir Streinu (170); Caton Theodorian (154); G. Topîrceanu (164); Tudor Vianu (170); A. Vlahuţă (62).**

FOTOGRAFII: **Tudor Arghezi (160); Lucian Blaga (108, 119); Timoteu Cipariu (57); Oscar Walter Cisek (109, 119); Barbu Delavrancea (File de album); Niculina Delavrancea Dona (145); M. Eminescu (9); Gheorghe Eminovici (15, 19, 25, 35); Ion Ghica (150); Iulia Hasdeu (178); Panait Istrati (72); E. Lovinescu (49); C. I. Nottara (158, 159); Camil Petrescu (122, 123); Cezar Petrescu (139); C. A. Rosetti (38); I. Slavici (104); A. Vlahuţă (61, 62, 63).**

DESENE: **Cornescu**—Mihail Săulescu şi Ion Minulescu (92); **Barbu Delavrancea** (File de album); **G. van Raemdonck**—Panait Istrati (73).

Fotografiile **din acest număr sînt realizate de** Magdalena Buză.

Creşterea colecţiilor

(iulie—septembrie 1972)

BIBLIOTECA ACADEMIEI R. S. ROMÂNIA

Manuscrise

Cezar Petrescu, *Duminica orbului* — roman.

Victor Ion Popa, *Povestiri cu prunci şi cu moşnegi* — nuvele şi schiţe; *Ghiceşte-mi în cafea* — nuvele; *Deşteaptă pământului* — comedie într-un act; *Plata birului* — comedie într-un act; *Cuiul lui Pepelea* — comedie într-un act; *Tuţu, Tuţi şi ţăţica* — comedioară într-un act; şi alte lucrări.

Béla Bártok, *A hunyadi román nép zenedialektusa* (Dialectul muzical al românilor din Hunedoara).

Corespondeţă

Perpessicius, Mihail Dragomirescu, Victor Ion Popa, N. Dunăreanu, P. P. Negulescu, Al. Ciucă, C. Aricescu, V. Bogrea, Dr. I. Cantacuzino, R. Capitant, Em. Panaitescu.

Carte rară

Petrus Apianus, *Astronomicus Caesareum* — Ingolstadii, 1540 (ediţie facsimilată, Leipzig 1967).

D. ARAMĂ

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE

Manuscrise

Oscar Walter Cisek, *Pîrjolul* — roman (în limba germană).

Cincinat Pavelescu, *Epitalam.*

Gh. Brăescu, *Poker-surprise* — piesă de teatru.

Dragoş Protopopescu, *Richard al II-lea; Trupul nu minte; Hilarita* — piese de teatru.

Aurel Marin, *Moartea lui Pan* — versuri; *Însemnări despre lume, prieteni şi moarte* — versuri; *Sonete*; *Comentarii critice*; *Yodler* — poeme; *Carnet de campanie* — versuri.

Corespondenţă

M. Sadoveanu, Otilia Cazimir, Perpessicius, N. Cane, Mihai Chirnoagă, Al. Dima, I. Al. Munteanu, U. V. Valerian, Elisabeta Marin Henţiu.

Fotografii

Aurel Marin

V. ÇÂLNIÇEANU

BIBLIOTECA CENTRALĂ DE STAT

Manuscrise

G. Călinescu, *Nicolae Bălcescu şi Ciro Spontani.*

Al. Macedonski, *Pe ţărmul Veceniciei* (lui G. A. Cantacuzène).

Ionel Teodoreanu, *Biftecul unui vegetarian* — schiţă.

V. Voiculescu, *Atmosferă, Pădurile de gînduri, Din flori, Bătrîneţe, Amurg, Peştele de aur, Pescuitorul de gînduri, Grîu comun, Noapte de martie, În vie, Argonautul, Toamnă* — versuri.

Sextil Puşcariu, *Istoria literaturii române* (epoca veche).

Pericle Papahagi, *Meglenoromânii* (parte din vol. I, tipărit, cu completări manuscrise).

Constantin Istrati, Poezie dedicată lui B. P. Haşdeu, cu ocazia morţii (21.XII.1911).

* * * *Molitvenic.* Rînduiala botezului, cununiei, logodnei (secolul al XVII-lea).

Corespondenţă

Ion Pillat, Al. Davila, G. Galaction, Paul Zarifopol, Ramiro Ortiz, I. Bianu, Gh. Oprescu.

V. SEÇĂREŞCU

DIRECŢIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI

Manuscrise

I. Minulescu, *Strofe pentru toată lumea* — versuri.

A. Maniu, *Cîntec Dobrogean* — versuri.

V. I. Popa, *Pastel de april, Spre Bucovina* — versuri.

Aurel Mureşianu, *Răsunet* — versuri.

Haralamb Lecca, *O schiţă în tuş, O acuarelă* — versuri.

Corespondenţă

M. Sadoveanu, Al. Vlahuţă, I. H. Rădulescu, Iacob Negruzzi, Leon Negruzzi, Sofia Nădejde, Traian Demetrescu, T. Maiorescu, Cincinat Pavelescu, P. Ispirescu, N. Ranetti, I. Marin Sadoveanu, C. Nottara.

M. SOVEJA

"Manuscriptum" *continues to provide the public and the literary history with texts, documents, evidences regarding all the ages and, in this way, re-integrates them into literature. This issue has a new column dedicated to the year 1848 whose 125th anniversary is going to be celebrated. It also includes al so far unpublished set of letters between the two great minds of the age: C. A. Rosetti and Ion Ghica.*

In the column Eminesciana, *in which the magazine permanently endeavours to pay homage to the memory of Eminescu, there are comprised: the text of a translation from German made by Eminescu himself, presenting a chapter entitled* 'Originality and Manner *by Teodor Rotscher; the letters of Gheorghe Eminovici, the poet's father, to Constantin Hurmuzachi; a letter from Titu Maiorescu to Alexandru Vlahuță.*

Two important names connected with the 19th century are presented in the magazine: one of them is that of Timoteiu Cipariu whose brief autobiography is edited at the request of the Romanian Academy; the second name is that of Ioan Slavici. A number of documents regarding the first

„Manuscriptum" continue à mettre à la portée du public et de l'histoire littéraire, les integrant à la littérature, des textes, des documents, des témoignages concernant toutes les époques. Ce numéro contient une nouvelle rubrique dédiée à l'année 1848 qui se trouve au centre d'une attention anniversaire — 125 ans depuis cette date. Elle comprend un épistolaire inédit entre les deux coriphées de l' époque: C. A. Rosetti et Ion Ghica.

Dans la rubrique par laquelle la revue rend toujours hommage à la mémoire de M. Eminescu, *Eminesciana*, on y trouve: le texte d'une traduction faite de l'allemand, par Eminescu, et présentant un chapitre intitulé *Originalité et manière*, d'une oeuvre de Theodor Rötscher; les lettres de Gheorghe Eminovici, père du poète, adresées à Constantin Hurmuzachi; une lettre de Titu Maiorescu, adresée à Alexandru Vlahuță.

Deux noms importants illustrent le XIX-ème siècle, celui de Timoteiu Cipariu, présent par une note autobiographique, rédigée à la demande de l'Académie Roumaine, et celui de Ioan Slavici, par une série de documents à propos de la première edition de son roman, *Mara*. Passant

Die Zeitschrift „Manuscriptum" *veröffentlicht auch in dieser Nummer Texte, Dokumente, Bekenntnisse zu allen Literaturperioden. Hier gibt es eine neue, der 48-er Revolution gewidmete Rubrik, deren 125. Jahrestag bevorsteht. Es handelt sich um unveröffentlichte Briefe von zwei Hauptfiguren jener Epoche: C.A. Rosetti und Ion Ghica.*

In die Rubrik Eminesciana, *die das Vermächtnis des grossen Dichters ständig pflegt, wurden aufgenommen: ein von Eminescu selbst aus Theodor Rötscher:* Originalität und Manier *übersetztes Kapitel; die von Eminescus Vater an Hurmuzaki gerichteten Briefe; ein Brief Titu Maiorescus an Alexandru Vlahuță.*

Zwei bedeutende Namen entstammen dem XIX. Jh.: Timoteiu Cipariu (der von der rumänischen Akademie verlante biographische Abriss) und Ion Slavici (eine Reihe von Dokumenten zur ersten Fassung des Romans Mara*). Die hier veröffentlichten Dokumente zum XX. Jh. sind zahlreich:*

«*Манускриптум*» продолжает предоставлять в распоряжение публики, а также и литературной истории, тексты, документы, свидетельства, относящиеся к различным эпохам, восстанавливая их в литературе. Этот номер журнала содержит новый раздел, посвященный 1848-му году, который находится в центре юбилейного внимания по случаю исполнения 125-ти лет. Он содержит неопубликованные письма двух корифеев эпохи: К. А. Росетти и Иона Гики.

В разделе, в котором журнал стремится почтить память М. Эминеску, *Эминесчияна*, включены: текст статьи Теодора Ротшера под заглавием *Оригинальность и стиль*, переведенной с немецкого языка лично Эминеску; письма отца поэта Георгия Эминовича, адресованные Константину Хурмузаки; письмо Титу Майореску, адресованное Александру Влахуца.

Два видных имени иллюстрируют XIX век, из которых Тимотеу Чипариу представлен автобиографической статьей, редактированной по просьбе Румынской Академии, и И. Славич — целой серией документов, касающихся первого издания романа *Мара*. Перейдя к нынешнему веку, «*Манускриптум*» помещает много

copy of the novel Mara *are published. Reaching the present century,* "Manuscriptum" *abounds in significant evidence belonging to: Alexandru Vlahuță (his album poems), Panait Istrati (a new short-story of his is published), Mihail Săulescu (his play* On the Sea-Shore*), Eugen Lovinescu (a few of his letters of social attitude are published), Camil Petrescu (of special interest is Perpessicius's speech on the occasion of the writer's death), Cezar Petrescu (a number of his professional confessions are published), G. Topîrceanu (a new version of the poems —* Koch's Bacillus*), Iulia Hasdeu (her short-story* Beauty*), Vladimir Streinu (a little-known text of his dedicated to Tudor Vianu). Worth to be mentioned are Barbu Ștefanescu Delavrancea's drawings which make up the* Album Pages *in this number.*

In the column Elective affinities *the homage payed by actors to the writer C. I. Nottara illustrates the permanent relationship between men of art.*

The correspondence between Romanian writers (Cisek-Blaga), or that discovered among foreign re-

au siècle présent *„Manuscriptum"* abonde en témoignages importants, apartenant a: Alexandru Vlahuță (avec des poèmes d'album), Panaït Istrati (dont on publie une nouvelle), Mihail Săulescu (avec la pièce *Au bord de la mer*), Eugen Lovinescu (avec quelques letters d'attitude sociale), Camil Petrescu (par un nombre de documents dont on retient le discours prononcé par Perpessicius au meeting de deuil tenu à l'enterrement de l'écrivain), Cezar Petrescu (avec une série de confessions), George Topîrceanu (avec une nouvelle version des poésies le *Bacille de Koch*), Iulia Hașdeu (avec l'esquisse intitulée *Beauté*), Vladimir Streinu (avec un texte peu connu, dédié à Tudor Vianu). Dignes d'attention sont les dessins de Barbu Ștefănescu-Delavrancea, qui composent les *Feuilles d'album* de ce numéro.

La rubrique *Affinités électives* présente aux lecteurs la relation permanente entre les hommes d'art, par l'hommage que les écrivains rendent à l'acteur C. I. Nottara.

La correspondance des écrivains autochtones (Cisek—Blaga) ou celle découverte dans les archives étrangères, ou les échanges épistolaires entre nos écrivains et les

Alexandru Vlahuță (Albumspoeme), Panait Istrati (eine neue Erzählung), Mihail Săulescu (das Drama Am Meeresufer*), Eugen Lovinescu (einige Briefe mit sozialem Inhalt), Camil Petrescu (eine Reihe von Beiträgen, darunter Perpessicius' Rede bei der Trauerfeier des Schriftstellers), George Topîrceanu (eine neue Fassung von* Der Kochbazillus*), Iulia Hașdeu (die Skizze* Schönheit*), Vladimir Streinu (mit einem Tudor Vianu gewidmeten Beitrag). Erwähnenswert sind auch die Zeichnungen Barbu Ștefănescu-Delavranceas (Rubrik* Albumsblätter*).*

Die Rubrik Wahlverwandtschaften *behandelt das permanente Verhältnis zwischen den einzelnen Künstlern (Schriftsteller über den Schauspieler C. I. Notarra).*

Die Korrespondenz rumänischer Schriftsteller (Cișek—Blaga), der in ausländischen Archiven entdeckte Briefwechsel oder jener zwischen rumänischen und ausländischen Schriftstellern ist vertreten durch: die Fortsetzung des Brief-Dialogs

значительных произведений принадлежащих писателям: Ал. Влахуца (поэмы для альбома), Панаита Истрати (публикуется новая повесть), Михаила Саулеску (пьеса *На берегу моря*), Еужена Ловинеску (помещены несколько писем социального характера), Камила Петреску (несколько статей, из которых можно выделить речь, произнесенную Перпессичиусом на траурном митинге в память писателя), Цезаря Петреску (публикуется целая серия профессиональных признаний), Г. Топырчану (новая версия стихотворений *Бацилла Коха*), Юлии Хашдэу (очерк, названный *Красота*), Владимира Стреину (помещена мало известная статья, посвященная Тудору Вьяну. Залужисвают внимания рисунки работы Барбу Штефанеску-Делавранча, которые составляют в этом номере журнала — *Альбомные страницы.*

В разделе *Избранные аналогии* предствлены читателям постоянные отношения между людьми искусства выражающими уважение писателей к актеру К. И. Ноттара.

Переписка местных (автохтонных) писателей (Чисек-Блага), а также переписка, найденная в иностранных архивах или же обмен письмами между нашими и заграничными писателями со-

cords, or that between Romanian and foreign writers comprises: the continuation of the letter dialogue in the previous numbers, one of Ion Ghica's diplomatic letters since he was a Samos bey, and the letters of the Italian poets Eugenio Montale and Salvatore Quasimodo to their first Romanian translator Petre Sfetea.

Particularly interesting are also the columns of indirect testimonies: The Editions' Commentary *and* Selections *include notes regarding the* Correspondence of Alexandru Papiu Ilarian *(published by Iosif Pervain and Ioan Chindris) and a number of data on Cezar Petrescu and Hortensia Papadat-Bengescu, to which we could also add an interesting iconography, a bibliographical catalogue and an account of the growth of the most important collections of documents.*

This mere enumeration obviously renders the wealth of documentary or strictly literary evidence in this number as up to the standard of the previous issues.

Dragoş VRÂNCEANU

Writer, Visiting Professor at the University of Urbino (Italy).

écrivains étrangers comprennent: la continuation du dialogue épistolaire des numéros antérieurs, une lettre diplomatique de Ion Ghica, de la période où il a été bey de Samos et les lettres des poètes italiens Eugenio Montale et Salvatore Quasimodo, à leur premier traducteur roumain, Petre Sfetca.

Très intéressantes sont, également, les rubriques de témoignages indirects, *Chronique des éditions* et *Spicilèges*, qui présentent des observations sur la *Correspondance d'Alexandru Papiu Ilarian* (éditée par Iosif Pervain et Ion Chindriş) et un nombre de dates sur Cezar Petrescu et sur Hortensia Papadat-Bengescu, auxquelles s'ajoutent une iconographie intéressante, un fichier bibliographique et des dates sur l'accroissement des collections dans les fonds documentaires les plus importants.

Comme on peut voir, par cette simple énumération, la capacité de révélation documentaire ou strictement littéraire de ce numéro reste à la hauteur des précédants.

Dragoş VRÂNCEANU

écrivain, chargé de cours de l'Université d'Urbino (Italie)

der vorherigen Nummern, einen Diplomatenbrief Ion Ghicas, als er in Samos tätig war, und die Korrespondenz zwischen den italienischen Dichtern Eugenio Montale, Salvatore Quasimodo und dem rumänischen Ubersetzer Petre Sfetca.

Ausserst interessant sind auch die Rubriken indirekter Aussagen Chronik der Ausgaben *und* Nachlese*: zur Korrespondenz* Alexandru Papiu-Ilarians *(herausgegeben von Iosif Pervain und Ioan Chindriş); dann noch eine Reihe von Informationen über Cezar Petrescu und Hortensia Papadat-Bengescu, eine Sammlung von Porträts. Bibliographie und eine Aufstellung über das Anwachsen der dokumentarischen Abteilungen.*

Aus dieser kurzen Aufzählung ist zu ersehen, dass die vorliegende Nummer der Zeitschrift „Manuscriptum" *genau so wertvoll ist wie die vorhergehenden.*

Dragoş VRÂNCEANU

Schriftsteller, Gastprofessor an der Universität zu Urbino (Italien)

держат: продолжение эпистолярного диалога предыдущих номеров журнала, дипломатическое письмо Иона Гики, периода, когда он был беем в Самосе, а также письма итальянских поэтов Еужепио Монтале и Сальваторе Квази-модо к их первому румынскому м переводчику Петре Сфетка.

Особенно интересными являются и разделы, содержащие косвенные свидетельства, а именно: *Хроника изданий* и *Избранное*, которые представляют собой замечания относительно *Переписки Александра Папиу Илариана* (изданной Иосифом Первайном и Иоаном Киндришом) и некоторые данные о Цезаре Петреску и Хортензии Пападат-Бенжеску, к которым добавляется интересная иконография, библиографическая статья и указания о росте коллекций самых важных документальных фондов.

Как видно из этого простого перечня, — объем документальных или строго литературных сведений этого номера остается на уровне предыдущих номеров журнала.

Драгош ВРЫНЧАНУ

писатель, приватный доцент Урбинского университета (Италия)

Abonamentul
pe anul

1973

vă asigură prin revista

MANUSCRIPTUM

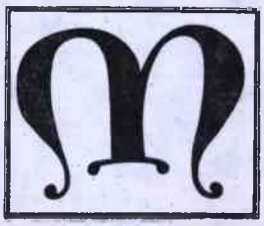
800
de pagini
de literatură inedită
(texte, iconografie, autografe, facsimile).

Revista
se găseşte la chioşcurile
de difuzare a presei
şi în reţeaua de librării.

ABONAMENTELE
se fac atît la

MUZEUL LITERATURII ROMÂNE,
expediind
costul abonamentului
prin mandat poştal
sau prin cont virament
64.53.08.96 BNRSR, Filiala Sector I Bucureşti,
cît şi la toate oficiile poştale din ţară.

Redacţia pune la dispoziţia colecţionarilor

unele numere epuizate în comerţ.

MANUSCRIPTUM
1/1970 — 10/1973

SUMAR CRONOLOGIC	II — XI
SUMAR DE RUBRICI	XII — XVIII
SUMAR DE AUTORI	XIX — XXII
SUMAR DE COLABORATORI	XXIII — XXVIII
SUMAR ICONOGRAFIC	XXIX — XXXIII
INDICE GENERAL	XXXIV — XXXVI

SUMAR CRONOLOGIC

I, nr. 1/1970

PROGRAMUL NOSTRU

preambul de academician D. PANAITESCU-PERPESSICIUS 3–6

«Vocația mea poetică s-a ivit la 14 ani...»

DESTĂINUIRI *de academician AL. PHILIPPIDE* 7–10

Dunga de aur

Ionel TEODOREANU — poet *de Al. OPREA* 11–12
ȘI EU AM FOST COPIL... ● DUNGA DE AUR ● CRENGILE *de Ionel TEODOREANU* 12–15

Un roman uitat

Preliminarii *de PERPESSICIUS și de Corin GROSU* 17–31
MARIANA VIDRAȘCU (I) — *roman de Mihail SADOVEANU* 32–61

Epistolar

Panait ISTRATI — Romulus CIOFLEC, *prezentare de Al. O.* 63–64
SCRISORI *(cu note de Al. OPREA și Eliza ISPĂȘOIU)* 65–84

Per aspera...

Ion VINEA, laborator poetic *de Constandina BREZU* 85–93

...Ad astra

V. VOICULESCU, *notă introductivă de Lizica MUȘATESCU* 94
« POEZIA CARE MERGE SĂ SE ÎNFRĂȚEASCĂ ȘI SĂ SE VERSE ÎN MAREA CEA MARE A POEZIEI UNIVERSALE... », *conferință de V. VOICULESCU* 95–98

Spiritul critic... în scrisori

G. IBRĂILEANU către Paul ZARIFOPOL, *prezentare și note de Corin GROSU* 99–104
SCRISORI 105–130

Scriitori români în arhive străine

Începuturile unei antologii folclorice în limba franceză — o preocupare a pașoptiștilor români în exil *de Marin BUCUR* 131–138

Scriitori străini în arhive românești

John GALSWORTHY *de Diana CRISTEV* 139–142

«M-or troieni cu drag aduceri aminte...»

Vasile ALECSANDRI — 80 de ani după moarte *de PERPESSICIUS* 144–146
Noi documente revelatoare *de Ion STĂVĂRUȘ* 147–153

Spicuiri

Un « Mandat de depunere » de acum o sută de ani *(C. Gr.)* 154–155
Două articole despre Panait Istrati — Falsă erată *(Al. O.)* 156–157
Manuscriscle românești ale lui Tristan Tzara *(C. B.)* 158–159
« Să aibi fericirea de a face tot într-o zi pentru patrie... » *(V. Câlniceanu)* 160–161
Coșbuc, explorator al mitologiei românești *(C. B.)* 162–163
Iconografice *(C. Gr.)* 164–165

File de album

Ion PAS 167

Dedicații 168
Fișier bibliografic 169–177
Creșterea colecțiilor 178–179
Iconografie 179

II, nr. 1(2)/1971

«Într-o calmă seară de toamnă...»

PERPESSICIUS l-a ascultat pe SADOVEANU recitînd 3–6

«Mă tîngui ca un stih din Psaltire...»

Mihail SADOVEANU
Nu mai vorbi altora... ● *Mă tîngui ca un stih din Psaltire...* ● *Sună prelung și stins...* — versuri 7–11
Mariana Vidrașcu (II) — roman (urmare din numărul 1) 12–34

«Eu nu colecționez orice autograf...»

Șerban CIOCULESCU despre pasiunea lui de colecționar 35–40

File de album

Oscar Walter CISEK hors texte

Măștile scriitorului

Eusebiu CAMILAR
Autor de comedii-fabule *(Romulus VULPESCU)* 41–42
Confrații Mus — un act în versuri 43–65

Din corespondența criticilor

C. DOBROGEANU - GHEREA — prezentare și note *(Corin GROSU)*
Scrisori familiale 66–89

Per aspera...

Gib. I. MIHĂESCU

Dramaturg veleitar? *(Diana CRISTEV)* 90—113

Ad astra...

Ionel TEODOREANU

Cuvînt introductiv *(Al. OPREA)* 114—118

Cum am scris Medelenii — conferință 119—133

Epistolar

Lucian BLAGA

Revelația corespondenței *(Nicolae FLORESCU)* 134—135

12 scrisori către Octav ȘULUȚIU 135—142

Scriitori români în arhive străine

Panait ISTRATI

În arhiva Romain ROLLAND *(Al. OPREA)* 143—144

Scrisori către Romain ROLLAND (traducere și note de *Alexandru TALEX*) 145—155

Scriitori străini în arhive românești

Marcel PROUST

...în Muzeul literaturii române *(Constandina BREZU)* 157—159

Scrisoare către Anton BIBESCU

...și-ntr-o anecdotă inedită de Paul MORAND *(Romulus VULPESCU)* 160—161

«M-or troieni cu drag aduceri aminte...»

Alexandru ODOBESCU

Note de istorie literară *(Elena PIRU)* 162—164

2 scrisori 165—168

Ion MINULESCU

90 de ani de la nașterea tatălui meu *(Mioara MINULESCU)* 169

[Eri] — poem neterminat 170

Spicuiri

Dimitrie ANGHEL protestatar *(M. I. Dragomirescu)* 171—173

Nicolae IORGA se «disculpă» *(V. Călniceanu)* 174—176

I. A. BASSARABESCU — sfaturi literare *(Eliza Ispășoiu)* 177—179

G. IBRĂILEANU: «*Pe mulți am reușit eu să-i fac harnici...*» *(Rodica Olteanu)* 180

Victor VLAD DELAMARINA epistolograf *(Ion Stoica)* 181—182

Panait CERNA despre I. L. CARAGIALE *(Eliza Ispășoiu)* 183—184

Curier

Mihail SADOVEANU în «tihna de la Neamț» *(scrisoare inedită prezentată de preotul profesor Ioan G. Ivan)* 185—186

Emanoil BUCUȚA într-o epistolă din tinerețe *(precedată de o scrisoare a Luciei Bors-Bucuța)* 187—190

M. SORBUL — M. SĂULESCU — duel epigramatic comunicat de *Șerban CIOCULESCU* 189—190

Ecouri

Drum bun, *„Manuscriptum"*! 191—192

Fișier bibliografic 193—197

Creșterea colecțiilor 198—199

Iconografie 199

II, nr. 2(3)/1971

Momente, schițe, amintiri...

Ion PAS: «*Îndatorați să luăm atitudine...*» 3—14

George MACOVESCU: *Pasiunea adevărului* (convorbire consemnată de Diana Cristev) 3—14

SZEMLÉR Ferenc: «*...Era anul măcelului de la Guernica*» (tălmăcire de Constantin Olariu) 3—14

Totul este rezultatul luptei

Cuvînt introductiv *(Al. OPREA)* 17—25

Gala GALACTION: «*...Mînia care astăzi dormitează...*» Pagini de jurnal 27—29

Jean BART: «*„Contemporanul" era evanghelia acelei vremi...*» — Variante la un articol 30—35

Anton BACALBAȘA: «*Am ținut o conferință „despre greve"*» — Scrisori către doctorul Ștefan Irimescu 36—39

Panait ISTRATI: «*Marele Ștefan Gheorghiu trăiește mereu...*» — Scrisori 40—41

«*...Știu și eu ce înseamnă închisoarea...*» — Cuvîntare rostită în fața încarceraților comuniști de la închisoarea „Singro" 42—44

Tudor TEODORESCU-BRANIȘTE: *Povestea unei reviste — „Cuvîntul liber"* (Texte transcrise și adnotate de *Eliza Ispășoiu, Rodica Olteanu, Lidia Munteanu, Maria Soveja, Viorica Călniceanu* și *N. Florescu*) 45—48

COCEA în dosarele de la Siguranță (comentariu de *Nicolae FLORESCU)* 49—60

Recunoștința patriei

Istorie academică, documentar *(Petre POPESCU-GOGAN)* 61—76

Un roman uitat

Mihail SADOVEANU

Mariana Vidrașcu (continuare și sfîrșit) 78—109

Un roman descoperit

Inocența sintaxei, preambul de *Romulus VULPESCU* 111—114

Cristian SÂRBU

Într-un sat pe Bărăgan (Scrisorile I și a II-a) 115—126

Epistolar

Mateiu I. CARAGIALE

Celălalt Mateiu *(Al. OPREA)* 127–132
Scrisori către Marica 133–148

Per aspera...

I. L. CARAGIALE

Titircă, Sotirescu et C-ia — Cuvînt înainte și note *(Corin GROSU)* 150–166

...Ad astra

Victor Ion POPA

Autoportret — mărturisiri — (Notă introductivă de *Lizica MUȘATESCU*) 167–177

Scriitori români în arhive străine

Hermiona ASACHI-QUINET

150 de ani de la naștere — Comentariu și note *(Elena PIRU)* 178–188

Scriitori străini în arhive românești

Benedetto CROCE

Corespondență cu Mihail DRAGOMIRESCU (Comentariu de *Z. ORNEA*) 189–201

Curier

Expeditori : scriitorii

Șerban CIOCULESCU

Îmi scriau VORONCA și IONESCU 202–207
Expeditori : cititorii
Mircea STOIA (Brașov)
Titu MAIORESCU și enciclopedia „Astrei" 208–209

Spicuiri

Raicu IONESCU-RION și I. C. VISSARION, date noi *(Victor Petrescu)* 210–211
Octavian GOGA și ADY Endre *(Virgil Teodorescu)* 212–213

Ecouri • Fișier bibliografic • Creșterea colecțiilor • Iconografie 214–223

II, nr. 3(4)1971

Nicolae Iorga

Mario RUFFINI: O zi la Torino 5–7
Barbu THEODORESCU: 15 scriitori români în dialog cu Nicolae Iorga 8–20
Andrei PIPPIDI: Nicolae Iorga cenzurat 21–24
Nicolae IORGA: *Baiezid* — dramă în cinci acte (prezentare de *Liliana IORGA*) 25–60
Andrei PIPPIDI: Iorga și Europa 61–68
Diana CRISTEV: Dosarul asasinilor lui Nicolae IORGA 69–75
Al. T. STAMATIAD–PERPESSICIUS: O mărturie epistolară 76–77

Destăinuiri

Victor EFTIMIU: *« Eu nu citesc bine decît piesele mele în versuri »* 78–83

Poezie, proză, critică

Garabet IBRĂILEANU: *Cu prilejul unei traduceri a lui Eminescu* (cuvînt introductiv de *Mihai DRĂGAN*) 84–94
Dan BOTTA: *Savana răcoroasă* — versuri (preambul de *Nicolae FLORESCU*) 95–100
Anton HOLBAN: *Viața Fălticenilor* (comentariu de *Ion ARGINTESCU*) 101–109

Per aspera...

Ion BARBU

Literatura este circumstanță *(Romulus VULPESCU)*
Versuri ocazionale 110–122

...Ad astra

Oscar Walter CISEK

Scriitor bilingv *(Al. OPREA)* 123–128
Sufletul românesc în artele plastice — conferință. 129–142

Epistolar

Alexandru SAHIA

Revelația corespondenței *(Nicolae FLORESCU)* 143–145
Scrisori 145–152

File de album

Tudor ARGHEZI

Amintiri din dealul Mărțișorului *(Ion Larian POSTOLACHE)* hors texte

« M-or troieni cu drag aduceri aminte... »

Vasile ALECSANDRI — 150 ani de la naștere
Un mare, un neobosit, un înflăcărat patriot — cuvînt omagial de *PERPESSICIUS* 153–154
Scrisori către Aristizza ROMANESCU, Nicolae LUCHIAN și Pietro MEZZETTI (prezentare de *George FRANGA*) 155–160
« La București » — *Un „cîntecel comic"*. 161–163

Scriitori străini în arhive românești

Ramiro ORTIZ

O prietenie literară: Ramiro ORTIZ–I. E. TOROUȚIU *(D. PANAITESCU)* 164–170

Paul VALÉRY

Corespondență cu George OPRESCU (comentariu de *Marin BUCUR*) 171–177

Curier

Academician Iorgu IORDAN

O scrisoare a lui UNAMUNO 178–180

Octav LIVEZEANU:

N. D. Cocea și *„Opinia publică"* 180–181

Spicuiri

Retrage, te rog, expulzarea... (Gh. CARDAȘ) 182
O colaborare ignorată a lui Camil Petrescu *(Geo ȘERBAN)* 182
Caragiale — propriul său editor *(Corin GROSU)* 183–186
« Regii pot fi cîteodată asasinați... » (Ileana ENE) 187

Un act ministerial al lui D. Bolintineanu *(Flaviu SABĂU)* 188–189

Ecouri • Fişier bibliografic • Creşterea colecţiilor • Iconografie 190–200

II, nr. 4(5)/1971

Eminesciana

Mihai EMINESCU [Două scrisori către Veronica MICLE] (Note de *Corin Grosu*) 3–8

PERPESSICIUS «*...nu poţi reduce o operă întreagă la un singur text...*» (Note de *Iulius Ţundrea*) 3–9

Miron CONSTANTINESCU: Perpesicius — In memoriam 10–14

Al. OPREA — Perpessicius la 80 de ani 10

Scriitorul — conştiinţa epocii

O pledoarie revoluţionar-paşoptistă a lui Ion Ghica *(Marin BUCUR)* 15–17

Ion GHICA — *Notă privitoare la îndatoririle ţăranilor.* (Versiune românească şi note de *Romulus VULPESCU*) 16–37

N. D. COCEA: un «caz» în dosarele Siguranţei. (Investigare documentară de *Nicolae FLORESCU*) 38–60

Destăinuiri

Andrei OŢETEA: «*de la „mocanii" din care mă trag, am moştenit simţul istoric*» (Convorbire consemnată de *N. FLORESCU*) 61–64

Prima verba

Panait ISTRATI — *O întîlnire* (Povestire tălmăcită în româneşte de *Alexandru TALEX*) 65–74

Epistolar

I. L. Caragiale în „jurnalul" lui M. Dragomirescu *(Z. ORNEA)* 75–77

Mihail DRAGOMIRESCU — *Jurnal de lucru* [Fragmente] 77–96

File de album

G. BACOVIA

Toamna poposise... primăvara trecea *(Romulus VULPESCU)* hors texte

Per aspera...

Panait ISTRATI — Naşterea unui scriitor *(Al. OPREA)* 97–107

...Ad astra

Cezar PETRESCU: *Creator, creaţie şi creaturi* (Notă introductivă de *Dan SMÂNTÂNESCU*) 108–125

Corespondenţe... în corespondenţă

«*Zilele încep să curgă molcom pe versantul celalt...*» *(Constandina BREZU)* 126–128

Eugen LOVINESCU — [10 scrisori către Hortensia PAPADAT-BENGESCU] 128–135

«M-or troieni cu drag aduceri aminte...»

PERPESSICIUS — Pagini din *Jurnal* (1959–1966) [Fragmente] (Notă de *Dumitru D. PANAITESCU*) 136–142

Scriitori români în arhive străine

Corespondenţă Victor HUGO–Hermiona ASACHI-QUINET (I) (Comentariu de *Elena PIRU*) 143–156

Scriitori străini în arhive româneşti

Corespondenţă Jan Urban JARNIK–Titu MAIORESCU (Prezentare de *Traian IONESCU-NIŞCOV*) 157–174

Curier

Expeditori : scriitorii

Dragoş VRÂNCEANU: Două scrisori de la Giovanni PAPINI 175–177

Expeditori : cititorii

Florin SALVAN: Două scrisori ale lui Emil ISAC 178–181

Spicuiri

Cezar BOLLIAC «*Să vizităm împreună locuri pe unde a trecut gloria străbună*» *(Flaviu SABĂU)* 182

Gib. I. MIHĂESCU şi pasiunea pentru teatru *(Diana CRISTEV)* 183–184

Cristian SÂRBU şi «poezia» ciornelor de poezie *(R. V.)* 185–189

Cincinat PAVELESCU la o şezătoare literară la Cîmpulung-Moldovenesc *(Graţian JUCAN)* 190

Ecouri • Fişier bibliografic • Creşterea colecţiilor • Iconografie 191–200

III, nr. 1(6)/1972

Telegrama adresată de conducerea Muzeului literaturii române tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU 5

„Manuscriptum"

Un an de la apariţie (Al OPREA) 6–12

Opinii *(Şerban CIOCULESCU, Constantin DAICOVICIU, Al. DIMA, D. PĂCURARIU, Al. PIRU, Mircea ZACIU)* 8–11

«Zile cu trei sori în frunte...»

Eminescu

Liviu REBREANU: «*Eminescu a trăit aevea trecutul şi viitorul neamului românesc...*» (preambul de *Nicolae LIU*) 14–20

PERPESSICIUS: *Addenda* la *Jurnalul* unui editor — fişe la volumul M. Eminescu — *Teatru (D. D PANAITESCU)* 17–27

Vladimir STREINU: De la metaforă la mit (notă de *George MIREA*) 25–29

Creangă

G. IBRĂILEANU: Ion Creangă — un scriitor necunoscut (Prezentare de *Mihai DRĂGAN*) 31–32

Creangă... la P.T.T. *(I. KALUSTIAN)* 35
...și la Academie *(Petre POPESCU-GOGAN)* 34—36

Caragiale
Scrisori *către*
... I. Al. BRĂTESCU-VOINEȘTI și Alceu URECHIA (cuvînt înainte de *Corin GROSU*) 37—40
... Octavian Goga (notă de *Dan SMÂNTÂNESCU*) 40
și *de la*
Paul ZARIFOPOL (comentariu de *Geo ȘERBAN*) 41—47

Fișă autobiografică
Mihail SADOVEANU (notă de *Petre POPESCU-GOGAN*) 48—49
Ion Marin SADOVEANU (mențiune de *George MUNTEAN*) 50—52

Revelația documentului
Ion BUDAI-DELEANU: Scrisoare către Petru Maior (studiu introductiv de *Cornelia BODEA* și *Mihai MITU*) 53—69

«Glasul gîndurilor mele ...»
Tudor ARGHEZI: Gravură-n lemn (poezie adnotată de *Baruțu T. ARGHEZI*) 70—71
Octavian GOGA: Cînd vin...; [Pe bolta cerului senin...]; [Azi noapte-o rază coborînd...]; [Azi am clipe...] (versuri prefațate de *Dan SMÂNTÂNESCU*) 72—75

Măștile scriitorului
„Rătăcirile" teatrale ale lui Anton Holban *(Nicolae FLORESCU)* 76—80
Anton HOLBAN: [Divagațiuni] (piesă într-un act) 81—95

Jurnal de scriitor
Al. DAVILA la Pitești, în închisoare (*Jurnal intim* cu un preambul de *D. D. PANAITESCU*) (I) 96—105

Per aspera ad astra
Liviu REBREANU: Cum am scris *Răscoala* (conferință prezentată de *Nicolae LIU*) 106—120

File de album
Întîlnire cu Ion MINULESCU (într-un album de fotografii, comentat de *Mioara MINULESCU*) hors texte

Epistolar
Mihail KOGĂLNICEANU: Scrisori familiale (cuvînt introductiv de *Virgil HUZUM*) 121—127

Ipoteze
Prototipul unei eroine ibseniene? (Un jurnal enigmatic din arhiva Lucian BLAGA — text prezentat de *Dorly BLAGA BUGNARIU*; versiunea românească de *Ileana VULPESCU*) 128—142

Scriitori români în arhive străine
Corespondență: Hermiona ASACHI-QUINET — Victor HUGO (continuare din numărul trecut) 143—151
B. P. HAȘDEU — Franz MIKLOSICH (comentariu de *D. PACURARIU*) 152—155

Scriitori străini în arhive românești
T. S. ELIOT către Alfred Margul SPERBER (prezentare *Diana CRISTEV*) 156—162

Cronica ediției
Mircea ZACIU: Introducere la o «cronică a ediției» 163—165

Curier
Expeditori: scriitorii
Ion PAS: Scrisori de la H. SANIELEVICI 166—167
Expeditori: cititorii
Mircea STOIA: Un document despre familia Eminescu 168—169

Restabiliri
Ion AGÂRBICEANU: «După cincisprezece ani» (comentariu de *Constantin CUBLEȘAN*) 170—174

Spicuiri
Poezia autografelor — BLAGA și ARGHEZI către Domnița GHERGHINESCU VANIA *(Voicu BUGARIU)* 175—179
Camil PETRESCU — student la filozofie *(Ion STOICA)* 180—182
«Neamul din care se trage Panait ISTRATI» *(Al. OPREA)* 183—184
Amintirile caselor *(Victor FRUNZĂ)* 184—185
Habent sua fata libelli... *(Dan SIMONESCU)* 186—187
O rectificare *(Flaviu SABĂU)* 187

Fișier bibliografic • Iconografie • Creșterea colecțiilor 188—193

Sumar comentat
engleză, franceză, germană, rusă *(Dragoș VRÂNCEANU)* 194—199

III, nr. 2(7)/1972

«Izbînda este a nației»
Ion HELIADE RĂDULESCU
Centenar Heliade *(Șerban CIOCULESCU)* 6
Către generalul MAGHIERU (1848) — (adnotare: *Cornelia BODEA*) 7—8
«...*pentru cauza Țării*» — scrisori de la A. G. Golescu 10—11

Scriitorul — conștiința epocii
George Mihail ZAMFIRESCU
Poetică și politică *(Al. OPREA)* 12—17
«*Suflet românesc unitar...*» — conferință (note de *Lidia MUNTEANU*) 14—28

Poezie, proză, critică
Alfred Margul SPERBER
Sperber — un mare poet *(Al. PHILIPPIDE)* 29—30
Das Schweigen (Tăcerea) — versuri traduse de *Al. PHILIPPIDE* 31

Magda ISANOS

« Un suflet trist și-o fire ne'mpăcată » (G. G. URSU) 32—33
Mi-a fost, se vede, scris așa... ; Pentru tine ; Macabră ; Sărută-mă (1933—34) 34—37

Panait ISTRATI

Două suflete — povestire (cu o notă de *Stela SIMION*) 38—45

Pompiliu CONSTANTINESCU

La seminariile „Institutului de literatură" *(Ovidiu PAPADIMA)* 46—48
Critica lui Titu Maiorescu și influența ei în literatura română (1924) 49—63

Argheziana

Tudor ARGHEZI

Tablete radiofonice *(Iulius ȚUNDREA)* 66
Mărturii (*Revista vorbită* ; *« Natura întreagă concentrează ritmul » ; « I se cuvin mai multe lui Vissarion... » ; «Salut limbii române»*) (1966—67) 67—70

Ion VINEA

În vederea unui portret (1961) — cu o notă de *Constandina BREZU* 71—72

Destăinuiri

Mihai BENIUC

« Am boala documentelor... » (convorbire consemnată de *N. FLORESCU*) 73—78

Dosar academic

Ion Heliade RĂDULESCU

Documentar de Petre POPESCU-GOGAN 79—85

Per aspera ...

Al. MACEDONSKI

Două caiete din « laboratorul » volumului *Prima verba (M. STRAJE)* 86—90
Noaptea ; O mică călătorie ; Ultimul moment ; Cîntec popular ; O voce ; Tînărul bătrîn (1870—1873) 91—97

... Ad astra

Camil PETRESCU

Capriciile unui conferențiar (evocare de *Dan SMÂNTÂNESCU*) 98—99
Procesul de creație al operelor proprii (1943) — conferință 100—111

File de album

Tudor ARGHEZI

« Patria literaturii mele... » hors texte

Maioresciana

Titu MAIORESCU

Un nevinovat amuzament *(Ștefan Augustin-DOINAȘ)* 113
[Versuri] *Surorii mele ; Îndoiala ; Lui I. K. ; În infirmeria Academiei Theresiane din Viena ; Clarei și Emiliei ;* *** *[Mi-e străin, oricît ar fi de învățat...] ;* *** *[De ce forțezi sufletul tău...]* (1856—1871) — traduceri de *Ștefan Augustin DOINAȘ* 114—115
De Crăciun (1882) ; *[E destinul nostru scris pe față...]* (1885) ; *[De ce luna e femeie...]* (1885) — notă de *Al. RONAI* 116—118
Un tezaur neexplorat *(Geo ȘERBAN)* 119—121
Însemnări zilnice (1903) 121—125

Jurnal de scriitor

Al. DAVILA

Jurnal intim (la Pitești în închisoare) (II) — traducere de *Dumitru D. PANAITESCU)* 126—139

Epistolar

Vasile PÂRVAN

Sfaturi către surori *(Marin BUCUR)* 140—141
Scrisori familiale (I) (1905) 142—151

Scriitori români în arhive străine

B. P. HASDEU

Corespondență cu Gustav WENZEL (prezentare de *Lucian BOIA*) 152—157

Scriitori străini în arhive românești

Thomas MANN

Îi scrie lui George OPRESCU (adnotări de *Radu IONESCU*) 158—160

«Ai fost cineva-n timpul meu ...»

Cincinat PAVELESCU

Epistolograf și epigramist *(Romulus Vulpescu)* 161—162
Scrisoare către Corneliu MOLDOVANU (1923) 162—164
Epigrame (pentru Octavian GOGA, CARAGIALE, Al. MACEDONSKI etc) (1916—1920) 165—169

Restabiliri

Ion BARBU

Un nume devenit pseudonim *(Gerda BARBILIAN)* 170—173
Acte 171—173

Cronica ediției

Mircea ZACIU

O mistificare : ediția Ion Vinea 174—178

Curier

Expeditori : scriitorii
Șerban CIOCULESCU
« Îmi scria Mircea ELIADE din Indii... » (1928) 179
Liviu REBREANU către Mihail DRAGOMIRESCU 180—182
Expeditori : cititorii
Ion M. DINU
Un autograf Emile FAGUET 183—184

Fișier bibliografic • Iconografie • Creșterea colecțiilor 185—193

Sumar comentat

engleză, franceză, germană, rusă *(Dragoș VRÂNCEANU)* 194—199

III, nr. 3(8)/1972

« Astăzi piatră eşti din unghi...»

Muzeul literaturii române la 15 ani

Sărbătoriri UNESCO

Duiliu ZAMFIRESCU

Răsura — versuri, Focşani 1879 6

« O să vă scriu cît oi putea mai des... » — Scrisori către Al. Macedonski (Notă introductivă de *Maria SOVEJA*) 7—13

Dosar academic (Documentar de *Petre POPESCU-GOGAN*) 14—17

Destăinuiri

Academician Iorgu IORDAN

« ...am început să scriu în 1911... » 18—21

Fişă autobiografică

Camil PETRESCU

« ...am fost consecvent cu mine însumi » (Adnotări de *M. N. RUSU*) 22—23

Afinităţi elective

Mihail SADOVEANU şi bursierul BRÂNCUŞI

(cu un preambul de *Barbu BREZIANU*) 24—27

Revelaţia documentului

DOSOFTEI

traducător din dramaturgia cretană *(Dan SIMONESCU)* 28—30

Prologul la *Erofili* (transcriere şi notă de ediţie *Rodica IOVAN*; versiunea modernă a prologului *Romulus VULPESCU*) 30—41 32—41

Proză, teatru, critică

Liviu REBREANU

Un roman cu cheie al lui Liviu Rebreanu *(Nicolae LIU)* 42—45

Şarpele (roman, capitolele I şi II) 46—51

Gib. I. MIHĂESCU

Don Juan de Mârşani *(Diana CRISTEV)* 52—54

Don Juan — comedie neterminată 56—69

G. IBRĂILEANU

comentînd pe Eugen LOVINESCU *(Ileana VRANCEA)* 70—77

Corespondenţe

Lucian BLAGA — Oscar Valter CISEK

Dialog epistolar *(Al. OPREA)* 78—81

Scrisori (I) 81—89

Dosar

Procesul CARAGIALE-CAION

Pe marginea unui document *(Corin GROSU)* 90—93

Per aspera...

Ion MINULESCU

Laborator poetic *(Emil MANU)* 94—103

...Ad astra

Ion AGÂRBICEANU

« Mă tem numai de aceia care nu au sinceritate deplină în scris... » (Convorbire consemnată de *Mircea ZACIU*) 104—115

Jurnal de scriitor

Al. DAVILA

Jurnal intim (la Piteşti în închisoare) (III) — traducere de *D. D. PANAITESCU* 116—131

Restabiliri

Mircea ELIADE

şi romanul enigmaticei R... *(Nicolae FLORESCU)* 132—140

Scriitori români în arhive străine

GOLEŞTII şi Theodor DIAMANT

elevi la München (Prezentare de *Ion COJOCARU)* 141—146

Scriitori străini în arhive româneşti

Paul VALÉRY

Cultul corespondenţei *(Radu IONESCU)* 147—149

Scrisori către George Oprescu 149—155

Ipoteze

Duiliu ZAMFIRESCU-Ştefan VELLESCU

O incertă colaborare *(Mihai GAFIŢA)* 156—158

Prea tîrziu (Fragment din actul I) 159—161

Cronica ediţiilor

Mircea ZACIU

Literatura documentelor (*Scrisori către G. Ibrăileanu*, vol. II) 162—165

Din lumea celor care... scriu

Emil GÂRLEANU

« Bîrfe » literare (prefaţate de *Romulus VULPESCU)* 166—168

Al. O. TEODOREANU

Elogiul improvizaţiei (Nicolae FLORESCU) 169—170

« ...Pierdut-am liberul arbitru » — catrene şi dedicaţii 171—173

File de album

Mateiu I. CARAGIALE

desenator (comentariu de *Vasile DRĂGUŢ*) hors textes

Curier

Victor EFTIMIU

Scrisori de la Ilarie CHENDI 174—178

George CORBU

URMUZ cu trei luni înaintea sinuciderii 178—179

Meridiane

Constantin ROMAN ne comunică din Cambridge documente brâncuşiene (Comentator *Barbu BREZIANU*) 180—184

Fişier bibliografic • Iconografie • Creşterea colecţiilor 185–193

Şerban CIOCULESCU a citit pentru dumneavoastră

Sumar comentat (engleză, franceză, germană, rusă) 194–199

Premiul „M" al revistei „Manuscriptum" 200

III, nr. 4(9)/1972

Eminesciana

Mihai EMINESCU

Revelaţia unui manuscris eminescian (I) *(Marin BUCUR)* 6–8

Ondolaţiunea ritmică (Viaţa ritmică). 1. Ritmul în proză; 2. Ritmul poesiei 10–16

Scriitorul — conştiinţa epocii

N. D. COCEA

Împotriva monarhiei (documentar de *Nicolae FLORESCU* în colaborare cu *Virgil TATOMIR)* 17–27

Revelaţia documentului

Ion GHICA

Prima scrisoare literară a lui Ion Ghica *(Nicolae LIU)* 28–30

« Dacă-ţi mai aduci aminte de limba lui Omer... » 31–37

75 ani de la naştere

Tudor VIANU

— citindu-l pe Eminescu :

Glossa lui EMINESCU (cu un preambul de *Ovidiu PAPADIMA*) 38–44

Eminescu — o altă imagine a lumii (conferinţă radiofonică) 45–47

— celebrînd cartea

« ...un izvor mai bogat al ştiinţei şi artei... » (post-fată la conferinţele radiofonice — *Iulius ŢUNDREA*) 48–53

Ion VINEA

« Niciodată nu te desminţi... ». Maxime (comentate de *Constandina BREZU*) 54, 55, 72 101, 169 176, 185

Poezie, proză, teatru

Ionel TEODOREANU

Autoportret; Poarta albastră; Tristeţe (poeme prezentate de *Diana CRISTEV*) 56–63

PERPESSICIUS

Fatma sau *Focul de paie* — roman neterminat (cu o notă de *Constandina BREZU*) 64–71

Gh. BRĂESCU

O satiră de moravuri *(Manuela TĂNĂSESCU)* 73

Poker-surprise — satiră în 3 acte 74–91

Destăinuiri

Demostene BOTEZ povesteşte, Şerban CIOCULESCU glosează

« „Viaţa românească" era nu o redacţie...ci un salon literar... » 92–101

Corespondenţe

Lucian BLAGA—Oscar Walter CISEK (II)

(note de *Al. OPREA*) 102–111

Dosar

Iacob MUREŞANU

interogat de poliţia habsburgică (comentariu de *Cornelia BODEA*) 112–123

File de album

Şerban CICCULESCU

Tinereţea unui septuagenar *(Al. OPREA)* 124–129

Evohé! — Sărbătoritul îşi comentează filele de album hors textes

Per aspera ad astra

Anton HOLBAN

sau prelungirea existenţei în operă *(Nicolae FLORESCU)* 130–138

Jurnal de scriitor

Al. DAVILA

Jurnal intim (la Piteşti în închisoare) (IV) — traducere şi *post-scriptum* de *Dumitru D. PANAITESCU* 140–155

Scriitori români în arhive străine

Constantin CANTACUZINO-STOLNICUL

Un document de cancelarie în arhive budapestane (prezentat de *Lucian BOIA*) 156–157

Scriitori străini în arhive româneşti

Upton SINCLAIR

Scrisori către Eugen Relgis (adnotate de *Mircea HANDOCA*) 158–169

Violon d'Ingres

Theodor PALLADY

Versuri (prezentate de *I. L. GEORGESCU*) 170–173

Cronica ediţiilor

Dan SIMONESCU

Antim Ivireanul, *Opere* (ediţia G. Strempel) 174–176

Curier

Saşa PANĂ

O scrisoare de la Paul ELUARD 177–178

C. BOROIANU

I. AGÂRBICEANU: *La adormirea lui Lucian BLAGA* 178–181

Horia OPRESCU

Vechi prieteni: VLAHUȚĂ, CARAGIALE, COȘBUC 182

St. O. IOSIF: «...*n-am să scap teafăr din anul acesta 1913!*» 183

*

Academician AUREL AVRAMESCU

«...*acest portret redă ceva din firea lui Blaga...*» 184

Fișier bibliografic ● Iconografie ● Creșterea colecțiilor 186—193

Dragoș VRÂNCEANU a citit pentru dumneavnastră

Sumar comentat (engleză, franceză, germană, rusă). 194—199

IV, 1(10)/1973

Eminesciana

Mihai EMINESCU

Revelația unui manuscris eminescian (II) *(Marin BUCUR)* 6—7

Originalitate și manieră 7—11

Titu MAIORESCU

Vești despre Eminescu într-o scrisoare către Al. Vlahuță. (Prezentare *Diana CRISTEV*) 12—13

Gheorghe EMINOVICI

Scrisori către Constantin Hurmuzaki (Studiu introductiv de *Flaviu SABĂU*) 14—35

1848 — 1973

C. A. ROSETTI — Ion GHICA

«*Un singur subiect: patria noastră*». (Antologie de texte și rezumate de *CORNELIA BODEA*) 36—47

Scriitorul — conștiința epocii

E. LOVINESCU

«...*o conștință mai activă a solidarității în fața primejdiei comune...*» *(Ileana VRANCEA)* 48—52

Mărturii epistolare: 1938—1943 53—55

Fișă autobiografică

Timoteu CIPARIU

Răspuns la o anchetă academică (text comunicat de *Petre POPESCU-GOGAN*) 56—58

Poezie, proză, teatru

Alexandru VLAHUȚĂ

Poeme într-un album tîrgovișteau de suveniruri *(Emilia Șt. MILICESCU)* 59

*[Mi-au spus ochii tăi de înger.]; Te rog nu-mi zîmbi; [Foaie albă, aș dori...]; Aș vrea să fiu gînd; [Foaie albă, dacă-ar fi...]; ***; Omul zeu.* 60—65

Panait ISTRATI

Căutătorii de credință. În docurile Brăilei. (I) (povestire tradusă și prezentată de *Alexandru TALEX*) 66—85

Mihail SĂULESCU

Mihail Săulescu nu este autorul unei singure piese de teatru *(M. N. RUSU)* 86—91

La țărmul mării — un act dramatic 92—103

125 de ani de la nașterea lui Ioan Slavici

Demersuri pentru editarea romanului *Mara (Gelu VOICAN)* 104

Acte și documente 105—106

Lui Ioan Slavici «pentru scrieri literare» *(Radu A. STERESCU)* 107

Corespondențe

Lucian BLAGA — Oscar Walter-CISEK (III) (note de *Al. OPREA*) 108—120

Din cronica unei existențe

Camil PETRESCU

«...*seamăn cu ea ca fizic...*». *(Eliza ISPĂȘOIU)* 121—124

Scrisori familiale 124—125

O viziune directorială *(Geo ȘERBAN)*. 126—128

Directive artistice. Instrucțiuni tehnice. 128—132

Evocat de PERPESSICIUS (Notă finală de *Nicolae FLORESCU*). 133—138

Per aspera ad astra

Cezar PETRESCU

«*Vreme de peste 30 ani, am fost în permanență pe teren...*» 139—140

Confesiuni de lucru *(G. G. URSU)* 141—143

File de album

Barbu ȘTEFĂNESCU-DELAVRANCEA

artist plastic *(Emilia Șt. MILICESCU)* 144—149

«*Colloquium cu idealul meu...*» 14 desene și croquiuri hors textes

Scriitori români în arhive străine

Ion GHICA

O scrisoare diplomatică în Biblioteca «Széchenyi» din Budapesta (prezentată de *Lucian BOIA*) 150—154

Scriitori străini în arhive românești

Eugenio MONTALE și Salvatore QUASIMODO către primul lor traducător român 155—158

Afinități elective

15 autografe: Al Brătescu-Voinești, Ion Minulescu, George Ranetti, Ticu Arhip, Radu Rosetti, Al. Kiriței escu, Camil Petrescu, Caton Theodorian, A. de Hertz, Tudor Arghezi, Victor Ion Popa, Liviu Rebreanu, Demostene Botez, Victor Eftimiu, Octavian Goga, pe un album omagial Constantin I. NOTTARA (Comentariu de *Alexandru CEBUC*) 158—162

Restabiliri

G. TOPÎRCEANU

Bacilul lui Koch într-o nouă versiune *(L. KALUSTIAN)* 163—165

Cronica ediţiilor

Mircea ZACIU

Marile patimi romantice (Iosif Pervain şi Ioan Chindriş, *Corespondenţa lui Alexandru Papiu Ilarian)* 166—169

Curier

Gh. BULGĂR

Vladimir STREINU: Omagiu lui Tudor Vianu 170—171

Spicuiri

Frumuseţea — o schiţă de Iulia HASDEU *(Paul Ioan CRUCEANĂ)* 172—174

Hortensia PAPADAT-BENGESCU: *«Am regăsit versuri ascultate cîndva cu plăcere ...» (George CORBU).* 175

Franz HELLENS către Cezar PETRESCU *(Constandina BREZU).* 176—177

Fişier bibliografic • Iconografie • Creşterea colecţiilor 178—185

Dragoş VRÂNCEANU a citit pentru dumneavoastră

Sumar comentat (engleză, franceză, germană, rusă) 186—191

„Manuscriptum" *1/1970—1/1973 (Bibliografie şi indici)* I—XXXVI

RUBRICI*

1) ...Ad astra
2) Afinităţi elective
3) «*Ai fost cineva-n timpul meu...*»
4) Argheziana
5) «*Astăzi piatră eşti din unghi...*»
6) Creşterea colecţiilor
7) Critică
8) Corespondenţe
9) Corespondenţe... în corespondenţă
10) Cronica ediţiilor
11) Curier
12) Dedicaţii
13) Destăinuiri
14) Din corespondenţa criticilor
15) Din lumea celor care... scriu
16) Dosar
17) Dosar academic
18) Ecouri
19) Eminesciana
20) Epistolar
21) File de album
22) Fişă autobiografică
23) Fişier bibliografic
24) «*Glasul gîndurile mele...*»
25) Iconografie
26) Iorga, Nicolae
27) Ipoteze
28) «*Izbînda este a naţiei*»
29) Jurnal de scriitor
30) Maioresciana
31) „Manuscriptum"
32) Maxime
33) Măştile scriitorului
34) Meridiane
35) «*M-or troieni cu drag aduceri aminte*».
36) Per aspera
37) Per aspera ad astra
38) Poezie
39) Premiul „M" al revistei „Manuscriptum"
40) Programul nostru
41) Proză
42) Recunoştinţa patriei
43) Restabiliri
44) Revelaţia documentului
45) Sărbătoriri UNESCO
46) Scriitorul — conştiinţa epocii
47) Scriitori români în arhive străine
48) Scriitori străini în arhive româneşti
49) Spicuiri
50) Spiritul critic ... în scrisori
51) Sumar comentat
52) Teatru
53) Tudor Vianu — 75 ani de la naştere
54) Violon d'Ingres
55) «*Zile cu trei sori în frunte...*»
56) 1921—1971
57) 1848—1973
58) 125 de ani de la naşterea lui Ioan SLAVICI

Telegramă adresată de conducerea Muzeului literaturii române tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU — III, 1(6)/72 — 5

...Ad astra

V. VOICULESCU *(Lizica MUŞATESCU)* — I, 1/70 — 95—98
Ionel TEODOREANU *(Al. OPREA)* — II, 1(2)/71 — 114—133
Victor Ion POPA *(Lizica MUŞATESCU)* — II, 2(3)/71 — 167—177
Oscar Walter CISEK *(Al. OPREA)* — II, 3(4)/71 — 123—142
Cezar PETRESCU *(Dan SMÂNTÂNESCU)* — II, 4(5)/71 — 108—125
Camil PETRESCU *(Dan SMÂNTÂNESCU)* — III, 2(7)/72 — 98—111
Ion AGÂRBICEANU *(Mircea ZACIU)* — III, 3(8)/72 — 104—115

Afinităţi elective

Mihail SADOVEANU şi bursierul BRÂNCUŞI *(Barbu BREZIANU)* — III, 3(8)/72 — 24—27
15 autografe de scriitori pe un album omagial C. I. NOTTARA *(Alexandru CEBUC)* — IV, 1(10)/73 — 158—162

* Consemnarea rubricilor (permanente şi ocazionale) s-a făcut în ordinea alfabetică.

«*Ai fost cineva-n timpul meu*»

Cincinat PAVELESCU
Scrisoare către Corneliu MOLDOVANU (1923); Epigrame *(Romulus VULPESCU)* — III, 2(7)/72 — 161—169

Argheziana

Tudor ARGHEZI
Revista vorbită; «*Natura întreagă concentrează ritmul*»; «*I se cuvin mai multe lui Vissarion...*»; *Salut limbii române* (Tablete radiofonice) (Iulius ŢUNDREA)
Ion VINEA
În vederea unui portret (Constandina BREZU) — III, 2(7)/72 — 66—72

«*Astăzi piatră eşti din unghi...*»

Muzeul literaturii române la 15 ani. Editorial. Actul de înfiinţare al Muzeului literaturii române. Cuvînt omagial de *Virgil TEODORESCU* — III, 3(8)/72 — hors texte

Creşterea colecţiilor

(Viorica CÂLNICEANU; Dalila ARAMĂ; V. SECĂRESCU; Maria SOVEJA) — I, 1/70 — 178—179

(Viorica CÂLNICEANU, Dalila ARAMĂ, V. SECĂRESCU, Maria SOVEJA) II, 1(2)/71 198—199
(D. ARAMĂ; V. CÂLNICEANU; V. SECĂRESCU; M. SOVEJA) II, 2(3)/71 221—223
(D. ARAMĂ; V. CÂLNICEANU; M. SOVEJA) II, 3(4)/71 198—199
(D. ARAMĂ; V. CÂLNICEANU) II, 4(5)/71 198
(D. ARAMĂ; V. CÂLNICEANU; V. SECĂRESCU; M. BORDEIANU) III, 1(6)/72 192—193
(D. ARAMĂ; V. CÂLNICEANU; M. SOVEJA; M. PETRIȘOR) III, 2(7)/72 192—193
(D. ARAMĂ; I. GABOR; V. CÂLNICEANU; M. SOVEJA) III, 3(8)/72 192—193
(D. ARAMĂ; V. CÂLNICEANU) III, 4(9)/72 193
(D. ARAMĂ; V. CÂLNICEANU; V. SECĂRESCU; M. SOVEJA) IV, 1(10)/73 185

Critică

G. IBRĂILEANU — Cu prilejul unei traduceri a lui Eminescu (Mihai DRĂGAN) II, 3(4)/71 84—94
Pompiliu CONSTANTINESCU — Critica lui Titu Maiorescu și influența ei în literatura română (1924) — (Ovidiu PAPADIMA) III, 2(7)/72 46—63
G. IBRĂILEANU comentînd pe Eugen LOVINESCU (Ileana VRANCEA) III, 3(8)/72 70—77

Corespondențe

Lucian BLAGA — Oscar Walter CISEK (I) (Al. OPREA) III, 3(8)/72 78—89
Lucian BLAGA — Oscar Walter CISEK (II) (Al. OPREA) III, 4(9)/72 102—111
Lucian BLAGA — Oscar Walter CISEK (III) (Al. OPREA) IV, 1(10)/73 108—120

Corespondențe... în corespondență

Eugen LOVINESCU (Constandina BREZU) II, 4(5)/71 126—135

Cronica ediților

Introducere la o „cronică a ediților" (Mircea ZACIU) III, 1(6)/72 163—165
O mistificare: ediția Ion VINEA (Mircea ZACIU) III, 2(7)/72 174—178
Literatura documentelor *(Scrisori către G. Ibrăileanu*, vol. II*)* — (Mircea ZACIU) III, 3(8)/72 162—165
Antim IVIREANUL — OPERE (Dan SIMONESCU) III, 4(9)/72 174—176
Alexandru PAPIU ILARIAN — *Corespondență* (Mircea ZACIU) IV, 1(10)/73 166—169

Curier

I. G. IVAN: Mihail SADOVEANU II, 1(2)/71 185—186
Lucia BORȘ-BUCUȚA: Emanoil BUCUȚA II, 1(2)/71 187—190
Șerban CIOCULESCU: Duel epigramatic: M. SORBUL — M. SĂULESCU II, 1(2)/71 189—190
Șerban CIOCULESCU: Ilarie VORONCA și Eugen IONESCU II, 2(3)/71 202—207
Mircea STOIA: Titu MAIORESCU II, 2(3)/71 208—209
Acad. Iorgu IORDAN: Miguel de UNAMUNO II, 3(4)/71 178—180
Octav LIVEZEANU: N. D. COCEA II, 3(4) 71 180—181
Dragoș VRÂNCEANU: Giovanni PAPINI II, 4(5)/71 175—177
Florin SALVAN: Emil ISAC II, 4(5)/71 178—181
Ion PAS: H. SANIELEVICI III, 1(6)/72 166—167
Mircea STOIA: Gh. EMINOVICI III, 1(6)/72 168—169
Șerban CIOCULESCU: Îmi scria Mircea ELIADE din Indii... (1928); Liviu REBREANU către Mihail DRAGOMIRESCU III, 2(7)/72 179—182
Ion M. DINU: Un autograf Émile FAGUET III, 2(7)/72 183—184
Victor EFTIMIU: Scrisori de la Ilarie CHENDI III, 3(8)/72 174—178
George CORBU: URMUZ cu trei luni înaintea sinuciderii. III, 3(8)/72 178—179
Saşa PANĂ: O scrisoare de la Paul ELUARD III, 4(9)/72 177—178
C. BOROIANU: Ion AGÂRBICEANU III, 4(9)/72 178—181
Horia OPRESCU: VLAHUȚĂ CARAGIALE, COȘBUC...; Șt. O. IOSIF III, 4(9)/72 182—183
Acad. Aurel AVRAMESCU: Lucian BLAGA III, 4(9)/72 184
Gh. BULGĂR: Vladimir STREINU despre T. VIANU IV, 1(10)/73 170—172

Dedicații

L. ARAGON, Octavian GOGA, E. LOVINESCU, Gib. I. MIHĂESCU, L. REBREANU, Camil PETRESCU, T. ARGHEZI, A. MACEDONSCHI, E. IONESCU, DELAVRANCEA, PERPESSICIUS, Nicolae LABIȘ, Ion PILAT I, 1/70 98, 110, 142, 159, 165, 168

Destăinuiri

Al. PHILIPPIDE: « *Vocația mea poetică s-a ivit la 14 ani...* » I, 1/70 7—10
Șerban CIOCULESCU: « *Eu nu colecționez orice autograf...* » (Al. OPREA) II, 1(2)/71 35—40
Ion PAS: « *Îndatorați, să luăm atitudine...* »
George MACOVESCU: Pasiunea adevărului (Diana CRISTEV)
Szemlér FERENC: « *...Era anul măcelului de la Guernica* ». (Tălmăcire de Constantin OLARIU) II, 2(3)/71 3—14

Victor EFTIMIU: « *Eu nu citesc bine decît piesele mele în versuri* » (N. CARANDINO) II, 3(4)/71 78—83
Andrei OȚETEA: « *... de la „mocanii" din care mă trag, am moștenit simțul istoric* » (N. FLORESCU) II, 4(5)/71 61—64
Mihai BENIUC: « *Am boala documentelor...* » (N. FLORESCU) III, 2(7)/72 73—78
Iorgu IORDAN: « *Am început să scriu în 1911...* » III, 3(8)/72 18—21
Demostene BOTEZ, Șerban CIOCULESCU: «*„Viața românească" nu era o redacție... ci un salon literar...* » III, 4(9)/72 92—101

Din corespondența criticilor

C. DOBROGEANU-GHEREA (Corin GROSU) II, 1(2)/71 66—89

Din cronica unei existențe

Camil PETRESCU (Eliza ISPĂȘOIU; Geo ȘERBAN); *PERPESSICIUS (N. F.)* IV, 1(10)/73 121—138

Din lumea celor care... scriu

Emil GÂRLEANU
Bîrfe literare (Romulus VULPESCU)
Al. O. TEODOREANU
« *...Pierdut-am liberul arbitru* »
catrene și dedicații (Nicolae FLORESCU) III, 3(8)/72 166—173

Dosar

Procesul CARAGIALE — CAION
Pe marginea unui document (Corin GROSU) III, 3(8)/72 90— 93
Iacob MUREȘANU
interogat de poliția habsburgică (Cornelia BODEA) III, 4(9)/72 112—123

Dosar academic

Ion Heliade RĂDULESCU (Petre POPESCU-GOGAN) III, 2(7)/72 79—85
Duiliu ZAMFIRESCU (Petre POPESCU-GOGAN) III, 3(8)/72 14—17

Ecouri

Drum bun, „Manuscriptum"! (C. DAICOVICIU; G. MACOVESCU; Ioan DOMȘA; Ștefan SEMLYEN) II, 1(2)/71 191—192
REDACȚIA II, 2(3)/71 214—215
REDACȚIA II, 3(4)/71 190—191
REDACȚIA II, 4(5)/71 191—193

Eminesciana

M. EMINESCU (Corin GROSU); *PERPESSICIUS* (Iulius TUNDREA; Miron CONSTANTINESCU; Al. OPREA) II, 4(5)/71 3—10
M. EMINESCU (Marin BUCUR) III, 4(9)/72 6—16
M. EMINESCU (Marin BUCUR); *Titu MAIORESCU* (Diana CRISTEV); Gheorghe EMINOVICI (Flaviu SABĂU) IV 1(10)/73 6—35

Epistolar

Panait ISTRATI—Romulus CIOFLEC (Al. OPREA; Eliza ISPĂȘOIU) I, 1/70 63—84
Lucian BLAGA — 12 scrisori către Octav ȘULUȚIU (N. FLORESCU) II, 1(2)/71 134—142
Mateiu I. CARAGIALE (Al. OPREA) II, 2(3)/71 127—148
Alexandru SAHIA (N. FLORESCU) II, 3(4)/71 143—152
Mihail DRAGOMIRESCU (Z. ORNEA) II, 4(5)/71 75—96
Mihail KOGĂLNICEANU (Virgil HUZUM) III, 1(6)/72 121—127
Vasile PÂRVAN (Marin BUCUR) III, 2(7)/72 140—151

File de album

Ion PAS I, 1/70 167
Oscar Walter CISEK (Al. OPREA) II, 1(2)/71 hors texte
PERPESSICIUS II, 2(3)/71 " "
Tudor ARGHEZI (Ion Larian POSTOLACHE) II, 3(4)/71 " "
G. BACOVIA (R. VULPESCU) II, 4(5)/71 " "
Ion MINULESCU (Mioara MINULESCU) III, 1(6)/72 120—121
Tudor ARGHEZI III, 2(7)/72 112
Mateiu I. CARAGIALE (Vasile DRĂGUȚ) III, 3(8)/72 hors text
Șerban CIOCULESCU (Al. OPREA) III, 4(9)/72 124—129
Barbu ȘTEFĂNESCU-DELAVRANCEA (Emilia Șt. MILICESCU) IV, 1(10)/73 144—149

Fișă autobiografică

Mihail SADOVEANU (Petre POPESCU-GOGAN) III, 1(6)/72 48—50
Ion Marin SADOVEANU (George MUNTEAN) III, 1(6)/72 50—52
Camil PETRESCU (M. N. RUSU) III, 3(8)/72 22—23
Timoteu CIPARIU (Petre POPESCU-GOGAN) IV, 1(10)/73 56—58

Fișier bibliografic

(Lidia MUNTEANU) I, 1/70 169—177
(Lidia MUNTEANU) II, 1(2)/71 193—197
II, 2(3)/71 216—220
II, 3(4)/71 192—197
II, 4(5)/71 194—198
III, 1(6)/72 188—191
III, 2(7)/72 185—191
III, 3(8)/72 185—191
III, 4(9)/72 186—192
IV, 1(10)/73 178—184

«Glasul gîndurilor mele...»

Tudor ARGHEZI
Gravură-n lemn (Baruțu T. ARGHEZI) III, 1(6)/72 70—71
Octavian GOGA
Cînd vin...; [*Pe bolta ceriului senin*]; [*Azi noapte-o rază coborînd...*]; [*Azi am clipe...*] (Dan SMÂNTÂNESCU) III, 1(6)/72 72—75

Iconografie

I, 1/70 179
II, 1(2)/71 199
II, 2(3)/71 223
II, 3(4)/71 199
II, 4(5)/71 199
III, 1(6)/72 191
III, 2(7)/72 191
III, 3(8)/72 191
III, 4(9)/72 192
IV, 1(10)/73 184

Nicolae Iorga

Despre N. IORGA:
Mario RUFFINI, Barbu THEODORESCU 5—24
Andrei PIPPIDI, Diana CRISTEV, Al. T. STAMATIAD, PERPESSICIUS 61—77
N. IORGA: *Baiezid* — dramă în cinci acte (Liliana IORGA) II, 3(4)/71 25—60

Ipoteze

Prototipul unei eroine ibseniene? (Dorly BLAGA-BUGNARIU) III, 1(6)/72 128—142
Duiliu ZAMFIRESCU — Ștefan VELLESCU
O incertă colaborare (Mihai GAFIȚA); *Preatîrziu* (Fragment din actul I) III, 3(8)/72 156—161

«Izbînda este a naţiei»

Centenar HELIADE (Șerban CIOCULESCU)
Epistolă către generalul MAGHERU—1848 (Cornelia BODEA); «...pentru cauza Țării» — scrisori A. G. GOLESCU (N. R.) III, 2(7)/72 6—11

Jurnal de scriitor

Al. DAVILA (I) (D. D. PANAITESCU) III, 1(6)/72 96—105
Al. DAVILA (II) (D. D. PANAITESCU) III, 2(7)/72 126—139
Al. DAVILA (III) (D. D. PANAITESCU) III, 3(8)/72 116—131
Al. DAVILA (IV) (D. D. PANAITESCU) III, 4(9)/72 140—155

Maioresciana

Titu MAIORESCU
Surorii mele: Îndoiala; Lui I. K.; În infirmeria Academiei Theresiane din Viena; Clarei și Emiliei; E destinul nostru scris pe față...; De ce luna e femeie...; De Crăciun, 1882 — versuri (Ștefan Augustin DOINAȘ; Al. RONAI) III, 2(7)/72 113—118
Însemnări zilnice (1903) (Geo ȘERBAN) III, 2(7)/72 119—125

„Manuscriptum"

Un an de la apariție (Al. OPREA; Șerban CIOCULESCU, Constantin DAICOVICIU, D. PĂCURARIU, Al. PIRU, Mircea ZACIU) III, 1(6)/72 6—11

Maxime

Ion VINEA (Constandina BREZU) III, 4(9)/72 54, 55, 72, 101, 169, 176, 185

Măştile scriitorului

Eusebiu CAMILAR (Romulus VULPESCU) II, 1(2)/71 41—65
Anton HOLBAN (N. FLORESCU) III, 1(6)/72 76—95

Meridiane

Constantin ROMAN ne comunică din Cambridge documente brâncușiene (Barbu BREZIANU) III, 3(8)/72 180—184

«M-or troieni cu drag/aduceri aminte...»

Vasile ALECSANDRI (PERPESSICIUS; Ion STĂVĂRUȘ) I, 1/70 144—153
Alexandru ODOBESCU (Elena PIRU) II, 1(2)/71 162—168
Ion MINULESCU (Mioara MINULESCU) II, 1(2)/71 169—170
V. ALECSANDRI (PERPESSICIUS; George FRANGA) II, 3(4)/71 153—163
PERPESSICIUS (D. D. PANAITESCU) II, 4(5)/71 136—142

Per aspera

Ion VINEA (Constandina BREZU) I, 1/70 85—93
Gib. I. MIHĂESCU (Diana CRISTEV) II, 1(2)/71 90—113
I. L. CARAGIALE (Corin GROSU) II, 2(3)/71 150—166
Ion BARBU (Romulus VULPESCU) II, 3(4)/71 110—122
Panait ISTRATI (Al. OPREA) II, 4(5)/71 97—107
Al. MACEDONSKI (M. STRAJE) III, 2(7)/72 86—97
Ion MINULESCU (Emil MANU) III, 3(8)/72 94—103

Per aspera ad astra

Liviu REBREANU (Nicolae LIU) III, 1(6)/72 106—120
Anton HOLBAN (Nicolae FLORESCU) III, 4(9)/72 130—138
Cezar PETRESCU (G. G. URSU) IV, 1(10)/73 139—143

Poezie

Ionel TEODOREANU
Și eu am fost copil...; Dunga de aur; Crengile (Al. OPREA) I, 1/70 12—15
Mihail SADOVEANU
Nu mai vorbi altora...; Mă tîngui ca un stih din Psaltire...; „Sună prelung și stîns..." (PERPESSICIUS) II, 1(2)/71 3—11

Dan BOTTA
Lunatecă Psyche; Funeraliile albe ale mării; Epigramă; Savana răcoroasă (N. FLORESCU) II, 3(4)/71 95—100
Alfred Margul SPERBER (Al. PHILIPPIDE) *Das Schweigen (Tăcerea)* III, 2(7)/72 29—31
Magda ISANOS (G. G. URSU) *Mi-a fost, se vede, scris așa...; Pentru tine; Macabră; Sărutămă.* III, 2(7)/72 32—37
Ionel TEODOREANU (Diana CRISTEV) *Autoportret; Poarta albastră; Tristețe.* III, 4(9)/72 56—63
Alexandru VLAHUȚĂ într-un album tîrgovișteau (Emilia MILICESCU) IV, 1(10)/73 59—65

Premiul „M" al revistei „Manuscriptum"

Laureații premiului „M", pe anul 1971, al revistei *„Manuscriptum"* III, 3(8)/72 200

Programul nostru

PERPESSICIUS I, 1/70 3—6

Proză

Mihail SADOVEANU
Mariana Vidrașcu — roman (PERPESSICIUS și Corin GROSU) I, 1/70 32—61; II, 1(2)/71 12—34; II, 2(3)/71 78—109
Cristian SÂRBU
Într-un sat pe Bărăgan (Scrisorile I și a II-a) (Romulus VULPESCU) II, 2(3)/71 111—126
Anton HOLBAN
Viața Fălticenilor (nuvelă) (Ion ARGINTESCU) II, 3(4)/71 101—109
Panait ISTRATI
O întîlnire (povestire) (Alexandru TALEX) II, 4(5)/71 65—74
Panait ISTRATI
Două suflete (povestire) (Stela SIMION) III, 2(7)/72 38—45
Liviu REBREANU
Șarpele (roman); (cap. I și II) (Nicolae LIU) III, 3(8)/72 42—51
PERPESSICIUS
Fatma sau *Focul de paie* (Constandina BREZU) III, 4(9)/72 64—71
Panait ISTRATI
Căutătorii de credință. În docurile Brăilei. (I) (Alexandru TALEX) IV, 1(10)/73 66—85

Recunoștința patriei

M. SADOVEANU, Gala GALACTION, Victor EFTIMIU, Petru GROZA, Emil PETROVICI, G. CĂLINESCU, PERPESSICIUS, M. RALEA (Petre POPESCU-GOGAN) II, 2(3)/71 61—76

Restabiliri

Ion AGÂRBICEANU (Constantin CUBLEȘAN) III, 1(6)/72 170—174
Ion BARBU
Un nume devenit pseudonim (Gerda BARBILIAN) III, 2(7)/72 170—173
Mircea ELIADE și romanul enigmaticei R... (Nicolae FLORESCU) III, 3(8)/72 132—140
G. TOPÎRCEANU — *Bacilul lui Koch* (L. KALUSTIAN) IV, 1(10)/73 163—165

Revelația documentului

Ion BUDAI-DELEANU — Scrisoare către Petru MAIOR (Cornelia BODEA; Mihai MITU) III, 1(6)/72 53—69
DOSOFTEI traducător din dramaturgia cretană (Dan SIMONESCU); Prologul la *Erofili* (Rodica IOVAN; Romulus VULPESCU) III, 3(8)/72 28—41
Ion GHICA
Prima scrisoare literară a lui Ion GHICA (Nicolae LIU) III, 4(9)/72 28—37

Sărbătoriri UNESCO

Duiliu ZAMFIRESCU
Răsura — versuri, Focșani, 1879; *«O să vă scriu cît oi putea mai des...»* — scrisori către Al. Macedonski (Maria SOVEJA) III, 3(8)/72 6—13

Scriitorul — conștiința epocii

Ion GHICA
Notă privitoare la îndatoririle țăranilor (Marin BUCUR; Romulus VULPESCU) II, 4(5)/71 15—37
N. D. COCEA
Un «caz» în dosarele Siguranței (N. FLORESCU) II, 4(5)/71 38—60
George Mihail ZAMFIRESCU
«Suflet românesc unitar...» (Al. OPREA; Lidia MUNTEANU) III, 2(7)/72 12—28
N. D. COCEA împotriva monarhiei (N. FLORESCU, Virgil ȚATOMIR) III, 4(9)/72 17—27
E. LOVINESCU
«...o conștiință mai activă a solidarității în fața primejdiei comune...» (Ileana VRANCEA) IV, 1(10)/73 48—55

Scriitori români în arhive străine

V. ALECSANDRI (Marin BUCUR) I, 1/70 131—138
Panait ISTRATI (Al. OPREA, Al. TALEX) II, 1(2)/71 143—155
Hermiona ASACHI-QUINET (Elena PIRU) II, 2(3)/71 178—188
Hermiona ASACHI-QUINET (Elena PIRU) II, 4(5)/71 143—156

Hermiona ASACHI-QUINET (Elena PIRU) III, 1(6)/72 143–151
B. P. HASDEU (D. PĂCURARIU) III, 1(6)/72 152–155
B. P. HASDEU (Lucian BOIA) III, 2(7)/72 152–157
GOLEȘTII și Theodor DIAMANT (Ion COJOCARU) III, 3(8)/72 141–146
Constantin CANTACUZINO-STOLNICUL (Lucian BOIA) III, 4(9)/72 156–157
Ion GHICA (Lucian BOIA) IV, 1(10)/73 150–154

Scriitori străini în arhive românești

John GALSWORTHY (Diana CRISTEV) I. 1/70 139–142
Marcel PROUST (Constandina BREZU; Romulus VULPESCU) II, 1(2)/71 157–161
Benedetto CROCE (Z. ORNEA) II, 2(3)/71 189–201
Ramiro ORTIZ (D. D. PANAITESCU) II, 3(4)/71 164–170
Paul VALÉRY (Marin BUCUR) II, 3(4)/71 171–177
Jan Urban JARNÍK (Traian IONESCU-NIȘCOV) II, 4(5)/71 157–174
T. S. ELIOT (Diana CRISTEV) III, 1(6)/72 156–162
Thomas MANN (Radu IONESCU) III, 2(7)/72 158–160
Paul VALÉRY (Radu IONESCU) III, 3(8)/72 147–155
Upton SINCLAIR (Mircea HANDOCA) III, 4(9)/72 158–169
Eugenio MONTALE și Salvatore QUASIMODO (N. MIRESCU) IV, 1(10)/73 155–157

Spicuiri

B. P. HASDEU (Corin GROSU) I, 1/70 154–155
Panait ISTRATI (AL. OPREA) I, 1/70 156–157
Tristan TZARA (Constandina BREZU) I, 1/70 158–159
I. Eliade RĂDULESCU (Viorica CÂLNICEANU) I, 1/70 160–161
G. COȘBUC (Constandina BREZU) I, 1/70 162–163
Iconografice (Corin GROSU) I, 1/70 164–165
Dimitrie ANGHEL (M. I. DRAGOMIRESCU) II, 1(2)/71 171–173
N. IORGA (V. CÂLNICEANU) II, 1(2)/71 174–176
I. A. BASSARABESCU (Eliza ISPĂȘOIU) II, 1(2)/71 177–179
G. IBRĂILEANU (Rodica OLTEANU) II, 1(2)/71 180
Victor VLAD DELAMARINA (Ion STOICA) II, 1(2)/71 181–182
Panait CERNA; I. L. CARAGIALE (Eliza ISPĂȘOIU) II, 1(2)/71 183–184
Raicu IONESCU-RION și I. C. VISSARION — (Victor PETRESCU) II, 2(3)/71 210–211
Octavian GOGA și Ady ENDRE (Virgil TEODORESCU) II, 2(3)/71 212–213
N. IORGA (Gh. CARDAȘ) II, 3(4)/71 182
Camil PETRESCU (Geo ȘERBAN) II, 3(4)/71 182
I. L. CARAGIALE (Corin GROSU) II, 3(4)/71 183–186
Mihail DRAGOMIRESCU (Ileana ENE) II, 3(4)/71 187
Dimitrie BOLINTINEANU (Flaviu SABĂU) II, 3(4)/71 188–189
Cezar BOLLIAC (Flaviu SABĂU) II, 4(5)/71 182
Gib. I. MIHĂESCU (Diana CRISTEV) II, 4(5)/71 183–184
Cristian SÂRBU (Romulus VULPESCU) II, 4(5)/71 185–189
Cincinat PAVELESCU, Dinu RAMURĂ; Mihail SADOVEANU; Caton THEODORIAN (Grațian JUCAN) II, 4(5)/71 190
L. BLAGA și T. ARGHEZI (Voicu BUGARIU) III, 1(6)/72 175–179
Camil PETRESCU (Ion STOICA) III, 1(6)/72 180–182
Panait ISTRATI (Al. OPREA) III, 1(6)/72 183–184
Ion GHICA (Victor FRUNZĂ) III, 1(6)/72 184–185
Habent sua fata libelli (Dan SIMONESCU) III, 1(6)/72 186–187
Cezar BOLLIAC (Flaviu SABĂU) III, 1(6)/72 187
Paul Ion CRUCEANĂ: O schiță de Iulia HAȘDEU IV, 1(10)/73 172–174
Hortensia PAPADAT-BENGESCU (George CORBU) IV, 1(10)/73 175
Franz HELLENS către Cezar PETRESCU (Constandina BREZU) IV, 1(10)/73 176–177

Spiritul critic... în scrisori

C. DOBROGEANU-GHEREA (Corin GROSU) I, 1/70 99–130

Sumar comentat

Dragoș VRÂNCEANU III, 1(6)/72 194–199
Dragoș VRÂNCEANU III, 2(7)/72 194–199
Șerban CIOCULESCU a citit pentru dumneavoastră III, 3(8)/72 194–199
Dragoș VRÂNCEANU a citit pentru dumneavoastră III, 4(9)/72 194–199
Dragoș VRÂNCEANU a citit pentru dumneavoastră IV, 1(10)/73 186–191

Teatru

Gib. I. MIHĂESCU *Don Juan* (Diana CRISTEV) III, 3(8)/72 52–69
Gh. BRĂESCU *Poker surprise* (Manuela TĂNĂSESCU) III, 4(9)/72 73–91
Mihail SĂULESCU *La țărmul mării* (M. N. RUSU) IV, 1(10)/73 86–103

75 ani de la naștere — [Tudor Vianu]

Tudor VIANU; (Ovidiu PAPADIMA; Iulius ȚUNDREA) III, 4(9)/72 38–53

Violon d'Ingres

Theodor PALLADY —versuri (I. L. GEORGESCU) III, 4(9)/72 170–173

«Zile cu trei sori în frunte...»

EMINESCU
Liviu REBREANU (Nicolae LIU)
PERPESSICIUS (D. D. PANAITESCU)
Vladimir STREINU (George MIREA) III, 1(6)/72 14–29

CREANGĂ
G. IBRĂILEANU (Mihai DRĂGAN) (Leon KALUSTIAN; Petre POPESCU-GOGAN) III, 1(6)/72 31—36
CARAGIALE
Scrisori (Corin GROSU; Geo ŞERBAN; Dan SMÂNTÂNESCU) III, 1(6)/72 37—47

1921 — 1971

« Totul este rezultatul luptei... » (Al. OPREA) II, 2(3)/71 17—25
Gala GALACTION (Eliza ISPĂŞOIU) II, 2(3)/71 27—29
Jean BART (Rodica OLTEANU) II, 2(3)/71 30—35
Anton BACALBAŞA (Lidia MUNTEANU) II, 2(3)/71 36—39
Panait ISTRATI (V. CÂLNICEANU; Maria SOVEJA) II, 2(3)/71 40—44
Tudor TEODORESCU-BRANIŞTE II, 2(3)/71 45—48
N. D. COCEA (N. FLORESCU) II, 2(3) 71 49—60

1848 — 1973

C. A. ROSETTI — Ion GHICA (Cornelia BODEA) IV, 1(10)/73 36—47

125 de ani de la naşterea lui Ioan Slavici

Demersuri pentru editarea romanului *Mara* (Gelu VOICAN) IV, 1(10)/73 104—107
Lui Ioan Slavici « pentru scrieri literare » IV, 1(10)/73 107

AUTORI

AGÂRBICEANU, Ion		
(Constantin Cubleşan)	III, 1(6)/72	170—174
(Mircea Zaciu)	III, 3(8)/72	104—115
(C. Boroianu)	III, 4(9)/72	178—181
ALECSANDRI, Vasile		
(Marin Bucur)	I, 1/70	134—138
(Perpessicius)	I, 1/70	144—146
(Ion Stăvăruş)	I, 1/70	147—153
(Perpessicius)	II, 3(4)/71	153—154
(George Franga)	II, 3(4)/71	155—163
ANGHEL, Dimitrie		
(M. I. Dragomirescu)	II, 1(2)/71	171—173
(Barbu Theodorescu)	II, 3(4)/71	14
ARGHEZI, Tudor	I, 1/70	168
(Barbu Theodorescu)	II, 3(4)/71	9
(Ion Larian Postolache)	II, 3(4)/71	hors texte
(Baruţu T. Arghezi)	III, 1(6)/72	70—71
(Voicu Bugariu)	III, 1(6)/72	175—179
(Iulius Ţundrea)	III, 2(7)/72	67—70
	III, 2(7)/72	hors texte
(Al. Cebuc)	IV, 1(10)/73	160
ARCHIP, Ticu		
(Al. Cebuc)	IV, 1(10)	58
ASACHI-QUINET, Hermiona		
(Elena Piru)	II, 2(3)/71	178—188
(Elena Piru)	II, 4(5)/71	143—156
	III, 1(6)/72	143—151
BACALBAŞA, Anton		
(Lidia Munteanu)	II, 2(3)/71	36—39
BACOVIA, George		
(Romulus Vulpescu)	II, 4(5)/71	hors texte
BARBU, Ion		
(Romulus Vulpescu)	II, 3(4)/71	110—122
(Gerda Barbilian)	III, 2(7)/72	171—173
BART, Jean		
(Rodica Olteanu)	II, 2(3)/71	30—35
BASSARABESCU, I. A.		
(Eliza Ispăşoiu)	II, 1(2)/71	177—179
BLAGA, Lucian		
(Nicolae Florescu)	II, 1(2)/71	135—142
(Barbu Theodorescu)	II, 3(4)/71	19
(Voicu Bugariu)	III, 1(6)/72	175—179
(Al. Oprea)	III, 3(8)/72	81—89
(Al. Oprea)	III, 4(9)/72	102—111
(Al. Oprea)	IV, 1(10)/73	108—120
BOLINTINEANU, Dimitrie		
(Flaviu Sabău)	II, 3(4)/71	188—189
BOLLIAC, Cezar		
(Flaviu Sabău)	II, 4(5)/71	182
(Flaviu Sabău)	III, 1(6)/72	187
BOTTA, Dan		
(Nicolae Florescu)	II, 3(4)/71	95—100
BRĂTESCU-VOINEŞTI, Al.		
(Barbu Theodorescu)	II, 3(4)/71	16
(Al. Cebuc)	IV, 1(10)/73	11
BRĂESCU, Gh.		
(Manuela Tănăsescu)	III, 4(9)/72	74—91
BRÂNCUŞI, Constantin		
(Barbu Brezianu)	III, 3(8)/72	24—27
(Barbu Brezianu)	III, 3(8)/72	180—184
BUCUŢA, Emanoil		
(Lucia Borş-Bucuţa)	II, 1(2)/71	187—190
BUDAI-DELEANU, Ion		
(Cornelia Bodea şi Mihai Mitu)	III, 1(6)/72	53—69
CAMILAR, Eusebiu		
(Romulus Vulpescu)	II, 1(2)/71	43—65
CANTACUZINO-STOLNICUL		
(Lucian Boia)	III, 4(9)/72	156—157
CARAGIALE, Ion Luca		
(Corin Grosu)	II, 2(3)/71	150—166
(Corin Grosu)	II, 3(4)/71	183—185
(Corin Grosu)	III, 1(6)/72	37—40
(Dan Smântânescu)	III, 1(6)/72	40
(Corin Grosu)	III, 3(8)/72	90—93
CARAGIALE, Mateiu I.		
(Al. Oprea)	II, 2(3)/71	133—148
(Vasile D. Băguţ)	III, 3(8)/72	hors texte
CĂLINESCU, G.		
(P. Popescu-Gogan)	II, 2(3)/71	68—73
CERNA, Panait		
(Eliza Ispăşoiu)	II, 1(2)/71	183—184
CHARLETY, S.		
(D. Pippidi)	II, 3(4)/71	64—65
CHENDI, Ilarie		
(Victor Eftimiu)	III, 3(8)/72	174—178
CIOFLEC, Romulus		
(Al. Oprea, E. Ispăşoiu)	I, 1/70	65—84
CIPARIU, Timoteiu		
(P. Popescu-Gogan)	IV, 1(10)/73	56—58
CISEK, Oscar Walter		
(Al. Oprea)	II, 1(2)/71	hors texte
(Al. Oprea)	II, 3(4)/71	129—142
(Al. Oprea)	III, 3(8)/72	78—81
(Al. Oprea)	III, 4(9)/72	102—111
(Al. Oprea)	IV, 1(10)/73	108—120
COCEA, N. D.		
(Nicolae Florescu)	II, 2(3)/71	49—60
(Octav Livezeanu)	II, 3(4)/71	180—181
(Nicolae Florescu)	II, 4(5)/71	38—60
(Nicolae Florescu şi Virgil Ţatomir)	III, 4(9)/72	17—27
CONSTANTINESCU, Pompiliu		
(Ovidiu Papadima)	III, 2(7)/72	49—63
COŞBUC, George		
(Constandina Brezu)	I, 1/70	162—163
COTRUŞ, Aron		
(Barbu Theodorescu)	II, 3(4)/71	13
CREANGĂ, Ion		
(L. Kalustian)	III, 1(6)/72	33
(Petre Popescu-Gogan)	III, 1(6)/72	34—36
CROCE, Benedetto		
(Z. Ornea)	II, 2(3)/71	189—201
CROISET, Maurice		
(D. Pippidi)	II, 3(4)/71	63—64

DAVILA, Alexandru
(D. D. Panaitescu) III, 1(6)/72 96—105
(D. D. Panaitescu) III, 2(7)/72 126—139
(D. D. Panaitescu) III, 3(8)/72 116—131
(D. D. Panaitescu) III, 4(9)/72 140—155
DELAMARINA, Vlad
(Ion Stoica) II, 1(2)/71 181—182
DELAVRANCEA, B. Ştefănescu I, 1/70 110
(Emilia St. Milicescu) IV, 1(10)/73 146—149
DEMBINSKI, B. (D. Pippidi) II, 3(4)/71 66—67
DIEHL, Gh. (D. Pippidi) II, 3(4)/71 61—62
DOBROGEANU-GHEREA,
Constantin (Corin Grosu) II, 1(2)/71 66—89
DOSOFTEI (Dan Simonescu;
Rodica Iovan; Romulus
Vulpescu) III, 3(8)/72 30—41
DRAGOMIR, Mihu
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 20
DRAGOMIRESCU, Mihail
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 15
(Ileana Ene) II, 3(4)/71 187
(Z. Ornea) II, 4(5)/71 77—96
EFTIMIU, Victor
(Al. Cebuc) IV, (10)/73 162
ELIADE, Mircea
(Şerban Cioculescu) III, 2(7)/72 179
(Nicolae Florescu) III, 3(8)/72 132—140
ELIOT, T. S. (Diana Cristev) III, 1(6)/72 156—162
ELUARD, Paul (Saşa Pană) III, 4(9)/72 177—178
EMINESCU, Mihai
(Corin Grosu) II, 4(5)/71 3—8
(Mircea Stoia) III, 1(6)/72 168—169
(Marin Bucur) III, 4(9)/72 10—16
(Marin Bucur) IV, 1(10)/73 7—11
(Fl. Sabău) IV, 1(10)/72 20—35
EMINOVICI, Gh.
(Flaviu Sabău) IV, 1(10)/73 20—35
FAGUET, Emile (Ion M. Dinu) III, 2(7)/72 183—184
GALACTION, Gala
(Eliza Ispăşoiu) II, 2(3)/71 27—29
(P. Popescu-Gogan) II, 2(3)/71 63—65
GALSWORTHY, John
(Diana Cristev) I, 1/70 139—142
GÂRLEANU, Emil
(Romulus Vulpescu) III, 3(8)/72 166—168
GHICA, Ion (Marin Bucur;
Romulus Vulpescu) II, 4(5)/71 16—37
(Victor Frunză) III, 1(6)/72 184—185
(Nicolae Liu) III, 4(9)/72 31—37
(Cornelia Bodea) IV, 1(10)/73 36—47
(Lucian Boia) IV, 1(10)/73 151—154
GOGA, Octavian I, 1/70 168
(Teodorescu Virgil) II, 2(3)/71 212—213
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 11
(Dan Smântânescu) III, 1(6)/72 72—75
(Al. Cebuc) IV, 1(10)/73 162
GOLESCU, A. G.
(N. R.) III, 2(7)/72 10—11
GROZA, Petru
(P. Popescu-Gogan) II, 2(3)/71 66—67
HAŞDEU, Bogdan Petriceicu
(Corin Grosu) I, 1/1970 154—155
(D. Păcurariu) III, 1(6)/72 152—155
(Lucian Boia) III, 2(7)/72 152—157
HAŞDEU, Iulia
(Ioan Cruceană) IV, 1(10)/73 173—174
HELIADE-RĂDULESCU, Ion
(Viorica Câlniceanu) I, 1/70 160—161
(Şerban Cioculescu) III, 2(7)/72 6
(Cornelia Bodea) III, 2(7)/72 7—8
(Petre Popescu-Gogan) III, 2(7)/72 79—86
HELLENS, Franz
(Constandina Brezu) IV, 1(10)/73 176—177
HERZ, A. de
(Al. CEBUC) IV, 2(10)/73 154
HOLBAN, Anton
(Ion Argintescu) II, 3(4)/71 101—109
(Nicolae Florescu) III, 1(6)/72 81—95
(Nicolae Florescu) III, 4(9)/72 130—138
HUGO, Victor
(Elena Piru) II, 4(5)/71 143—156
III, 1(6)/72 143—151
IBRĂILEANU, Garabet
(Corin Grosu) I, 1/70 105—130
(Rodica Olteanu) II, 1(2)/71 180
(Mihai Drăgan) II, 3(4)/71 84—94
(Mihai Drăgan) III, 1(6)/72 31—32
(Ileana Vrancea) III, 3(8)/72 70—77
IONESCU, Eugen I, 1/70 142
(Şerban Cioculescu) II, 2(3)/71 202—207
IONESCU-RION, Raicu
(Victor Petrescu) II, 2(3)/71 210—211
IORGA, Nicolae
(Viorica Câlniceanu) II, 1(2)/71 174—176
(Mario Ruffini) II, 3(4)/71 5—7
(Barbu Teodorescu) II, 3(4)/71 8—20
(Andrei Pippidi) II, 3(4)/71 21—24
(Liliana Iorga) II, 3(4)/71 25—60
(Diana Cristev) II, 3(4)/71 69—75
(Gh. Cardaş) II, 3(4)/71 182
IOSIF, Şt. O.
(Horia Oprescu) III, 4(9)/72 182
ISAC, Emil
(Florin Salvan) II, 4(5)/71 178—181
ISANOS, Magda (G. G. Ursu) III, 2(7)/72 34—37
ISTRATI, Panait (Al. Oprea;
Eliza Ispăşoiu) I, 1/70 65—84
(Al. Oprea) I, 1/70 156—157
(Al. Oprea; Al. Talex) II, 1(2)/71 145—155
(V. Câlniceanu; Maria Soveja) II, 2(3)/71 40—44
(Al. Talex) II, 4(5)/71 65—74
(Al. Oprea) II, 4(5)/71 97—107
(Al. Oprea) III, 1(6)/72 183—184
(Stela Simion) III, 2(7)/72 38—45
(Al. Talex) IV, 1(10)/73 66—85
JARNIK, I. V.
(T. Ionescu-Nişcov) II, 4(5)/71 157—174
KOGĂLNICEANU, Mihail
(Virgil Huzum) III, 1(6)/72 121—127
LABIŞ, Nicolae I, 1/70 98
LOVINESCU, Eugen I, 1/70 168
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 10
(Constandina Brezu) II, 4(5)/71 128—135
(Ileana Vrancea) IV, 1(10)/73 53—55
MACEDONSKI, Alexandru I, 1/70 167
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 15
(M. Straje) III, 2(7)/72 91—97
MAIORESCU, Titu
(Mircea Stoia) II, 2(3)/71 208—209
(T. Ionescu-Nişcov) II, 4(5)/71 157—174
(Şt. Augustin Doinaş şi
Al. Ronai) III, 2(7)/72 114—118
(Geo Şerban) III, 2(7)/72 121—125
(Diana Cristev) IV, 1(10)73 13

MANN, Thomas (Radu Ionescu) III, 2(7)/72 158—160
MIHĂESCU, Gib. I. I, 1/70 168
(Diana Cristev) II, 1(2)/71 90—113
(Diana Cristev) II, 4(5)/71 183—184
(Diana Cristev) III, 3(8)/72 56—69
MINULESCU, Ion
(Mioara Minulescu) II, 1(2)/71 170
(Mioara Minulescu) III, 1(6)/72 120—121
(Emil Manu) III, 3(8)/72 94—103
(Al. Cebuc) IV, 1(10)/73 47
MONTALE, Eugenio
(Nicolae Mirescu) IV, 1(10)/73 155—156
MORAND, Paul
(M. Proust) II, 1(2)/71 160—161
MUREŞANU, Iacob
(Cornelia Bodea) III, 4(9)/72 112—123
ODOBESCU, Alexandru
(Elena Piru) II, 1(2)/71 164—165
ORTIZ, Ramiro
(D. Panaitescu) II, 3(4)/71 164—170
OŢETEA, A.
(Nicolae Florescu) II, 4(5)/71 61—64
PALLADY, Theodor
(I. L. Georgescu) III, 4(9)/72 170—173
PANAITESCU-PERPESSICIUS
(P. Popescu-Gogan) II, 2(3)/71 74
(Iulius Ţundrea) II, 2(3)/71 hols texte
(Iulius Ţundrea) II, 3(4)/71 153—154
(Iulius Ţundrea) II, 4(5)/71 3—9
(Dumitru D. Panaitescu) II, 4(5)/71 136—142
(M. Constantinescu) II, 4(5)/71 10—14
(Al. Oprea) II, 4(5)/71 10
(D. D. Panaitescu) III, 1(6)/72 17—27
(Constandina Brezu) III, 4(9)/72 64—71
(N. Florescu) IV, 1(10)/73 133—138
PAPADAT-BENGESCU, Hortensia (G. Corbu) IV, 1(10)/73 175
PAPINI, Giovanni
(D. Vrânceanu) II, 4(5)/71 175—177
PAVELESCU, Cincinat
(Gr. Jucan) II, 4(5)/71 190
(Romulus Vulpescu) III, 2(7)/72 162—169
PÂRVAN, Vasile
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 12
(Marin Bucur) III, 2(7)/72 142—151
PETRESCU, Camil I, 1/70 168
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 17—18
(Geo Şerban) II, 3(4)/71 182
(Ion Stoica) III, 1(6)/72 180—182
(Dan Smântânescu) III, 2(7)/72 100—111
(N. N. Rusu) III, 3(8)/72 22—23
(E. Ispăşoiu) IV, 1(10)/73 124—125
(Geo Şerban) IV, 1(10)/73 128—132
(Al. Cebuc) IV, 1(10)/73 132
PETRESCU, Cezar
(Dan Smântânescu) II, 4(5)/71 108—125
(G. G. Ursu) IV, 1(10)/73 141—145
PETROVICI, Emil
(P. Popescu-Gogan) II, 2(3)/71 67—68
PILLAT, Ion I, 1/70 158
POPA, Victor Ion
(Lizica Muşatescu) II, 2(3)/71 167—177
(Al. Cebuc) IV, 1(10)/73 160
PROUST, Marcel
(Constandina Brezu, Romulus Vulpescu) II, 1(2)/71 157—161
QUASIMODO, Salvatore
(Nicolae Kirescu) IV, 1(10)/73 157
RALEA, Mihai
(P. Popescu-Gogan) II, 3(4)/71 74—76
RANETTI, George
(Al. Cebuc) IV 1(10)/73 47
REBREANU, Liviu I, 1/70 168
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 16
(Nicolae Liu) III, 1(6)/72 14—20
(Nicolae Liu) III, 1(6)/72 106—120
(Şerban Cioculescu) III, 2(7)/72 180—182
(Nicolae Liu) III, 3(8)/72 46—51
(Al. Cebuc) IV, 1(10)/73 160
ROSETTI, C. A.
(Marin Bucur) I, 1/70 138
(Cornelia Bodea) IV, 1(10)/73 36—47
SADOVEANU, Ion Marin
(George Muntean) III, 1(6)/72 50—52
SADOVEANU, Mihail
(Perpessicius, Corin Grosu) I, 1/70 17—61
(Perpessicius, Corin Grosu) II, 1(2)/71 12—34
(Perpessicius, Corin Grosu) II 2(3)/71 78—109
(Perpessicius) II, 1(2)/71 3—11
(Ioan G. Ivan) II, 1(2)/71 185—186
(Petre Popescu-Gogan) II, 2(3)/71 62
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 19
(Graţian Jucan) II, 4(5)/71 190
(Petre Popescu-Gogan) III, 1(6)/72 48—49
(Barbu Brezianu) III, 3(8)/72 24—27
SAHIA, Al. (Nicolae Florescu) II, 3(4)/71 145—152
SANIELEVICI, Ion
(Ion Pas) III, 1(6)/72 166—167
SĂULESCU, M.
(Şerban Cioculescu) II, 1(2)/71 189—190
(M. N. Rusu) IV, 1(10)/73 92—103
SÂRBU, Cristian
(Romulus Vulpescu) II, 2(3)/71 115—126
(Romulus Vulpescu) II, 4(5)/71 185—189
SINCLAIR, Upton
(Mircea Handoca) III, 4(9)/72 158—169
SLAVICI, Ioan
(Gelu Voican) IV, 1(10)/73 106
(Radu Sterescu) IV, 1(10)/73 107
SORBUL, Mihail
(Şerban Cioculescu) II, 1(2)/71 189—190
SPERBER, Alfred Margul
(Al. Philippide) III, 2(7)/72 31
STAMATIAD, Al. T. II, 3(4)/71 76—77
STREINU, Vladimir
(George Mirea) III, 1(6)/72 25—29
(Gh. Bulgăr) IV, 1(10)/73 170—171
TEODOREANU, Al. O.
(Nicolae Florescu) III, 3(8)/72 171—173
TEODOREANU, Ionel
(Al. Oprea) I, 1/70 12—15
(Al. Oprea) II, 1(2)/71 119—133
(Diana Cristev) III, 4(9)/72 56—63
TEODORESCU-BRANIŞTE, Tudor (N. Florescu) II, 2(3)/71 45—48
THEODORIAN, Caton
(Graţian Jucan) II, 3(4)/71 164—170
(Al. Cebuc) IV, 1(10)/73 154
TOPÎRCEANU, G.
(L. Kalustian) IV, 1(10)/73 163—165
TOROUŢIU, I. E.
(D. Panaitescu) II, 3(4)/71 164—170
TZARA, Tristan
(Constandina Brezu) I, 1/70 158—159
UNAMUNO, Miguel
(Iorgu Iordan) II, 3(4)/71 178—180

URMUZ, (George Corbu) III, 3(8)/72 178—179
VALÉRY, Paul
(Marin Bucur) II, 3(4)/71 171—177
(Radu Ionescu) III, 3(8)/72 147—155
VELLESCU, Ştefan
(Mihai Gafiţa) III, 3(8)/72 159—161
VIANU, Tudor
(Ovidiu Papadima) III, 4(9)/72 38—44
(Ovidiu Papadima) III, 4(9)/72 45—47
(Iulius Ţundrea) III, 4(9)/72 48—53
VINEA, Ion
(Constandina Brezu) I, 1/70 85—93
(Constandina Brezu) III, 2(7)/72 71—72
(Constandina Brezu) III, 4(9)/72 54, 55, 72 101, 169, 176, 185
VISSARION, I.
(Victor Petrescu) II, 2(3)/71 210—211
VLAHUŢĂ, Al.
(Horia Oprescu) III, 4(9)/72 182
(Emilia Şt. Milicescu) IV, 1(10)/73 59—65
VOICULESCU, Vasile
(Lizica Muşatescu) I, 1/70 95—98
VORONCA, Ilarie
(Şerban Cioculescu) II, 2(3)/71 202—207
WENZEL, Gustav
(Lucian Boia) III, 2(7)/72 152—157
ZAMFIRESCU, Duiliu
(Barbu Theodorescu) II, 3(4)/71 14
— III, 3(8)/72 5
(Maria Soveja) III, 3(8)/72 7—13
(Petre Popescu-Gogan) III, 3(8)/72 14—17
(Mihai Gafiţa) III, 3(8)/72 159—161
ZAMFIRESCU, G. M.
(Al. Oprea, Lidia Munteanu) III, 2(7)/72 14—28
ZARIFOPOL, Paul
(Geo Şerban) III, 1(6)/72 41—47

DIVERSE

BARDACH, Emilia
(Dorli Blaga-Bugnariu) III, 1(6)/72 128—142
GOLESCU, Radu şi Alexandru
(Dan Cojocaru) III, 3(8)/72 141—146
DIAMANT, Theodor
(Ion Cojocaru) III, 3(8)/72 141—146

COLABORATORI

ARAMA, Dalila:
— Creşterea colecţiilor. I, 1/70 179
— Creşterea colecţiilor. II, 1(2)/71 198
— Creşterea colecţiilor. II, 2(3)/71 221
— Creşterea colecţiilor. II, 3(4)/71 198
— Creşterea colecţiilor. II, 4(5)/71 198
— Creşterea colecţiilor. III, 1(6)/72 192
— Creşterea colecţiilor. III, 2(7)/72 192
— Creşterea colecţiilor. III, 3(8)/72 192
— Creşterea colecţiilor. III, 4(9)/72 193
— Creşterea colecţiilor IV, 1(10)/73 185
ARAGON, Louis: I, 1/70 168
ARGHEZI, Baruţu T.:
— Tudor Arghezi: Gravură-n lemn. III, 1(6)/72 70—71
ARGINTESCU, Ion:
— Anton Holban. Viaţa Fălticenilor. II, 3(4)/71 101—109
AVRAMESCU, Aurel:
— «*...acest portret redă ceva din firea lui Blaga...*». III, 4(9)/72 184
BARBILIAN, Gerda:
— Ion Barbu. Un nume devenit pseudonim. III, 2(7)/72 170—173
BENIUC, Mihai:
— «*Am boala documentelor...*». III, 2(7)/72 73—78
BLAGA-BUGNARIU, Dorly:
— Prototipul unei eroine ibseniene? (Un jurnal enigmatic din arhiva Lucian Blaga). III, 1(6)/72 128—142
BODEA, Cornelia:
— Ion Budai-Deleanu. Scrisoare către Petru Maior. III, 1(6)/72 53—69
— Ion Heliade Rădulescu către generalul Magheru. III, 2(7)/72 7—8
— Iacob Mureşanu interogat de poliţia habsburgică. III, 4(9)/72 112—123
— C. A. Rosetti — Ion Ghica. Un singur subiect — patria noastră. IV, 1(10)/73 36—47
BOIA, Lucian:
— B. P. Haşdeu. Corespondenţă cu Gustav Wenzel. III, 2(7)/72 152—157
— Constantin Cantacuzino-Stolnicul. Un document de cancelarie din arhive budapestane. III, 4(9)/72 156—157
— Ion Ghica. O scrisoare diplomatică. IV, 1(10)/73 150—154
BORDEIANU, M.:
— Creşterea colecţiilor. III, 1(6)/72 193
BOROIANU, C.:
— I. Agârbiceanu. La adormirea lui Lucian Blaga. III, 4(9)/72 178—181
BORŞ-BUCUŢA, Lucia:
— Emanoil Bucuţa într-o epistolă din tinereţe. II, 1(2)/72 187—190
BOTEZ, Demostene:
— Demostene Botez povesteşte, Şerban Cioculescu glosează. III, 4(9)/72 92—101
BREZIANU, Barbu:
— Mihail Sadoveanu şi bursierul Brâncuşi. III, 3(8)/72 24—27
— Constantin Roman ne comunică din Cambridge documente brâncuşiene. III, 3(8)/72 180—184
BREZU, Constandina:
— Ion Vinea, laborator poetic. I, 1/70 85—93
— Manuscrisele româneşti ale lui Tristan Tzara. I, 1/70 158—159
— Coşbuc, explorator al mitologiei româneşti. I, 1/70 162—163
— Marcel Proust... în Muzeul literaturii române. II, 1(2)/71 157—159
— «*Zilele încep să curgă molcom pe versantul celalt...*». (Lovinescu, H. Papadat-Bengescu) II, 4(5)/71 126—128
— Ion Vinea. În vederea unui portret. III, 2(7)/72 71—72
— Ion Vinea: «*Niciodată nu te desminţi...*» Maxime. III, 4(9)/72 54
— Perpessicius. *Fatma* sau *Focul de paie* — roman neterminat. III, 4(9)/72 64—71
— Franz Hellens către Cezar Petrescu. IV, 1(10)/73 176—177
BUCUR, Marin:
— Începuturile unei antologii folclorice în limba franceză — o preocupare a paşoptiştilor români în exil. I, 1/70 131—138
— Paul Valéry. Corespondenţă cu George Oprescu. II, 3(4)/71 171—177
— O pledoarie revoluţionar-paşoptistă a lui Ion Ghica. II, 4(5)/71 15—17
— Vasile Pârvan. Sfaturi către surori. III, 2(7)/72 140—141
— M. Eminescu. Revelaţia unui manuscris eminescian. III, 4(9)/72 6—8
— M. Eminescu. Originalitate şi manieră. IV, 1(10)/73 6—7
BUGARIU, Voicu:
— Poezia autografelor — Blaga şi Arghezi către Domniţa Gherghinescu-Vania. III, 1(6)/72 175—197
BULGĂR, Gh.:
— Vladimir Streinu. Un exemplu al ordinii raţionale. IV, 1(10)/73 171
CARDAŞ, Gh.:
— «*Retrage, te rog, expulzarea...*» (N. Iorga) II, 3(4)/71 182

CÂLNICEANU, Viorica :
— « *Să aibi fericirea de a face tot într-o zi pentru patrie...* ». (Ion Heliade Rădulescu) I, 1/70 160—161
— Creşterea colecţiilor. I, 1/70 178—179
— Nicolae Iorga se « disculpă ». II, 1(2)/71 174—176
— Creşterea colecţiilor. II, 1(2)/71 198
— « *Marele Ştefan Gheorghiu trăieşte mereu...* ». II, 2(3)/71 40—44
— Creşterea colecţiilor. II, 2(3)/71 221—222
— Creşterea colecţiilor. II, 3(4)/71 198—199
— Creşterea colecţiilor. II, 4(5)/71 198
— Creşterea colecţiilor. III, 1(6)/72 193
— Creşterea colecţiilor. III, 2(7)/72 192—193
— Creşterea colecţiilor. III, 3(8)/72 193
— Creşterea colecţiilor. III, 4(9)/72 193
— Creşterea colecţiilor. IV, 1(10)/73 185

CEBUC, Al.:
— **15** autografe de scriitori pe un album omagial C. I. Nottara. IV, 1(10)/73 158—162

CIOCULESCU, Şerban :
— « *Eu nu colecţionez orice autograf...* ». II, 1(2)/71 35—40
— M. Sorbul — M. Săulescu — duel epigramatic. II, 1(2)/71 189—190
— *Îmi scriau Voronca şi Ionescu.* II, 2(3)/71 202—207
— Centenar Heliade III, 2(7)/72 6
— « *Îmi scria Mircea Eliade din Indii...* » (1928). III, 2(7)/72 179
— Liviu Rebreanu către Mihail Dragomirescu. III, 2(7)/72 180—182
— Sumar comentat. III, 3(8)/72 194—199
— Demostene Botez povesteşte, Şerban Cioculescu glosează III, 4(9)/72 92—101
— Evohé! — Sărbătoritul îşi comentează filele de album III, 4(9)/72 hors textes

COJOCARU, Ion:
— Goleştii şi Theodor Diamant elevi la München III, 3(8)/72 141—146

CONSTANTINESCU, Miron:
Perpessicius — In memoriam II, 4(5)/71 10—14

CORBU, George :
— Urmuz cu trei luni înaintea sinuciderii. III, 3(8)/72 178—179
— H. Papadat-Bengescu: « *Am regăsit versuri ascultate cîndva cu plăcere...* ». IV, 1(10)/73 175

CRISTEV, Diana:
— John Galsworthy. I, 1/70 139—142
— Gib. I. Mihăescu. Dramaturg veleitar? II, 1(2)/71 90—113
— G. Macovescu. Pasiunea adevărului. II, 2(3)/71 3—14
— Dosarul asasinilor lui Nicolae Iorga. II, 3(4)/71 69—75
— Gib. I. Mihăescu şi pasiunea pentru teatru. II, 4(5)/71 183—184
— T. S. Éliot către Alfred Margul Sperber. III, 1(6)/72 156—162
— Gib. I. Mihăescu. *Don Juan de Mârşani.* III, 3(8)/72 52—54
— Ionel Teodoreanu (poeme). III, 4(9)/72 56—63
— T. Maiorescu: « *Eminescu este intelectual restabilit* ». IV, 1(10)/73 12

CRUCEANĂ, Paul Ioan:
— O schiţă de Iulia Haşdeu: *Frumuseţea.* IV, 1(10)/73 172—173

CUBLEŞAN, Constantin:
— Ion Agârbiceanu: « *După cincisprezece ani* ». III, 1(6)/72 170—174

DINU, Ion M.:
— Un autograf Émile Faguet III, 2(7)/72 183—184

DOINAŞ, Ştefan Augustin.
— Titu Maiorescu. Un nevinovat amuzament. Versuri. III, 2(7)/72 113

DRAGOMIRESCU, M. I.:
— Dimitrie Anghel protestatar. II, 1(2)/71 171—173

DRĂGAN, Mihai :
— Garabet Ibrăileanu. Cu prilejul unei traduceri a lui Eminescu. Cuvînt introductiv. II, 3(4)/71 84—94
— G. Ibrăileanu. Ion Creangă — un scriitor necunoscut. III, 1(6)/72 31—32

DRĂGUŢ, Vasile :
— Mateiu I. Caragiale — desenator III, 3(8)/72 hors textes

EFTIMIU V. :
— Istorie academică. Documentar. II, 2(3)/71 65—66
— « *Eu nu citesc bine decît piesele mele în versuri.* ». II, 3(4)/71 78—83
— Scrisori de la Ilarie Chendi. III, 3(8)/72 174—178

ENE, Ileana:
— « *Regii pot fi citeodată asasinaţi...* » (Mihail Dragomirescu). II, 3(4)/71 187

FLORESCU, Nicolae:
— Revelaţia corespondenţei. Lucian Blaga. II, (1)2/71 34—135
— Tudor Teodorescu-Braniştе Povestea unei reviste — „ *Cuvîntul liber* ». II, 2(3)/71 45—48
— Cocea în dosarele de la Siguranţă. II, 2(3)/71 49—60
— Dan Botta. Savana răcoroasă — versuri. Preambul. II, 3(4)/71 95—100
— Alexandru Sahia. Revelaţia corespondenţei. II, 3(4)/71 143—145
— N. D. Cocea: un « caz » în dosarele Siguranţei. Investigare documentară. II, 4(5)/71 38—60
— Andrei Oţetea: « *de la „mocanii" din care mă trag, am moştenit simţul istoric* ». II, 4(5)/71 61—64
— „Rătăcirile" teatrale ale lui Anton Holban. III, 1(6)/72 76—80
— Beniuc Mihai: « *Am boala documentelor...* ». III, 2(7)/72 73—78
— Mircea Eliade şi romanul enigmaticei R... III, 3(8)/72 132—140
— Al. O. Teodoreanu. Elogiul improvizaţiei. III, 3(8)/72 169—170
— N. D. Cocea împotriva monarhiei. Documentar. III, 4(9)/72 17—27
— Anton Holban sau prelungirea existenţei în operă. III, 4(9)/72 130—138
— Perpessicius. Colocviu cu Camil Petrescu. IV, 1(10)/73 138

FRANGA, George:
— Scrisori către Aristizza Romanescu, Nicolae Luchian şi Pietro Mezzetti. (V. Alecsandri). II, 3(4)/71 155—160
FRUNZĂ, Victor:
— Amintirile caselor. III, 1(6)/72 184—185
GABOR, I.
— Creşterea colecţiilor. III, 3(8)/72 192—193
GAFIŢA, Mihai:
— Duiliu Zamfirescu—Ştefan Vellescu. O incertă colaborare. III, 3(8)/72 156—158
GEORGESCU, I. L:
— Theodor Pallady. Versuri. III, 4(9)/72 170—173
GROSU, Corin:
— Preliminarii la *Mariana Vidraşcu*. (M. Sadoveanu). I, 1/70 17—61
— G. Ibrăileanu către Paul Zarifopol. I, 1/70 99—104
— Un „Mandat de depunere" de acum o sută de ani. (Bogdan-Petriceicu Haşdeu). I, 1/70 154—155
— Iconografice. I, 1/70 164—165
— C. Dobrogeanu - Gherea — prezentare şi note. II, 1(2)/71 66—89
— I. L. Caragiale. Titircă, Sotirescu et C-ia. II, 2(3)/71 150—166
— Caragiale — propriul său editor. II, 3(4)/71 183—186
— Mihai Eminescu. [Două scrisori către Veronica Micle]. II, 4(5)/71 3—8
— Caragiale. Scrisori către I. Al. Brătescu-Voineşti şi Alecu Urechia. III, 1(6)/72 37—40
—Procesul Caragiale-Caion. Pe marginea unui document. III, 3(8)/72 90—93
HANDOCA, Mircea:
— Upton Sinclair. Scrisori către Eugen Relgis. III, 4(9)/72 158—169
HUZUM, Virgil:
— Mihail Kogălniceanu. Scrisori familiale. III, 1(6)/72 121—127
IONESCU-NIŞCOV, Traian:
— Corespondenţă Jan Urban Jarník—Titu Maiorescu. II, 4(5)/71 157—174
IONESCU, Radu:
— Thomas Mann îi scrie lui George Oprescu. III, 2(7)/72 158—160
— Paul Valéry. Cultul corespondenţei. III, 3(8)/72 147—149
IORDAN, Iorgu:
— O scrisoare a lui Unamuno: — *«...am început să scriu în 1911...»*. II, 3(4)/71 178—180
III, 3(8)/72 18—21
IORGA, Liliana:
— Nicolae Iorga. *Baiezid* — dramă în cinci acte: prezentare. II, 3(4)/71 25—60
IOVAN, Rodica.
— Dosoftei. Prologul la *Erofili*. Transcriere şi notă. III, 3(8)/72, 30—41
ISPĂŞOIU, Eliza:
— Panait Istrati — Romulus Cioflec. I, 1/70 65—84
— I. A. Bassarabescu — sfaturi literare. II, 1(2)/71 177—179
— Panait Cerna despre I. L. Caragiale. II, 1(2)/71 183—184
— Gala Galaction: *«Mînia care astăzi dormitează...»*. Pagini de jurnal. II, 2(3)/71 27—29
— Camil Petrescu: *«...seamăn cu ea ca fizic...»*. IV, (10)/73 121—124
IVAN, Ioan G:
— Mihail Sadoveanu în „tihna de la Neamţ". II, 1(2)/71 185—186
JUCAN, Graţian:
— Cincinat Pavelescu la o şezătoare literară la Cîmpulung Moldovenesc. II, 4(5)/71 190
KALUSTIAN, L.:
— Creangă... la P. T. T. III, 1(6)/72 33
— G. Topîrceanu: *Bacilul lui Koch* într-o nouă versiune. IV, 1(10)/73 163—165
LIU, Nicolae:
— Liviu Rebreanu: *«Eminescu a trăit aevea trecutul şi viitorul neamului românesc...»* III,1(6)/72 14—20
— Liviu Rebreanu: *«Cum am scris Răscoala»*. III, 1(6)/72 106—120
— Un roman cu cheie al lui Liviu Rebreanu. III, 3(8)/72 42—45
— Prima scrisoare literară a lui Ion Ghica. III, 4(9)/72 28—30
LIVEZEANU, Octav:
— N. D. Cocea şi *Opinia publică*. II, 3(4)/71 180—181
MACOVESCU, George:
— Pasiunea adevărului. II, 2(3)/71 3—14
MANU, Emil:
— Ion Minulescu. Laborator poetic. III, 3(8)/72 94—103
MILICESCU, Emilia St.:
— Barbu Ştefănescu Delavrancea — artist plastic. IV. 1(10)/73 144—145
— Alexandru Vlahuţă. Poeme într-un album tîrgovişteanu de suveniruri. IV, 1(10)/73 59—65
MINULESCU, Mioara:
— 90 de ani de la naşterea tatălui meu. II, 1(2)/71 169
— Întîlnire cu Ion Minulescu. III, 1(6)/72 120—121
MIREA, George:
— Vladimir Streinu: De la metaforă la mit. III, 1(6)/72 25—29
MIRESCU Nicolae:
— Eugenio Montale şi Salvatore Quasimodo. IV, (1)10/73 155
MITU, Mihai:
— Ion Budai-Deleanu. Scrisoare către Petru Maior. III, 1(6)/72 53—69
MUNTEAN, George:
— Fişă autobiografică. Ion Marin Sadoveanu III, 1(6)/72 50—52
MUNTEANU, Lidia:
— Fişier bibliografic. I, 1/70 169—177
— Fişer bibliografic. II, 1(2)/71 193—197
— Anton Bacalbaşa: *«Am ţinut o conferinţă „despre greve"»*. II, 2(3)/71 36—39
— George Mihail Zamfirescu: *«Suflet românesc unitar...»* — conferinţă. III, 2(7)/72 14—28

MUȘATESCU, Lizica:
— V. Voiculescu. I, 1/70 94
— Victor Ion Popa. Autoportret — mărturisiri. II, 2(3)/71 167—177

BARDĂ, Yvonn:
— Thomas Mann îi scrie lui George Oprescu. (Traducere). III, 2(7)/72 159—160

OLARIU, Constantin:
— Szemler Ferenc: «... *Era anul măcelului de la Guernica*» (tălmăcire). II, 2(3)/71 3—14

OLTEANU, Rodica:
— G. I. Ibrăileanu: «*Pe mulți am reușit să-i fac harnici*» II, 1(2)/71 180
— Jean Bart: «„Contemporanul" *era evanghelia acelei vremi...*» — variante la un articol. II, 2(3)/71 30—35

OPREA, Alexandru:
— Ionel Teodoreanu — poet. I, 1/70 11—12
— Panait Istrati — Romulus Cioflec. I, 1/70 63—84
— Două articole despre Panait Istrati. Falsă erată. I, 1/70 156—157
— File de album. Oscar Walter Cisek. II, 1(2)/71 hors texte
— Ș. Cioculescu: «*Eu nu colecționez orice autograf...*». II, 1(2)/71 40
— Cuvînt introductiv. (Ionel Teodoreanu. Conferință). II, 1(2)/71 114—118
— Panait Istrati. În arhiva Romain Rolland. II, 1(2)/71 143—144
— Cuvînt introductiv. II, 2(3)/71 17—25
— Mateiu I. Caragiale, Celălalt Mateiu. II, 2(3)/71 127—132
— Oscar Walter Cisek. Scriitor bilingv. II, 3(4)/71 123—128
— Perpessicius la 80 de ani. II, 4(5)/71 10
— Panait Istrati. Nașterea unui scriitor. II, 4(5)/71 97—107
— Un an de la apariție. III, 1(6)/72 6—12
— «*Neamul din care se trage Panait Istrati.*» III, 1(6)/72 183—184
— George Mihail Zamfirescu. Poetică și politică. III, 2(7)/72 12—17
— Lucian Blaga — Oscar Walter Cisek. Dialog epistolar. III, 3(8)/72 78—81
— Lucian Blaga — Oscar Walter Cisek. Dialog epistolar. III, 4(9)/72 102—111
— Tinerețea unui septuagenar. III, 4(9)/72 124—129
— Lucian Blaga — Oscar Walter Cisek. Dialog epistolar. IV, 1(10)/73 108—120

OPRESCU, Horia:
— Vechi prieteni: Vlahuță, Caragiale, Coșbuc... III, 4(9)/72 182
— Șt. O. Iosif: «*...n-am să scap teafăr din anul acesta 1913!*». III, 4(9)/72 183

ORNEA, Z.:
— Benedetto Croce. Corespondență cu Mihail Dragomirescu. II, 2(3)/71 189—201
— I. L. Caragiale în *Jurnalul* lui M. Dragomirescu. II, 4(5)/71 75—77

PANAITESCU, D. D.:
— O prietenie literară. Ramiro Ortiz — I. E. Torouțiu. II, 3(4)/71 164—170
— Perpessicius — Pagini din *Jurnal* (1959—1966) [Fragmente]. II, 4(5)/71 136—142
— Perpessicius: *Addenda* la *Jurnalul unui editor* — fișe la volumul M. Eminescu. *Teatru*. III, 1(6)/72 17—27
— Al. Davila la Pitești, în închisoare *(Jurnal intim.)* III, 1(6)/72 96—105
— Al. Davila la Pitești în închisoare *(Jurnal intim.)* III, 2(7)/72 126—139
— Al. Davila la Pitești în închisoare *(Jurnal intim.)* III, 3(8)/72 116—131
— Al. Davila la Pitești în închisoare *(Jurnal intim.)* III, 4(9)/72 140—155

PANAITESCU-PERPESSICIUS:
— Programul nostru. I, 1/70 3—6
— M. Sadoveanu. Preliminarii la *Mariana Vidrașcu*. I, 1/70 17—31
I, 1/70 98
— Vasile Alecsandri — 80 de ani după moarte. I, 1/70 144—146
— «*Într-o calmă seară de toamnă...*». II, 1(2)/71 3—6

PANĂ, Șașa:
— O scrisoare de la Paul Eluard. III, 4(9)/72 177—178

PAPADIMA, Ovidiu:
— Pompiliu Constantinescu. La seminariile „Institutului de literatură". III, 2(7)/72 46—48
— Tudor Vianu. *Glossa* lui Eminescu. III, 4(9)/72 38—44

PAS, Ion:
— File de album. I, 1/70 167
— «*Îndatorați să luăm atitudine...*». II, 2(3)/71 3—14
— Scrisori de la H. Sanielevici. III, 1(6)/72 166—167

PĂCURARIU, D.:
— Corespondență B. P. Hașdeu — Franz Miklosich. III, 1(6)/72 152—155

PETRESCU, Victor:
— Raicu Ionescu-Rion și I. C. Vissarion, date noi. II, 2(3)/71 210—211

PETRIȘOR, M.:
— Creșterea colecțiilor. III, 2(7)/72 193

PHILIPPIDE, Al.:
— Destăinuiri. I, 1/70 7—10
— Sperber — un mare poet. III, 2(7)/72 29—30
— Sperber: *Das Schweigen (Tăcerea)* — versuri traduse. III, 2(7)/72 31

PIPPIDI, Andrei:
— Nicolae Iorga cenzurat. II, 3(4)/71 21—24
— Iorga și Europa. II, 3(4)/71 61—68

PIRU, Elena:
— Alexandru Odobescu. Note de istorie literară. II, 1(2)/71 162—164
— Hermiona Asachi-Quinet. 150 de ani de la naștere. Comentariu și note. II, 2(3)/71 178—188
— Corespondență Victor Hugo — Hermiona Asachi-Quinet. II, 4(5)/71 143—156

— Corespondență Victor Hugo — Hermiona Asachi-Quinet. III, 1(6)/72 143—151

POPESCU-GOGAN, Petre:
— Istorie academică, documentar. II, 2(3)/71 61—67
— Creangă... la Academie. III, 1(6)/72 34—36
— Fișă autobiografică M. Sadoveanu. III, 1(6)/72 48—49
— Ion Heliade Rădulescu. Documentar. III, 2(7)/72 79—85
— Duiliu Zamfirescu. Dosar academic. III, 3(8)/72 14—17
— Timoteu Cipariu. Fișă autobiografică. IV, 1(10)/73 56

POSTOLACHE, Ion Larian:
— Amintiri din dealul Mărțișorului. II, 3(4)/71

ROMAN, Constantin:
— documente Brâncuși. III, 3(8)/72 180—184

RONAI, Al.:
Titu Maiorescu (versuri). III, 2(7)/72 116—118

RUFFINI, M.:
— O zi la Torino. (Nicolae Iorga). II, 3(4)/71 5—7

RUSU, M. N.:
— Camil Petrescu: « ... *am fost consecvent cu mine însumi* ». III, 3(8)/72 22—23
— Mihail Săulescu nu este autorul unei singure piese de teatru. IV, 1(10)/73 86—91

SABĂU, Flaviu:
— Un act ministerial al lui D. Bolintineanu. II, 3(4)/71 188—189
— Cezar Bolliac: « *Să vizităm împreună locuri pe unde a trecut gloria străbună* ». II, 4(5)/71 182
— O rectificare (Bolliac). III, 1(6)/72 187
— Gheorghe Eminovici. Scrisori către Constantin Hurmuzachi. IV, 1(10)/73 14—19

SALVAN, Florin:
— Două scrisori ale lui Emil Isac. II, 4(5)/71 178—181

SECĂRESCU, V.:
— Creșterea colecțiilor. I, 1/70 179
— Creșterea colecțiilor. II, 1(2)/71 199
— Creșterea colecțiilor. II, 2(3)/71 222
— Creșterea colecțiilor. III, 1(6)/72 193
— Creșterea colecțiilor. III, 3(8)/72 193
— Creșterea colecțiilor. IV, 1(10)/73 185

SIMION, Stela:
— Panait Istrati. Două suflete — povestire. III, 2(7)/72 38—45

SIMONESCU, Dan:
— Habent sua fata libelli... III, 1(6)/72 186—187
— Dosoftei traducător din dramaturgia cretană. III, 3(8)/72 28—30
— Antim Ivireanul. *Opere*. Ediția G. Strempel. III, 4(9)/72 174—176

SMÂNTÂNESCU, Dan:
— Cezar Petrescu. Creator, creație și creaturi. II, 4(5)/71 108—125
— Caragiale. Scrisori către Octavian Goga. III, 1(6)/72 40
— Octavian Goga. Versuri. III, 1(6)/72 72—75
— Camil Petrescu. Capriciile unui conferențiar. III, 2(7)/72 98—99

SOVEJA, Maria:
— Creșterea colecțiilor. I, 1/70 179
— Creșterea colecțiilor. II, 1(2)/71 199
— Panait Istrati. « *...Știu și eu ce înseamnă închisoarea...* » — cuvîntare rostită în fața încarceraților comuniști de la închisoarea „Sing-gro". II, 2(3)/71 42—44
— Creșterea colecțiilor. II, 2(3)/71 223
— Creșterea colecțiilor. II, 3(4)/71 199
— Creșterea colecțiilor. III, 2(7)/72 193
— Duiliu Zamfirescu. « *O să vă scriu cît oi putea mai des...* ». Scrisori către Al. Macedonski. III, 3(8)/72 7—13
— Creșterea colecțiilor. III, 3(8)/72 193
— Creșterea colecțiilor. IV, 1(10)73 185

STĂVĂRUȘ, Ion:
— Noi documente revelatoare (Vasile Alecsandri). I, 1/70 147—153

STOIA, Mircea:
— Titu Maiorescu și enciclopedia „Astrei". II, 2(3)/71 208—209
— Un document despre familia Eminescu. III, 1(6)/72 168—169

STOICA, Ion:
— Victor Vlad Delamarina — epistolograf. II, 1(2)/71 181—182
— Camil Petrescu — student la filozofie. III, 1(6)/72 180—182

STERESCU, Radu A.: IV, 1(10)73 107

STRAJE, M.:
— Al. Macedonski. Două caiete din « laboratorul » volumului *Prima verba*. III, 2(7)/72 86—90

SZEMLER, Ferenc:
— « *Era anul măcelului de la Guernica* ». II, 2(3)/71 3—14

ȘERBAN, Geo:
— O colaborare ignorată a lui Camil Petrescu. II, 3(4)/71 182
— Caragiale. Scrisori de la Paul Zarifopol. III, 1(6)/72 41—47
— Titu Maiorescu. Un tezaur neexplorat. III, 2(7)/72 119—121
— O viziune directorială a lui Camil Petrescu. IV, 1(10)/73 126—128

TALEX, Alexandru:
— Panait Istrati. Scrisori către Romain Rolland. (Traducere și note). II, 1(2)/71 145—155
— Panait Istrati — O întîlnire. II, 4(5)/71 65—74
— Panait Istrati. Căutătorii de credință. În docurile Brăilei. IV, 1(10)/73 66—85

TĂNĂSESCU, Manuela:
— Gh. Brăescu. O satiră de moravuri. III, 4(9)/72 73

TEODORESCU, Virgil:
— Octavian Goga și Ady Endre. II, 2(3)/71 212—213

THEODORESCU, Barbu:
— 15 scriitori români în dialog cu Nicolae Iorga. II, 3(4)/71 8—20

ȚATOMIR, Virgil:
— N. D. Cocea împotriva monarhiei. III, 4(9)/72 17—27
ȚUNDREA, Iulius:
— Perpessicius: «*...nu poți reduce o operă întreagă la un singur text...*». II, 4(5)/71 3—9
— Tudor Arghezi. Tablete radiofonice. III, 2(7)/72 66
— Tudor Vianu: «*...un izvor mai bogat al științei și artei...*». (Postfață la conferințele radiofonice.) II, 4(9)/72 48—53
URSU, G. G.:
— Magda Isanos: «*Un suflet trist și-o fire ne'mpăcată*». III, 2(7)/72 32—33
— Cezar Petrescu (Viața și opera). IV, 1(10)/73 139—140
VOICAN, Gelu:
— Ioan Slavici. Demersuri pentru editarea romanului *Mara*. IV, 1(10)/73 104
VRANCEA, Ileana:
— G. Ibrăileanu comentînd pe E. Lovinescu. III, 3(8)/72 70—77
— E. Lovinescu. «... o conștiință mai activă a solidarității în fața primejdiei comune...» IV, 1(10)/73 48—51
VRÂNCEANU, Dragoș:
— Două scrisori de la Giovani Papini. II, 4(5)/71 175—177
— Sumar comentat. III, 1(6)/72 194—199
— Sumar comentat. III, 2(7)/72 194—199
— Sumar comentat. III, 4(9)/72 194—199
— Sumar comentat. IV, 1(10)/73 186—190
VULPESCU, Ileana:
— Prototipul unei eroine ibseniene? (Un jurnal enigmatic din arhiva Blaga) — traducere. III, 1(6)/72 128—142
VULPESCU, Romulus:
— Eusebiu Camilar. Autor de comedii-fabule. II, 1(2)/71 41—42
— Marcel Proust... într-o anecdotă inedită de Paul Morand. II, 1(2)/71 160—161
— Inocența sintaxei. (Cristian Sârbu) II, 2(3)/71 111—114
— Ion Barbu. Literatura este circumstanță. II, 3(4)/71 110—122
— Ion Ghica: Notă privitoare la îndatoririle țăranilor (traducere). II, 4(5)/71 16—37
— G. Bacovia: Toamna poposise... primăvara trecea. II, 4(5)/71
— Cristian Sârbu și «poezia» ciornelor de poezie. II, 4(5)/71 185—189
— Cincinat Pavelescu. Epistolograf și epigramist. III, 2(7)/72 161—162
— Dosoftei. Prologul la *Erofili*. Versiune modernă. III, 3(8)/72 32—41
— Emil Gârleanu. «Bîrfe» literare. III, 3(8)/72 166—168
— Theodor Pallady. Versuri. (Traducere) III, 4(9)/72 170—173
ZACIU, Mircea:
— Introducere la o „cronică a edițiilor". III, 1(6)/72 163—165
— O mistificare: ediția Ion Vinea. III, 2(7)/72 174—178
— Ion Agârbiceanu: «*Mă tem numai de aceia care nu au sinceritate deplină în scris...*». III, 3(8)/72 104—115
— Literatura documentelor. (Scrisori către G. Ibrăileanu. Volumul II.) III, 3(8)/72 162—165
— Marile patimi romantice. Corespondența lui Papiu Ilarian. IV, 1(10)/73 166—169

SUMAR ICONOGRAFIC

Autografe

A

Agârbiceanu, I. III, 1(6)/72 170, 171
III, 4(9)/72 79
Alecsandri, V. I, 1/70 151, 153
Anghel, D. II, 1(2)/71 172
Aragon, Louis I, 1/70 168
Archip, Ticu IV, 1(10)73 58
Arghezi, Tudor I, 1/70 168
II, 3(4)/71 VI, VII
III, 1(6)/72 70, 177
Aurelian, P. S. IV, 1(10)/73 160
IV. 1(10)/73 107

B

Bengescu, Hortensia Papadat IV, 1(10)/73 175
Bibescu, Marta II, 1(2)/71 158
Blaga, Lucian II, 3(4)/71 125
III, 1(6)/72 176
III, 3(8)/72 78, 83
IV, 1(10)/73 114
Bolintineanu, Dimitrie II, 3(4)/71 coperta a IV-a
III, 4(9)/72 92
Botez, Demostene IV, 1(10)/73 161
Brâncuși, Constantin III, 3(8)/72 27, 182
Brătescu-Voinești, Al. IV, 1(10)/73 11

C

Caragiale, I. .L. II, 2(3)/71 149, 157, 161
II, 3(4)/71 184
II, 4(5)/71 75
III, 1(6)/72 38, 39, coperta a IV-a
III, 3(8)/72 93
III, 4(9)/72 182
Caragiale, Mateiu I. II, 2(3)/71 133, 136, 139, 141
Călinescu, G. III, 2(7)/72 76
III, 4(9)/72 139
Cerna, Panait II, 1(2)/71 183
Chendi, Ilarie III, 3(8)/72 176
Cioculescu, Șerban III, 4(9)/72 93, File de album
Ciparîu, T. IV, 1(10)/73 56
Cisek, Oscar Walter II, 1(2)/71 8, 9, 10, 11
II, 3(4)/71 129, 130
III, 3(8)/72 79
Cocea, N. D. II, 2(3)/71 210
II, 4(5)/71 58
III, 2(7)/72 74
Constantinescu, Pompiliu III, 2(7)/72 49
Coșbuc, G. I, 1/70 163
III, 4(9)/72 182
Creangă, I. III, 1(6)/72 33, coperta a IV-a
Croiset, Maurice II, 3(4)/71 63
Cruceanu, M. III, 2(7)/72 74

D

Davila, Al. III, 1(6)/72 103
III, 2(7)/72 133
III, 3(8)/72 124
Delamarina, Victor Vlad II, 1(2)/71 182
Delavrancea, Barbu Ștefănescu I, 1/70 110
IV, 1(10)/73 148
Diehl, Charles II, 3(4)/71 62
Dosoftei III, 3(8)/72 28, 35, 38, 39
Dragomirescu, Mihail II, 2(3)/71 191

E

Eftimiu, Victor III, 2(7)/72 74
IV, 1(10)/73 162
Eliade, Mircea III, 2(7)/72 180
III, 3(8)/72 133, 139
Eliot, T. S. III, 1(6)/72 156
Eluard, Paul III, 4(9)/72 177
Eminescu, Mihai II, 4(5)/71 3, 5—6
III, 1(6)/72 21, 23, coperta a IV-a
III, 4(9)/72 5, 9, 11, 14
IV, 1(10)/73 8—9, 12, 13
Eminovici, *Gh.* IV, 1(10)/73 21, 24—25, 29, 34

F

Faguet, Émile III, 2(7)/72 183

G

Galaction, Gala III, 2(7)/72 74
Gârleanu, Emil III, 3(8)/72 166
Gherea, Constantin Dobrogeanu II, 1(2)/71 73
Ghica, Ion II, 4(5)/71 16, 18—21, 24—25, 28—30, 32—34, 36
III, 4(9)/72 28, 30, 35
IV, 1(10)/73 43
Goga, Octavian III, 1(6)/72 74
IV, 1(10)/73 162

H

Hașdeu, B. P. III, 1(6)/72 153
Hertz, A. de IV, 1(10)/73 154
Holban, Anton II, 3(4)/71 107
III, 4(9)/72 131
Hugo, Victor II, 4(5), 71 156
III, 1(6) 72 147

I

Ibrăileanu, G. I, 1/70 107
II, 1(2)/71 180
III, 3(8)/72 73
Ionescu, Eugen I, 1/70 142
II, 2(3)/71 205, 206

Iordan, Iorgu	III, 3(8)/72	18
Iorga, Nicolae	II, 3(4)/71	65, 68
Iosif, Șt. O.	III, 4(9)/72	183
Isac, Emil	II, 4(5)/71	179
Isanos, Magda	III, 2(7)/72	33, 34
Istrati, Panait	II, 1(2)/71	145, 156
	II, 2(3)/71	XIII
	II, 4(5)/71	103, 105
	III, 2(7)/72	39, 45
	IV, 1(10)/73	68, 72, 73

J

Jarnic, Jan Urban	II, 4(5)/71	158

K

Kogălniceanu, M.	III, 1(6)/72	121

L

Labiș, Nicolae	I, 1/70	98
Livezeanu, Octav	II, 2(3)/71	XV

M

Maiorescu, Titu	II, 4(5)/71	167, 174
Mann, Thomas	III, 2(7)/72	158, 160
Micle, Veronica	II, 4(5)/71	3
Mihăescu, Gib. I.	II, 1(2)/71	91, 95, 99, 102, 108, 110, 112.
	III, 3(8)/72	56, 64, 68
Minulescu, Ion	II, 1(2)/71	170
	III, 3(8)/72	94, 98, 99
	IV, 1(10)/73	47
Montale, Eugenio	IV, 1(10)/73	156

N

Nicolescu-Varone, G. T.	III, 2(7)/72	74

P

Papini, Giovanni	II, 4(5)/71	175, 177
Paraschivescu, Miron Radu	II, 2(3)/71	X, XI
Pavelescu, Cincinat	II, 4(5)/71	190
Pătrășcanu, Lucrețiu	II, 2(3)/71	VI
Pârvan, Vasile	III, 2(7)/72	140, coperta a IV-a
Perpessicius	I, 1/70	98
	II, 2(3)/71	XVII, XVIII, XX, XXII, XXIII
	II, 4(5)/71	3, 139, 141
	III, 1(6)/72	24
	III, 2(7)/72	74
Petrescu, Camil	III, 1(6)/72	181
	IV, 1(10)/73	132
Petrescu, Cezar	II, 4(5)/71	108, 111
	IV, 1(10)/73	135, 141, 176
Pillat, Ion	I, 1/70	158
Proust, Marcel	II, 1(2)/71	154, 155
Popa, Victor Ion	IV, 1(10)/73	160

Q

Quasimodo, Salvadore	IV, 1(10)/73	157

R

Ramură, Dinu	II, 4(5)/71	190
Ranetti, George	IV, 1(10)/73,	47
Rădulescu, I. Eliade	III, 2(7)/72	7, 9, 80, 82, 84
Rebreanu, Liviu	III, 1(6)/72	16, 20, 112, 113
	IV, 1(10)/73	160
Rolland, Romain	II, 4(5)/71	72, 73
Rozenthal, I.	II, 2(3)/71	XIII
Ruffini, Mario	II, 3(4)/71	7

S

Sadoveanu, Mihail	I, 1/70	33, 35, 44, 55
	II, 1(2)/71	7, 8, 9, 11, 13, 22, 34, 186
	II, 2(3)/71	79
	II, 4(5)/71	190
	III. 1(6)/72	49
Sahia, Al.	II, 3(4) 71	143
Săulescu, M.	II, 1(2)/71	190
	IV, 1(10)/73	88
Sârbu, Cristian	II, 2(3)/71	110, 118
Sinclair, Upton	III, 4(9)/72	158, 167
Slavici, I.	IV, 1(10)/73	105
Sorbul, Mihai	II, 1(2)/71	190
Sperber, Alfred, Margul	III, 1(6)/72	160
Stamatiad, Al. Th.	II, 3(4)/71	76
Stancu, Z.	III, 2(7)/72	74
Streinu, V.	IV, 1(10)/73	170

T

Teodoreanu, Al. O.	II, 3(8)/72	169, 172
Teodoreanu, Ionel	I, 1/70	15
	II, 1(2)/71	117, 121, 132
Theodorescu, Cicerone	III, 2(7)/72	74
Theodorian, Caton	II, 4(5) 71	190
	IV, 1(10)/73	154
Tonitza, N. N.	II, 3(4)/71	127
Topîrceanu, G.	IV, 1(10)/73	164

U

Urmuz	III, 3(8)/72	179

V

Valery, Paul	III, 3(8)/72	148, 153, 154
Vellescu, Ștefan	III, 3(8)/72	156
Vianu, Tudor	IV, 1(10)/73	170
Vinea, Ion	I, 1/70	86, 87, 89
Vlahuță, Al.	III, 4(9)/72	182
Voronca, Ilarie	II, 2(3)/71	202, 203

Z

Zarifopol, Paul	I, 1/70	101
Zamfirescu, Duiliu	III, 3(8)/72	7, 9, 11, 156

Fotografii

A

Agârbiceanu, Ion — III, 3(8)/72 — 104, 109, 112
Alecsandri, Vasile — I, 1/70 — 144
II, 3(4)/71 — 151, coperta I
Arghezi, Paraschiva — II, 3(4)/71 — III, VIII
Arghezi, Tudor — II, 3(4)/71 — II, III, IV, V, VII, VIII
III, 1(6)/72 — 178
III, 2(7)/72 — 64—65, 71, 112, File de album
Asachi, Hermiona — II, 2(3)/71 — 187

B

Barbilian, Gerda — II, 3(4)/71 — 111, 122
Barbu, Eugen — II, 3(4)/71 — V
Barbu, Ion — II, 3(4)/71 — 110, 111, 112
III, 2(7)/72 — 170, 171, 172, 173
III, 4(9)/72 — 40
Bardach, Emilia — III, 1(6)/72 — 132, 133
Bart, Jean — I, 1/70 — 167
II, 1(2)/71 — 180
II, 2(3)/71 — 31
Bassarabescu, I. A. — II, 1(2)/71 — 178
Blaga, Lucian — III, 1(6)/72 — 179
III, 3(8)/72 — 78, 87
IV, 1(10)/73 — 108, 119
Blazian, Henri — I, 1/70 — 167
Bonnet, Georges — II, 3(4)/71 — 17
Botez, Demostene — III, 3(8)/72 — 173
III, 4(9)/72 — 98, 99
Botez, Octav — I, 1/70 — 16
II, 2(3)/71 — 31
Botta, Dan — II, 3(4)/71 — 98—99
Brăescu, Gh. — III, 4(9)/72 — 74
Brătescu-Voineşti, Al. — III, 3(8)/72 — 173
Brâncuşi C. — III, 3(8)/72 — 25, 27, 181, 183
Bulfinski, Romald — II, 4(5)/71 — 183

C

Callimachi, Scarlat — II, 2(3)/71 — XII
Camilar, E. — II, 1(2)/71 — 41
Caragiale, I. L. — III, 1(6)/72 — 13, 45
Caragiale, Mateiu I. — II, 2(3)/71 — 137
Cioculescu, Radu — III, 1(6)/72 — 27
Cioculescu, Şerban — File de album
Cioflec, Antonia — I, 1/70 — 75
Cioflec, Romulus — I, 1/70 — 75, 78
Ciparîu, T. — IV, 1(10)/73 — 57
Cisek, O. W. — II, 1(2)/71 — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
II, 3(4)/71 — 123
III, 3(8)/72 — 79, 85
III, 4(9)/72 — 103
IV, 1(10)/73 — 109, 119
Cocea, N. D. — II, 2(3)/71 — IX, XII, XIV, XVI
II, 4(5)/71 — 44
III, 4(9)/72 — 20
Constantinescu, Pompiliu — I, 1/70 — 167
Creangă, Ion — III, 1(6)/72 — 13, 30, 32
Crevedia, N. — II, 3(4)/71 — VII
Croce, Benedetto — II, 2(3)/71 — 190

D

Davila, Al. — III, 1(6)/72 — 101
III, 2(7)/72 — 132
III, 3(8)/72 — 124
III, 4(9)/72 — 153
Delamarina, Victor Vlad — II, 1(2)/71 — 181
Delavrancea, Barbu Ştefănescu — IV, 1(10)/73 — 145, File de album (I—XIV)
Diamant, Th. — III, 3(8)/72 — 142, 144
Diehl, Charles — II, 3(4)/71 — 62
Dragomirescu, M. — I, 1/70 — 159
II, 4(5)/71 — 76
Dunăreanu, N. — I, 1/70 — 62

E

Ede, H. S. — III, 3(8)/72 — 183
Eftimiu, Victor — I, 1/70 — 161, 167
III, 3(8)/72 — 45
Eliot, T. S. — III, 1(6)/72 — 156
Eluard, Paul — III, 4(9)/72 — 177
Eminescu, Mihai — III, 1(6)/72 — 13, 27
III, 4(9)/72 — 7
IV, 1(10)/73 — 8—9
Eminovici, Gh. — IV, 1(10)/73 — 16, 19, 24, 25, 35
Etterle, Fory — I, 1 700 — 167

F

Ficsinescu, Theodor — II, 1(2)/71 — 82

G

Galaction, Gala — I, 1/70 — 166, 167
II, 2(3)/71 — 28, 64
Gârleanu, Emil — I, 1/70 — 62
Gherea, Constantin Dobrogeanu — II, 1(2)/71 — 67, 80
Gherea, Stefania Dobrogeanu — II, 1(2)/71 — 73, 82
Gherghinescu Vania, Domniţa — III, 1(6)/72 — 178
Ghica, I. — IV, 1(10)/73 — 150
Goga, Octavian — III, 1(6)/72 — 73
Goleştii — III, 3(8)/72 — 142, 144
Graur, Grigore — II, 2(3)/71 — VIII
Grecescu, Matilda — IV, 1(10)/73 — 61, 62

H

Hasdeu, B. P. — III, 1(6)/72 — 152
III, 2(7)/72 — 153
Hasdeu, Iulia — IV, 1(10)/73 — 173
Holban, Anton — II, 3(4)/71 — 98—99, 103, 105
III, 1(6)/72 — 77, 81, 82, 86, 92
III, 4(9)/72 — 133, 136, 137
Hugo, Victor — II, 4(5)/71 — 154, 156

I

Ibrăileanu, G. II, 3(4)/71 86
Iorga, Nicolae II, 1(2)/71 174, 176
II, 3(4)/71 4, 17, 22, 23 41, 48, 60, 62, 67, 74, 75
Istrati, Panait I, 1/70 70, 72, 75, 78
II, 2(3)/71 I, II, III, XIII
II, 4(5)/71 97
IV, 1(10)/73 72, 73

J

Jalea, Ion I, 1/70 167
Jarnik, Jan Urban II, 4(5)/71 158
Jebeleanu, Eugen I, 1/70 167
II, 2(3)/71 46
II, 3(4)/71 98–99

K

Keminger, Hortensia II, 1(2)/71 165

L

Lovinescu, Eugen II, 4(5)/71 126
IV, (1)10/73 49

M

Macovescu, George II, 2(3)/71 46
Maiorescu, Titu III, 2(7)/72 50
Mantu, Lucia II, 2(3)/71 96
Maxy, M. H. I, 1/70 167
Mihăescu, Gib. I. II, 1(2)/71 90, 113
III, 3(8)/72 55
Mihăilă, G. III, 3(8)/72 200
Minulescu, Ion I, 1/70 167
III, 1(6)/72 27, 117, I-VI
III, 3(8)/72 94, 101
Moisil, Florica III, 3(8)/72 200
Moşoiu, Alfred I, 1/70 161
Movilă, Sanda I, 1/70 167
Mureşanu, Iacob III, 4(9)/72 112, 113

N

Nottara, C. I. IV, 1(10)/73 159

O

Odobescu, Al. II, 1(2)/71 162
Ortiz, Ramiro II, 3(4)/71 164

P

Panaitescu, Dumitru D. II, 4(5)/71 137
Papadat-Bengescu, H. II, 4(5)/71 127
Papini, Giovanni II, 4(5)/71 175
Paraschivescu, Miron Radu II, 2(3)/71 X
Pas, Ion I, 1/70 167
Pătrăşcanu, Lucreţiu II, 2(3)/71 I, IV, V, VI
Pârvan, Vasile III, 2(7)/72 141
Perpessicius II, 2(3)/71 XVII, XVIII, XIX, XXI, XXIII, XXIV
II, 4(5)/71 136, 137, 138, 139, 141
III, 1(6)/72 117
III, 4(9)/72 68, 69, 71
Petrescu, Camil III, 1(6)/72 117
III, 2(7)/72 98, 99, 107
III, 3(8)/72 22, 23
IV, 1(10)/73 122, 123
Petrescu, Cezar II, 4(5)/71 109
IV, 1(10)/73 139
Pop-Marţian, Al. II, 4(5)/71 183
Popa, Victor Ion II, 2(3)/71 167
Preoteasa, Grigore II, 2(3)/71 VIII

R

Ralea, M. III, 1(6)/72 162
III, 4(9)/72 43
Rădulescu, I. Eliade III, 2(7)/72 5, coperta I
Rădulescu, Mircea Dem. I, 1/70 161
Rebreanu, Liviu I, 1/70 161
III, 1(6)/72 106, 117, 119, coperta I
III, 3(8)/72 43, 45
Roll, Stefan II, 2(3)/71 46
Rosetti, C. A. IV, 1(10)/73 38
Rozenthal, I. II, 2(3)/71 XIII

S

Sadoveanu, Ion Marin III, 1(6)/72 50
Sadoveanu, Mihail I, 1/70 21, 62, 167
II, 1(2)/71 19, 27
II, 2(3)/71 96
III, 1(6)/72 48
III. 3(8)/72 173
III, 4(9)/72 43
Sahia, Al. II, 2(3)/71 26, VII
Săulescu, Mihail II, 1(2)/71 189
Simionescu, Ion III, 3(8)/72 173
Sinclair, Upton III, 4(9)/72 158
Sion, Marica II, 2(3)/71 137
Slavici, I. IV, 1(10)/73 104
Socor, Emil II, 2(3)/71 VIII
Sorbul, Mihai II, 1(2)/71 189
Sperber, Alfred Margul III, 1(6)/72 157, 162
Stamatiad, Al. Th. I, 1/70 161
Stere, Constantin III, 4(9)/72 20
Steriadi, J. Al. I, 1/70 167
Streinu, Vladimir III, 1(6)/72 119

Ş

Şuluţiu, Octav II, 3(4)/71 98–99

T

Teodoreanu, Al. O. III, 3(8)/72 169
Teodoreanu, Ionel I, 1/70 12
II, 1(2)/71 114

Teodorescu-Branişte T.	II, 2(3)/71	VIII
Tita, Ştefan	I, 1/70	167
Topârceanu, G.	III, 3(8)/72	173
Tzara, Tristan	I, 1/70	91
Tzigara-Samurcaş, Al.	I, 1/70	143

U

Unamuno	II, 3(4)/71	178

V

Valéry, Paul	II, 3(4)/71	177
	III, 3(8)/72	148, 151
Ventura, Maria	II, 4(5)/71	183
Vianu, Tudor	II, 2(3)/71	75
	III, 4(9)/72	40, 43, 46, 49,53
Vinea, Ion	I, 1/70	85, 91
Vissarion, I. C.	II, 2(3)/71	210
Vlahuţă, Al.	I, IV(10)/73	63
Voiculescu, V.	I, 1/70	94, 95, 97
Voitec, Ştefan	I, 1/70	167

W

Wenzel, Gustav	III, 2(7)/72	153

Z

Zambaccian, K. H.	I, 1/70	167
Zamfirescu, Dan	III, 3(8)/72	200
Zamfirescu, Duiliu	III, 3(8)/72	12
Zavoral, Metodiu	I, 1/70	143

Desene

A

Anestin, I.	III, 2(7)/72	13, 21
Anonimul olandez	II, 4(5)/71	100

B

Blaga, Lucian	III, 4(9)/72	102, 111
Brăcscu, Gh.	III, 4(9)/72	91
Brâncuşi, C.	III, 3(8)/72	182

C

Caragiale, Mateiu I.	III, 3(8)/72	File de album, coperta I, coperta a IV-a
Cocea, N. D.	III, 4(9)/72	17

D

Damadian, Cik	II, 1(2)/71	5, 115
	III, 1(6)/72	78
	III, 2(7)/72	30
Dragoş M.	III, 3(8)/72	53
	III, 4(9)/72	17

I

Iser, I.	III, 3(8)/72	98
Istrati, Panait	II, 4(5)/71	100

J

Jalea, Ion	III, 4(8)/72	65

M

Macedonski, Al.	III, 2(7)/72	28, 35, 36, 37, 42, 63, 72, 87, 89, 90, 93, 94, 96, 117, 151, 166, 168.
Mihăescu, Gib. I.	III, 3(8)/72	53
Minulescu, Ion	II, 1(2)/71	170
	III, 3(8)/72	38, 99
	IV, 1(10)/73	92

P

Pallady, Th.	III, 4(9)/72	170, 172, 173, coperta a IV-a,
Pavelescu, Cincinat	III, 2(7)/72	161, 167
Perpessicius	II, 4(5)/71	138
	III, 4(9)/72	65
Popa, Victor Ion	II, 2(3)/71	174, 175

R

Rădulescu, Magdalena	III, 4(9)/72	coperta I-a
Rădulescu, Neagu	III, 3(8)/72	13

S

Sadoveanu, M.	II, 1(2)/71	5
Săulescu, M.	IV, 1(10)/73	92
Sell	III, 4(9)/72	22, 23
Silvan	III, 4(9)/72	57, 91, 102, 111
Simionescu, Ion	III, 3(8)/72	172
Steriadi, J.	II, 4(5)/71	138
	III, 3(8)/72	172

T

Teodoreanu, Ionel	II, 1(2)/71	115
	III, 4(5)/71	57

V

Valéry, Paul	III, 3(8)/72	153, 154

Z

Zamfirescu, Duiliu	III, 3(8)/72	5
Zamfirescu, G M.	III, 2(7)/72	13, 21

INDICE

A

AGÂRBICEANU (I.) — 6, 8, 9
ALECSANDRI (Vasile) — 1, 4
ANESTIN — 7
ANONIM — 5
ANGHEL (Dimitrie) — 2, 4
ARAGON (Louis) — 1
ARAMĂ (Dalila) — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
ARGHEZI (Barutu) — 6
ARGHEZI (Paraschiva) — 4
ARGHEZI (Tudor) — 1, 4, 6, 7, 10
ARGINTESCU (Ion) — 4
ARHIP (Ticu) — 10
ASACHI-QUINET (Hermiona) — 3, 5, 6
AURELIAN (P. S.) — 10
AVRAMESCU (Aurel) — 9

B

BACALBAȘA (Anton) — 3
BACOVIA (George) — 5
BARBILIAN (Gerda) — 4, 7
BARBU (Eugen) — 4
BARBU (Ion) — 4, 7, 9
BARDACH (Emilie) — 6
BART (Jean) — 1, 2, 3
BASSARABESCU (I. A.) — 2
BENGESCU (Hortensia Papadat) — 10
BENIUC (Mihai) — 7
BIBESCU (Marta) — 2
BLAGA (Lucian) — 2, 4, 6, 8, 9 10
BLAGA-BUGNARIU (Dorly) — 6
BLAZIAN (Henri) — 1
BODEA (Cornelia) — 6, 7, 9, 10
BOIA (Lucian) — 7, 9, 10
BOLINTINEANU (Dimitrie) — 4
BOLLIAC (Cezar) — 5, 6
BONNET (Georges) — 4
BORDEIANU (M.) — 6
BOROIANU (C.) — 9
BORȘ-BUCUȚA (Lucia) — 2
BOTEZ (Demostene) — 8, 9, 10
BOTEZ (Octav) — 1, 3
BOTTA (Dan) — 4
BRĂESCU (Gh.) — 9
BRĂTESCU-VOINEȘTI (Al.) — 4, 8, 10
BRÂNCUȘI (Constantin) — 8
BREZIANU (Barbu) — 8
BREZU (Constandina) — 1, 2, 5, 9, 10
BUCUR (Marin) — 1, 4, 5, 7, 9, 10
BUCUȚA (Emanoil) — 2
BUDAI-DELEANU (Ion) — 6
BUGARIU (Voicu) — 6
BULFINSKI (Romald) — 5
BULGĂR (Gh.) — 10

C

CALLIMACHI (Scarlat) — 3
CAMILAR (Eusebiu) — 2
CANTACUZINO STOLNICUL (Constantin) — 9
CARAGIALE (Ion Luca) — 3, 4, 5, 6, 8, 9
CARAGIALE (Mateiu) — 3, 8
CARDAȘ (Gh.) — 4
CĂLINESCU (G.) — 3, 7, 9
CĂLNICEANU (V.) — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
CEBUC (Al.) — 10
CERNA (Panait) — 2
CHARLÈTY (S.) — 4
CHENDI (Ilarie) — 8
CIOCULESCU (Radu) — 6
CIOCULESCU (Șerban) — 2, 3, 7, 8, 9
CIOFLEC (Antonia) — 1
CIOFLEC (Romulus) — 1
CIPARIU (Timoteu) — 10
CISEK (Oskar Walter) — 2, 4, 8, 9, 10
COCEA (N. D.) — 3, 4, 5, 7, 9
COJOCARU (Ion) — 8
CONSTANTINESCU (Miron) — 5
CONSTANTINESCU (Pompiliu) — 1, 7
CORBU (George) — 8, 10
COȘBUC (George) — 1, 9
COTRUȘ (Aron) — 4
CREANGĂ (Ion) — 6
CREVEDIA (N.) — 4
CRISTEV (Diana) — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10
CROCE (Benedetto) — 3
CROISET (Maurice) — 4
CRUCEANĂ (Paul Ioan) — 10
CRUCEANU (Mihail) — 7
CUBLEȘAN (Constantin) — 6

D

DAMADIAN (Cik) — 2, 6, 7
DAVILA (Al.) — 6, 7, 8, 9
DELAMARINA (Victor Vlad) — 2
DELAVRANCEA (Barbu) — 1, 10
DEMBINSKI (Boreslaw) — 4
DIAMANT (Theodor) — 8
DIEHL (Charles) — 4
DINU (Ion) — 7
DOBROGEANU-GHEREA (C.) — 2
DOINAȘ (Ștefan Augustin) — 7
DOSOFTEI — 8
DRAGOMIR (Mihu) — 4
DRAGOMIRESCU (Mihail) — 1, 3, 4, 5
DRAGOMIRESCU (M. I.) — 2
DRAGOȘ — 8, 9
DRĂGAN (Mihai) — 4, 6
DRĂGUȚ (Vasile) — 8
DUNĂREANU (N.) — 1

E

EDE (H. S.) — 8
EFTIMIU (Victor) — 1, 3, 4, 5, 7, 8, 10
ENE (Ileana) — 4
ELIADE (Mircea) — 7, 8
ELIOT (T. S.) — 6
ÉLUARD (Paul) — 9

EMINESCU (Mihai) — 5, 6, 9, 10
EMINOVICI (Gh.) — 10

F

FAGUET (Émile) — 7
FICȘINESCU (Theodor) — 2
FLORESCU (Nicolae) — 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
FRANGA (George) — 4
FRUNZĂ (Victor) — 6

G

GABOR (I.) — 8
GAFIȚA (Mihai) — 8
GALACTION (Gala) — 1, 3, 7
GALSWORTHY (John) — 1
GÂRLEANU (Emil) — 1, 8
GEORGESCU (I. L.) — 9
GHEREA (C. D.) — 2
GHEREA (Ștefania) — 2
GHERGHINESCU (Domnița) — 6
GHICA (Ion) — 5, 6, 9, 10
GOGA (Octavian) — 1, 3, 4, 6, 10
GOLESCU (A. G.) — 8
GOLESCU (Radu și Alexandru) — 7
GRAUR (Grigore) — 3
GRECESCU (Matilda) — 10
GROSU (Corin) — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8
GROZA (Petru) — 3

H

HANDOCA (Mircea) — 9
HASDEU (Bogdan Petriceicu) — 1, 6, 7
HASDEU (Iulia) — 10
HELIADE RĂDULESCU (Ion) — 1, 7
HELLENS (Franz) — 10
HERTZ (A. de) — 10
HOLBAN (Anton) — 4, 6, 9
HUGO (Victor) — 5, 6
HUZUM (Virgiliu) — 6

I

IBRĂILEANU (Garabet) — 1, 2, 4, 6, 8
IONESCU (Eugen) — 1, 3
IONESCU (Radu) — 7, 8
IONESCU-NIȘCOV (Traian) — 5
IONESCU-RION (Raicu) — 3
IORDAN (Iorgu) — 4, 8
IORGA (Liliana) — 4
IORGA (Nicolae) — 2, 4
IOSIF (Șt. O.) — 9
IOVAN (Rodica) — 8
ISAC (Emil) — 5
ISANOS (Magda) — 7
ISER — 8
ISPĂȘOIU (Eliza) — 1, 2, 3, 10
ISTRATI (Panait) — 1, 2, 3, 5, 6, 7, 10
IVAN (G. Ioan) — 2

J

JALEA (Ion) — 1, 9
JARNÍK (Jan Urban) — 5
JUCAN (Grațian) — 5
JEBELEANU (Eugen) — 1, 3, 4

K

KALUSTIAN (Leon) — 6, 10
KEMINGER (Hortensia) — 2
KOGĂLNICEANU (Mihail) — 6

L

LABIȘ (Nicolae) — 1
LIU (Nicolae) — 6, 8, 9
LIVEZEANU (Octav) — 3, 4
LOVINESCU (Eugen) — 1, 4, 5, 10

M

MACEDONSKI (Al.) — 1, 4, 7
MACOVESCU (George) — 3
MAIORESCU (Titu) — 3, 5, 7, 10
MANN (Thomas) — 7
MANTU (Lucia) — 3
MANU (Emil) — 8
MAXY (M. H.) — 1
MIHĂESCU (I. Gib.) — 1, 2, 5, 8
MIHĂILĂ (G.) — 8
MILICESCU (Emilia) — 10
MINULESCU (Ion) — 1, 2, 6, 8, 10
MINULESCU (Mioara) — 2, 6
MIREA (George) — 6
MIRESCU (Nicolae) — 10
MITU (Mihai) — 6
MOISIL (Florica) — 8
MONTALE (Eugenio) — 10
MORAND (Paul) — 2
MOȘOIU (Alfred) — 1
MOVILĂ (Sanda) — 1
MUNTEAN (George) — 6
MUNTEANU (Lidia) — 1, 2, 3, 7
MUREȘANU (Iacob) — 9
MUȘATESCU (Lizica) — 1, 3

N

NICOLESCU-VARONE (G. T.) — 7
NOTTARA (C. I.) — 10

O

OARDĂ (Yvonne) — 7
ODOBESCU (Al.) — 2
OLARIU (Constantin) — 3
OLTEANU (Rodica) — 2, 3
OPREA (Al.) — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10
OPRESCU (Horia) — 9
ORNEA (Z.) — 3, 5
ORTIZ (Ramiro) — 4
OȚETEA (Andrei) — 5

P

PALLADY (Theodor) — 9
PANAITESCU (D. Dumitru) — 4, 5, 6, 7, 8, 9
PANĂ (Sașa) — 9
PAPADAT-BENGESCU (Hortensia) — 5, 10
PAPADIMA (Ovidiu) — 7, 9
PAPINI (Giovanni) — 5
PARASCHIVESCU (Miron Radu) — 3
PAS (Ion) — 1, 3, 6
PAVELESCU (Cincinat) — 5, 7
PĂCURARIU (Dimitrie) — 6
PĂTRĂȘCANU (Lucrețiu) — 3

PÂRVAN (Vasile) — 4, 7
PERPESSICIUS — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10
PETRESCU (Camil) — 1, 4, 6, 7, 8, 10
PETRESCU (Cezar) — 5, 10
PETRESCU (Victor) — 3
PETRIȘOR (M.) — 7
PETROVICI (Emil) — 3
PHILIPPIDE (Alexandru) — 1, 7
PILLAT (Ion) — 1
PIPPIDI (Andrei) — 4
PIRU (Elena) — 2, 3, 5, 6
POP-MARȚIAN (Al.) — 5
POPA (Victor Ion) — 3, 10
POPESCU-GOGAN (Petre) — 3, 6, 7, 8, 10
POSTOLACHE (Ion Larian) — 4
PREOTEASA (Grigore) — 3
PROUST (Marcel) — 2

Q

QUASIMODO (Salvadore) — 10

R

RALEA (Mihail) — 4, 6, 9
RAMURĂ (Dinu) — 5
RANETTI (George) — 10
RĂDULESCU (I. Eliade) — 7
RĂDULESCU (Magdalena) — 9
RĂDULESCU (Mircea Dem) — 1
RĂDULESCU (Neagu) — 8
REBREANU (Liviu) — 1, 4, 6, 7, 8, 10
ROLL (Ștefan) — 3
ROLLAND (Romain) — 5
ROMAN (Constantin) — 8
RONAI (Al.) — 7
ROSETTI (C. A.) — 1, 10
ROSENTHAL (I.) — 3
RUFFINI (Mario) — 4
RUSU (M. N.) — 8, 10

S

SABĂU (Flaviu) — 4, 5, 6, 10
SADOVEANU (Ion Marin) — 6
SADOVEANU (Mihail) — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9
SAHIA (Al.) — 3, 4
SALVAN (Florin) — 5
SANIELEVICI (H.) — 6
SĂULESCU (Mihai) — 2, 10
SÂRBU (Cristian) — 3, 5
SECĂRESCU (Viorica) — 1, 2, 3, 6, 8, 10
SELL 9
SIMION (Stela) — 7
SIMIONESCU (Ion) — 8
SIMONESCU (Dan) — 6, 8, 9
SINCLAIR (Upton) — 9
SION (Marica) — 3
SLAVICI (Ioan) — 10
SMÂNTÂNESCU (Dan) — 5, 6, 7
SOCOR (Emil) — 3
SORBUL (Mihail) — 2
SOVEJA (Maria) — 1, 2, 3, 4, 7, 8, 10
SPERBER (Alfred Margul) — 6, 7
STAMATIAD (Al. T.) — 1, 4
STANCU (Zaharia) — 7
STĂVĂRUȘ (Ion) — 1
STERE (Constantin) — 9
STERESCU (Radu A.) — 10
STERIADI (J.) — 1, 5, 8
STOIA (Mircea) — 3, 6
STOICA (Ion) — 2, 6
STRAJE (Mihail) — 7
STREINU (Vladimir) — 6, 10
SZEMLER (Ferenc) — 3

Ș

ȘERBAN (Geo) — 4, 6, 7, 10
ȘULUȚIU (Octav) — 4

T

TALEX (Alexandru) — 2, 5, 10
TATOMIR (Virgil) — 9
TĂNĂSESCU (Manuela) — 9
TEODOREANU (Al. O.) — 8
TEODOREANU (Ionel) — 1, 2, 9
TEODORESCU (Virgil) — 3
TEODORESCU-BRANIȘTE (Tudor) — 3
THEODORESCU (Cicerone) — 7
THEODORIAN (Caton) — 4, 5, 10.
THEODORESCU (Barbu) — 4
TITA (Ștefan) — 1
TONIȚZA (N. N.) — 4
TOPÎRCEANU (G.) — 8, 10
TOROUȚIU (I. E.) — 4
TZARA (Tristan) — 1
TZIGARA-SAMURCAȘ (Al.) — 1

Ț

ȚUNDREA (Iulius) — 5, 7, 9

U

UNAMUNO DE (Miguel) — 4
URMUZ — 8
URSU (G. G.) — 7, 10

V

VALÉRY (Paul) — 4, 8
VELLESCU (Șt.) — 8
VENTURA (Maria) — 5
VIANU (Tudor) — 3, 9, 10
VINEA (Ion) — 1, 7, 9
VISSARION (I. C.) — 3
VLAHUȚĂ (Alexandru) — 9, 10
VOICAN (Gelu) — 10
VOICULESCU (Vasile) — 1
VOITEC (Ștefan) — 1
VORONCA (Ilarie) — 3
VRANCEA (Ileana) — 8, 10
VRÂNCEANU (Dragoș) — 5, 6, 7, 9, 10
VULPESCU (Ileana) — 6
VULPESCU (Romulus) — 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9

W

WENZEL (Gustav) — 7

Z

ZACIU (Mircea) — 6, 7, 8, 10
ZAMBACCIAN (K. H.) — 1
ZAMFIRESCU (Dan) — 8
ZAMFIRESCU (Duiliu) — 4, 8
ZAMFIRESCU (G. M.) — 7
ZARIFOPOL (Paul) — 1, 6
ZAVORAL (Metodiu) — 1

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

Farfurie cu motive populare, dăruită de ARGHEZI lui Al. MACEDONSKI, în 1896. Colecția Muzeului literaturii române.

1(6)/1972

EMINESCU • CREANGĂ • CARAGIALE • BUDAI-DELEANU • REBREANU • GOGA • ARGHEZI KOGĂLNICEANU • MINULESCU • IBSEN • HASDEU T. S. ELIOT • DAVILA • MIKLOSICH • SADOVEANU HOLBAN • IBRĂILEANU • AGÂRBICEANU

2(7)/1972

HELIADE • CAMIL PETRESCU • ISTRATI BARBU • PÂRVAN • ARGHEZI • HASDEU • VINEA MACEDONSKI • MAGDA ISANOS • MAIORESCU G. M. ZAMFIRESCU • DAVILA • A. M. SPERBER ÉMILE FAGUET • MIRCEA ELIADE • THOMAS MANN

3(8)/1972

DOSOFTEI • DUILIU ZAMFIRESCU • REBREANU MATEIU CARAGIALE • BRÂNCUȘI • GIB MIHĂESCU IBRĂILEANU • BLAGA • CISEK • MINULESCU GÂRLEANU • AL. O. TEODOREANU • CHENDI PAUL VALÉRY • URMUZ • MIRCEA ELIADE

4(9)/1972

EMINESCU • GHICA • VINEA • AGÂRBICEANU VIANU • STOLNICUL CANTACUZINO • DAVILA I. TEODOREANU • PALLADY • UPTON SINCLAIR PERPESSICIUS • IACOB MUREȘANU • ELUARD BRĂESCU • BLAGA • CISEK • HOLBAN • COCEA

1(10)/1973

EMINESCU • ROSETTI • SLAVICI • LOVINESCU ISTRATI • TIMOTEU CIPARIU • DELAVRANCEA GOGA • HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU • GHICA IULIA HASDEU • VLAHUȚĂ • CAMIL PETRESCU MONTALE • MAIORESCU • BLAGA • QUASIMODO

Lei 10

MANUSCRIPTUM

MANUSCRIPTUM
a publicat în 10 numere:

1250 pagini literatură inedită
280 facsimile
136 autori români şi străini
300 fotografii
150 autografe

inedit * inedit * inedit *